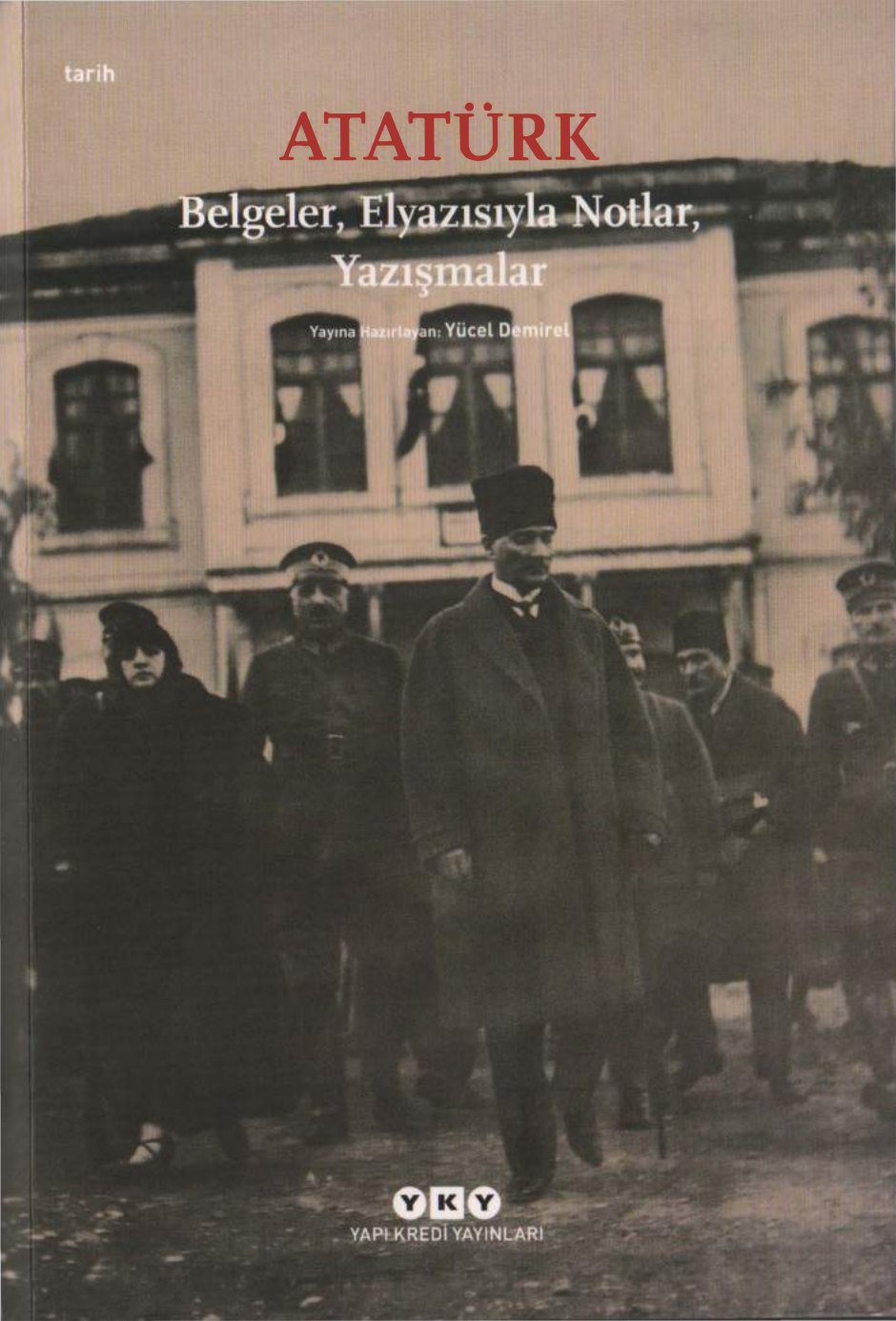
tarih

ATATÜRK

Belgeler, Elyazısıyla Notlar, Yazışmalar

Yayına Hazırlayan: Yücel Demirel

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

Atatürk

Belgeler, Elyazısıyla Notlar, Yazışmalar

Yayına hazırlayan
Yücel Demirel

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4845
Tarih - 108

Atatürk - Belgeler, Elyazısıyla Notlar, Yazışmalar
Yayına hazırlayan: **Yücel Demirel**
Fotoğraflar: **Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Arşivi**

Kitap editörü: **Ziver Öktem**
Düzelti: **Kaan Üçsu**

Kapak tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **İlknur Efe, Arzu Yaraş**

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok Kat: 2 34310 Haramidere / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 00
Sertifika No: 12026

(Bu kitabın 1. baskısı 1998 tarihinde 27 x 27 cm boyutlarında,
ISBN 978-975-363-692-X numarasıyla yayımlanmıştır.)
2. baskı: İstanbul, Nisan 2017
ISBN 978-975-08-3959-7

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2017
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: **ykykultur@ykykultur.com.tr**
İnternet satış adresi: **http://alisveris.yapikredi.com.tr**

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

Bir Savaşın İki Yüzü • 7

Belgeler, Elyazısıyla Notlar, Yazışmalar
Mustafa Kemal Paşa'nın Yedinci Ordu Kumadanlığından
İstifasıyla İlgili Belgeler • 13
Meclise Milletvekili Yollamak İstemeyen Yozgat Eşrafı • 62
Mustafa Kemal Paşa Meclis Başkanı • 73
Ankara'da Sol Rüzgârlar • 79
Bir Şehzade Ankara Yollarında • 93
Londra Konferansı'na Doğru • 118
Meclis Kayseri'ye Taşınıyor mu? • 125
İttihatçı Cemal Paşa Paris'te • 131
Başkumandanlık Kanunu Tartışmaları • 156
Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM'nin 6 Mayıs 1922 Tarihli
Gizli Oturumunda Yaptığı Konuşma • 214
Büyük Zafer • 227
Saltanatın Kaldırılması • 233
İnönü Başbakanlığı Bırakırken • 347

Dizin • 374

Bir Savaşın İki Yüzü

Türk Kurtuluş Savaşı'nın biri dışa öbürü de içe karşı olmak üzere iki yüzü vardır. Aslında hemen hemen bütün kurtuluş savaşlarında bu olguya rastlanır. Türk Kurtuluş Savaşı'nın dışa karşı olan tarafı en fazla işlenmiş cephesidir. Fakat bu olayı askerî bir çerçeveye hapsolmuş olarak da görmemek gerekir. Çünkü her savaş aslında, ünlü bir savaş uzmanının söylediği gibi, siyasetin başka araçlarla sürdürülmesinden başka bir şey değildir.

O halde, Ulusal Kurtuluş Savaşımız hangi siyasetin silahlarla sürdürülmesi demek olmuştur? İlk sorumuz bu olmalı.

Dışa Karşı Savaşın Özü

Kurtuluş savaşı örgütlenmesinde bir nokta turnusol kâğıdı gibidir. Bunu bir soru şeklinde ifade etmek gerekirse: Savaş hangi kavramlarla meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır? Bu soruya getirilecek yanıtlar, söz konusu hareketin ideolojik tabanını da büyük çapta açıklar.

Türk Kurtuluş Savaşı'nın kendini meşrulaştırma çabasında kullandığı kavram ve ilkelerin başlıcaları şunlardır: Müdafaa-i hukuk, irade-i milliye, hâkimiyet-i milliye, istiklâl-i millî, misak-ı millî, galeyan-ı milliye, kuva-yı milliye, seda-yı millet, müdafaa-i vatan, kudret-i milliye, vicdan-ı millî, milletlerin kaderlerini belirleme hakkı, Wilson İlkeleri, "Asya Asyalılarındır" şiarı, emperyalizme karşı savaş teması vb.

Dikkati çekmiştir; bu ilke ve kavramların hepsi dünyasal (seküler) ve milliyetçi karakterdedir. Daha açık bir deyişle Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı, ister yerel hareketler ve kongreler düzleminde olsun, isterse Kemalist önderliğin rehberliği altında olsun kendisini tanıtmak, kimliklendirmek ve meşrulaştırmak için dinsel ilke ve referanslara başvurmuştur. Hareket, bir "cihat" ya da "Hıristiyanlara karşı Müslümanlar" zeminine hiçbir zaman kaymamıştır. Bu nokta fevkalade önemlidir ve Türkiye'nin Kurtuluş sürecinin daha sonraki Kurtuluş sürecini nasıl beşerî ve dünyasal (laik) değerler yönünde besleyeceğinin de işaretidir.

Bu husus şu bakımdan da dikkat çekicidir: O tarihten sonra İslâm ülkelerinin bazılarında görülen önemli siyasal kalkışmalar, kendilerini genelde İslâmî yani dinsel kavramlarla açıklama ve meşrulaştırma yolunu seçmişlerdir. Cezair Kurtuluş Savaşı'ndan tutun da, son on yılın İran ve Afganistan hareketlerine kadar uzanan geniş bir yelpazede, İslâm ideolojisi ve dinci dünya görüşü etkili ya da asıl rehber olmuştur.

Diyeceğim o ki Türk Ulusal Kurtuluş Hareketi, dinsel birlik temasını başarıyla kullanmış olmakla beraber, öncü kadroları (yerel ve ulusal) ve ideolojisi itibarıyla feodal-dinci değil, burjuva milliyetçi bir karakter taşımıştır. Bu durum, savaş ertesindeki köklü değişmeleri zorunlu kılmış değilse bile, en azından mümkün hale getirmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nın niteliğiyle ilgili bir başka düğümlü nokta, bunun anti-emperyalist bir mücadele mi, yoksa bir Türk-Yunan savaşı mı olduğudur. İkinci tezde ısrar etmeye devam eden bazı yazarlar, İngiltere'deki savaş aleyhtarı kanada, İtilâf bloğundaki çatlaklara ve Türkiye yanlısı politikalara (Fransa, İtalya), Kemalistlerin bunlardan yararlanma konforuna, Lozan günlerinde Boğazlar ve Musul konusunda gösterilen esnekliğe işaret ederler. Kabul edilsin ki emperyalizm zaten iç çelişkileri olan bir olgudur. Bu çatlaklar emperyalist blok içinde ve ülkeler arasında olabileceği gibi, aynı emperyalist ülkenin iç yapısında da kendini gösterebilir. İtilâf bloğunun önce Rusya'daki devrimle parçalanması, daha sonra da Fransa ve İtalya'nın Anadolu paylaşımından aradıklarını bulamayıp Türk milliyetçileriyle uzlaşma yoluna gitmeleri bunlardan birincisine verilebilecek örneklerdir. İngiltere'nin iç politikasında 1918'den sonra kendini iyice belli eden savaş yanlısı-savaş aleyhtarı kamplaşma da aynı ülke içindeki çelişkilere bir örnektir. O kadar ki, Anadolu'yu istilâ etme çabasındaki Yunanistan'da bile savaş yanlısı ve karşıtı klikler yok değildi.

İşte Türkiye'nin kurtuluşçu güçleri emperyalizmin bu iç çelişkilerinden hem savaş günlerinde hem de Lozan masasında yararlanma yoluna gitmişlerdir. Bunda da esas olarak son derece başarılı olduklarını kabul etmek gerekir. İngiltere ile Yunanistan'ın karşılıklı konuları da öğreticidir. Bunun özellikleri de "Türk-Yunan savaşı" dar çerçevesinin ne kadar anlamsız olduğunu bize gösterir. Birinci Dünya Savaşı bitiminde Mondros'ta emperyalist İtilâf bloğu adına İngiltere ve sadece bu ülkenin temsilcisi vardı. İşgaller için de Yunanistan kendiliğinden bir girişimde bulunmadı, yeşil ışık İtilâf ve özellikle de İngiltere tarafından yakıldı. Anadolu'da zorda kalan Yunanistan, Batı Anadolu'da bir "İyonya Devleti" kurulduğunu ilân ettiğinde (1922) de Lloyd George kendisini arkaladı. Bağımsızlığın kazanılmasından sonra Mudanya'da Yunan delegesi yine yoktu, müzakereciler üç büyük devletin temsilcileriydi. Lozan'da esas çatışma Venizelos ile İsmet Paşa arasında değil, Türkiye ile İngiltere arasında cereyan etti. Düvel-i Muazzama temsilcileri Yunanistan'ı unutmuşlar ama kapitülasyonlar başta olmak üzere hegemonyacı emelleri konusunda daha da duyarlı hale gelmişlerdi.

Savaşın dışa dönük kimliği konusundaki bütün veriler, aslında "Şark Meselesi"nin çözümü planlarının boşa gittiğini gösterir. Bunun ulusal mücadele açısından anlamı yalındır: Anti-emperyalist bir savaş.

Mücadelenin İçe Bakan Yüzü

Her kurtuluş savaşının özünde açık ya da gizli bir iç savaş da bulunduğunu belirtmek istemiştim. Şimdi bu noktayı açmak gerekiyor.

Türk Kurtuluş Savaşı aynı zamanda bir iç savaşa da sahne oldu. Halife orduları, Anzavur kuvvetleri, fetvalar bombardımanı, kurtuluşçuların gıyapta idama mahkûm edilmeleri, Anadolu'da çıkarılan isyanlar, İstiklâl Mahkemeleri vb. bu kapışmanın en belirgin örnekleridir.

İç savaş, İstanbul iktidarı ile Anadolu güçleri ve önderliği arasında daha ince biçimlerde de yürütülmüştür. Meclisin Ankara'da toplanmasından saltanatın kaldırılmasına kadar geçen iki yoğun yıl, geleneksel iktidar merkezi ile kurtuluşçu güçler arasındaki siyasal ve diplomatik çatışmanın sayısız örnekleriyle doludur.

Bu noktada bir paralel herhalde gözlerden kaçmamıştır. Nasıl emperyalist kamp ya da ülkeler iç çelişkiler barındırıyorlarsa, emperyalizmin iştahına sebep olan ülke de yekpare değildi, onun da iç çelişkileri vardı. Bu açıdan iç savaş, dış savaşın içe dönük bir izdüşümüdür. İstanbul ve Ankara çelişkisi, aslında emperyalizm ve ulusal kurtuluş çelişkisinin iç plandaki yansımasıdır. İç çelişkiler bu kadar keskin ya da kanlı olmayabilir de. İç çelişkilerin halkla önderlik arasında, hatta kurtuluşçu güçlerin kendi arasında olması da mümkündür. Bu noktada önderlik mücadelesi de devreye girmiş olabilir. Sunulan kitapta buna ilişkin ilginç belgeler de vardır. Başka türlü ifade edelim: Belgeleri bir de bu yönden okumak son derece öğretici olur.

Halk ile önderlik ya da kurtuluşçu kadroların kendi içerisindeki çelişkilere uzlaşmaz zıtlıklar gibi bakılamaz. Zaten bunların çözümü de esasta barışçı yollardan gerçekleşmiştir. Bu kitapta yer verilen belgelerden birkaç tanesini bu gözle yeniden okumak ilginç olabilir. Yozgat, Şehzade ve Cemal Paşa örnekleri üzerinde duracağım.

Yozgat'tan gelen 26 imzalı yazı burada TBMM için seçim yapılamayacağına ilişkindir. Bu tavır üç gerekçeye oturtulmuştur: Kanun-ı Esasi'nin buna engel olması, İstanbul'u terk etmenin hilâfet merkezini terk etme anlamına geleceği ve Halife Sultan'a sadakat. Bu ve benzeri olaylarda sürtüşmenin esasta ikna yöntemiyle çözüldüğünü görmekteyiz. Aynı yörede çıkan isyanda (Yozgat İsyanı) uygulanan yöntem ise tenkil yöntemi olacaktır.

İkinci örnek Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin Anadolu'ya gelmesinden duyulan sıkıntı ile ilgilidir. Mustafa Kemal ve Heyet-i Temsiliye, Padişah'a ve yurtsever harekete sempatik bakan İstanbul hükümetlerine karşı saygılı bir tonda davranmışlardır. Fakat bu arada Mustafa Kemal'in İstanbul-Heyet-i Temsiliye gerginliğini arzular ve zaman zaman da bunu sağlar bir tavır içinde olduğu söylenebilir. Şehzade'nin, yani hanedandan birinin Anadolu'ya geçmesi olasılığı ise Mustafa Kemal'in hiç mi hiç istemediği bir şeydir. Ulusal mücadelenin önderliğini geleneksel-monarşik çizginin bir şahsiyetine kaptırma tehlikesi ne

ölçüdedir bilemeyiz ama Mustafa Kemal'in bu konuda tam bir titizlik içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Üçüncü örnek eski İttihatçı önderlerden Cemal Paşa'nın yazısıyla ilgilidir. Aslında Mondros ertesinde yerel direnişleri örgütleyen ve bunların başını çeken öncü kadrolar büyük çapta İttihatçı kişilerden oluşmaktaydı. Bunlar savaş yıllarında ekonomik ve sosyal durumlarını biraz daha kuvvetlendirmeyi bilmiş orta sınıf insanlarıydılar. Pekâlâ millî burjuvazinin unsurları olarak görülmeleri mümkündür. İttihatçı önderlerden farkları savaş sorumluluğu ve benzeri yüklerin altına pek fazla girmemiş olmalarıydı. Eski ittihatçı şeflerin de Alman savaş gemisiyle yurtdışına kaçtıktan sonra ülkenin durumuna olan ilgilerinin silinmediğini biliyoruz. Cemal Paşa'nın 1922 tarihli yazısı bunun bir kanıtıdır. Mustafa Kemal ve ulusal önderlik ittihatçıların etkisini azaltmak ve bunları denetim altında tutmak için de epey çaba göstermişlerdir. Kemalistlerle İttihatçılar arasındaki bu gizli ve açık önderlik yarışmasının esas olarak Sakarya Savaşı başarısına kadar canlı kaldığı, bundan sonra ise tavsadığı ve Kemalist önderliğin içte ve dışta (özellikle de Sovyet Rusya'da) kendini kabul ettirdiği bilinir.

Bu arada, yeri gelmişken belirtmek gerekir ki Mustafa Kemal ile İttihatçı üçlü (triumvira) arasındaki ilişkilerin ve karşılıklı duyguların tınısı aynı olmamıştır. Mustafa Kemal ve Enver Paşa birbirlerine daha soğuk ve mesafeliydiler. Mustafa Kemal ile Cemal Paşa arasındaki ilişki ise her zaman daha sıcak ve karşılıklı saygıya dayalı olmuştur. 1922 tarihli belgeyi bu çerçeve içinde hissetmek mümkündür.

Sanırım, İttihatçılar ve monarşistler karşısında Kemalist önderliğin ve Mustafa Kemal'in farklı duruşunun birçok nedeni ve boyutu vardır. Fakat öyle sanıyorum ki bunları en iyi özetleyen ifade de, Mustafa Kemal'in 24 Nisan 1920 tarihli konuşmasındaki şu alıntıdır: "Düstur-ı hareketim irade-i milliyeye istinad..." etmiştir, edecektir.

Bülent Tanör
İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Profesörü

BELGELER
ELYAZISIYLA NOTLAR
YAZIŞMALAR

Mustafa Kemal Paşa'nın Yedinci Ordu Kumandanlığından İstifasıyla İlgili Belgeler

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunda görevli Alman komutanların tutumu birçok sorun yaratmıştır. Almanya'nın kendi çıkarları için yürüttüğü siyasete pratikte ilk büyük eleştirileri Mustafa Kemal Paşa yapmıştır. Yıldırım Orduları komutanı olan Falkenhayn Paşa'nın el altından yürüttüğü gizli çalışmaların açığa çıkarılmasında başlıca etken Yedinci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın ona karşı durması, bunun üzerine üst makamların dikkatini çekmesi ve hatta komutanlıktan çekilmeye kadar ileri gitmesi ile ilgili belgeler, yaveri Salih (Bozok) Bey'in tuttuğu küçük bir defterdedir.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Yedinci Ordu Kumandanlığıyla 15 Ağustos 33 tarihinde Dersaadet'ten Halep'e hareket ettik. O sırada Cemal Paşa da Dersaadet'e mezunen gidiyordu. 18 Ağustos 33'te Ulukışla'da nısfü'lleylden iki saat sonra trenler birleşti ve bu münasebetle Cemal Paşa ile yolda görüşüldü. Biz Halep'te iken Cemal Paşa İstanbul'da idi.

Halep'e geldikten sonra, Menzil Başmüfettişi Kresman Paşa'nın Gazze meşâyihinden Hâcim namındaki şeyhle, iki hükümet arasında yapılan muahede gibi bir muahede yaptığı ve tarafeyn buna dair mukavelenameyi imza ettiği öğrenildi. Bunun üzerine Paşa, atideki şifreyi hem İstanbul'da bulunan Grup Kumandanı Falkenhayn'a hem de Başkumandanlık Vekâletine yazdı:

Şifre: Yıldırım Orduları Grubu Kumandanlığına
Halep 24/8/33

General Kresman'ın Gazze'nin Fedaân Aşireti Şeyhi Hâcim ile bir kontrato yapmış olduğunu gördüm. Bu kontrato maksat ve siyaset-i dahiliye itibarıyla doğru olmaktan pek uzaktır. Bu sahada icra-yı harekât edecek ordunun kumandanı olmak itibarıyla siyaset-i hazıra ve müstakbeleyi derpîş ederek rüesâ-yı aşâirle münâsebâtta bulunmak lüzumu tabiidir. Ancak mumâileyhümden yalnız birisiyle uzlaşarak diğerlerini ehemmiyetsiz telakki eder görünmek mucib-i infiâlleri olabilir ki bu, ordunun harekât-ı müstakbelesi nokta-i nazarından fevkalâde mucib-i tehlikedir.

Yedinci Ordu Kumandanlığıyla 15 Ağustos 1917 tarihinde İstanbul'dan Halep'e hareket ettik. O sırada Cemal Paşa İstanbul'a izinli olarak gidiyordu. 18 Ağustos 1918'de Ulukışla'da, gece yarısından iki saat sonra trenler birleşti ve böylece Cemal Paşa ile yolda görüşüldü. Biz Halep'te iken Cemal Paşa İstanbul'da idi.

Halep'e geldikten sonra, Menzil Başmüfettişi Kresman Paşa'nın Gazze şeyhlerinden Hâcim adındaki şeyhle, iki hükümet arasında yapılan antlaşma gibi bir antlaşma yaptığı ve iki tarafın buna ilişkin sözleşmeyi imzaladığı öğrenildi. Bunun üzerine Paşa, aşağıdaki şifreyi hem İstanbul'da bulunan Grup Kumandanı Falkenhayn'a hem de Başkumandanlık Vekâletine (Enver Paşa'ya) yazdı:

Şifre: Yıldırım Orduları Grubu Kumandanlığına
Halep 24/8/1917

General Kresman'ın, Gazze'nin Fedaân Aşireti Şeyhi Hâcim ile bir antlaşma yapmış olduğunu gördüm. Bu antlaşma amaç ve iç politika açısından, doğru olmaktan pek uzaktır. Bu alanda hareket edecek ordunun kumandanı olmam sebebiyle şimdiki ve gelecekteki siyaseti göz önüne alarak aşiret liderleriyle ilişkilerde bulunmak gereği doğaldır. Ancak, bunlardan yalnız birisiyle uzlaşarak diğerlerini önemsiz sayar görünmek kırgınlıklarına neden olabilir ki bu ordunun gelecekteki uygulamaları bakımından oldukça tehlikelidir.

Bunlarla tesis edilecek münâsebât her halde harbin devamı müddetince fiilî ve müfîd neticeler bahşetmeli ve harpten sonra da hükûmetin siyaset-i mutasavveresine faydalı bir zemin hazırlamak istidadında ve bütün kitle-i cesime-i Arap'ın a'mâk-ı ruhuna da hiss-i itimat ve itaat ilka edebilecek isabet ve kabiliyette bulunmalıdır. Muhtelif makamâtın meşâyih ile ayrı ayrı tesis-i münâsebâtı maksadın zıyaından ve birbirine zıt netâyic tevlîdinden başka bir semere veremez itikadındayım. Binaenaleyh, hangi makamın tesis-i münasebeti zât-ı sâmilerince tensip buyrulacaksa tesrî'-i emr ve iş'ârını rica eder ve bu bâbdaki emr-i sâmilerinin tebliğine kadar hiçbir şeye teşebbüs etmeyerek tamamen bî-taraf kalacağımı ve görüşmeye gelmiş olan kontrato sahibi şeyhe ancak sathî ve umumî bir cevap vermiş olduğumu arz eylerim.
M. Kemal
Hâşiye: Bu telgrafın bir sureti de Başkumandanlık Vekâletine verilmiştir.

Buna karşı Müşir Falkenhayn'dan atideki cevap gelmiştir. Diğer sayfadadır...

▼ Günümüz Türkçesiyle

Bunlarla kurulacak ilişkiler herhalde savaşın devamı süresince gerçek ve yararlı sonuçlar vermeli ve savaştan sonra da hükûmetin amaçlanan siyasetine faydalı bir ortam hazırlamak eğiliminde ve bütün Arap halkının ruhunun derinliklerine de güven ve bağlılık duygusu verebilecek isabet ve yetenekte bulunmalıdır. Çeşitli makamların şeyhler ile ayrı ayrı ilişkiler kurması, amacın yitirilmesinden ve birbirine karşıt sonuçlar doğurmasından başka bir sonuç veremez inancındayım. Bu nedenle, hangi makamın ilişki kurması sizce uygun görülecekse bildirilmesini rica eder ve bu konudaki emirlerinizin bildirilmesine kadar hiçbir şey yapmayarak tamamen tarafsız kalacağımı ve görüşmeye gelmiş olan anlaşma tarafı şeyhe ancak yüzeysel ve genel bir cevap vermiş olduğumu arz ederim.
M. Kemal
Not: Bu telgrafın bir sureti de Başkumandanlık Vekâletine verilmiştir.

Buna karşı Müşir Falkenhayn'dan aşağıdaki cevap gelmiştir. Diğer sayfadadır..

Yedinci Ordu Kumandanlığına
C.5478 numaralı telgrafa:

Menzil Başmüfettişliği'nin Arap şeyhleriyle akdettiği mukavelâtın hakikaten siyasete gayr-i muvafık bir netice verip vermeyeceğini zât-ı âlilerinin bu bâbdaki nikat-ı nazarlarının esâsâtını iş'âr buyurduktan sonra tetkik edeceğim. Her halde bu gibi müstacel mukavelâtı yapabilecek Kresman Paşa, mukavelelerinin akdedildiği zaman orada tehiri gayr-i kabil müstacel mukavelâtı akde salâhiyetdâr yegâne âmir olarak bulunuyordu. Yedinci Ordu'nun oraya muvasalatıyla vaziyet değişmiştir. İstikbalde, Harbiye Nazırı Paşa hazretleri tarafından tensîb buyrulup tayin kılınan Binbaşı Aziz Bey'in emri altında Yıldırım Grubu mıntıkasında bi'l-umum Arap umurunun bir elden idaresi için bir şube teşkil edilecektir. Ordu kumandanlıklarına bu hususdaki iştirak-i mesai hakkında 2943 numaralı emrime zeylen ayrıca talimat verilecektir. Bundan başka, bana verilecek bir raporun sureti Yedinci Ordu Kumandanlığı'nın hangi bir talimat veya nizama istinaden Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesi'ne gönderdiğinin iş'âr buyrulmasını rica ederim. Böyle bir talimat bence meçhuldür. Yıldırım Ordular Grubu'nun umûr-ı dahiliyesine ait bir meselenin Başkumandanlık Vekâlet-i Celîle si'ne arz

▼ Günümüz Türkçesiyle

Yedinci Ordu Kumandanlığına
C.5478 numaralı telgrafa:

Menzil Başmüfettişliğinin Arap şeyhleriyle yaptığı sözleşmelerin gerçekten siyasete uygun olmayan bir sonuç verip vermeyeceğini siz bu konudaki görüşlerinizin esaslarını bildirdikten sonra inceleyeceğim. Herhalde bu gibi acele sözleşmeleri yapabilecek Kresman Paşa, sözleşmelerin yapıldığı zaman orada ertelenmesi olanaksız ivedi sözleşmeleri yapmaya yetkili biricik amir olarak bulunuyordu. Yedinci Ordu'nun oraya ulaşmasıyla durum değişmiştir. Gelecekte, Harbiye Nazırı Enver Paşa hazretleri tarafından uygun görülüp atanması yapılan Binbaşı Aziz Bey'in emri altında, Yıldırım Grubu bölgesinde bütün Arap işlerinin bir elden yürütülmesi için bir şube oluşturulacaktır. Ordu komutanlıklarına bu konudaki çalışmalara katılımları konusunda 2943 numaralı emrime ek olarak ayrıca talimat verilecektir. Bundan başka, bana verilecek raporun sureti Yedinci Ordu Komutanlığı'nın hangi bir talimat veya yönetmeliğe dayanarak Başkumandanlık Vekâletine gönderdiğinin bildirilmesini rica ederim. Böyle bir talimat tarafımdan bilinmemektedir. Yıldırım Ordular Grubu'nun iç işleriyle ilgili bir problemin Başkumandanlık Vekâletine arz

بدنبا ـ دوقوماندانلغنه

عدد ٥٤٧٨ تاریخ ٩ تشرين ثانی سنه ٣٣٢

منزل پاشه مقتضاسنك وجهیله حضرتلرینك مقاملرنه حضرت سیاست غیرتلرینه رعایتجه و بروب ویرمه حكی ذاته عائد بولنمایه ك مقامه تقاعد نظر نه اساسنه استنادیله دفعه صدوره تدقیق ایدیلمكله . طرفمدن توكی مستعفی مقاملرنی یاپمه جق اولسه ده مقاملرنه حضرتلرینك عودتلرینه قدر اداره تأخیره قبال مستعفی مقاملرنی عهده صلاحیتلرینه كفایه امر و تكلیف و بیورلدی . بدكی اردنلرك و یه مواصلتله وضعیت دكیشدی . استقاله و عدم تأخیر باشه حضرتلری طرفندن تنسیب بیورلمغله تبلیغه تشبث قلنمشدر غرز تعجیل امر اولنه بیلدیرم غروب منقضی سنده بالعموم عودتلرینه بالاده اداره كی ایجون برشعبه تشكیل ایدیلمكله اردوقوماندانلغنه بو خصوصه كی اشتراك سابق حضرتلرینك ٥٩٤٢ تاریخلی امرنه ذیلاً آریه تبلیغه دیر بولندی . بونده شقه تقاعد حقنده برایورلدی صورتی بدنبا اردوقوماندانلغنه تبلیغه دیا تقاعد استدعاسنه تاسیس قوماندانلغنه دعالنه جلبنه تكدیر دكیلسه رجا ایدیلدی بویله تبلیغه تنجه محرولدی . بیلدیرم امر اردوغزه یا امر دعالنه عائد برشیء نك تاسیس قوماندانلغنه دعالنه جلبنه غرضه

▼ Günümüz Türkçesiyle

edilmesi lâzım olup olmadığını muhakeme etmek salâhiyetini her halde muhafaza ederim.

30/8/33 ve 3066/17 Şube 1
Arabistan kısmı
Yıldırım Ordular Grubu
Kumandanı
Müşir Falkenhayn

Grup'tan gelen bâlâdaki telgrafa verilen cevap şudur:

C. 30/8/33 tarihli telgrafa cevaptır.

Evvelki raporlarımda nokta-i nazarlarımı arz etmiştim. Bu nokta-i nazar esas itibarıyla aşâir siyasetini idare edecek makamın evvel emirde tayin olunması nokta-i esasiyesine matuftur. Bu henüz hallolunmamıştır. Bizzat mukavelâtın mahiyetine ait mütalâam ise şudur: Yekdiğerine rakip iki heyet-i riyasetten aşâir nazarında gayr-i meşruunu ve zayıfını iltizam ederek kavi ve meşru olan mukabil tarafbilâ-lüzum kendimize düşman kılınmıştır. Telgraflarımda bu cihetler vâzıhtır. Vukuat dahi benim tahmin ettiğim süratle bunu irâe etmiştir. Hâcim'in Fırat Menzili'ni muhafaza edebilmesi şöyle dursun bizim mühim iaşe menâbiimiz fiilen ve müsellahan tecavüze uğramış, İkinci Ordu Kumandanlığı ve mülkiye makamlarının gördükleri tehlikelerle iş Sadaret'e aksetmiş ve zât-ı devletlerince malûm olan 25/8/33 tarihli ve 6766 numaralı Başkumandanlık emri verilmiştir.

edilmesinin gerekli olup olmadığı konusunda fikir yürütmek yetkisini her halde muhafaza ederim.

30/8/1917 ve 3066/17 Şube 1
Arabistan kısmı
Yıldırım Ordular Grubu
Kumandanı
Mareşal Falkenhayn

Grup'tan gelen yukarıdaki telgrafa verilen cevap şudur:

C. 30/8/1917 tarihli telgrafa cevaptır:

Önceki raporlarımda görüşlerimi arz etmiştim. Bu görüşler esas olarak aşiretler siyasetini yönetecek makamın öncelikle belirlenmesi esas noktasına dayanmaktadır. Bu henüz çözümlenmemiştir. Bizzat sözleşmelerin içeriğine ait görüşüm ise şudur: Birbirine karşıt iki yönetim grubundan aşiretler gözünde meşru olmayanını ve zayıfını seçerek kuvvetli ve meşru olan karşı taraf gereksiz yere kendimize düşman edilmiştir. Telgrafımda bunlar açıktır ve olaylar da benim tahmin ettiğim şekilde bunu göstermiştir. Hâcim'in Fırat Menzili'ni koruyabilmesi şöyle dursun bizim önemli yiyecek kaynaklarımız fiilen ve silâhlı olarak saldırıya uğramış, İkinci Ordu Komutanlığı ve mülkiye makamlarının gördükleri tehlikelerle iş Sadrazamlığa bildirilmiş ve sizce de bilinen 25/8/1917 tarihli ve 6766 numaralı Başkumandanlık emri verilmiştir.

ایلچی لازم اولدیغی محاکمه ایدیلیب صدرحکمی حکم حالده
محافظه ایده ۲۲/۸/۴۰ م. و ۷۰۶۶ نمره ایله

یلدرم اردوی غربی قوماندانلغنه

فاکلغ یه

فوقده کلمه بلاغی نظارتدن یازیله جواب یازیلدی:

۲۲/۸/۴۰ تاریخلی و ۷۰۶۶ نمره لی

اوکی یازیلان نقطه نظارینه اصلا اشتراک ایدیلمه مشکله اداره ایده جک مقامات اولدیغی
جهتله ذکر اولنان نقطه نظارینه معطوفدر. بوحقوق حل و تعیینی
بالذات مقامات عالیه عائد معلوم ایسه شودر: بدایتده
رتبه آلی حقیقی یاستدن عاجز نظر نده عزیمتدن و
ضعیفی التزام ایده رك قوی و مشروع اولانه مقابل طرف
بلا لزوم کندیه دشمن قیلمشدر. بوقاعده یه توفیقا و
وفوعا نه وقت بزم تحمیه ایتدیکم سرعته یتمش ایتمیشدر. حالبوکه
فرانسه نزلی محافظه ایدیلیه سنه طرسوسه بزم سلاح
اعاشه مانع اولمق فعلی و سلکی تجاوزه اقدامیله آنکوره اردو
قوماندانلغنه و ستکه مقاومتله کوردکلری زحمتلر الیوم حدیثه
عکس قیلمه و ذاته دوشمه بزم مقاومتمز اولانه ۲۲/۸/۴۰
تاریخلی و ۷۰۶۶ نمره لو تلغرافه جواب ایراد ایتمشدر.

Binaenaleyh fayda beklediğimiz Hâcim, daha biz tahaşşûd etmeden kuvvetlerimizi kendi nüfuzuna ve mevkiine vasıta ittihaz ettirmiştir. Vukuatın bu cereyân-ı ma'kûsu tahmînât-ı mütekaddimemin isabetinde şüphe bırakmaz zannındayım. Halen meselenin halli hakkındaki nokta-i nazarım rüesâ-yı rakibenin hiçbirini ihmal etmemek, binaenaleyh hem Hâcim ve Muhaccem'i ve bunun gibileri ordunun taht-ı emrinde olarak kullanmak, itibar ve kuvvetleri derecesinde kendilerine mevki vermektir. Ordu karargâhı gelmeden evvel Kresman Paşa'nın bu iştigali tabii olduğunu teslime müsâraat ederim. Muvasalat-ı âcizânemden sonra vaziyetin değişmiş olduğu fıkrasından murâd-ı devletleri bu işleri mıntıkamdaki sair harekât-ı askeriye gibi âcizlerine tevdi buyurmak olduğunu istidlâl ediyorsam da bu bâbda şimdiye kadar hiçbir emir ve işaret almamış idim ve elan dahi bu cümleden aşâir siyasetini müstakilen ve mes'ûlen idare etmek salâhiyetinin âcizlerine verildiği manasını katiyetle çıkarmak caiz olup olmadığını tayin edemiyorum. 2942 numaralı emr-i devletleri henüz vasıl olmamıştır.

2- Zât-ı devletlerine ait ma'rûzatımın bir aynını Başkumandanlık Vekâletine vermek hususunu ber-vech-i âti kemal-i hürmet ve itaatle tavzîh ederim. Çâkerleri Yıldırım Grubu

▼ Günümüz Türkçesiyle

Bununla beraber yarar beklediğimiz Hâcim, biz toplanmadan kuvvetlerimizi kendi etkinliğine ve mevkiine araç olarak kullandırmıştır. Olayların bu ters akışı, önceki tahminlerimin doğruluğunda şüphe bırakmaz kanısındayım. Halen sorunun çözümü hakkındaki görüşüm, karşıt aşiret reislerinin hiçbirini ihmal etmemek böylece hem Hâcim ve Muhaccem'i ve bunun gibileri ordunun emrinde kullanmak, saygınlık ve kuvvetleri derecesinde kendilerine mevki vermektir. Ordu karargâhı gelmeden evvel Kresman Paşa'nın bu çalışmalarının doğal olduğunu kabul ederim. Ben geldikten sonra durumun değişmiş olduğu paragrafından amacınız, bu işleri bölgemdeki diğer askerî uygulamalar gibi bana vermek olduğuna kanıt sayıyorsam da bu konuda şimdiye kadar hiçbir emir almamış idim ve bugün de bu konu ile ilgili aşiretler siyasetini bağımsız ve sorumlu olarak yönetmek yetkisinin bana verildiği anlamını kesinlikle çıkarmanın uygun olup olmadığını belirleyemiyorum. 2942 numaralı emriniz henüz ulaşmamıştır.

2- Size ilişkin sunuşumun bir aynısını Başkumandanlık Vekâletine vermek konusunu tam bir saygı ve itaatle aşağıda açıklıyorum. Ben Yıldırım Grubu

▼ Günümüz Türkçesiyle

dahiline geçmezden evvel Kafkas Ordu Grubu dahilinde ordu kumandanı idim. Mezkûr ordu dahilinde iken dahi harekât-ı fenniye-i askeriyeden maada devletin bir mesele-i dâimesi olan Dersim muhiti Ruslarla sıkı münasebetle beraber benim mıntıka-i idarem dahilinde idi. Diğer taraftan cenuptaki, bugün mevzu-i bahis olan Arap ve Kürt aşâiri gerek siyaset-i dahiliye ve gerek harekât-ı askeriye nokta-i nazarından benim mesuliyet-i ihatam tahtında bulunuyordu. Ordu, idare-i dahiliye ve muamelât-ı eşhas ve iaşe ve sıhhiye gibi bütün nikatta müstakil ve orduların tevhîd-i harekâtı nokta-i nazarından grup makamına merbut idi. Hatta bu harekât raporlarını ordu aynen karargâh-ı umumîye verir ve karargâh-ı umumînin harekât-ı askeriye için grup karargâhına verdiği evâmirden icap ettikçe resmen haberdar olur idi. Ordu kumandanlarının umur-ı dahiliye ve mülkiye ve siyaset-i dahiliye üzerine makamât-ı mülkiye üzerinde bilâ kayd ü şart haiz olduğu hukuk-ı müstakile, grup teşkilâtıyla ötеden beri asla takyîd olunmamıştır. Yıldırım Ordu Grubu teşkiline dair Başkumandanlığın 19 Temmuz tarih ve 539 numaralı emrin altıncı maddesinde şimdiye kadar bâlâda ma'rûz ordu-grup münâsebâtından farklı olarak yalnız

dahiline geçmezden evvel Kafkas Ordu Grubu bünyesinde ordu kumandanı idim. O ordu bünyesinde iken de teknik askerî uygulamalardan başka devletin süregelen bir sorunu, Dersim bölgesi Ruslarla sıkı ilişkilerle beraber yönetim bölgem içinde idi. Diğer taraftan güneydeki, bugün söz konusu olan Arap ve Kürt aşiretleri gerek iç siyaset ve gerek askerî uygulamalar açısından benim sorumluluk alanım altında bulunuyordu. Ordu, iç yönetim ve kişisel işlemler, yiyecek ve sağlık gibi bütün konularda bağımsız ve orduların uygulama birliği açısından grup makamına bağlı idi. Hatta bu uygulama raporlarını ordu aynen Genelkurmay'a verir ve Genelkurmay'ın askerî uygulamalar için grup karargâhına verdiği emirlerden gerektikçe resmen haberleri olurdu. Ordu kumandanlarının iç işleri ve iç politika üzerinde devlet makamları üzerinde kayıtsız ve şartsız taşıdıkları bağımsız haklar grup teşkilâtıyla öteden beri asla sınırlandırılmamıştır. Yıldırım Grubu oluşturulmasıyla ilgili Başkumandanlığın 19 Temmuz tarih ve 539 numaralı emrin altıncı maddesinde, şimdiye kadar yukarıda bildirilen ordu-grup ilişkilerinden farklı olarak yalnız

▼ Günümüz Türkçesiyle

iaşe ve para maddesi zikredilmiş ve bu fark Ordu tarafından harfiyen mer'î tutulmuştur. Öteden beri olduğu gibi ordu grup kumandanlarının memurîn-i mülkiye üzerindeki salâhiyeti dahi devletçe müsavi olarak muhafaza edilmiştir (aynı emir madde: 7). Bundan sonra Başkumandanlığın 19/7/33 tarih ve 5392 numaralı emrinin sekizinci maddesinde, münâsebât-ı mütekabileye dair yeni bir emir verileceğinden bahsedilmektedir. Bu emir henüz alınmamıştır ve alınıncaya kadar yukarıda arz edilen talimat ve muhaberatın aynen devamı tabii görülür.

Ma'rûzat-ı âcizânem ve muhaberatta devam ettiğim mesleğin usule mutabakatı Karargâh-ı Umumî'ce fiilen dahi te'yîd buyrulmaktadır. 25/8/33 tarih ve 6766 numaralı emirle Başkumandanlık, İkinci Ordu ile müştereken tedâbir-i lâzıme alınması yani askerî, siyasî ve idarî tedâbiri kararlaştırmasını ve neticesinin doğrudan doğruya kendisine bildirilmesini emretmiştir. Binaenaleyh ordu dürüst hareket etmiştir. Zât-ı devletlerinin eğer en ufak teessürünü mucip olduysa pek müteessir olacaktır. Bütün bu salâhiyet ve usul-i mahfûza ile beraber ince bir noktada çok saygılı

yiyecek ve para maddesi söz konusu edilmiş ve bu fark ordu tarafından bütünüyle geçerli sayılmıştır. Öteden beri olduğu gibi ordu grup kumandanlarının devlet memurları üzerindeki yetkisi de devletçe eşit olarak korunmuştur (aynı madde 7). Bundan sonra Başkumandanlığın 19/7/1917 tarih ve 5392 numaralı emrinin sekizinci maddesinde, karşılıklı ilişkilere dair yeni bir emir verileceğinden söz edilmektedir. Bu emir henüz alınmamıştır ve alınıncaya kadar yukarıda arz edilen talimat ve yazışmaların aynen devamı doğal görülür.

Sözünü ettiklerim ve yazışmalarda devam ettiğim yöntemin usule uygunluğu Genelkurmay'ca fiilen uygun görülmektedir. 25/8/1917 tarih ve 6766 numaralı emirle Başkumandanlık, İkinci Ordu ile ortaklaşa gerekli önlemler alınması yani askerî, siyasî ve idarî önlemleri kararlaştırmasını ve sonuçlarının doğrudan doğruya kendisine bildirilmesini emretmiştir. Bununla beraber ordu dürüst hareket etmiştir. Sizin eğer en ufak üzüntünüze neden olduysa pek üzülecektir. Bütün bu yetki ve korunan usul ile beraber ince bir noktada çok saygılı

اعاشه دیاره ماده‌ی ذکر ایدیلسه دیو فرقه
اردو طرفنده خرجیا مرعی طوتولمشدر. اوتوریزی اولدیغی
اردو خدمه فرق تدنزیلات مأموریه مقیم اوزرنده تحصلاتی
رضی دولتجه مساوی اولمه. دیه محافظه ایدلشدر. (عین
امر ماده - ۷).

بونده حرکه یاسه فرقه تدنزلات
۱۹/۷/۲۲ تاریخ و ۲۲۹۶ نومرولو امر نامه سنزلی
ماده سنده مناسبات متقابله یه دائر تلگراف امر و رلمکله
بحث ایدلمکده در. بو امر مخابره ایدلمشدر. و آلنجه قدر
بوفاده ده عصه ایدیلیه تعاملات و مخابرات عیناً دوامی
طبیعی کورولور.

معروضاته عاجزانه و مخابره ده دوام ایدیکم مسلکه
اصول حقه قرار کاه عجیبه فعلاً رضی تأیید بیورلمقده
۲۲/۸/۵ تاریخ و ۶۷۶۶ نومرولو امر یاسه فرقه دن
آلنجه اردو ایله مشترکاً تدابیر لازمه المحسی بنی عشیره سیاسی
و اداری تدابیری قرار لاشدیرلمش و بنجه سنک طرفدیه
طرفدیه کندیسنه بیلدیرلمش امر اینمشدر. بناءعلیه اردو
درست حرکت اینمشدر. ذاته دولتلرنک اکراک اوزاقده
تأثیری مرهبه اولدیسه بک تأخر ایله حقله. بونونله برابر
اصول محافظه ایله بابر ایچه بر نقطه ده خطوه خیانتکار

▼ Günümüz Türkçesiyle

ve çok dikkatli davrandığı kanaatindedir. Muvâsalat-ı âcizânemle vaziyetin değişmiş olacağını tahmin ile beraber arzu-yı devletleri haricinde kalmaktan ihtirâzen mesâil-i câriyeye asla temas etmedi. Daima istîzân etti ve ne cereyan ettiyse zât-ı devletlerini daima haberdar eyledi. Bu izahat ile ordu her türlü su-i tefehhümden sahîhan ictinâb ve evâmir-i devletlerine arzu-yı tam ile itaat edeceğine zât-ı devletlerinin kani olacağını ümit ederek müsterih olur.
M. Kemal

Yukarıda yazılan telgrafla, bunun yazılmasına sebebiyet vermiş olan Falkenhayn'ın telgrafı Başkumandanlığa aynen yazılmış ve aşâir siyasetiyle kimin iştigal edeceği ve ordunun salâhiyeti sorulmuştur.

Bu muhaberât cereyan ettiği sırada bazı aşâir rüesâsının harmanlara ve orduya ait zer'iyyâta ve menzillere tecavüzâtta bulundukları ve işin ehemmiyet kesb etmekte olduğu hükûmet-i mülkiye tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmiş, Nezaret de

ve çok dikkatli davrandığı görüşündedir. Gelişimle durumun değişmiş olacağını tahmin ile beraber arzunuz dışında kalmaktan çekinerek günlük sorunlara asla temas etmedi. Daima açıklama istedi ve ne geçtiyse sizi daima haberdar etti. Ordu, bu açıklamalar ile her türlü yanlış anlamadan gerçekten kaçınacağına ve emirlerinize tam bir istekle itaat edeceğine inanacağınızı ümit ederek içi rahat olur.
M. Kemal

Yukarıda yazılan telgrafla bunun yazılmasına neden olan Falkenhayn'ın telgrafı Başkumandanlığa aynen yazılmış ve aşiretler siyasetiyle kimin uğraşacağı ve ordunun yetkisi sorulmuştur.

Bu yazışmaların yapıldığı sırada bazı aşiret reislerinin harmanlara ve orduya ait ekili alanlara saldırılarda bulundukları ve işin önem kazanmakta olduğu yerel mülkî yönetimler tarafından İçişleri Bakanlığı'na bildirilmiş Bakanlık da

وهو ده وقتلی ضاد دائرلی قناعتنده در. مرحمت
عاجزانه ده وضعیتك دكشمه دارچین تحمیل ایله برار
ارزوی دولتدن خارجنده فالمغله احتراز آسثل
جایه به آصل تماس ایتمدی دائما استقاله ایتدی.
وزخرپانه ایله ذاته دولتدن دائما خوف ایدی
بو اثناحاله ایله اردو هرده بو سوء تفهمه صحیحاً
اجناب واوامر دولتدن ارزوی تام ایله اطاعت
ایده جکنه ذاته دولتدن قانع وارچین امید ایده رك
مستعفی اولدم.

توقیف ده مانع اولدقلرندن بونك
مانعلغنه سبب وبهانه اولاجه قانونا مانع
نظرنی باسه فوق ده انفاذ قیلمامق
وتوقیفی سبب کیمك استعفا ایده جکی
واردوندن صدارتی حور ولمسه

بو محاربات حربانه ایتدکی خدمتده بعضه عشایر رؤسانك
خرجنده واردوده عائله معیشتی دخی له نجاوزانه
بولندقدن واقتصاد اجنبکه ایکیده اولدیغی حالت حاضره
طرفه واخبار نفسه نه بدیلمسه نفسده

▼ Günümüz Türkçesiyle

Başkumandanlığa şu tezkereleri yazmıştır:
Gazze aşiretinden ahîren "Harran" ve "Suruç" kazalarına vaki olan tecâvüzâtta ika ettikleri hasârâta dair Urfa mutasarrıflığından vârid olan telgrafname suret-i mühimmesi leffen irsâl kılındı. Derkâr olan ehemmiyet ve müstâceliyet-i maslahata binaen cihet-i mülkiyenin ittihaz edeceği şedîd ve müessir tedâbirde muavenet-i fevkaladede bulunulması zımnında keyfiyetin ordu kumandanlıklarına iş'ârıyla neticesinin inbâsı.
Aynı zamanda Paşa'nın kendi yazdıklarıyla Falkenhayn'ın gönderdiği telgraflara Başkumandanlık şu cevabı veriyor:

Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne Zâtîdir
Aşâir meselesi hakkında Yedinci Ordu'nun bana malûmat vermesi doğru ve elde mevcut talimata muvâfık olduğuna herhalde Müşir Falkenhayn Paşa hazretleri de kanaat getirmişlerdir. Bu bâbda kendisine tebligat icra edilmiştir.
6/9/33
Başkumandan Vekili
Enver

Başkumandanlığa şu yazıları yazmıştır.
Gazze Aşireti'nden son zamanlarda Harran ve Suruç kazalarına gerçekleştirilen saldırılarda meydana getirilen hasar ile ilgili Urfa mutasarrıflığından gelen telgrafın kopyası ekli olarak gönderildi. İşin ortada olan önem ve ivediliği göz önüne alınarak yerel mülkî yönetimlerin alacağı şiddetli ve etkili önlemlerde olağanüstü yardımlarda bulunulması için durumun ordu kumandanlıklarına bildirilmesiyle sonucunun bildirilmesi.
Aynı zamanda Paşa'nın kendi yazdıklarıyla Falkenhayn'ın gönderdiği telgraflara Başkumandanlık şu cevabı veriyor:

Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne Kişiye özeldir
Aşiretler sorunu hakkında Yedinci Ordu'nun bana bilgi vermesinin doğru ve elde bulunan yönetmeliklere uygun olduğunu herhalde Müşir Falkenhayn hazretleri de anlamışlardır. Bu konuda kendisine bildirim yapılmıştır.
6/9/1917
Başkumandan Vekili
Enver

باسه قوماندانلغنه شو تذكره ي يازمسه در :

فرقه عشره نك سه اخرا (حران) (دسرد ع) قضاسنه
واقع اولان سه نجاوزاتنده انتقام اجكدي خاننه دائر
اوزره متعرفلغنه وارد اولان تلغرافنامه سورسه مرجع
نفاذ ايسه فيلندي ويه كاره اولان اهميت دستعجليني مصلحت
نباك جهتله ملكه نك اتخاذ ايده جكي شكيه و تؤثر تدابيرده
معاونت خصوصنه ابقاده ده بولنمسي لزومني عرض و تبليغ
اردوقوماندانلغنه استعجالنه تبليغ قلنمسي انباي .

عين يانده ياشانمه كدي يازيلوه قالقنغ نيه
كونده دنكي تلغرافده باسه قوماندانلغنه شوجوابي
ويريلسون : (بدنجيا دوقوماندانلغي معروضاتي)
اعتبار سنه ي حقنده بدكي دونك تلغرافنامه
درسي لطوفي والده مرحوم و نعمجانه مواخره اولنمسه
كرحاله پشير قالقنغ نيه ياشا حضرتلري ده قناعت
كوسترمشدر . بويله كدينه تبليغا نه اجرا ايدلمشدر
باسه قوماندانلغي كه
٤٢/٩/٦
امر .

▼ Günümüz Türkçesiyle

Başkumandanlığın yukarıdaki telgrafından evvel Kresman Paşa'nın mukavele akdettiği Hâcim hakkında göndermiş olduğu telgraflar üzerine Başkumandanlıktan şu telgrafname alınmıştır:

Yedinci Ordu Kumandanı
Mustafa Kemal Paşa
Hazretleri'ne
Gazze aşâiri meşâyihinden Hâcim Bey'in Fırat menzil hattının muhafazasını deruhte etmek üzere ordu-yı hümayuna iltihaka amade olduğu ve Halep Menzil Başmüfettişliğinin de mumaileyhin miralaylığa terfian is'âf-ı arzusuna taraftar bulunduğu Yıldırım Ordular Grubu Kumandanlığının iş'ârından anlaşılmıştır. Bu bâbda icap edenlerden bizzat iyice tahkikat icrasıyla mumaileyhin vaziyet-i hakikiyesi neden ibaret olduğunun ve kendisinin şu suretle taltifi, emsalinin bir gûnâ rekabetini davet etmek gibi bir mahzuru müntic olup olmayacağının ilâve-i mütalâalarıyla beraber vâzıhan ve tafsilen iş'ârı mütemennâdır.
29/8/33
Enver

Halbuki Paşa, Halep'e geldiği günlerden beri bütün muhâberâtını bu Hâcim için yapmış ve Kresman Paşa'nın bu Hâcim'le yaptığı muahede ve mukavelenin muzır olduğunu ve diğer meşâyih

Başkumandanlığın yukarıdaki telgrafından önce Kresman Paşa'nın antlaşma yaptığı Hâcim hakkında göndermiş olduğu telgraflar üzerine Başkumandanlıktan şu telgraf alınmıştır.

Yedinci Ordu Kumandanı
Mustafa Kemal Paşa
Hazretleri'ne
Gazze aşiretleri şeyhlerinden Hâcim Bey'in Fırat menzil hattının muhafazasını üstlenmek üzere orduya katılmaya hazır olduğu ve Halep Menzil Başmüfettişliğinin bu kişiyi albaylığa terfi ettirerek arzusunun yerine getirilmesine taraftar olduğu Yıldırım Orduları Grubu Kumandanlığının yazısından anlaşılmıştır. Bu konuda gerekenlerden bizzat iyice inceleyerek bu kişinin gerçek durumunun ne olduğunun ve kendisinin bu şekilde ödüllendirilmesinin emsallerinin bir çeşit rekabetine yol açması gibi bir sakıncayı doğurup doğurmayacağı görüşlerinizle beraber açıkça ve ayrıntılı olarak bildirilmesi rica olunur.
29/8/1917
Enver

Halbuki Paşa, Halep'e geldiği günlerden beri bütün yazışmalarını bu Hâcim için yapmış ve Kresman Paşa'nın bu Hâcim'le yaptığı antlaşma ve sözleşmenin zararlı olduğunu ve diğer şeyhler

باسه قوماندانلغنه بولنه‌رق وظیفه‌مده اول وجهله
باشلدیغم مقاومت عضاتیه‌یی حاکم حضرتلرینه کوندرمه
اولدیغمی تذکار ایدرم. باسه قوماندانلغنده شو نقطه‌یه قدر
انجمشم. (بندگاه اوقوماندانی مصطفی کمال)

غره‌ت بری مأخذنه حاکم کمیه قرار منزل حضرتلرینی
محافظه ایدیور. غره‌ده ایکیه اوزره اردوی همایونه
التحاقه اماده اولدیغمدن وحلب منزل باسه نقطه‌سنده
مع الاسف ترخیصاً اسعاف ایدوب حرکت
بولدیغمدن بیلدیرم اردوی همایونی قوماندانلغنه
اعلان ایلشدم. بو بابده اجراب ایدیلدیکه بالکذه بیچه
تحقیقات اجراسیله مع الاسف وضعیت حقیقیه‌یی ترده
عاجز اولدیغمدن و کندیسنه شو صره‌ده تعلق اتمانلر
بولونمامسی - قانون دائره‌سنده کی برمحذوریتی تنبیح اولنوب
اردلی جمله عسکره‌ده مصه بعد الیوم برادر واضحاً وتفصیلاً
اشعاری مخصوصدر - ۲۲/۸/۱۹۱۹ اقو -

حاکمانه باشلدیغم کوندزی بولونه مخابراتی
بوحاکم ایکن باسه وقوماندانلغنه بوحاکمه بایدیغی
مناقصه ومقاولات مقاولاتیه و دیکر مسایغ

▼ Günümüz Türkçesiyle

arasında bürûdeti mucip olacağını ve bundan mazarrat tevellûd edeceğini anlatmaya çalışmış ve hatta mazarratın fiilen dahi âsârı görüldüğü yukarıdaki Dahiliye Nezareti'nin tezkeresinden müstebân olmuştur ve yine Paşa'nın buna dair yazdığı telgraflar Falkenhayn'ın hoşuna gitmemiş ve yukarıda suretini yazdığım tekdirnameyi göndermiştir.

Paşa hazretleri, Enver Paşa'dan aşâir siyasetiyle kendisinin iştigal edeceğine dair olan telgrafı aldıktan sonra bulduğu vasıtalarla Gazze'nin Hâcim'den başka olan diğer rüesâsını ve bilhassa tecâvüzâtta bulunan Muhaccem Bey'le kardeşini bizzat Halep'e celp ederek kendileriyle görüştü ve onları ikna ederek ordunun bütün evâmirini icraya hazır olduklarına dair söz aldı. Muhaccem Bey'den sonra yine Gazze Aşireti'nden Bercis Bey'i ve Şumar Aşiret Reisi Müşal Bey'i celp ile kendilerine söylediği merdâne sözlerle onları orduya merbût kıldı fakat Almanlar bir türlü bu işle iştigalden sarf-ı nazar edemiyordu. Falkenhayn Halep'e gelip Paşa'ya bu işlerle sen iştigal edeceksin dedikten sonra dahi

arasında soğukluğa yol açacağını ve bundan zarar doğacağını anlatmaya çalışmış ve hatta zararın fiilen dahi izleri görüldüğü yukarıdaki Dahiliye Nezareti'nin yazısından anlaşılmıştır ve yine Paşa'nın bununla ilgili olarak yazdığı telgraflar Falkenhayn'ın hoşuna gitmemiş ve yukarda örneğini yazdığım kınama yazısını göndermiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Enver Paşa'dan aşiretler politikasıyla kendisinin uğraşacağına ilişkin olan telgrafı aldıktan sonra bulduğu araçlarla Gazze'nin Hâcim'den başka diğer liderlerini ve özellikle saldırılarda bulunan Muhaccem Bey ve kardeşini bizzat Halep'e getirterek kendileriyle görüştü ve onları ikna ederek ordunun bütün emirlerini yerine getirmeye hazır olduklarına ilişkin söz aldı. Muhaccem Bey'den sonra yine Gazze Aşireti'nden Bercis Bey'i ve Şumar Aşiret Reisi Müşal Bey'i getirterek kendilerine söylediği mertçe sözlerle onların orduya bağlanmalarını sağladı fakat Almanlar bir türlü bu işle uğraşmaktan geri durmuyorlardı. Falkenhayn, Halep'e gelip Mustafa Kemal Paşa'ya "bu işlerle sen uğraşacaksın" dedikten sonra da

---

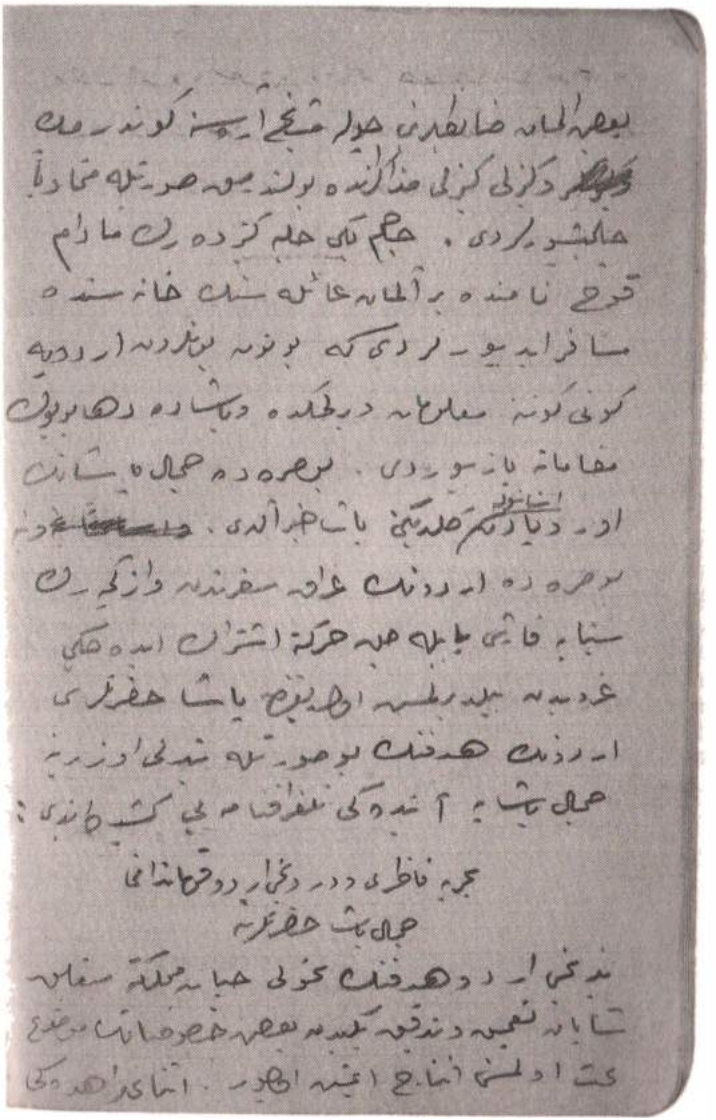
▼ Günümüz Türkçesiyle

bazı Alman zabitlerini çöle, meşâyih arasına göndermek ve gizli gizli müzâkerâtta bulundurmak suretiyle mütemadiyen çalışıyorlardı. Hâcim Bey'i Halep'e getirterek Madam Koch namında bir Alman ailesinin hanesinde misafir ediyorlardı ki bütün bunlardan orduya günü gününe malûmat verilmekte ve Paşa da daha büyük makamâta yazıyordu. Bu sırada Cemal Paşa'nın Avrupa'dan İstanbul'a geldiğini Paşa haber aldı. Bu sırada ordunun Irak seferinden vazgeçerek Sina'ya karşı yapılacak harekete iştirak edeceği Grup'tan bildirilmiş olduğundan Paşa hazretleri ordunun hedefinin bu suretle tebeddülü üzerine Cemal Paşa'ya atideki telgrafnameyi keşide etti:

Bahriye Nazırı ve Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa Hazretleri'ne
Yedinci Ordu hedefinin tahavvülü hayat-ı memlekete müteallik şayan-ı ta'mîk ve tetkik yeniden bazı hususâtın mevzu-i bahis olmasını intâc etmiş oluyor. Esnâ-yı râhdaki

bazı Alman subaylarını çöle, şeyhler arasına göndermek ve gizli gizli görüşmelerde bulundurmakla sürekli olarak çalıştırıyorlardı. Hâcim Bey'i Halep'e getirterek Madam Koch namında bir Alman ailesinin evinde misafir ediyorlardı ki bütün bunlardan orduya günü gününe bilgi verilmekte ve Mustafa Kemal Paşa da daha büyük makamlara yazıyordu. Bu sırada Cemal Paşa'nın Avrupa'dan İstanbul'a geldiğini Mustafa Kemal Paşa haber aldı. Bu sırada ordunun Irak seferinden vazgeçerek Sina'ya karşı yapılacak harekete katılacağı Grup'tan bildirilmiş olduğundan Mustafa Kemal Paşa, ordunun hedefinin bu yüzden değişmesi üzerine Cemal Paşa'ya aşağıdaki telgrafı çekti:

Bahriye Nazırı ve Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa Hazretleri'ne
Yedinci Ordu hedefinin değişimi, ülkenin yaşamına ilişkin incelemeye değer yeniden bazı konuların söz konusu olmasını gerektirmiş oluyor. Yolculuk sırasındaki

▼ Günümüz Türkçesiyle

mülâkatımızda hemfikir olduğumuz hakikatlerin müdafaasında, lüzum görürseniz mütâlaât ve nokta-i nazarlarını bildirmeye hazırım. Hürmetle ellerinizden ve gözlerinizden öperim.
M. Kemal
Bu telgrafa Cemal Paşa'dan gelen cevabî telgraf şudur:

Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne
İcra etmekte olduğum mücâdelât sırasında pek ziyade mucib-i istifade olacağına emin olduğum mütâlaât ve nikat-ı nazarınıza intizar ederim. Hasretle gözlerinizden öperim. 19/9/33
Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nazırı
Ahmed Cemal

Bunun üzerine Paşa, birinci mufassal raporunu yazarak şifre ile Cemal Paşa'ya bildirdiği gibi birer suretlerini de çıkararak Cevat'la Başkumandanlık Vekâletine ve Sadaret'e gönderdi ve Cemal Paşa'ya şifre ile bildirdiği bu mufassal rapora hâşiye olarak şunu yazdı:
İşbu mütâlaâtın bir sureti Sadrazam ve bir sureti de Başkumandanlık Vekâletine adam-ı mahsusla takdim edilmiştir.

görüşmelerimizde aynı düşüncede olduğumuz gerçeklerin savunulmasında gerek görürseniz görüşlerimi bildirmeye hazırım.
Saygıyla ellerinizden ve gözlerinizden öperim.
M. Kemal

Bu telgrafa Cemal Paşa'dan gelen telgraf cevabı şudur:

Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne
Sürdürmekte olduğum mücadeleler sırasında pek çok yararlanılacağına emin olduğum görüşlerinizi beklerim. Hasretle gözlerinizden öperim. 19/9/1917
Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nazırı
Ahmet Cemal

Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, birinci ayrıntılı raporunu yazarak şifre ile Cemal Paşa'ya bildirdiği gibi birer örneklerini de çıkartarak Cevat'la Başkumandanlık Vekâletine ve Sadrazamlığa gönderdi ve Cemal Paşa'ya şifre ile bildirdiği bu ayrıntılı rapora ek owlarak şunu yazdı:
Bu görüşlerin bir örneği Sadrazam ve bir örneği de Başkumandanlık Vekâletine özel ulakla sunulmuştur.

ملاقا تخذ ده ... فرقه اولدیغنی حقیقتدن مدافعه سنده
لزوم کوره ... سرکز مصطفی کمال پاشا و نقطهٔ نظرلرینه بیلدیرمکه
حاضرم ، حرمتله الکزی ده وکونرکزده اوریم .
۲ ایلول

یوقاریده جمال پاشا زاده جلاله حوالی تلغراف شودر :

(بدخشان ـ دوقوزنجی مفتشلکی بالخصوص)

اجرا اتمیده اولدیغم مجادلاته حرمتلی پک زیاده موجب
استفاده اولدیغنی ایمه اولدیغم مصطفی کمال پاشا و نقطهٔ
نظارکزه انتقاد ایده ـ م حرمتله کوزلیکده اوریم
۲۲/۹/۱۹ دوقوزنجی دوقوزنجی فرقه نک
احمد جمال .

یوقاریده اونوانه پاشا برنجی مفتشلیکده بولونمش پاشاده
شفاهی ایله جمال پاشا یه بیلدیرمکده بولندیغی صره ده
حیفاده جلاله حوالی باسه قوماندانلغنه وکالتاً وصاده
کونده ـ دی . وجمال پاشا یه شفاهی ایله بیلدیرمکده
بولوندیغی صره ده خاطره کلدیکنی یازدی :

اشو مصطفی کمال پاشا حضرتلری صدر اعظم وزیر سابق ده
باسه قوماندانلغنه وکالتاً آدم کوندرلدیکی زمان

▼ Günümüz Türkçesiyle

Lüzum görürseniz şifrenin bir suretini de taraf-ı âcizîden şimdiden müşârünileyhûme takdim edebilirsiniz. 20/9/33
M. Kemal

Gerek görürseniz şifrenin bir örneğini de tarafımdan şimdiden adı geçenlere sunabilirsiniz. 20/9/1917
M. Kemal

Mufassal rapora Cemal Paşa'dan şu telgraf geldi:

Ayrıntılı rapora Cemal Paşa'dan şu telgraf geldi:

Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

Mütâlaâtınızı cidden sâib telakki ederim. Enver Paşa burada bulunmadığı için ancak avdetinizde telgrafınızı okuyabilir. Verdiğim karar şudur: Ben evvelemirde Falkenhayn'ın benim emrim altında bulunmasını ve harekâtın benim mesuliyetim tahtında cereyanını istemiştim. Bunu kabul ettirmek imkânı olmadığını görünce şunu teklif ettim. Benim ünvanım Suriye, Filistin ve kuvveti Arabistan umumî kumandanlığına tahavvül edecek ve bütün bu havalideki kıtaâtın başkumandanı olacağım. Karargâh-ı umumî, Sina cephesinde bir hareket-i müstakile icra ettirmek emelinde olduğundan dolayı Yedinci Ordu'yu Sina cephesine gönderecek, Falkenhayn da hareket-i müstakilenin icrasına memur olduğundan elyevm Sina cephesinde

Görüşlerinizi gerçekten isabetli kabul ediyorum. Enver Paşa burada bulunmadığı için ancak dönüşünde telgrafınızı okuyabilir. Verdiğim karar şudur: Ben öncelikle Falkenhayn'ın benim emrim altında bulunmasını ve harekâtın benim sorumluluğumda geçmesini istemiştim. Bunu kabul ettirmek imkânı olmadığını görünce şunu teklif ettim. Benim ünvanım Suriye, Filistin ve Arabistan Genel Kumandanlığına dönüşecek ve bütün bu bölgedeki kıtaların başkumandanı olacağım. Genelkurmay, Sina cephesinde bir bağımsız hareket yaptırmak amacında olduğundan dolayı Yedinci Ordu'yu Sina cephesine gönderecek, Falkenhayn da bağımsız hareketle görevli olduğundan bugün Sina cephesinde

bulunan ve bana merbût olan kuvvetler dahi Sekizinci Ordu namı altında... Falkenhayn Sina cephesindeki harekâtı müstakilen idare edecek ve fakat icraattan bana malûmat verecek ve ben onun karargâhında bir haber zabiti bulunduracağım. Kendisinin mıntıka-i icraatı ancak Kudüs sancağına münhasırdır. Bu iki ordunun bütün ikmal ve iaşelerini ancak ben tedvîr edeceğim. Bu tekliflerimi Enver Paşa kabul etti. Falkenhayn müteredditfakat kabule icbâr olunacaktır. Zannediyorum ki sizin teklifinizin esaslarını da bunlar teşkil ediyor. Lütfen cevap vermenizi rica eder gözlerinizden öperim kardeşim. Enver Paşa'nın avdetine kadar ben Harbiye Nezareti vekâletini ifa edeceğim fakat herhalde Cumartesi günü hareket ediyorum. 23/9/33
Ahmed Cemal

Filhakika o sırada Enver Paşa Avrupa'ya gitmiş bulunuyordu. Cemal Paşa'nın bâlâdaki telgrafı üzerine Paşa, birinci rapora zeyl olarak ikinci mufassal raporunu yazıp şifre ile bildirdi ki raporların her ikisinin de suretleri mahfuzdur.

▼ Günümüz Türkçesiyle

bulunan ve bana bağlı olan kuvvetler de Sekizinci Ordu adı altında... Falkenhayn Sina cephesindeki harekâtı kendi başına yönetecek ve fakat uygulamadan bana bilgi verecek ve ben onun karargâhında bir haber subayı bulunduracağım. Kendisinin uygulama bölgesi ancak Kudüs sancağıdır. Bu iki ordunun bütün ikmal ve yiyecek işlerini sadece ben yürüteceğim. Bu tekliflerimi Enver Paşa kabul etti. Falkenhayn tereddütlü fakat kabule zorlanacaktır. Sanıyorum ki sizin teklifinizin esaslarını da bunlar oluşturuyor. Lütfen cevap vermenizi rica eder gözlerinizden öperim kardeşim. Enver Paşa'nın dönüşüne kadar ben Harbiye Nezareti vekâleti görevini yapacağım fakat herhalde Cumartesi günü hareket ediyorum. 23/9/1917
Ahmet Cemal

Gerçekten o sırada Enver Paşa Avrupa'ya gitmiş bulunuyordu. Cemal Paşa'nın yukarıdaki telgrafı üzerine Mustafa Kemal Paşa, birinci rapora ek olarak ikinci ayrıntılı raporunu yazıp şifre ile bildirdi ki raporlarının her ikisinin de kopyaları saklıdır.

▼ Günümüz Türkçesiyle

İkinci rapora Cemal Paşa'dan şu telgraf geldi:

Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne
Zât-ı âlilerini nikat-ı nazarında tamamen haklı buldum. Çarşamba günü buradan hareket ediyorum. Zât-ı âlileriyle şifahen görüşünceye kadar hiçbir harekette bulunmamanızı gözlerinizden öperek suret-i mahsusada rica ederim kardeşim. 27/9/33
İmza
Suriye ve Garbî Arabistan Kumandanı ve Bahriye Nazırı
Ahmed Cemal

Bu telgrafa Paşa'nın verdiği cevap şudur:

Bahriye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne
İş'âr-ı devletleri vechile teşrif-i âlilerine intizar ediyorum. Enver Paşa hazretlerinden de aynı mealde ve kumanda mesâilinin buyurulduğu vechile suret-i hallini irâe eden bir emir aldım. Ancak Falkenhayn, hâk-pây-i devletlerine de bildirmiş

İkinci rapora Cemal Paşa'dan şu telgraf geldi:

Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne
Sizi görüşlerinizde tamamen haklı buldum. Çarşamba günü buradan hareket ediyorum. Sizinle yüz yüze görüşünceye kadar hiçbir harekette bulunmamanızı gözlerinizden öperek özellikle rica ederim kardeşim. 27/9/1917
İmza
Suriye ve Batı Arabistan Kumandanı
Bahriye Nazırı
Ahmet Cemal

Bu telgrafa Paşa'nın verdiği cevap şudur:

Bahriye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne
Belirttiğiniz gibi gelişinizi bekliyorum. Enver Paşa hazretlerinden de aynı anlamda ve kumanda sorunlarının belirttiğiniz gibi çözümlenmesini bildiren bir emir aldım. Ancak Falkenhayn size de bildirmiş

▼ Günümüz Türkçesiyle

olduğu 4256 numaralı, 29 Eylül 33 tarihli emrinde, Yedinci Ordu'yu zaten lağvederek meseleyi halletmiş ve âcizlerine bir vazife bulmak için sıkıntı içinde kalmıştır. Maa-hazâ teşrîf-i âlilerine intizar ediyorum. 30/9/33
M. Kemal

olduğu 4256 numaralı, 29 Eylül 1917 tarihli emrinde Yedinci Ordu'yu zaten lağvederek meseleyi çözmüş ve bana bir vazife bulmak için sıkıntı içinde kalmıştır. Bununla beraber yine de gelişinizi bekliyorum. 30/9/1917
M. Kemal

Bu sırada Enver Paşa da Avrupa'dan avdet etmiş olup Paşa'nın birinci raporuna şu cevabı veriyor:

Bu sırada Enver Paşa da Avrupa'dan dönmüş olup Mustafa Kemal Paşa'nın birinci raporuna şu cevabı veriyor:

Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

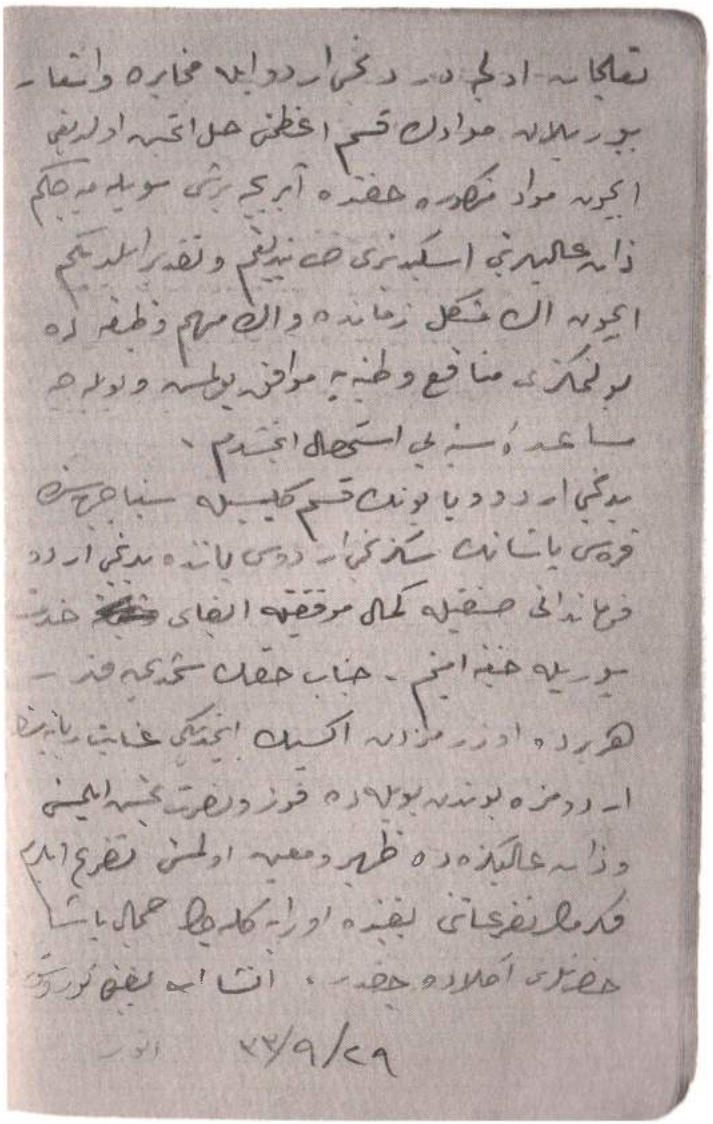
Bizzat halledilecektir
Şimdi aldığım tahrirat-ı âlilerindeki mütâlaâtı biraz evvel Cemal Paşa hazretleriyle olan muhâberâtınızda okumuştum. Gerek memleket ve gerek ordunun vaziyet-i hazırasını ben de aynı vechile görüyor ve biliyorum. Fakat düşmanlarımızın da üç senelik muharebe neticesinde bulundukları hal bizimkinden iyi değildir. Rusya'nın girdiği ve bilahare İtalya'nın gireceği haller vaziyeti bizim lehimizde pek değiştirmiştir. Sina cephesi hakkında verdiğim

Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne
Kendisi tarafından şifresi çözülecektir
Şimdi aldığım yazınızdaki görüşleri biraz evvel Cemal Paşa hazretleriyle olan yazışmalarınızda okumuştum. Gerek ülke ve gerek ordunun şimdiki durumunu ben de aynı şekilde görüyor ve biliyorum. Fakat düşmanlarımızın da üç senelik savaş sonucunda bulundukları durum bizimkinden iyi değildir. Rusya'nın girdiği ve daha sonra İtalya'nın gireceği durumları konumu bizim lehimize pek değiştirmiştir. Sina cephesi hakkında verdiğim

▼ Günümüz Türkçesiyle

talimat, evvelce Dördüncü Ordu ile muhabere ve iş'âr buyrulan mevâddın kısm-ı azamını halletmiş olduğu için mevâdd-ı mezkûre hakkında ayrıca bir şey söylemeyeceğim. Zât-ı âlilerini eskiden beri tanıdığım ve takdir eylediğim için en müşkül zamanda ve en mühim vazifede bulunmanızı menâfi-i vataniyeye muvafık bulmuş ve böylece müsaade-i seniyeyi istihsal etmiştim.
Yedinci Ordu veya bunun kısm-ı küllîsiyle Sina cephesinde Kress Paşa'nın Sekizinci Ordusu yanında Yedinci Ordu Kumandanı sıfatıyla kemal-i muvaffakiyetle ifa-yı hizmet buyrulacağına eminim. Cenâb-ı Hakk'ın şimdiye kadar her yerde üzerimizden eksik etmediği inayet-i rabbiyesinin ordumuza bundan böyle de fevz ve nusret bahş eylemesini ve zât-ı âlinize de zahîr ve muîn olmasını tazarru' eylerim. Fikrimin teferruatını yakında oraya gelecek [olan] Cemal Paşa hazretleri anlatacaktır. İnşallah yakında görüşürüz. 29/9/33
Enver

talimat, daha önce Dördüncü Ordu ile haberleştikten sonra bildirilen hususların büyük bölümünü halletmiş olduğu için belirtilen hususlar hakkında ayrıca bir şey söyleme yeceğim. Sizi eskiden beri tanıdığım ve takdir ettiğim için en zor zamanda ve en önemli görevlerde bulunmanızı ülke çıkarlarına uygun bulmuş ve böylece Padişah'ın onayını elde etmiştim. Yedinci Ordu veya bunun büyük bir bölümüyle Sina cephesinde Kress Paşa'nın Sekizinci Ordusu yanında Yedinci Ordu Kumandanı sıfatıyla başarılı bir şekilde görev yapacağınıza eminim. Allah'ın şimdiye kadar her yerde üzerimizden eksik etmediği sonsuz yardımlarının ordumuza bundan böyle de zafer bahşetmesini ve size de yardımcı olmasını dilerim. Düşüncelerimin ayrıntılarını yakında oraya gelecek Cemal Paşa hazretleri anlatacaktır. İnşallah yakında görüşürüz. 29/9/1917
Enver

Bu telgrafa Paşa'nın verdiği cevabî telgraf şudur:

Başkumandan Vekili Enver Paşa Hazretleri'ne
Kemal-i itaatle, vazifeten teşrîh-i hakikatten ibaret olan ma'rûzât-ı çâkerânemde te'yîd ettiğim vechile mûşkûlât ne kadar büyük olursa olsun memleketimizi selâmete isâl edebileceğimize itimâd-ı çâkerânem lâ-yetezelzeldir.
Sina cephesine bu kadar çok ordu karargâhı sığmayacağı hakkındaki muhakeme-i âcizânemin lûtfen nazar-ı iltifata alınmasını istirham ederim. Zaten Müşir Paşa, sureti atide münderic emirde Yedinci Ordu'yu halen ilga etmiş olup taksim-i vazâif ve tertibata imkân bulamamakta ve bundan sıkılmaktadır. Binaenaleyh, işin içinde bulunmasını lûtfen arzu buyurduğunuz Yedinci Ordu karargâhı maslahatın ıztırârla verilmiş olan emirle zaten işin haricine çıkarılmıştır. Düşman karşısındaki tertibatta sun'î teşkilâttan ihtirâz etmek lûzumu nazar-ı devletlerine aşikârdır. Meselâ daha Halep'e muvasalatımda Remadiye cephesinin

▼ Günümüz Türkçesiyle

Bu telgrafa Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği cevap ile ilgili telgraf şudur:

Başkumandan Vekili Enver Paşa Hazretleri'ne
Tam bir bağlılıkla, görevim gereği gerçekleri açıklamaktan ibaret olan bildirimlerimde belirttiğim gibi zorluklar ne kadar büyük olursa olsun ülkemizi esenliğe çıkarabileceğimize sarsılmaz bir güvenim vardır.
Sina cephesine bu kadar çok ordu karargâhı sığmayacağı hakkındaki görüşümün lütfen göz önüne alınmasını istirham ederim. Zaten Mareşal Paşa, örneği aşağıda bulunan emirde Yedinci Orduyu şu durumda ortadan kaldırmış olup görev bölümü ve düzenlemeye imkân bulamamakta ve bundan sıkılmaktadır. Bu nedenle, işin içinde bulunmasını lütfen arzu buyurduğunuz Yedinci Ordu karargâhı, iş zorunluluğuyla verilmiş olan emirle zaten işin dışına çıkarılmıştır. Düşman karşısındaki düzenlemelerde yapay örgütlenmelere gitmekten kaçınmak gereği sizin için de açıktır. Örnek olarak, daha Halep'e gidişimde Remadiye cephesinin

یوقاریده یازیلی نمره ده ویکی حوالی تلغراف شودر :

باسه قوماندانه وکیلی انور پاشا حضرتلرینه

کلی اهمیتده وظیفهٔ تشریع حقنده باسه اولاره
عهد وضاسنه حیاتارنده تاسیس ایدیلکم وجهله مشکلات
نزدنده بیوك همتله اجاسوزه محاکمه سی سلامتله ایصال
ایده بیلمك حکمده اغیار حیاکارانه لم یتزلزل ده .
سیاحیه نه بوقدر - هرکه اردوکاهی صفحه حقنده کی محاکمه حاضرانه مك لطفاً نظر انعطافه آلنمه
استرحام ایده رم . زاناً مشیر پاشا حضرتلری آنیده مشروع
امرده بیدیکی اردوی حالاً الناسیه اولوب تقسیم
وضع تف و ترتیبات اسطاله بولنما مقتضه و بیوردقلرینه
صیقیلمقده در . بناءً علیه اثبات ایدیلمش لطفاً
ارسال بیورلمسنه بیدیکی اردو قرارگاهی مصلحتیله
اخطار اولنوب بالمسه اولاره امرلر زاناً اثبات خاطره
حیفا ایلمشدر . رتبه فاشیونس کی حقنده ترتیبات
حقنه تشبث اولنه اجزای اتیه لزومی نظر دقته
آلنمقدر . مثلاً دها حالی مواصلتده عاجز جریحه

▼ Günümüz Türkçesiyle

âcizlerine verilmesini tahriren teklif etmiştim. Birkaç gün sonra karar verileceğini bildirdiler. Bir türlü karar veremediler. Netice malûmdur (Oradaki kuvvet kâmilen esir ve teslim olmuştur)...
Binaenaleyh, maslahatın ızrar edilmemesi Müşir Paşa'nın sun'î tertibata mecbur olmaması ve asla suçum olmadığı ve teveccüh ve itimadınız lütfen baki olduğu halde zevahiri okşamak için benim mevki ve şeref-i nâçizânemin küçük düşürülmemesini nazar-ı devletlerine kemal-i hürmetle arz ederim. İrade buyrulduğu vechile Cemal Paşa hazretlerini bekleyeceğim ma'rûzdur.
30 Eylül 33
M. Kemal

Bu telgrafa Enver Paşa'dan şu cevap geldi:

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne
Yüz kilometreden ziyade imtidâdı olan Sina cephesinin iki ordu mıntıkasına taksimini pek tabii bulurum. Binaenaleyh, Yedinci Ordu karargâhının bu cepheye sığmayacağı hakkındaki muhakeme-i âlinize iştirak edemem. Bundan başka,

bana verilmesini yazılı olarak teklif etmiştim. Birkaç gün sonra karar verileceğini bildirdiler. Bir türlü karar veremediler. Netice bilinmektedir (oradaki kuvvet tamamen esir ve teslim olmuştur)...
Bu yüzden, işin zorlanmaması, Mareşal Paşa'nın yapay düzenlemelere mecbur olmaması ve kesinlikle suçum olmadığı ve ilgi ve güveniniz lütfen devam ettiği halde görünüşü kurtarmak için benim bulunduğum mevki ve şerefimin küçük düşürülmemesini görüşlerinize saygı ile arz ederim. Belirttiğiniz gibi Cemal Paşa hazretlerini bekleyeceğimi bildiririm.
30 Eylül 1917
M. Kemal

Bu telgrafa Enver Paşa'dan şu cevap geldi:

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne
Yüz kilometreden fazla uzunluğu olan Sina cephesinin iki ordu bölgesine bölünmesini pek doğal bulurum. Bu nedenle, Yedinci Ordu karargâhının bu cepheye sığmayacağı hakkındaki görüşlerinize katılmam. Bundan başka,

▼ Günümüz Türkçesiyle

Sina cephesinde bulunacak kıtaâtın harekâtını sevk ve idare etmeye memur edilmiş olan Müşir Falkenhayn Paşa'nın mezkûr harekâtın muvaffakiyetle neticelenmesi için en doğru karar ve tedâbir ittihaz edeceğine eminim. Bu hususdaki itimadıma zât-ı âlinizin de iştirak buyurmanızı bilhassa rica ederim.
2/10/33
Enver

Sina cephesinde bulunacak kıtaların uygulamalarını yönetmekle görevlendirilmiş olan Mareşal Falkenhayn Paşa'nın bu uygulamaların başarıyla sonuçlandırılması için en doğru karar ve önlemleri alacağından eminim. Bu konudaki güvenime sizin de katılmanızı özellikle rica ederim.
2/10/1917
Enver

Paşa'nın istifasına karşı Enver Paşanın telgrafla verdiği cevap:

Telgrafname-i âlilerini okudum. Filhakika bu vaziyette ifa-yı vazife müşkûl olacağını takdir ediyorum. Fakat mücerreb ve mesbûk olan iktidar ve hidemât-ı hasenelerine binaen zât-ı sâmilerinin bir ordu kumandanlığında bulunmalarını ez her cihet arzu ettiğimden, İkinci Ordu Kumandanı Fevzi Paşa ile icrâ-yı becâyişiniz bi't-tensîb keyfiyet arz-ı atabe-i ulyâ kılınmış ve müsâraaten hareketi Fevzi Paşa'ya bildirilerek Grup Kumandanlığına da malûmat verilmiştir. Hemen mahall-i memuriyet-i cedîdelerine azimet buyurmalarını rica ederim. 9/10/33

Paşa'nın İstifasına karşı Enver Paşa'nın telgrafla verdiği cevap:

Telgrafınızı okudum. Gerçekten bu durumda görevin sürdürülmesinin zor olacağını takdir ediyorum. Fakat denenmiş olan yetenek ve geçmiş iyi hizmetlerinize dayanarak sizin bir ordu komutanlığında bulunmanızı her bakımdan arzu ettiğimden, İkinci Ordu Komutanı Fevzi Paşa ile yer değiştirmeniz uygun görülerek durum Padişah'a sunulmuş ve süratle hareketi Fevzi Paşa'ya bildirilerek Grup Kumandanlığına da bilgi verilmiştir. Hemen yeni görev yerinize yola çıkmanızı rica ederim.
9/10/1917

سنا بر سرّ بولنمیه قطعات حرکاتی حوله
واداره اتمکله مأمور ایدیلسه اولاده مشرفاتلرنه یه
پاشانت مرکز حرکات هر قطعه تکمیل ایدوب
ان طرفوی قرار وتدبیر اتخاذ ایده جکنه ایتم بوخصوصده
امر وارده ذاته شاکیده اشتراک بیورمدی
بالفعل حرکت ایده م ۲۲/۱۰/۰ انور

پاشانت استفاسه نازیانه نورتیک پاشا
تقدیمه در دیکی جواب

تقدیمناه علیه بن اوقوم . حقیقة بوقطعه ایچون
وظیفه مشکل اولمق تقدیر ایدیورم . فقط محب وسعه
اولدیغه افندم وخدمات جلیله یه بناء ذاته صاحیدیغه یارادوب
قوماندانلغه بولندیغی ازمنه ده ایشه کوره امر وارادوب
قوماندانلغی فوزی پاشا یه اجرای مجاز قیلدیغه نظراً کیفیت
عرضه عجله علیا قیلنمه وسائر عنه قوماندانلغی فوزی پاشا یه بیلدیرلدیکی
وفوزی پاشا قوماندانلغه ده معلوماته دیلسه رکاب همایونه
مأمور بیتاهیده بولنمق اوزره عزیمت بیورمدیغی عرض ایده م
۲۲/۱۰/۹

Braun hakkında vesika:

Kaymakam Braun'un vazâifi hakkında talimat
1 – Braun Efendi, Alman ordusu binbaşısı tahsisatıyla Yıldırım Ordular Grubu Kumandanlığının ticarî ve iktisadî müşaviri olarak tayin kılınmıştır. Mumaileyhe Türk ordusu kaymakamı rütbe ve üniforması tevcih edilmiştir. Haiz olduğu işbu rütbe ile hakk-ı tekaüdiyesi olup olmayacağı makamât-ı âidesince tayin olunacaktır.
2 – Kaymakam Braun, haiz bulunduğu rütbe-i askerîsiyle mütenasip olarak Yıldırım Orduları Grubu Kumandanlığının yahut mezkûr kumandanlık tarafından tayin kılınacağı makamın talimatlarına tevfikan ordular grubu mıntıkasında yapılacak bi'l-umum mübâyaât ve istîcâr işlerinde nokta-i nazarı orduların ihtiyâcâtıyla Alman menâfi'-i maliyesini temine matuf bulunacaktır.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Braun hakkında belge:

Yarbay Braun'un görevleri hakkında talimat.
1 – Braun Efendi, Alman ordusu binbaşısı ödeneğiyle Yıldırım Ordular Grubu Kumandanlığının ticarî ve iktisadî danışmanı olarak atanmıştır. Adı geçen kişiye Türk ordusu yarbayı rütbe ve üniforması verilmiştir. Taşıdığı bu rütbe ile emeklilik hakkı olup olmayacağı ilgili makamlarca belirlenecektir.
2– Yarbay Braun, taşıdığı askerî rütbe ile orantılı olarak Yıldırım Orduları Grubu Kumandanlığının ya da bu kumandanlık tarafından atanacağı makamların talimatlarına uygun olarak ordular grubu bölgesinde yapılacak bütün satın alma ve kiralama işlerinde görüşü, orduların ihtiyaçlarıyla Alman ekonomik çıkarlarını sağlamaya yönelik bulunacaktır.

— İrâdenin hakkı vardır —

Fakat bu hak irâdenin vazifesini
tâyin etmez

Talimat

1- İrâdenin vazifesi Devletin siyasî, iktisadî, ve
askerî bütün faaliyetlerini, ticarî ve iktisadî menfaatlerini
ve hattâ hayatını tehlikeye koymaktır. Bu sebeple
irâdenin hakkı, bütün bu faaliyetlerin, menfaatlerin
ve hayatın mahiyetini ve ehemmiyetini tâyin
etmektir. Bu hakkın, irâdenin vazifesini tâyin
etmesine imkân yoktur.

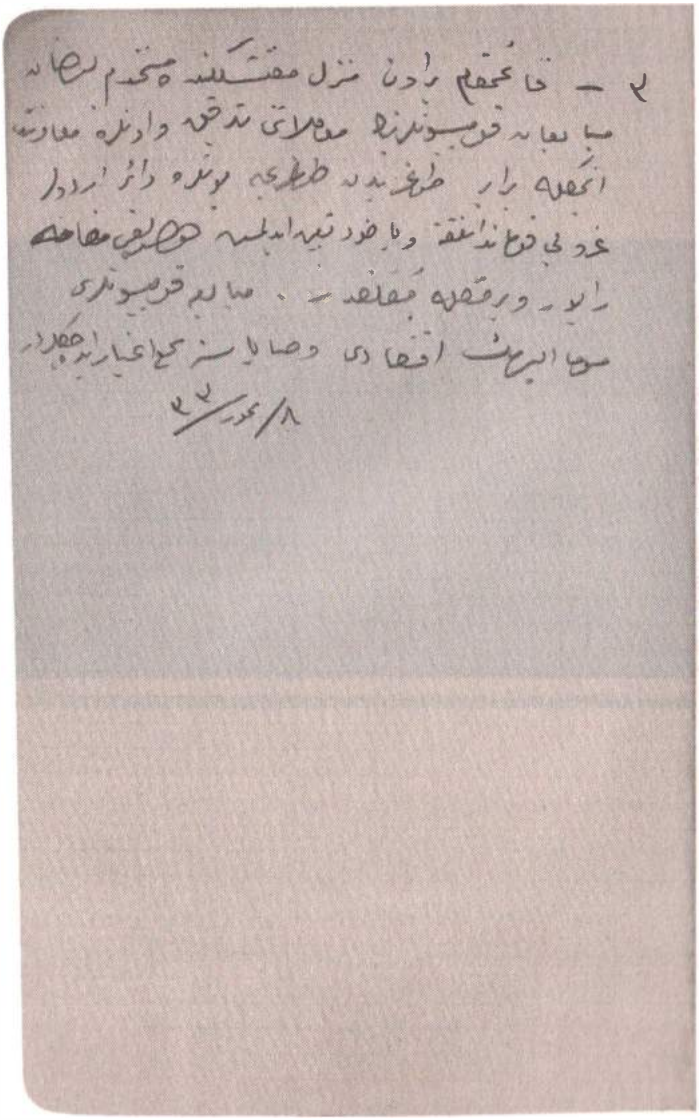
2- Fakat bu hak irâdenin vazifesini tâyin
etmese de, irâdenin, Devletin siyasî, iktisadî ve
askerî faaliyetlerini, ticarî ve iktisadî menfaatlerini
ve hattâ hayatını tehlikeye koyacak bir vazifeyi
kabul etmemesini ve bu vazifeyi ifâ etmemesini
tabiîdir. Binaenaleyh irâdenin, mevcudiyetini
tehlikeye koyacak bir vazifeyi kabul etmemesi
ve ifâ etmemesi lâzımdır.

İrâdenin ihtiyaçlarını tâyin hakkı
ancak kendisine aittir.

▼ Günümüz Türkçesiyle

3– Kaymakam Braun, Menzil Müfettişliğinde müstahdem bulunan mübâyaât komisyonlarının muâmelâtını tetkik ve onlara muavenet etmekle beraber doğrudan doğruya bunlara dair, Ordular Grubu Kumandanlığına ve yahut tayin edilmiş olduğu makama rapor vermekle mükelleftir. Mübâyaa komisyonları, mumaileyhin iktisadî vesâyâsına sem'-i itibar edeceklerdir.
8 Temmuz 33

3 – Yarbay Braun, Menzil Müfettişliğinde çalışan satın alma komisyonlarının işlemlerini incelemek ve onlara yardım etmekle beraber doğrudan doğruya bunlarla ilgili Ordular Grubu Kumandanlığına ya da atanmış olduğu makama rapor vermekle yükümlüdür. Satın alma komisyonları, bu kişinin ekonomik öğütlerini dinleyeceklerdir.
8 Temmuz 1917

Mustafa Kemal Paşa Birinci Dünya Savaşı yıllarında Diyarbakır'da (13 Mart 1917).

Mustafa Kemal Paşa Birinci Dünya Savaşı yıllarında Diyarbakır'da (16 Mart 1917).

Meclise Milletvekili Yollamak İstemeyen Yozgat Eşrafı

Birinci TBMM oldukça güç koşullar altında toplanmıştır. Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı dağıldıktan sonra bu mecliste görev yapan mebuslar 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan meclise doğrudan katılma hakkını elde etmişlerdir. Bunun yanı sıra işgal koşullarına rağmen ülkenin hemen hemen her yerinde ayrıca seçim yapılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mart 1920 tarihli tamimi gereğince bu seçimlerde nüfus büyüklüklerine bakılmaksızın her livadan beşer mebus seçilecekti. Ankara'da toplanacak meclise halkın önemli bir bölümünün kuşkuyla baktığı böyle bir dönemde, Mustafa Kemal Paşa'nın tamimi bazı livalarda ilk başta tereddüde yol açmıştır.

Bu tereddüt zamanla ortadan kalkmış ve koşulların elverdiği oranda seçimler yapılmıştır. Yine de bu tereddüt izleyen günlerde de etkisini sürdürmüş ve azımsanmayacak sayıda mebus, seçimleri kazanmalarına rağmen Ankara'ya gelmeyi reddetmişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa'nın tamimine kuşkuyla bakan livalardan biri de Yozgat'tır. Tamimin yayınlanmasından 2 gün sonra livanın ileri gelenlerinden 26 zat Yozgat Mutasarrıflığına bir dilekçe vererek meclise temsilci göndermek istemediklerini dile getirmişlerdir. Dilekçeyi imzalayanlardan Mirahurzade Mehmet Kemaleddin Efendi, dilekçeyi yanlış anlama sonucu imzaladığını belirterek, imzasını geri çekmiştir. Yozgat'ta TBMM üyelikleri için yapılan seçim, meclis açılmadan önce tamamlanmış ve Belediye Reisi Ahmet (Baydar) Bey; evkaf memur-ı sabıkı Feyyaz Ali (Üst) Bey, Müftü Mehmed Hulusi (Akyol) Efendi, Müstantik Rıza (Ersoy) Bey ve sabık Darende kaymakamı Süleyman Sırrı (İçöz) Bey mebus seçilmiştir. Seçilenlerin tümünün resmî gö-

revlilerden oluşması ve Yozgat ileri gelenlerinin seçilmemiş olması, dilekçe sahiplerinin seçimlerde halkı etkilemiş olması ihtimalini akla getirmektedir.

Yozgat mebusları 23 Nisan 1920'de Meclisin açılışında hazır bulundu ve mazbataları 24 Nisan 1920'de onaylandı. Adı geçen mebuslardan Mehmed Hulusi Efendi müftülüğü tercih ettiğinden Nisab-ı Müzakere Kanunu gereğince 9 Mart 1921'de mebusluktan istifa etti ve istifası 14 Mart 1921'de kabul edildi. Böylece Yozgat'tan yeni seçilip, mebusluk sıfatı sürenlerin sayısı 1921 İlkbaharında 4'e düştü.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Yozgat Mutasarrıflığı Makam-ı Âlisine

Payitaht-ı Hilâfet-i İslâmiye olan İstanbul'un İtilâf Devletleri ve bilhassa İngilizler tarafından işgal olunduğu Ankara'da bulunan Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Heyet-i Temsiliyesi Riyasetiyle Ankara vilâyeti vekâletinden gelen ve ilân edilen telgraflarda bildirildiğine ve makam-ı vilâyetten ahîren gelen telgrafta dahi, Ankara'da içtima etmek üzere livamızdan beş nefer mebusun intihâb ve i'zâmı lüzumu gösterildiğine mebni suret-i iş'âr vechile mebus intihâbına teşebbüs edildiği anlaşıldı.

Hükümetin tevessül etmek istediği şu intihâb keyfiyetinde devletin, milletin zararını bâdi olacak birçok mahâzîr-i azîme ve siyasiyse melhûz olduğu gibi yeniden böyle mebus intihâbı icap edecek devletçe bir lüzum-ı sahih ve sarih dahi göremediğimizden mülk ve milletin ve bi'l-hassa Payitaht-ı Hilâfet'in selâmet-i atisi endişesiyle sevk-i diyanet ve hamiyetle atideki ma'rûzatımızı hükûmet-i seniyenin nazar-ı dikkatine arza mecburiyet hâsıl oldu.

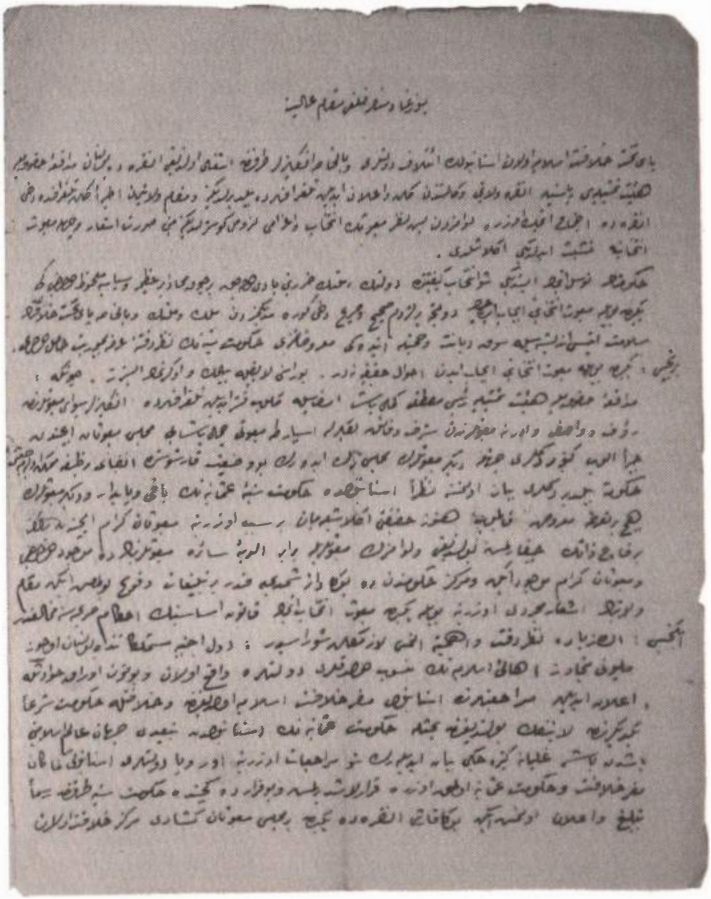
Birincisi: Yeniden böyle mebus intihâbını icap eden ahval-i hakikiye nedir? Burasını lâyıkıyla bilmek ve öğrenmek isteriz. Çünkü Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa imzasıyla gelip neşredilen telgraflarda İngilizler, Sivas mebuslarından Rauf ve Vasıf ve Edirne mebuslarından Şeref ve Faik Beylerle Isparta Mebusu Cemal Paşa'yı Meclis-i Mebusan içinden cebren alıp götürdükleri cihetle diğer mebusların Meclisi terk ederek bu vaziyet karşısında ifa-yı vazife mümkün olamayacağını

Yozgat Mutasarrıflığı Yüce Makamına

Hilâfetin başkenti olan İstanbul'un İtilâf Devletleri ve özellikle İngilizler tarafından işgal edildiği Ankara'da bulunan Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Heyet-i Temsiliyesi Başkanlığıyla, Ankara valilik vekâletinden gelen ve ilân edilen telgraflarda bildirildiğine ve Valilik makamından son olarak gelen telgrafta da Ankara'da toplanmak üzere Sancağımızdan beş milletvekilinin seçilmesi ve yollanması gereği gösterildiğinden, bildirildiği gibi milletvekili seçimine girişildiği anlaşıldı.

Hükümetin girişmek istediği şu seçimde devletin, milletin zararına yol açacak birçok büyük sakıncalar ve siyasî sakıncalar görüldüğü gibi yeniden böyle milletvekili seçimini gerektirecek devletçe gerçek ve açık bir gerek de göremediğimizden, devlet ve milletin ve özellikle hilâfet başkentinin geleceğinin esenliği endişesiyle, din ve vatan sevgisiyle aşağıdaki maruzatımızın hükümete sunulmasına zorunluluk doğdu.

Birincisi: Yeniden böyle milletvekili seçimini gerektirecek gerçek durum nedir? Burasını gereği gibi bilmek ve öğrenmek isteriz. Çünkü Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa imzasıyla gelip yayınlanan telgraflarda İngilizler, Sivas milletvekillerinden Rauf ve Vasıf ve Edirne milletvekillerinden Şeref ve Faik Beylerle Isparta Milletvekili Cemal Paşa'yı Meclis-i Mebusan içinden zorla alıp götürmeleri yüzünden diğer milletvekillerinin Meclisi terk ederek bu durum karşısında görev yapmak mümkün olmayacağını

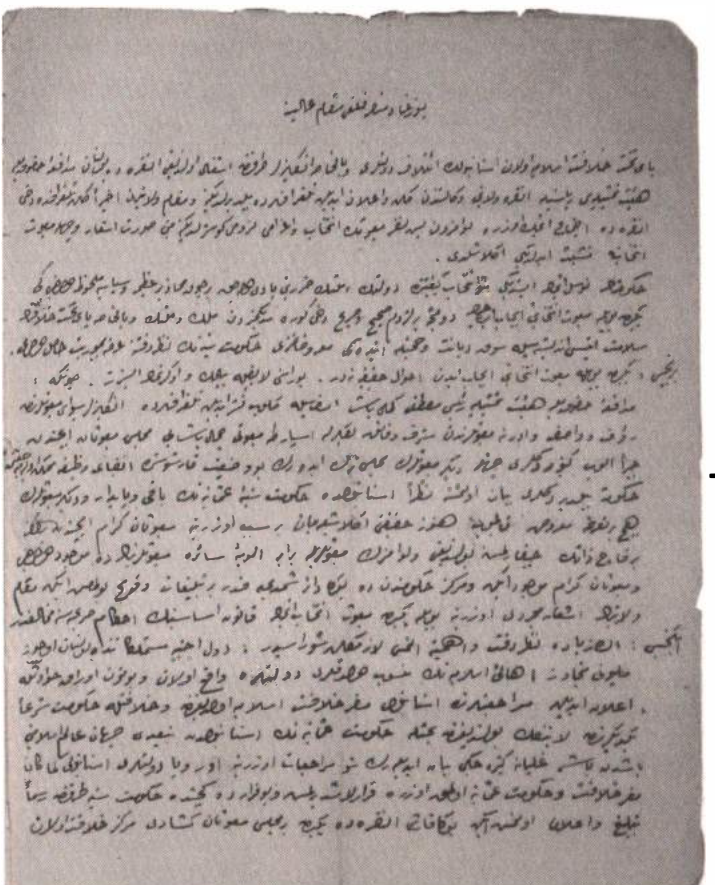
▼ Günümüz Türkçesiyle

hükümete bildirdikleri beyan olunmasına nazaran İstanbul'da Hükûmet-i Seniyye-i Osmaniye'nin baki ve payidar ve diğer mebusların hiçbir taarruza ma'rûz kalmayıp henüz hakikati anlaşılamayan bir sebep üzerine mebusân-ı kirâm içinden yalnız birkaç zatın çıkarılmış bulunduğu ve livamızın mebuslarıyla beraber evliye-i saire mebuslarının da mevcut olduğu ve mebusân-ı kirâm mevcut iken ve merkez-i hükûmetten de buna dair şimdiye kadar bir tebligat vuku bulmamış iken makam-ı vilâyetin iş'âr-ı mücerredi üzerine böyle yeniden mebus intihâb etmek Kanun-ı Esasî'nin ahkâm-ı sarihasına muhaliftir.

İkincisi: En ziyade nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alınması lâzım gelen şurasıdır. Düvel-i ecnebiye müstemlekâtında bulunan üç yüz milyonu mütecaviz ahali-i İslâmiye'nin mensup oldukları devletlere vaki olan ve bütün evrak-ı havadisle ilân edilen müracaatlarında İstanbul makarr-ı hilâfet-i İslâmiye olduğundan ve hilâfetle hükümet şer'an yekdiğerinden lâ-yenfek bulunduğundan bahisle hükümet-i Osmaniye'nin İstanbul'dan teb'îdi cihan âlem-i İslâm'ını baştanbaşa galeyana getireceği beyan edilerek şu müracaât üzerine Avrupa devletleri İstanbul'u kemâ-kân makarr-ı hilâfet ve hükûmet-i Osmaniye olmak üzere kararlaştırmış ve bu karar da geçende hükûmet-i seniye tarafından resmen tebliğ ve ilân olunmuş iken, buna karşı Ankara'da yeniden bir Meclis-i Mebusan küşadı merkez-i hilâfet olan

hükümete bildirdiklerini söylemeleri üzerine, İstanbul'da Osmanlı hükümetinin var olduğu ve diğer milletvekillerinin hiçbir saldırıya maruz kalmayıp henüz gerçeği anlaşılmayan bir sebep üzerine milletvekilleri içinden yalnız birkaç kişinin çıkarılmış bulunduğu ve Sancağımız milletvekilleriyle beraber diğer sancakların milletvekillerinin de mevcut olduğu ve milletvekilleri mevcut iken hükümet merkezinden de bununla ilgili şimdiye kadar bir duyuru gerçekleşmemiş iken yalnız Valiliğin yazısı üzerine böyle yeniden milletvekili seçmek Anayasa'nın açık hükümlerine aykırıdır.

İkincisi: En çok gözönüne alınması gereken şurasıdır. Yabancı devletlerin sömürgelerinde bulunan üç yüz milyonu aşan Müslüman halkın, bağlı oldukları devletlere gerçekleşen ve bütün gazetelerde ilân edilen müracaatlarında, İstanbul'un hilâfetin merkezi olduğundan ve hilâfetle hükümet şeriat bakımından ayrılmaz biçimde bağlı bulunduğundan söz ederek Osmanlı hükümetinin İstanbul'dan uzaklaştırılması bütün İslâm dünyasını baştanbaşa galeyana getireceği söylenerek şu müracaatlar üzerine Avrupa devletleri İstanbul'u eskiden olduğu gibi hilâfet ve Osmanlı hükümetinin merkezi olmak üzere kararlaştırılmış ve bu karar da geçende Osmanlı hükümeti tarafından resmen tebliğ ve ilân olunmuş iken buna karşı Ankara'da yeniden bir Millet Meclisi'nin açılması, hilâfet merkezi olan

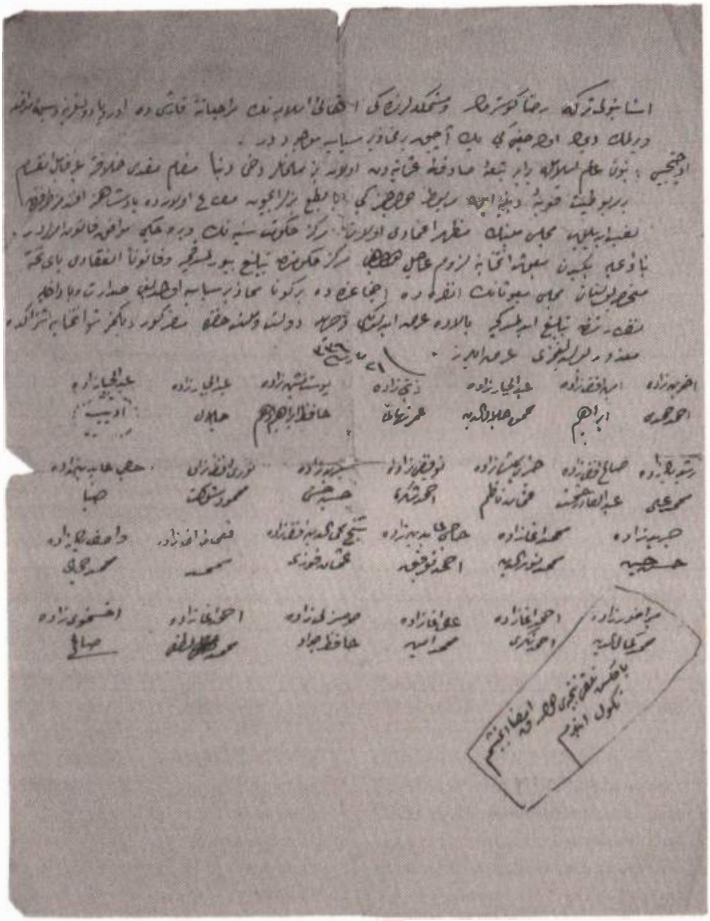
İstanbul'u terke rıza göstermek ve müstemlekelerindeki ahali-i İslâmiye'nin müracaatına karşı da Avrupa devletlerine vesile-i müdafaa verilmek demek olacağı gibi pek açık bir mahâzîr-i siyasiye mevcuttur.

Üçüncüsü: Bütün âlem-i İslâm'la beraber tebaa-i sadıka-i Osmaniye'den olan biz Müslümanlar dahi dinen makam-ı mukaddes-i hilâfete gayr-i kabil-i inkısâm bir merbûtiyet-i kaviye-i diniye ile merbût olduğumuz gibi bi't-tabii bizler için mutâ' olan Padişahımız Efendimiz tarafından nasb edilip, Meclis-i Millî'nin mazhar-ı itimadı olan merkez-i hükûmet-i seniyenin vereceği muvafık-ı kanun emirlerdir. Binaenaleyh yeniden mebus intihâbına lüzum-ı âcil olduğunu merkez-i hükûmetten tebliğ buyrulmadıkça ve kanunen inikadı Payitaht'a münhasır bulunan Meclis-i Mebusânın Ankara'da içtimaında da bir gûnâ mahâzîr-i siyasiye olmadığı, Sadaret veya Dahiliye Nezareti'nden tebliğ edilmedikçe bâlâda arz edildiği vechile devlet ve millet hakkında muzır gördüğümüz şu intihâba iştirakte mazur bulunduğumuzu arz eyleriz. 21 Mart 336

▼ Günümüz Türkçesiyle

İstanbul'u terk etmeye razı olmak ve sömürgelerindeki Müslüman halkın müracaatına karşı da Avrupa devletlerine savunma bahanesi verilmek demek olacağı gibi pek açık siyasî bir sakınca mevcuttur.

Üçüncüsü: Bütün İslâm dünyasıyla beraber Osmanlı'nın sadık vatandaşı olan biz Müslümanlar da din açısından kutsal hilâfet makamına parçalanamaz bir dinsel bağla bağlı olduğumuz gibi doğaldır ki bizler için uyulması gereken, Padişahımız Efendimiz tarafından tayin edilip Ulusal Meclisin güvenini kazanmış olan Osmanlı hükümetinin vereceği yasalara uygun emirlerdir. Bu nedenle yeniden milletvekili seçimine acil gerek olduğu hükümet merkezinden bildirilmedikçe ve yasal olarak toplanması sadece Başkent'e ait bulunan Meclis-i Mebusan'ın Ankara'da toplanmasında da hiçbir siyasî sakınca olmadığı Sadrazamlık veya İçişleri Bakanlığı'ndan bildirilmedikçe yukarıda arz edildiği üzere devlet ve millet hakkında zararlı gördüğümüz şu seçime katılmakta özürlü bulunduğumuzu arz ederiz. 21 Mart 1920

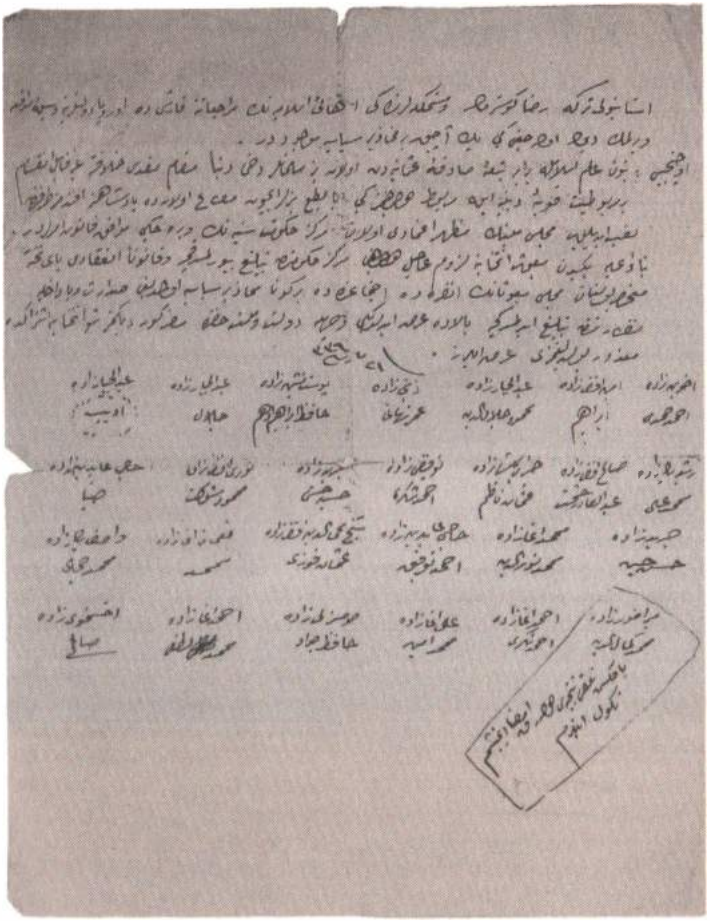
Ahiveynzade Ahmet Hamdi
Eminefendizade İbrahim
Abdülcabbarzade Mahmut Celâlettin
Zeynizade Ömer Nihai
Postnişînzade Hafız İbrahim Ethem
Abdülcabbarzade Celâl
Abdülcabbarzade Edip

Reşidbeyzade Mehmet Ali
Salihefendizade Abdülkadir Haşmet
Hayripaşazade Osman Nazım
Tevfikizade Ahmet Şükrü
Ciridzade Hüseyin Hüsnü
Nuriefendizade Mahmut Şevket
Hacıabidinzade Ziya

Ciridzade Hasan Hüseyin
Mehmetağazade Mehmet Nurettin
Hacıabidinzade Ahmet Tevfik
Şeyhmuhittinefendizade Osman Fevzi
Numanağazade Mehmet
Vasıfbeyzade Mehmet Cemal
Ahmetağazade Ahmet Şükrü

Aliağazade Mehmet Emin
Susuzluzade Hafız Cevat
Ahmetağazade Mehmet Lütfü
Ahıshavizade Salih

Mirahurzade Mehmet Kemaleddin
(Yanlış telakki neticesi olarak imza etmişim nükûl ederim)
(Yanlış anlama sonucu imza etmişim vazgeçiyorum)

Mustafa Kemal Paşa Afyon'da (23 Mart 1923).

Mustafa Kemal Paşa Meclis Başkanı

TBMM 23 Nisan 1920'de en yaşlı üye, Sinop Mebusu Şerif (Aykan) Bey'in yönetiminde ilk toplantısını yapmıştır. 24 Nisan'da Çorum Mebusu Fuat Bey ve 14 arkadaşı Meclisin yasamanın yanı sıra yürütme görevini de üstlendiğini, dolayısıyla meclis başkanından başka bir de ikinci başkan seçilmesini isteyen bir önerge vermiştir. Fuat Bey, önergesini açıklarken ayrıca iki başkan yardımcısı seçilmesini de istemiş ve bu isteği kabul edilmiştir. Aynı gün, ayrı ayrı yapılan başkanlık divanı seçimleri sonucunda kullanılan 120 oydan 110'unu alan Mustafa Kemal Paşa, Meclis Başkanlığına, Erzurum Mebusu Celâlettin Arif Bey 109 oyla ikinci başkanlığına, Konya Mebusu Abdülhalim Çelebi Efendi de 91 oyla birinci reis vekilliğine getirilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, seçimden sonra kürsüye gelerek aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.

Bu tarihte henüz Meclisin antetli kâğıdı yoktur ve Mustafa Kemal Paşa, yapacağı konuşmanın metnini "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliye" başlıklı kâğıda yazmıştır.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi

Milletin mukadderât-ı umumiyesine fiilen ve tamamen vaz'-ı yed ederek Makam-ı Hilâfet ve Saltanat'ın duçar olduğu esaretten tahlîs ve memleketin tamamiyet ve selâmeti uğrunda her fedakârlığı iktihâma büyük bir azim ve iman ile karar vermiş olan Meclis-i Âlinizin riyasetine intihâb edilmek suretiyle hakkımda ibraz buyrulan eser-i itimat ve teveccühün müteşekkir ve minnettarıyım.

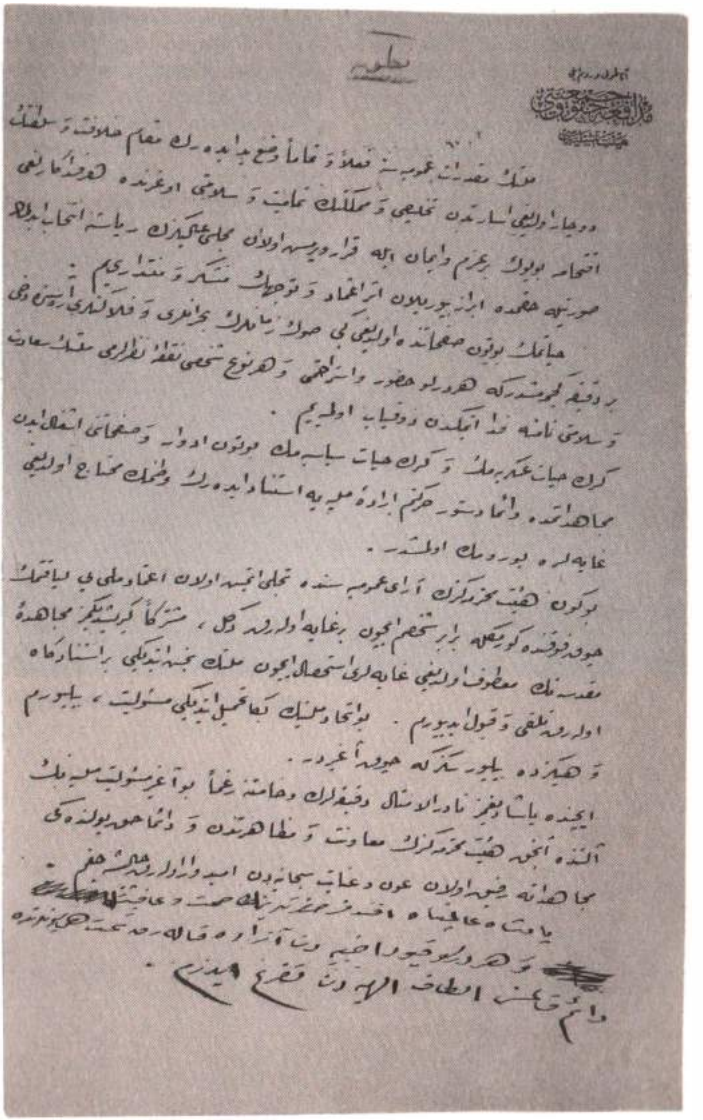
Hayatımın bütün safahatında olduğu gibi son zamanların buhranları ve felâketleri arasında dahi bir dakika geçmemiştir ki her türlü huzur ve istirahatımı ve her nevi şahsî nokta-i nazarlarımı milletin saadet ve selâmeti namına feda etmekten zevk-yâb olmayım.

Gerek hayat-ı askeriyemin ve gerek hayat-ı siyasiyemin bütün edvâr ve safahatını işgal eden mücâhedâtımda daima düstur-ı hareketim irade-i milliyeye istinad ederek vatanımın muhtaç olduğu gayelere yürümek olmuştur.

Ulusun kaderine fiilen ve bütünüyle el koyarak Hilâfet ve Saltanat makamını düştüğü esaretten kurtaracak ve ülkenin bütünlüğü ve esenliği uğrunda her fedakârlığı büyük bir kararlılık ve inançla yapmaya karar vermiş olan Meclisinizin başkanlığına seçilmemle hakkımda gösterilen güven ve ilgiye teşekkür ve minnetlerimi sunarım.

Hayatımın bütün evrelerinde olduğu gibi son zamanların krizleri ve felâketleri arasında da bir dakika geçmemiştir ki her türlü huzur ve rahatımı ve her türlü kişisel görüşlerimi ulusun mutluluk ve esenliği adına feda etmekten zevk duymayayım.

Gerek askerî ve gerek siyasî yaşamımın bütün dönemlerini kapsayan uğraşılarımda her zaman ilkem, ulusun iradesine dayanarak milletin ve vatanın muhtaç olduğu amaçlara yürümek olmuştur.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Bugün heyet-i muhteremenizin ârâ-yı umumiyesinde tecelli etmiş olan itimad-ı millîyi liyakatimin çok fevkinde görmekle beraber şahsım için bir gaye olarak değil, müştereken girıştiğimiz mücahede-i mukaddesenin ma'tûf olduğu gayeleri istihsal için milletin bahşettiği bir istinadgâh olarak telakki ve kabul ediyorum. Bu ittihad-ı millînin bana tahmîl ettiği mesuliyet, biliyorum ve hepiniz de biliyorsunuz ki çok ağırdır.

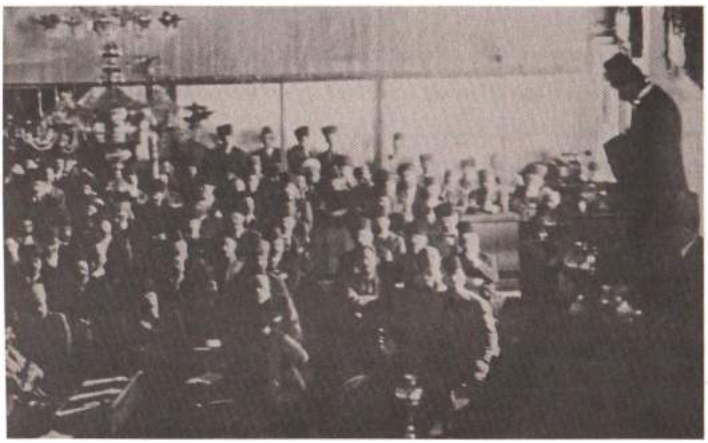
İçinde yaşadığımız nâdirü'l-emsâl dakikaların vahametine rağmen bu ağır mesuliyet-i milliyenin altında ancak heyet-i muhteremenizin muavenet ve müzaheretinden ve daima hak yolundaki mücâhedâta refik olan avn ü inayet-i Sübhaniyeden ümid-var olarak çalışacağım.

Padişah-ı âlem-penâh efendimiz hazretlerinin sıhhat ve afiyetle ve her türlü kuyûd-ı ecnebiyeden azade kalarak taht-ı hümayunlarında daim kalmasını eltâf-ı İlâhiye'den tazarru' ederim.

Bugün saygıdeğer kuruluşunuzun genel oyuyla oluşmuş olan ulusal güveni lâyık olduğumun çok üstünde görmekle beraber şahsım için bir gaye olarak değil, birlikte girıştiğimiz kutsal mücadelenin yöneldiği amaçlara ulaşmak için milletin bağışladığı bir dayanak olarak kabul ediyorum. Bu ulusal birliğin bana yüklediği sorumluluk, biliyorum ve hepiniz de bilirsiniz ki pek ağırdır.

İçinde yaşadığımız eşi bulunmayan dakikaların güçlüğüne rağmen bu ağır ulusal sorumluluğun altına ancak saygıdeğer kurulunuzun yardımlarından ve daima doğruluk yolundaki mücadelelere yoldaş olan Allah'ın yardımından ümitli olarak çalışacağım.

Padişahımız efendimiz hazretlerinin sağlık ve esenlik ve her türlü yabancı bağlardan kurtulmuş olarak tahtlarında sürekli kalmasını Allah'tan lütuf olarak dilerim.

Mustafa Kemal Paşa Meclis kürsüsünde.

Ankara'da Sol Rüzgârlar

Çerkes Ethem'in parasıyla Eskişehir'de yayınlanan İslâm Bolşevik gazetesi "Seyyare Yeni Dünya" 1920 Eylülünde yayınlanmaya başladı. Daha sonra Ethem, resmî Türkiye Komünist Fırkasına katılınca Yunus Nadi'nin "Anadolu'da Yeni Gün" ünün yanı sıra, bu partinin ikinci yayın organı olarak Ankara'ya taşındı. Ethem'in tasfiyesinden sonra ise kapandı. Arif Oruç da 9 Mayıs 1921'e kadar tutuklu kaldı. Kasım başlarında "Yeni Dünya" yı yeniden çıkarmaya başladı. Gazetenin ömrü 1922 Ocak ortalarına kadar sürdü.

Arif Oruç ile gazetenin Yazı İşleri Müdürü Mustafa Nuri Bey, 12 Ekim 1920'de Ankara'da kendileri hakkında çıkan dedikodular karşısında ne yapılması gerektiğini Mustafa Kemal Paşa'ya sorarlar. Bu sırada resmî TKF kurulmak üzeredir ve sol bir söylem Ankara'da yaygınlaşmaktadır. Mustafa Kemal Paşa, bu sıralarda bu söylemin öncülüğünü yapmaktadır. Ulusal bütünlük önemlidir, basın özgürlüğü önemlidir ama birliği bozacak yayınlar yapılmamalıdır. Anadolu, "bütün cihana şamil olan inkılâb-ı azîmin silsile-i teceddüdâtı"ndan yararlanacaktır. "Kapitalist siyaset âlemi"inden nefret edilmektedir. Fakir halkın mutluluğunu ve refahını sağlamak dünya devriminin gayesi olduğu kadar Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının da gayesidir.

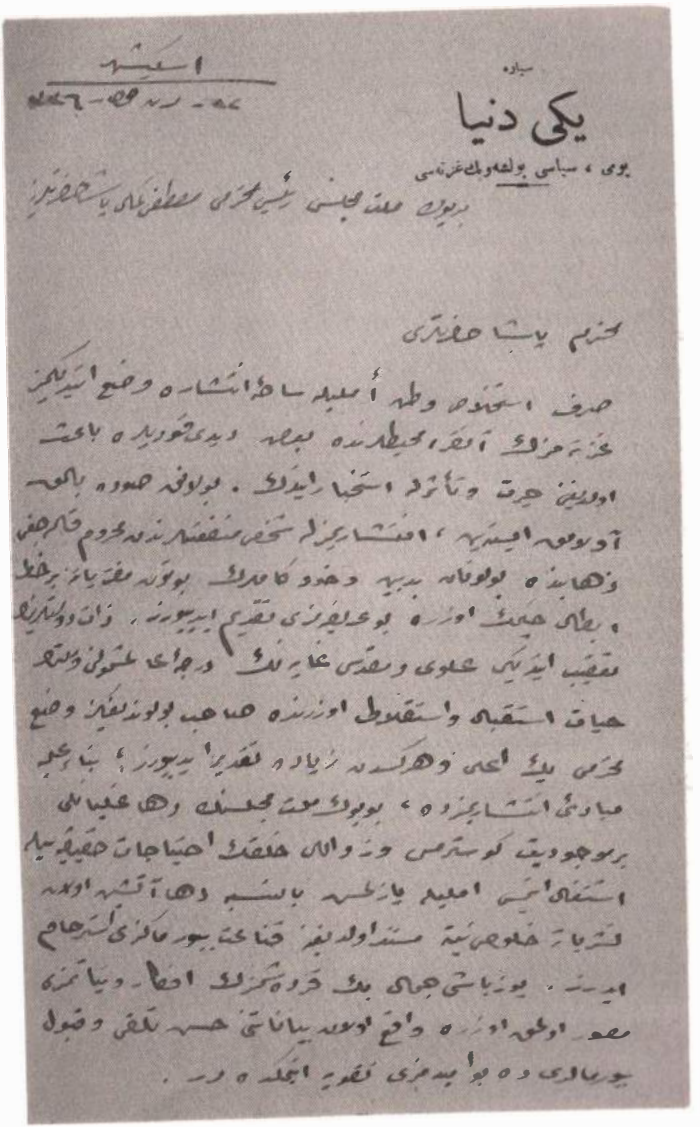
▼ Günümüz Türkçesiyle

Seyyare
Yeni Dünya
Yevmî, Siyasî Bolşevik Gazetesi
Eskişehir/12 Teşrinievvel 336
Büyük Millet Meclisi Reis-i Muhteremi
Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

Muhterem Paşa Hazretleri
Sırf istihlâs-ı vatan emeliyle saha-i intişara vaz' ettiğimiz gazetemizin Ankara muhitlerinde bazı dedikodulara bâis olduğunu hayret ve teessürle istihbar ettik. Bulanık suda balık avlamak isteyen, intişarımızla şahsî menfaatlerinden mahrum kalacağı zehabında bulunan bed-bîn ve hod-gâmların bütün müfteriyâtına bir hatt-ı iptal çekmek üzere bu arîzamızı takdim ediyoruz. Zât-ı devletlerinin takip ettiği ulvî ve mukaddes gayenin derece-i âlemşümulünü ve milletin hayat-ı istikbali üzerine sahip bulunduğunuz vaz'-ı muhteremi pekâlâ herkesten ziyade takdir ediyoruz. Binaenaleyh mebâdî-i intişarımızda, Büyük Millet Meclisi'nin daha galeyanlı bir mevcudiyet göstermesi ve zavallı halkın ihtiyâcât-ı hakikiyesiyle iştigal etmesi emeliyle yazılmış bi'n-nisbe daha ateşîn olan neşriyata hulûs-ı niyete müstenit olduğuna kanaat buyurmanızı istirham ederiz. Yüzbaşı Cemal Bey kardeşimizin efkâr ve niyâtımızı musavver olmak üzere vaki olan beyanatını hüsn-i telakki ve kabul buyurmaları da bu ümidimizi takviye etmektedir.

Eskişehir/12 Ekim 1920
Büyük Millet Meclisi Saygıdeğer Başkanı
Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

Saygıdeğer Paşa Hazretleri
Sadece vatanın kurtuluşu amacıyla yayın alanına atılan gazetemizin Ankara'da bazı dedikodulara neden olduğunu hayret ve üzüntüyle haber aldık. Bulanık suda balık avlamak isteyen, yayınlarımızla kişisel çıkarlarından mahrum kalacağı kanısında bulunan kötümser ve bencillerin bütün iftiralarına son vermek üzere bu dilekçemizi sunuyoruz. Sizin takip ettiğiniz yüce ve kutsal gayenin bütün dünyayı ilgilendirme derecesini ve milletin geleceği ve bağımsızlığı üzerinde sahip bulunduğunuz saygın yeri pekâlâ herkesten çok takdir ediyoruz. Bu nedenle yayınımızın başında Büyük Millet Meclisi'nin daha coşkun bir varlık göstermesi ve zavallı halkın gerçek ihtiyaçlarıyla uğraşması amacıyla yazılmış, görece olarak daha ateşli olan yayının iyi niyete dayalı olduğuna inanmanızı istirham ederiz. Yüzbaşı Cemal Bey kardeşimizin düşünce ve niyetlerimizi ortaya koyan açıklamalarını iyiye yormaları ve kabul buyurmaları da bu ümidimizi kuvvetlendirmektedir.

اسکیشہر
۲۷ - ربیع الاول - ۱۳۳۶

مبارز

یکی دنیا

یومی ، سیاسی بولغاریك غزتهسی

ریاست مقام جلیلهسی رئیس محترمی مصطفی کمال پاشا حضرتلرینه

محترم پاشا حضرتلری

صوف استبداد وطنه اعلیه ساحهٔ انشاده وضع ایدیلمز خزینهٔ حزانهٔ ملت محیطنده بعلمه دیدی حکومتده باعث اولدیغی حیرت و تأثرله استماع ایدیلدی . بولونمه حدوده باغلی آدیومه اعلیه ، افتخارینه تحمل مشقتلرندن محروم قالمیجق دهاینده بولونمك بدیهه دهدو کاملك بولونمه مقتضیاتندن بولمق ، بطل حریتك اوزره بولغارستانی تقدیم ایتمیورمز . زان و دولتاریله تقیید ایدیکی علوی و مقدس غایه لرك و جهای ملتون و دولتك حیات استقبال و استقبلوط اوزرنده صاحب بولونمقلری وضع محترمی یك اعلی دهکسدن زیاده تقدیر ایدیورز ؛ باخصوص مبادئ انشاجزده ، بویوك ملت مجلسنك دهاغیالی برجوجویتك کوسترمس وجدان حقیقت احتیاجات حقیقیه سیله استغنای ایتمس امیلیه یارلمه بالنسبه دهاآشنه اولدیغی تقریباً خلوص نیته مستند اولدیغی قناعتیله بوردن عاکفانه استماع ایدیلمکده . بویاشی جهاك یك کروه حرکك اخطا دیاتمزه معروض اولمه اوزره واقع اولمه بیاناتی حسبه تلقی و قبول بوریاوی و ده بو ایدیمزی تقویه ایتمکده در .

▼ Günümüz Türkçesiyle

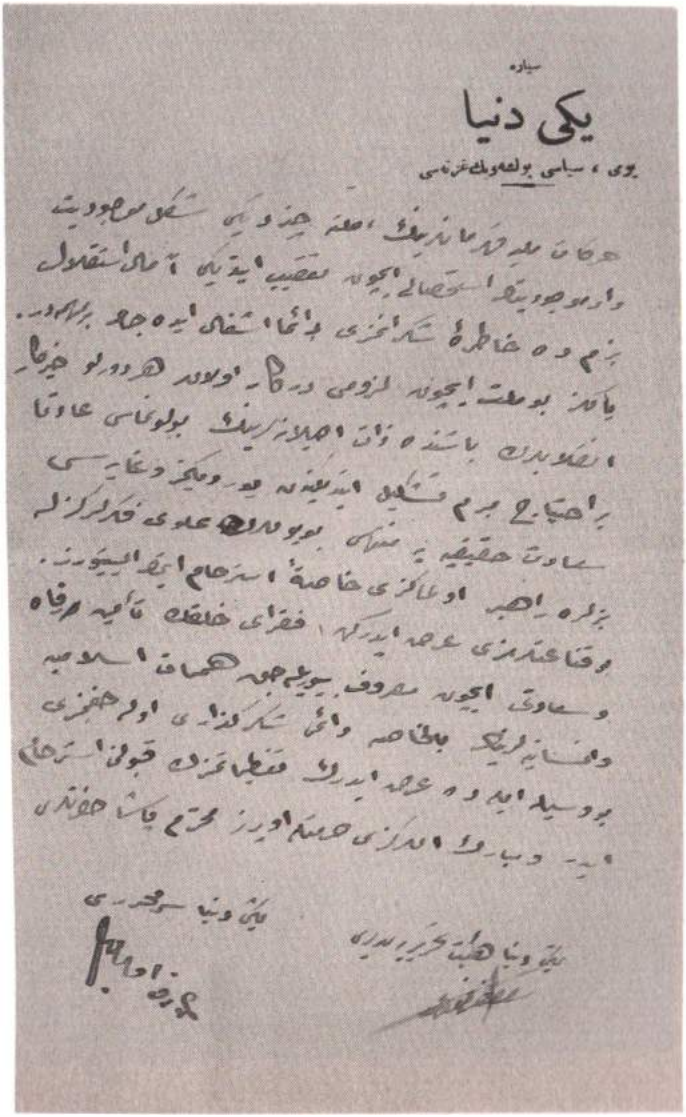
Seyyare
Yeni Dünya
Yevmî, Siyasi Bolşevik Gazetesi

Harekât-ı milliye kahramanlarının millete çizdiği şekl-i mevcudiyet ve o mevcudiyetin istihsali için takip ettiği âmâl-i istiklâl bizim de hatıra-i şükranımızı daima işgal edecek bir mühimmedir. Yalnız, bu millet için lüzumu derkâr olan her türlü hayr-kâr inkılâbların başında zât-ı asilânelerinin bulunması adeta bir ihtiyâc-ı mübrem teşkil ettiğinden yürümeniz ve gayesi saadet-i hakikiyeye müntehâsı bu yollarda ulvî fikirlerinizle bizlere rehber olmanızı hassaten istirham etmek istiyoruz. Bu kanaatlerimizi arz ederken fukarayı halkın temin-i refah ve saadeti için masrûfbuyrulacak himemât-ı İslâmiye ve insaniyelerinin bilhassa daimi şükürgüzârı olacağımızı bu vesile ile de arz ederek ta'zîmâtımızın kabulünü istirham eder ve mübarek ellerinizden hürmetle öperiz muhterem Paşa Hazretleri...

Yeni Dünya Heyet-i Tahririye Müdürü Mustafa Nuri
Yeni Dünya Sermuharriri Arif Oruç

Ulusal hareket kahramanlarının millete çizdiği var olma biçiminin elde edilmesi için izlediği bağımsızlık amacı, bizim de anılarımızda her zaman teşekkürle yer alacak bir önemdedir. Yalnız, bu millet için gereği açık olan her türlü hayırlı devrimlerin başında sizin bulunmanız neredeyse en gerekli bir ihtiyacı oluşturduğundan, yürümeniz ve amacı gerçek mutluluğa çıkan bu yollarda yüce düşüncelerinizle bizlere rehber olmanızı özellikle istirham etmek istiyoruz. Bu kanaatlerimizi sunarken yoksul halkın bolluk ve mutluluğunu sağlamak için harcanacak İslâmî ve insanî gayretlerin özellikle sürekli duacısı olacağımızı bu vesile ile de arz ederek saygılarımızın kabulünü istirham eder ve mübarek ellerinizden saygıyla öperiz saygıdeğer Paşa Hazretleri...

Yeni Dünya Yazı İşleri Müdürü Mustafa Nuri
Yeni Dünya Başyazarı Arif Oruç

سیاره

یکی دنیا

یوی ، سیاسی پولیتیک غزته سی

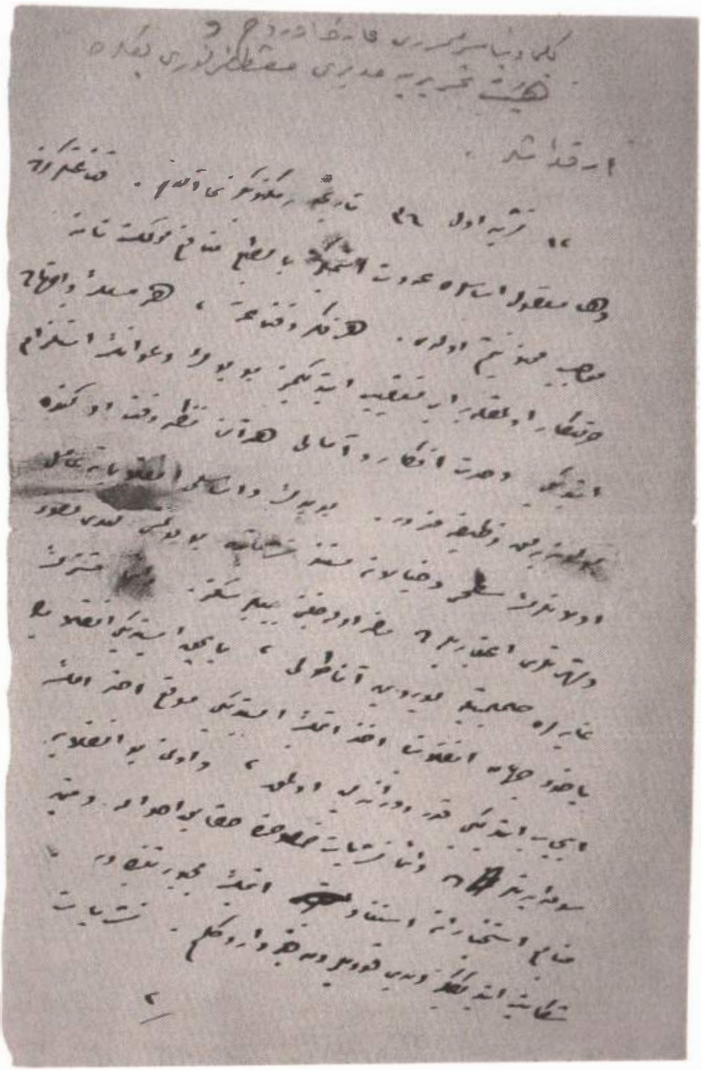
▼ Günümüz Türkçesiyle

Yeni Dünya Serınuharriri Arif Oruç ve Heyet-i Tahririyesi Müdürü Mustafa Nuri Beylere

Yeni Dünya Başyazarı Arif Oruç ve Yazı İşleri Müdürü Mustafa Nuri Beylere

Arkadaşlar
12 Teşrinievvel 36 tarihli mektubunuzu aldım. Kanaatlerinizde daha makul esaslara avdet etmeniz bittabi menâfi-i memleket namına mucib-i memnuniyetim oldu. Her fikir ve kanaate, her meslek ve içtihada hürmetkâr olmakla beraber takip ettiğimiz büyük davanın istilzam ettiği vahdet-i efkâr ve âmâli her an nazar-ı dikkat önünde bulundurmak vazifemizdir. Büyük ve esaslı inkılâbâta âmil olanların sathî ve hayâlâta müstenit neşriyatta bulunması manevi nüfuz ve şöhretleri itibarıyla da muzır olacağını bilirsiniz. Daima müşterek gayelere samimiyetle yürüyen Anadolu, yapmak istediği inkılâbın yahut cihan inkılâbında ahz etmek istediği mevki-i ihtiramın icap ettiği kadar dûr-endîş olmak ve onu bu inkılâba sevk edenler de daima neşriyat hususunda hakayık-ı ahvale ve metin menâbi-i istihbarata istinat etmek mecburiyetindedir. Şikâyet ettiğiniz dedikodulardan haberdar değilim. Neşriyat

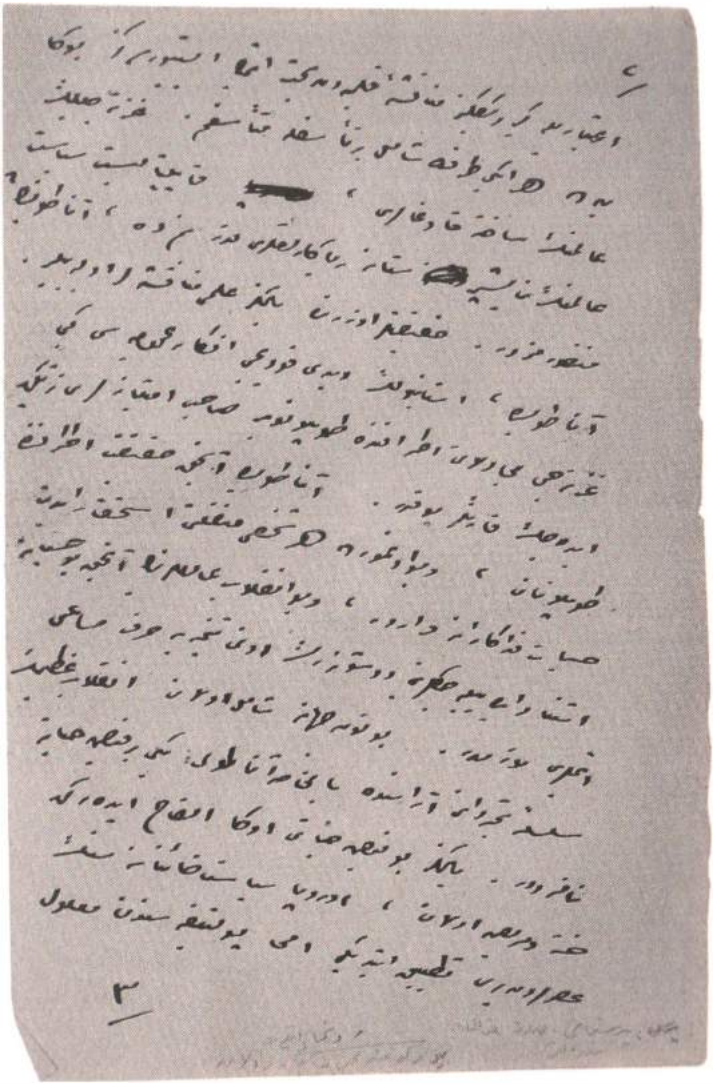
Arkadaşlar
12 Ekim 1920 tarihli mektubunuzu aldım. Görüşlerinizde daha akla uygun esaslara dönmeniz doğal olarak ülkenin yararları adına memnuniyetime neden oldu. Her fikir ve kanaate, her sistem ve görüşe saygılı olmakla beraber izlediğimiz büyük davanın gerektirdiği düşünce ve amaç birliğini her an göz önünde bulundurmak görevimizdir. Büyük ve esaslı devrimlere etkin olanların yüzeysel ve hayallere dayalı yayınlarda bulunması duygusal etkinlik ve şöhretleri bakımından da zararlı olacağını bilirsiniz. Daima ortak amaçlara içtenlikle yürüyen Anadolu, yapmak istediği devrimin ya da dünya devriminde almak istediği saygın yerin gerektirdiği kadar uzak görüşlü olmak ve onu bu devrime yöneltenler de daima yayın konusunda gerçeklere ve sağlam haber alma kaynaklarına dayanmak zorundadır. Şikâyet ettiğiniz dedikodulardan haberim yoktur. Yayın

▼ Günümüz Türkçesiyle

itibarıyla girdiğiniz münakaşa-i kalemiyeden bahsetmek istiyorsunuz. Buna ben de her iki tarafa şamil bir teessüfle müteessifim. Gazetecilik âleminin sahte kavgaları, kapitalist siyaset âleminin nümayiş-perestâne riyakârlıkları kadar benim de Anadolu'nun da menfûrumuzdur. Hakikatler üzerinde yalnız ilmî münakaşalar olabilir. Anadolu'da İstanbul'un dedikoducu efkâr-ı umumiyesi gibi gazeteci mücâdelâtı etrafında toplanıp, sahib-i imtiyazları zengin edecek kariler yoktur. Anadolu'da ancak hakikat etrafında toplanan ve bu uğurda her şahsî menfaati istihkar eden hissiyât-ı fedakârâne vardır ve bu inkılâb âmillerinin ancak bu hissiyâta istinat edebileceklerini düşünerek onu tenmiyeye sarf-ı mesai etmeleri lâzımdır. Bütün cihana şâmil olan inkılâb-ı azîmin silsile-i teceddüdâtı arasında bilhassa Anadolu yeni bir feyz-i hayata namzettir. Yalnız, bu feyz-i hayatı ona ilkah ederken hasta ve mariz olan Avrupa siyaset-i hainânesinin asırlardan beri tatbik ettiği imha politikasından malûl

bakımından girdiğiniz tartışmalardan söz etmek istiyorsunuz. Bundan ben de her iki tarafa yönelik bir üzüntü duymaktayım. Gazetecilik dünyasının sahte kavgaları, kapitalist siyaset dünyasının gösteriş sever ikiyüzlülükleri kadar benim de, Anadolu'nun da nefret ettiğimiz şeylerdir. Gerçekler üzerinde yalnız bilimsel tartışmalar olabilir. Anadolu'da İstanbul'un dedikoducu kamuoyu gibi gazeteci çekişmeleri etrafında toplanıp gazete sahiplerini zengin edecek okurlar yoktur. Anadolu'da ancak gerçekler çevresinde toplanan ve bu uğurda her kişisel çıkarı aşağılayan fedakâr duygular vardır ve bu devrimciler sadece bu duygulara dayanabileceklerini düşünerek onu geliştirmeye çalışmaları lâzımdır. Bütün dünyayı saran büyük devrimin yenileşme zinciri arasında özellikle Anadolu yeni bir gelişimin adayıdır. Yalnız, bu gelişimi ona aşılarken sahte ve hastalıklı olan Avrupa'nın acımasız siyasetinin yüzyıllardan beri uyguladığı yok etme politikasından yaralanmış

▼ Günümüz Türkçesiyle

ve perişan çıkan uzviyetini daima nazar-ı dikkat önünde bulundurmak muktezidir. Fukara-yı halkın temin-i refah ve saadeti cihan inkılâbının gayesi olduğu kadar şahsen benim ve rüfekamın da gayesidir. Fakat yanlış tedâbir ile onu büsbütün mahrum ve perişan etmemek, saadet de olsa tahammül edemeyeceği nisbette vererek hayatını sarsmamak endişeleri de makul ve elzemdir zannediyorum.

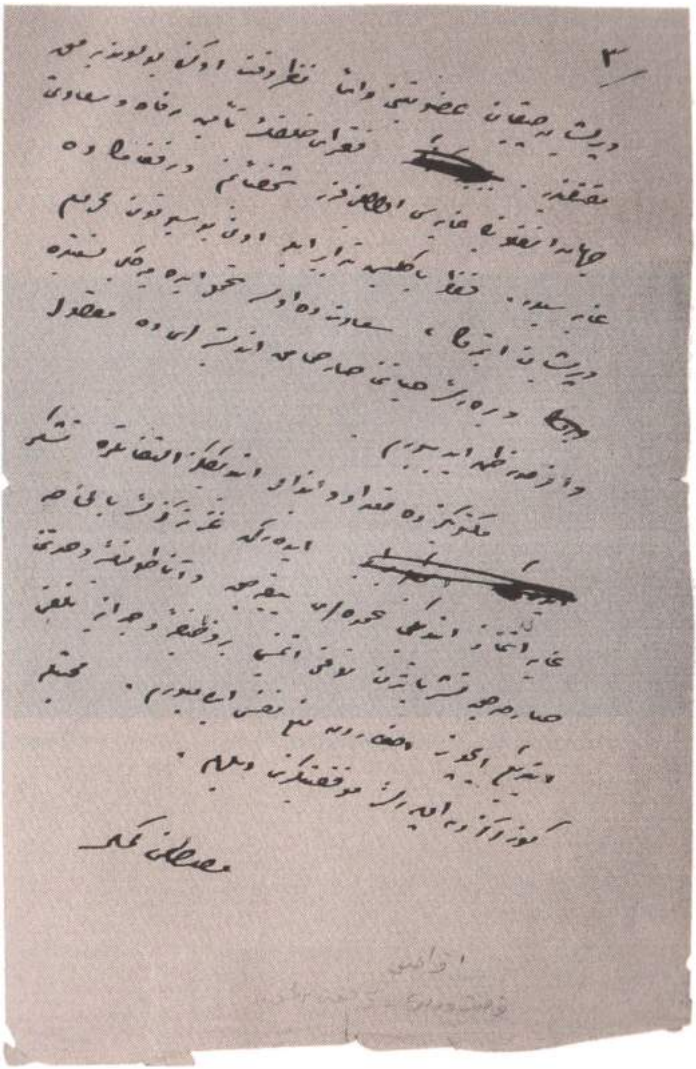
Mektubunuzda tadat ve ibzâl ettiğiniz iltifatlara teşekkür ederken gazetenizin bilhassa gaye ittihaz ettiği umdeleri yıkacak ve Anadolu'muzun vahdetini sarsacak neşriyattan tevakki etmesi bir vazife-i vicdaniye telakki ettiğim için ihtardan men'-i nefs edemiyorum. Muhabbetle gözlerinizden öperek muvaffakiyetinizi dilerim.

Mustafa Kemal

ve perişan çıkan organlarını her zaman göz önünde bulundurmak gereklidir. Yoksul halkın bolluk ve mutluluğunu sağlamak dünya devriminin amacı olduğu kadar benim ve arkadaşlarımın da amacıdır. Fakat yanlış önlemler ile onu büsbütün mahrum ve perişan etmemek, mutluluk da olsa taşıyamayacağı oranda vererek hayatını sarsmamak kaygıları da akla uygun ve gereklidir zannediyorum.

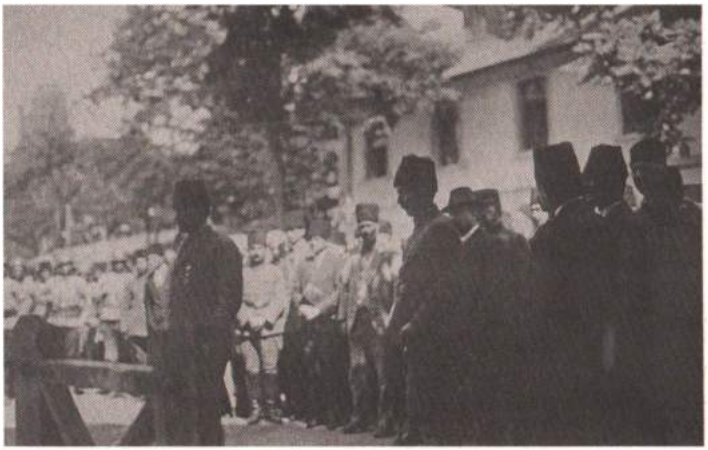
Mektubunuzda bol bol saydığınız iltifatlara teşekkür ederken gazetenizin özellikle amaç kabul ettiği ilkeleri yıkacak ve Anadolu'nun birliğini sarsacak yayınlardan sakınılmasını vicdani bir görev bildiğim için uyarmaktan kendimi alamıyorum. Sevgiyle gözlerinizden öperek başarılarınızı dilerim.

Mustafa Kemal

Mustafa Kemal Paşa'nın Eskişehir'de kaldığı oda (1921).

Mustafa Kemal Paşa milli mücadele yıllarında Eskişehir'de.

Bir Şehzade Ankara Yollarında

Şehzade Ömer Faruk Efendi, Anadolu mücadelesine katılmak üzere bir İtalyan vapuruyla gizlice İnebolu'ya geldi. Ankara hükümeti, Osmanlı hanedanının Kurtuluş Savaşı'na taraftar olduğunu yaymak için daha önce Veliaht Abdülmecid Efendi'yi Ankara'ya çağırmış, ancak o bunu kabul etmemişti. Bu çağrıyı haber alan oğlu Ömer Faruk Efendi'nin hocası Asım (Gündüz) Bey'den kendisini Anadolu'ya kaçırmasını, Mustafa Kemal Paşa isterse onun yanında bir er gibi çalışacağını söylemiş olduğu söylenir. Aşağıdaki belgeler bunun pek de öyle olmadığını, Ömer Faruk Efendi'nin olağanüstü koşullar öne sürdüğünü, hatta para istediğini göstermektedir. Mustafa Kemal Paşa, hanedanın Anadolu hareketine hiçbir şey katmayacağını gördüğünden, Şehzade'nin bir süre İnebolu'da kaldıktan sonra Anadolu'ya geçmesine izin vermemiş ve Nisan ayında İstanbul'a geri göndermiştir. Bu sırada İstanbul'da Tevfik Paşa kabinesi düşmek üzeredir. Ankara, İstanbul'da kendisine en uygun koşulları yaratmak peşindedir.

Takip eden sayfadaki belgeler bu sürece ait yazışmalardan bazılarıdır.

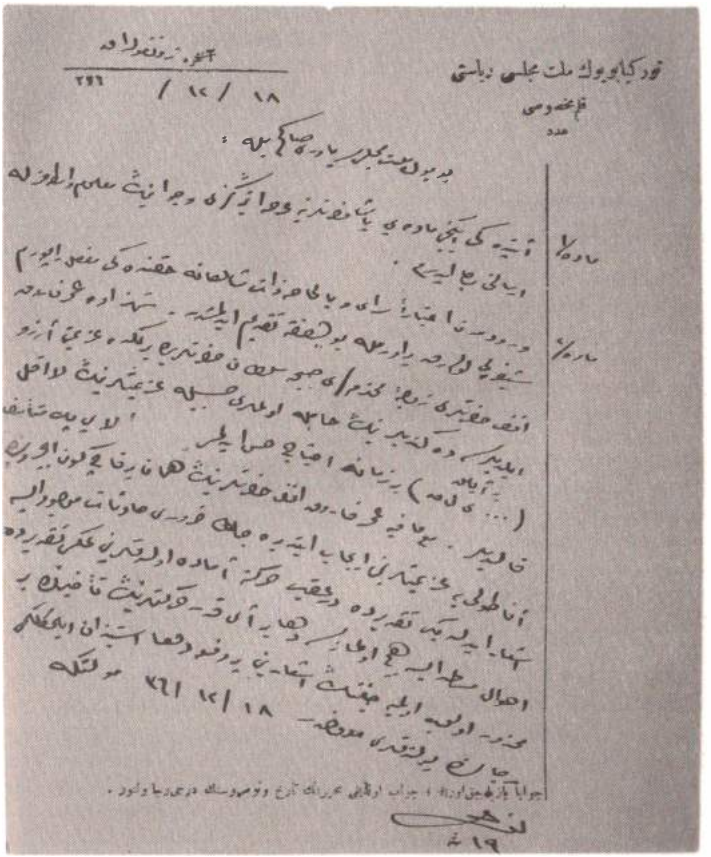
▼ Günümüz Türkçesiyle

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalem-i Mahsus
Aded
Zonguldak
18/12/336

Zonguldak
18/12/1920

Büyük Millet Meclisi Seryaveri
Salih Bey'e:
Madde 1: Atideki ikinci maddeyi Paşa hazretlerine arz etmenizi ve cevabının malûm vasıtamızla irsalini rica ederim.
Madde 2: Vürûdumdan itibaren Saray ve bilhassa zât-ı şahane hakkındaki mufassal raporum şifreli olarak biraderimle bu hafta takdim edilmiştir. Şehzade Ömer Faruk Efendi hazretleri, zevce-i muhteremeleri Sabiha Sultan hazretleri de birlikte azimet arzu eyledilerse de kendilerinin hamile olmaları hasebiyle azimetlerinin lâakal bir aylık bir zamana ihtiyaç hissedilmesi [*bir kelime yırtık*] dolayı pek müteessif kaldılar. Mamafih Ömer Faruk Efendi hazretlerinin hemen birkaç gün içerisinde Anadolu'ya azimetlerini icap ettirecek zaruri hadisât mevcut ise iş'âr edildiği takdirde derakab harekete amade olduklarını, aksi takdirde ahval müsait ise hiç olmazsa daha bir ay kadar hareketlerinin tehirinde bir mahzur olup olmayacağının iş'ârını bir defa daha istîzân eylemekliğim ricasında bulundukları ma'rûzdur.
18/12/36

Büyük Millet Meclisi Başyaveri
Salih Bey'e
Madde 1: Aşağıdaki ikinci maddeyi Paşa hazretlerine arz etmenizi ve cevabının bilinen aracımızla yollanmasını rica ederim.
Madde 2: Gelişimden başlamak üzere Saray ve özellikle Padişah hakkındaki ayrıntılı raporum şifreli olarak biraderimle bu hafta sunulmuştur. Şehzade Ömer Faruk Efendi hazretleri, sayın eşi Sabiha Sultan hazretleri de birlikte gitmeyi arzu ettilerse de kendilerinin hamile olmaları yüzünden gidişleri için en azından bir aylık bir zamana gerek duyulması [bir kelime yırtık] dolayı pek üzüldüler. Bununla beraber Ömer Faruk Efendi hazretlerinin hemen birkaç gün içerisinde Anadolu'ya yola çıkmalarını gerektirecek zorunlu olaylar varsa, bildirildiği takdirde hemen harekete hazır olduklarını aksi takdirde, durum uygun ise hiç olmazsa daha bir ay kadar hareketlerinin geciktirilmesinde bir sakınca olup olmadığının bildirilmesini bir defa daha sormam ricasında bulunduklarını arz ederim.
18/12/1920

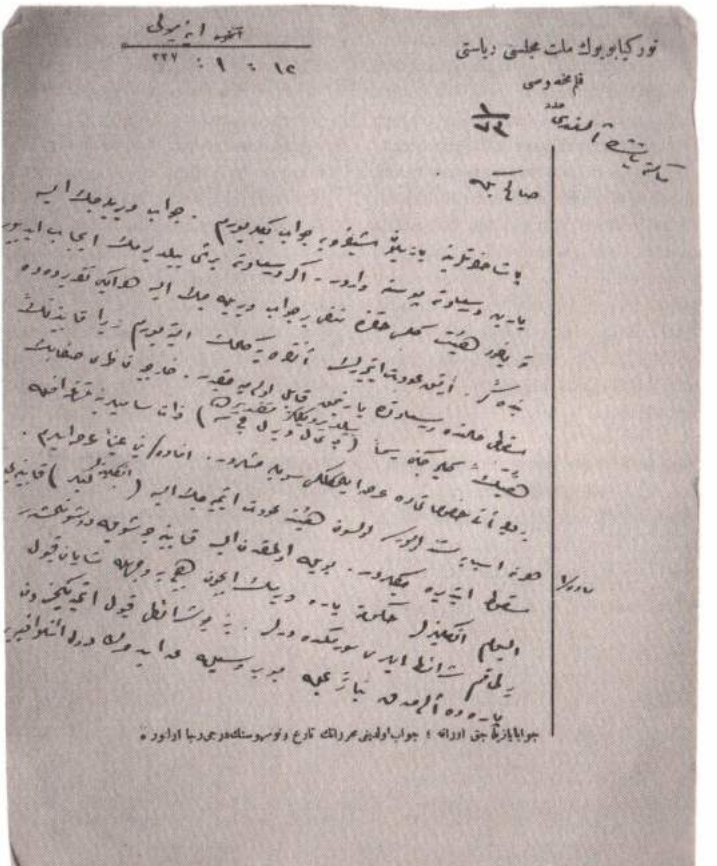
▼ Günümüz Türkçesiyle

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Kalem-i Mahsus
Aded 1/73
İnebolu/12/1/337
Makine başında alındı

Salih Bey'e
Paşa hazretlerine yazılan şifreye cevap bekliyorum. Cevap verilecek ise yarın Dersaadet'e posta vardır. Eğer Dersaadet'e bir şey bildirmek icap ediyor ve yahut heyet gelmesi hakkında menfi bir cevap verilecek ise her iki takdirde de bendeniz artık avdet etmeyerek Ankara'ya gelmek istiyorum. Zira kabinenin sukutu halinde Dersaadet'te barınmak kabil olmayacaktır. Hariciye Nazırı Safa Bey, heyetin gelmeyeceğini resmen bildirdiğiniz takdirde zât-ı sâmilerine telgrafla ber vech-i âti hususâtı da arz eylemekliğimi söylemişlerdir. İfadelerini aynen arz eylerim.
Madde 1: Her ne esbâba müstenid olursa olsun, heyet avdet etmeyecekse İngilizler kabineyi sukut ettireceklerdir. Böyle olmaktan ise kabinece şöyle düşünülmüştür: Elyevm İngilizler hükümete para vermek için hiçbir vechile şayan-ı kabul birtakım şerâit ileri sürmektedirler. Biz bu şerâiti kabul etmediğimizden para da alamadık. Binaenaleyh bu bir vesile addederek Düvel-i İtilâfiyeye,

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı
Özel Kalem
Aded *1/73*
İnebolu/12/1/1921
Makine başında alındı

Salih Bey'e
Paşa hazretlerine yazılan şifreye cevap bekliyorum. Cevap verilecek ise yarın İstanbul'a posta vardır. Eğer İstanbul'a bir şey bildirmek gerekiyor ve yahut kurulun gelmesi hakkında olumsuz bir cevap verilecek ise her iki durumda da bendeniz artık geri dönmeyerek Ankara'ya gelmek istiyorum. Zira bakanlar kurulunun düşmesi durumunda İstanbul'da barınmak mümkün olmayacaktır. Dışişleri Bakanı Safa Bey, kurulun gelmeyeceğini resmen bildirdiğiniz takdirde size telgrafla aşağıdaki konuları da arz etmemi söylemişlerdir. İfadelerini aynen arz ederim.
Madde 1: Her ne nedenle olursa olsun, kurul geri dönmeyecek ise İngilizler bakanlar kurulunu düşüreceklerdir. Böyle olmaktan ise bakanlar kurulunca şöyle düşünülmüştür: Bugün İngilizler hükümete para vermek için hiçbir şekilde kabul edilemez şartlar ileri sürmektedirler. Biz bu şartları kabul etmediğimizden para da alamadık. Bu nedenle bunu bir neden sayarak İtilâf Devletlerine,

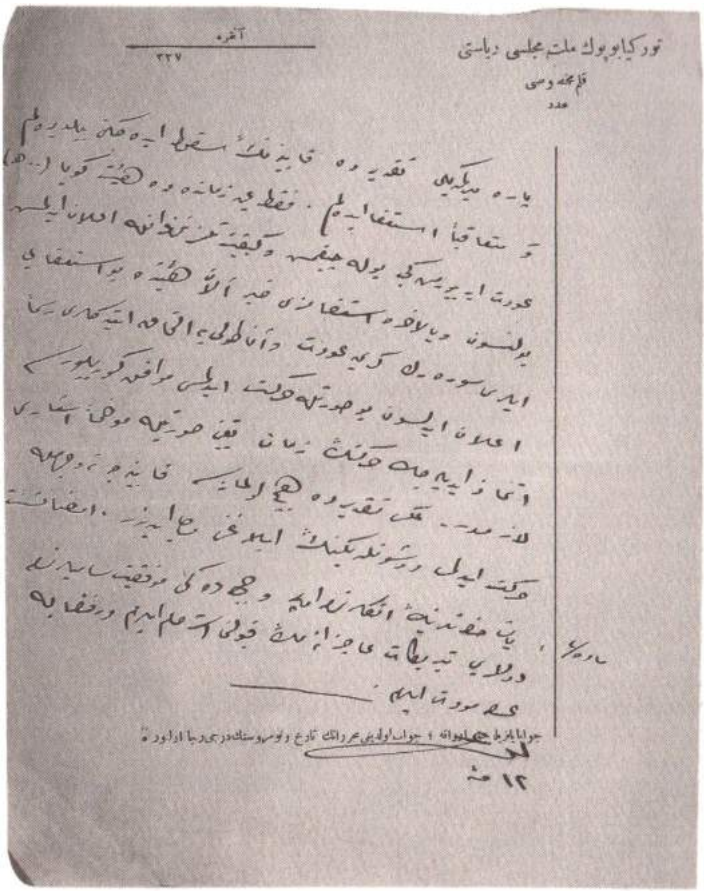
▼ Günümüz Türkçesiyle

para verilmediği takdirde kabinenin sukut edeceğini bildirelim ve müteakiben istifa edelim. Fakat aynı zamanda heyet güya avdet ediyorınuş gibi yola çıkmış ve keyfiyet telsiz telgrafla ilân edilmiş bulunsun ve bilâhare istifamızı haber alan heyet de bu istifayı ileri sürerek geriye avdet ve Anadolu'ya iltihak ettikleri resmen ilân edilsin. Bu suretle hareket edilmesi muvafık görülüyorsa ittihaz edilecek hareket, zaman tayini suretiyle muvazzahan iş'ârı lâzımdır. Aksi takdirde hiç olmazsa kabinece ne vechile hareket edilmesi düşünüldüğünün iblâğını rica ederiz.
İmza Neşet

para verilmediği takdirde bakanlar kurulunun düşeceğini bildirelim ve daha sonra istifa edelim. Fakat aynı zamanda kurul güya geri dönüyormuş gibi yola çıkmış ve durum telsiz telgrafla ilân edilmiş bulunsun ve daha sonra istifamızı haber alan kurul da bu istifayı ileri sürerek geriye dönsün ve Anadolu'ya katıldıkları resmen ilân edilsin. Böyle hareket edilmesi uygun görülürse yapılacak hareketin zamanı belirlenerek açık bir şekilde bildirilmesi gereklidir. Aksi takdirde hiç olmazsa bakanlar kurulunca nasıl hareket edilmesi düşünüldüğünün belirtilmesini rica ederiz.
İmza Neşet

Madde 2: Paşa hazretlerinin ellerinden öper ve cephedeki muvaffakiyet-i sâmilerinden dolayı tebrikât-ı âcizânemin kabulünü istirham eylerim ve rüfekaya arz-ı meveddet eylerim.

Madde 2: Paşa hazretlerinin ellerinden öper ve cephedeki başarılarından dolayı tebriklerimin kabulünü istirham eylerim ve arkadaşlara sevgilerimi sunarım.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Kalem-i Mahsus
Aded 2/60
Ankara/12/1/37
Neşet Bey'e
Birinci şifreye zeyldir

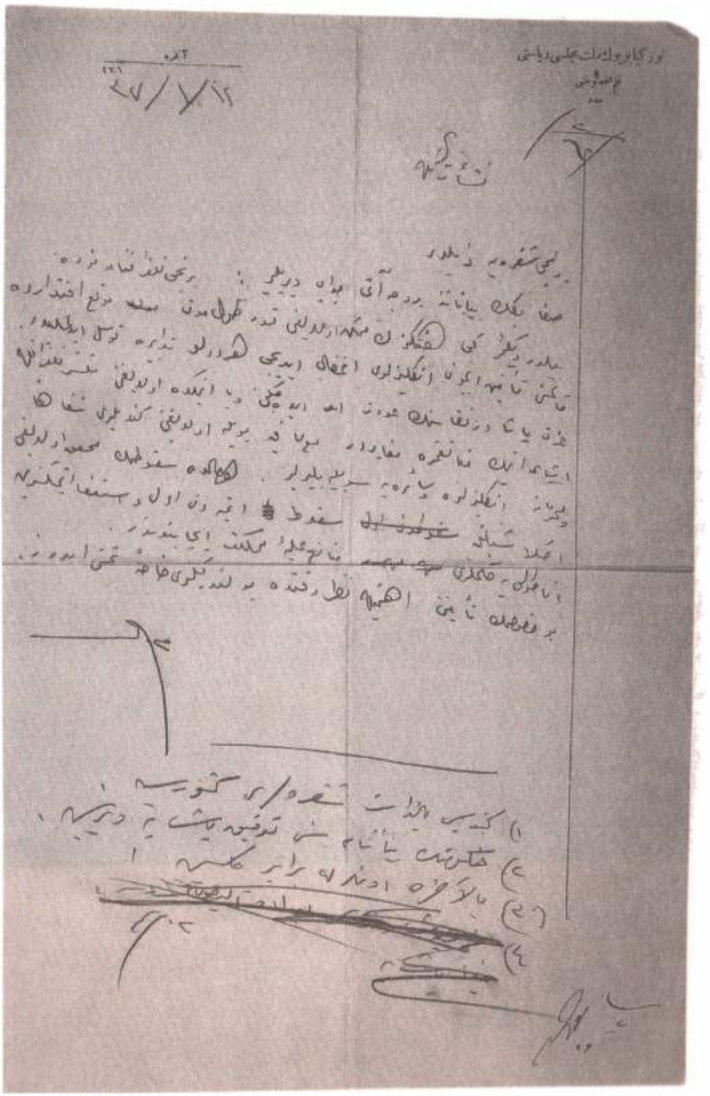
Safa Bey'in beyanatına ber vech-i âti cevap verilir: Birinci telgrafnamenizde bildirdiğiniz gibi heyetinizin mümkün olduğu kadar tûl müddet mevki-i iktidarda kalmasını temin için İngilizleri iğfal edici her türlü tedâbire tevessül edilmelidir. İzzet Paşa ve rüfekasının avdet edeceğini veya etmekte olduğunu telsiz telgrafla işâa etmek menâfiimize mugayirdir. Mamafih böyle olduğunu kendileri şifahen ve mahremâne İngilizlere ve saireye söyleyebilirler. Herhalde sukutun muhakkak olduğu anlaşılınca, sukut etmeden evvel ve istifa etmeksizin Anadolu'ya gelmeleri menâfi-i aliyye-i memleket icabındandır.
Bu hususun teminini ehemmiyetle nazar-ı dikkatte bulundurmanızı hassaten temenni ederiz.
Mustafa Kemal

1) Kendisi bizzat şifreleri getirsin.
2) Hükümet beyannamesini Tevfik Paşa'ya versin.
3) Bilahare onlarla beraber gelsin.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı
Özel Kalem
Sayı 2/60
Ankara/12/1/1921
Neşet Bey'e
Birinci şifreye ektir

Safa Bey'in bildirisine aşağıdaki cevap verilir: Birinci telgrafımızda bildirdiğiniz gibi kurulunuzun mümkün olduğu kadar uzun süre işbaşında kalmasını sağlamak için İngilizleri yanıltıcı her türlü önleme başvurulmalıdır. İzzet Paşa ve arkadaşlarının döneceğini veya dönmekte olduğunu telsiz telgrafla yaymanız çıkarlarımıza aykırıdır. Bununla beraber, böyle olduğunu kendileri yüz yüze ve gizli olarak İngilizlere ve diğerlerine söyleyebilirler. Herhalde düşüşün kesin olduğu anlaşılınca, düşmeden evvel istifa etmeksizin Anadolu'ya gelmeleri ülkenin yüce çıkarları gereğindendir.
Bu konunun sağlanmasını önemle göz önünde bulundurmanızı dileriz.
Mustafa Kemal

1) Kendisi bizzat şifreleri getirsin.
2) Hükümetin bildirisini Tevfik Paşa'ya versin.
3) Daha sonra onlarla beraber gelsin.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalem-i Mahsus
Aded
İnebolu
12-13/1/337
Makine başında

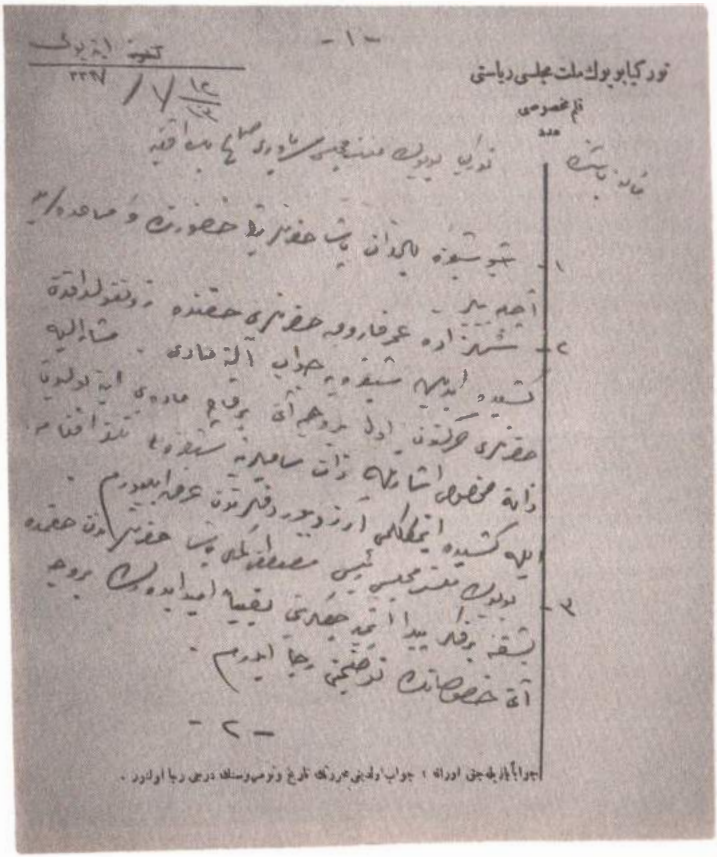
Türkiye Büyük Millet Meclisi Seryaveri Salih Beyefendi'ye

1 – İşbu şifre bizzat Paşa hazretlerinin huzurunda ve müsaadesiyle açılabilir.
2 – Şehzade Ömer Faruk hazretleri hakkında Zonguldak'tan keşide edilen şifreye cevap alınamadı. Müşarünileyh hazretleri hareketten evvel ber vech-i âti birkaç maddeyi İnebolu'dan "zata mahsus" işaretiyle zât-ı sâmilerine şifreli telgrafname ile keşide etmekliğimi arzu buyurduklarından arz eyliyorum.
3 – Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa hazretlerinden hakkımda başka bir fikir peyda etmeyeceklerini yakinen ümit ederek ber vech-i âti hususâtın tavzihini rica ederim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı
Özel Kalem
Sayı
İnebolu
12-13/1/1921
Makine başında

Türkiye Büyük Millet Meclisi Seryaveri Salih Beyefendi'ye

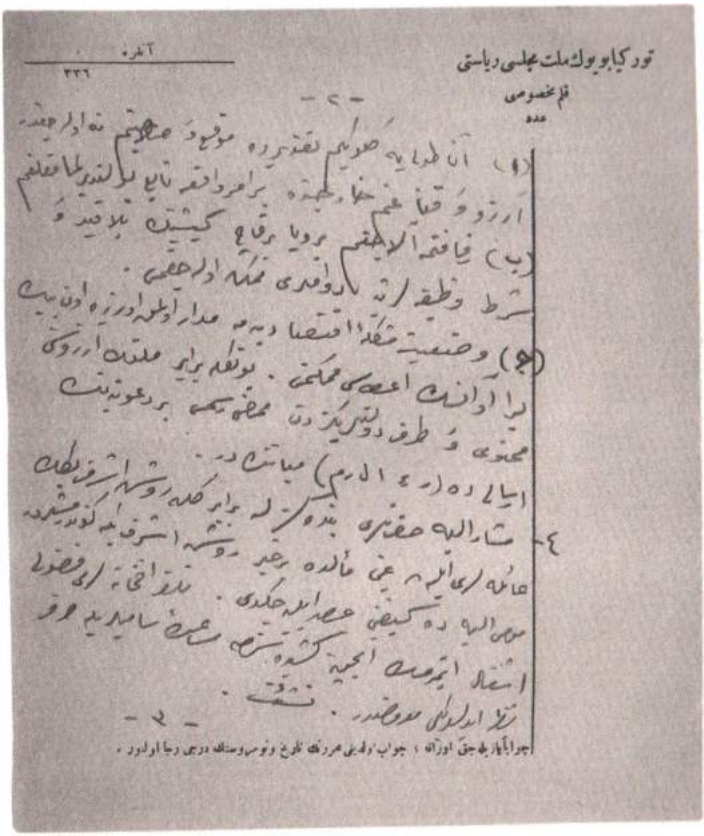
1 – İşbu şifre bizzat Paşa hazretlerinin önünde ve izniyle açılabilir.
2 – Şehzade Ömer Faruk hazretleri hakkında Zonguldak'tan çekilen şifreye cevap alınamadı. Şehzade hazretleri hareketten önce aşağıdaki birkaç maddeyi İnebolu'dan "kişiye özel" işaretiyle Mustafa Kemal Paşa'ya şifreli telgraf çekmemi arzu buyurduklarından arz ediyorum.
3 – Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa hazretlerinden hakkımda başka bir fikir edinmeyeceklerini gerçekten ümit ederek aşağıdaki konuların açıklığa kavuşturulmasını rica ederim.

▼ Günümüz Türkçesiyle

a) Anadolu'ya geldiğim takdirde mevki ve salâhiyetim ne olacaktır? Arzu ve kanaatim haricinde bir emr-i vakie tabi bulundurulmamaklığım...
b) Refakatime alacağım bir veya birkaç kişinin bilâ kayd ü şart vazifelerine devamları mümkün olacak mı?
c) Vaziyet-i iktisadiyeme medâr olmak üzere on bin lira avansın itası mümkün mü? Bununla beraber milletin arzusunu muhtevi ve taraf-ı devletlerinizden mümza resmî bir davetiyenin irsali de ricalarım meyanındadır.
4 – Müşarünileyh hazretleri, bendenizle beraber gelen Ruşen Eşref Bey'in aileleriyle de aynı mealde bir haber Ruşen Eşref Bey'e göndermiştir. Mumaileyh de keyfiyeti arz eyleyecekti. Telgrafhaneleri fuzuli işgal etmemek için keşidesinden müsaade-i sâmileriyle sarf-ı nazar edildiği ma'rûzdur. Neşet

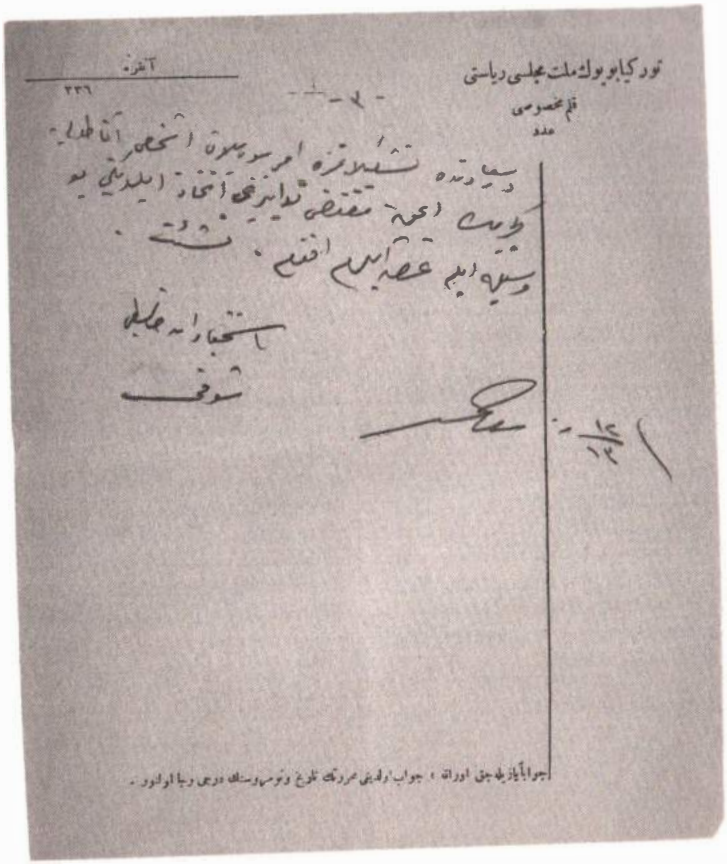
a) Anadolu'ya geldiğim takdirde mevki ve yetkim ne olacaktır? İstek ve görüşüm dışında bir oldubitti yle karşı karşıya kalmamam...
b) Beraberime alacağım bir veya birkaç kişinin kayıtsız ve şartsız görevlerine devamları mümkün olacak mı?
c) Ekonomik durumumdaki güçlüğü gidermek için on bin lira avansın verilmesi mümkün mü? Bununla beraber, milletin arzusunu içeren ve sizin tarafınızdan imzalanmış resmî bir davetiyenin yollanması da ricalarım arasındadır.
4 – Şehzade hazretleri, bendenizle beraber gelen Ruşen Eşref Bey'in aileleriyle de aynı anlamda bir haber Ruşen Eşref Bey'e göndermişlerdir. O da durumu arz edecekti. Telgrafhaneleri gereksiz oyalamamak için çekilmesinden izninizle vazgeçildiği arz edilir. Neşet

Dersaadet'te teşkilâtımıza emir buyrulan eşhası Anadolu'ya geçirmek için muktezi tedâbiri ittihaz eylediğini bu vesile ile arz eylerim efendim. Neşet
İstihbarat Zabiti
Şevki

▼ Günümüz Türkçesiyle

İstanbul'da örgütümüze emredilen kişileri Anadolu'ya geçirmek için gerekli önlemleri aldığını bu fırsat ile arz ederim. Neşet
İstihbarat Subayı
Şevki

▼ Günümüz Türkçesiyle

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalem-i Mahsus
Aded
İnebolu/12-13/1/337

İnebolu 12-13/1/1921

Yaver Salih Bey'e
Birinci şifreye zeyldir.

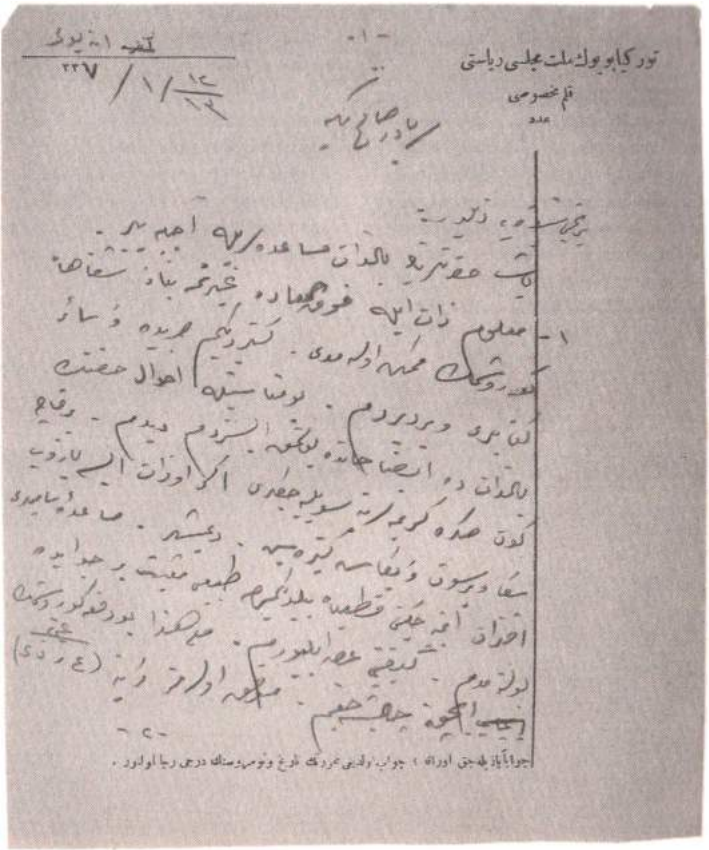
Yaver Salih Bey'e
Birinci şifreye ektir.

Paşa hazretlerinin bizzat müsaadeleriyle açılabilir.

Paşa Hazretlerinin özel izinleriyle açılabilir.

1 – Malûm zat ile fevkalade gayretime binaen şifahen görüşmek mümkün olamadı. Getirdiğim ceride ve sair kitapları verdirdim. Bu münasebetle ahval hakkında bizzat da izahatta bulunmak isterdim dedim. Birkaç gün sonra kerimelerine söyleyecekleri, eğer o zat ise yazıp sana versin ve bana sen getirirsin demişler. Müsaade-i sâmileri iktirân etmeyeceğini katiyen bildiğimden tabii müsbet bir cevapta bulunamadım. Keyfiyeti arz eyliyorum. Maahazâ bu defa görüşmek için çalışacağım. Muvaffak olamaz ve yine aynı

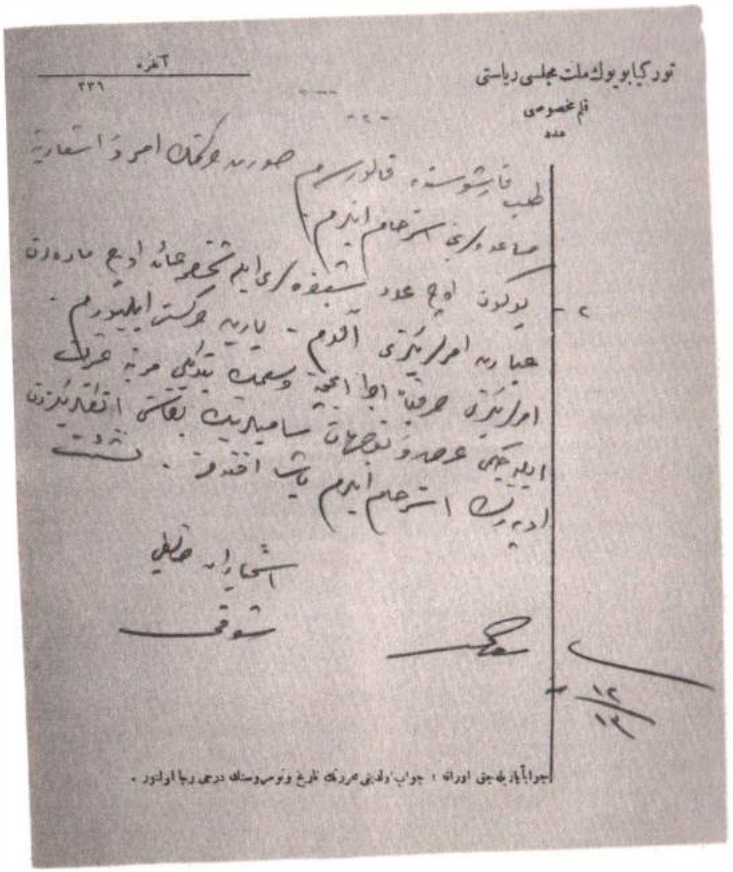
1 – Bilinen kişi ile olağanüstü çabama rağmen yüz yüze görüşmek mümkün olmadı. Getirdiğim gazete ve diğer kitapları verdirdim. Böylece durum hakkında bizzat da açıklamalarda bulunmak isterdim dedim. Birkaç gün sonra kızlarına söyleyecekleri, eğer o kişi ise yazıp sana versin ve bana sen getirirsin demişler. İzin vermeyeceğinizi kesinlikle bildiğimden doğal olarak olumlu bir cevap veremedim. Durumu arz ediyorum. Yine de bu sefer görüşmek için çalışacağım. Başaramaz ve yine aynı

▼ Günümüz Türkçesiyle

talep karşısında kalırsam suret-i hareketimin emir ve iş'ârına mûsaadelerini istirham eylerim.
2 – Bugün üç adet şifreleri ile şahsıma ait üç maddeden ibaret emirlerinizi aldım. Yarın hareket eyliyorum. Emirlerinizi harfiyen icra için vüs'ümün yettiği mertebe gayret eyleyeceğimi arz ve teveccühât-ı sâmilerinin bekasını eteklerinizden öperek istirham eylerim Paşa efendimiz. Neşet
İstihbarat Zabiti Şevki

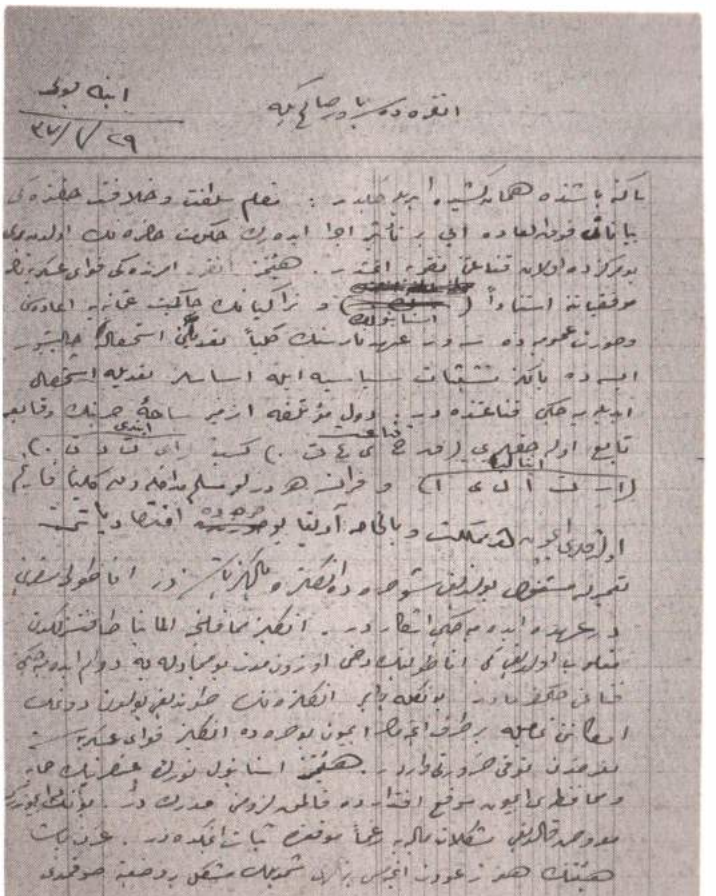
istek karşısında kalırsam nasıl hareket edeceğimin bildirilmesine izinlerinizi istirham ederim.
2 – Bugün üç adet şifreleri ile bana ait üç maddeden oluşan emirlerinizi aldım. Yarın hareket ediyorum. Emirlerinizi harfi harfine yerine getirmek için gücümün yettiği kadar gayret edeceğimi bildirir ve yakınlığınızın devamını eteklerinizden öperek istirham ederim Paşa efendimiz. Neşet
İstihbarat Subayı Şevki

İnebolu/29/1/37
Ankara'da Yaver Salih Bey'e
Makine başında hemen keşide edilecektir.
Makam-ı Saltanat ve Hilâfet hakkındaki beyanat fevkalade iyi bir tesir icra ederek hükümet-i hazıranın evvelden beri bu merkezde olan kanaatini takviye etmiştir. Heyetimiz, Ankara emrindeki kuvâ-yı askeriyenin muvaffakiyâtına istinaden İstanbul'un ve Trakya'nın hâkimiyet-i Osmaniye'ye iadesini ve suret-i umumiyede Sevr Ahitnamesi'nin külliyen tadilini istihsale çalışıyor ise de yalnız teşebbüsât-ı siyasiye ile esaslar tadile istihsal edilemeyeceği kanaatindedir. Düvel-i Mu'telife, İzmir saha-i harbinin vakayie tabi olacakları kanaat kesb etti
1 – İtalya ve Fransa her türlü müsellah müdahaleden külliyen fâriğ oldukları için her memleket ve bilhassa Amerika, iktisadiyâtını tamirle meşgul bulunduğu şu sırada da İngiltere yalnız başınadır. Anadolu seferini deruhte edemeyeceği aşikârdır. İngiliz mahâfilince, Almanya takatsizlikten mağlup olduğu gibi Anadolu'nun dahi uzun müddet bu mücadeleye devam edemeyeceği kanaati hükûm-fermâdır. Bununla beraber, İngiltere'nin tuttuğu yoldan dönmek imkânını tamamıyla bertaraf etmemek için bu sırada İngiliz kuvâ-yı askeriyesine taarruzdan tevakki zarureti vardır. Heyetimiz, İstanbul Türk unsurunun himaye ve muhafazası için mevki-i iktidarda kalmak lüzumunu müdriktir. Bunun içindir ki maruz kaldığı müşkülât-ı maliyeye rağmen mevkiinde sebat etmektedir. İzzet Paşa heyetinin henüz avdet etmemesi bizleri şimdilik müşkül bir vaziyete sokmadı.

▼ Günümüz Türkçesiyle

İstihbarat Subayı Şevki
İnebolu/29/1/1921
Ankara'da Yaver Salih Bey'e
Makine başında hemen çekilecektir.
Saltanat ve Hilâfet makamı hakkındaki açıklamalar olağanüstü iyi bir etki yaparak İstanbul'daki hükümetin evvelden beri bu merkezde olan görüşlerini güçlendirmiştir. Kurulumuz, Ankara emrindeki askerî kuvvetlerin başarılarına dayanarak İstanbul'un ve Trakya'nın Osmanlı egemenliğine iadesini ve genel olarak Sevr Antlaşması'nın bütünüyle değiştirilmesini sağlamaya çalışıyor ise de yalnız siyasî teşebbüsler ile esasların değiştirilmesinin elde edilemeyeceği düşüncesindedir. İtilâf Devletleri, İzmir savaş alanının olaylarına bağlı olacakları kanaati kuvvet kazandı.
1 – İtalya ve Fransa her türlü silahlı müdahaleden bütünüyle uzak durdukları için her memleket ve özellikle Amerika, ekonomisini tamirle meşgul bulunduğu şu sırada da İngiltere yalnız başınadır. Anadolu seferini yapamayacağı da açıktır. İngiliz çevrelerinde, Almanya güçsüzlükten mağlup olduğu gibi Anadolu'nun da uzun müddet bu mücadeleye devam edemeyeceği düşüncesi yaygındır. Bununla beraber, İngiltere'nin tuttuğu yoldan dönmek imkânını tamamıyla ortadan kaldırmamak için bu sırada İngiliz kuvvetlerine saldırmaktan kaçınmak zorunluluğu vardır. Kurulumuz, İstanbul Türk unsurunun korunması için görev başında kalmak gereğini kavramıştır. Bunun içindir ki karşı karşıya kaldığı parasal zorluklara rağmen yerinde sebat etmektedir. İzzet Paşa kurulunun henüz geri dönmemesi bizleri şimdilik zor bir duruma sokmadı.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Ancak bu hal temâdi ederse İngiliz mahâfilinin meşkûk tavrından dolayı müşkülâtın zuhuru melhûzdur. İzzet Paşa heyetinin kısmen olsun İstanbul'a gelip bir-iki gün sonra tekrar Ankara'ya giderse İstanbul hükûmetinin mevkii ecnebiler nazarında tahkim edilmiş olacak. Bunun münasip bir surette icrası ehemmiyetle arzu edilmektedir.

2 – Birinci madde Tevfik Paşa hazretlerinin defterime not ettirdikleri suretttir. Bundan maada gerek müşarünileyh, gerek Safa ve Ziya Beyler birçok nikat hakkında şifahî malûmat ve mütâlaât zikrettiler. İstanbul ile telgraf muhaberesi olduğuna nazaran bendenize bildirilen mevâddın ekserisi oraca tekrar bildirileceği tabiidir. Buna rağmen Paşa hazretlerini bu defa bizzat görmek mecburiyetindeyim. Aynı zamanda İstanbul işlerimiz için Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'yle müstacelen halli muktezi birçok nikat-ı mühimme olduğundan bu fırsattan bi'l-istifade onları dahi halletmiş olacağımdan birkaç gün için Ankara'ya gelmekliğime müsaade-i sâmilerinin istihsalini rica ederim.

Neşet

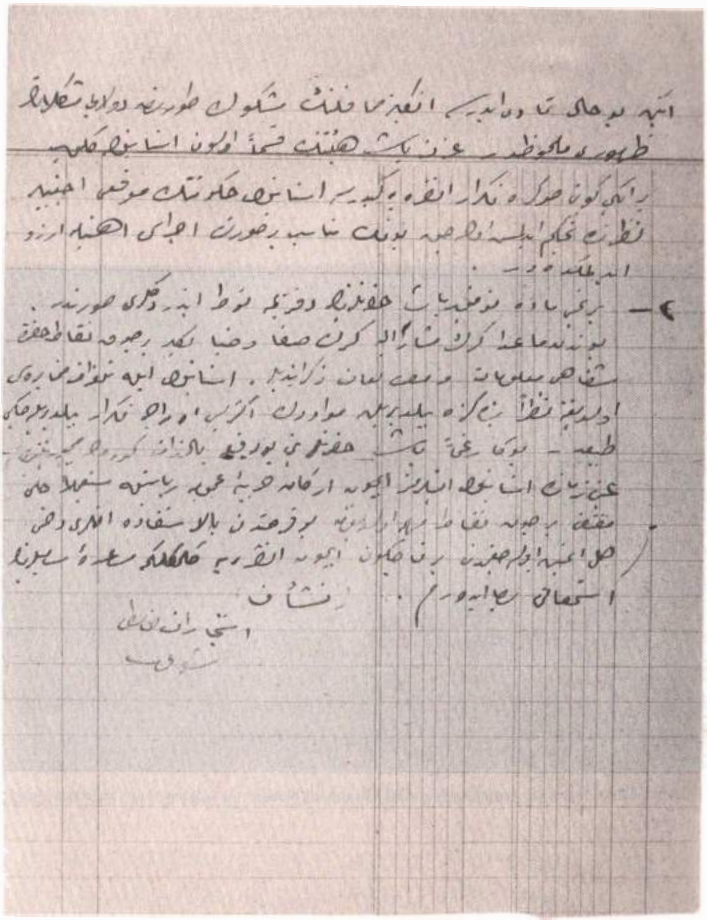
İstihbarat Zabiti Şevki

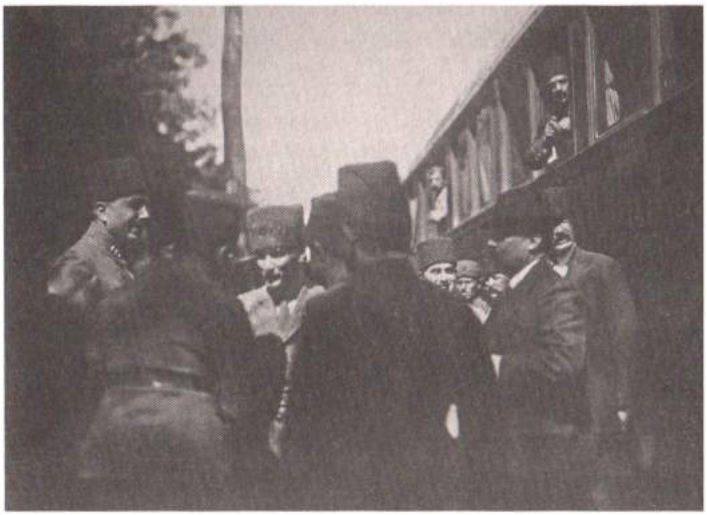
Ancak bu hal sürerse İngiliz çevrelerinin kuşkulu tavrından dolayı zorlukların ortaya çıkması beklenmektedir. İzzet Paşa kurulunun bir bölümünün olsun İstanbul'a gelip bir-iki gün sonra tekrar Ankara'ya giderse İstanbul hükümetinin durumu yabancıların gözünde sağlamlaştırılmış olacak. Bunun uygun bir şekilde yapılması önemle arzu edilmektedir.

2 – Birinci madde Tevfik Paşa hazretlerinin defterime not ettirdiklerinin örneğidir. Bundan başka gerek adı geçen kişi, gerek Safa ve Ziya Beyler birçok konu hakkında yüz yüze bilgi ve görüş bildirdiler. İstanbul ile telgraf haberleşmesi olduğuna göre bendenize bildirilen maddelerin çoğunun oradan tekrar bildirileceği doğaldır. Buna rağmen Paşa hazretlerini bu defa bizzat görmek mecburiyetindeyim. Aynı zamanda İstanbul işlerimiz için Genelkurmay Başkanlığı ile acil olarak çözümü gereken birçok önemli konular olduğundan bu fırsattan yararlanarak onları da halletmiş olacağımdan birkaç gün için Ankara'ya gelmeme izin verilmesini rica ederim.

Neşet

İstihbarat Subayı Şevki

Mustafa Kemal Paşa Eskişehir İstasyonu'nda Franklin Boullion'u karşılıyor (15 Haziran 1921).

Mustafa Kemal Paşa Akşehir'de karargâh komutanlarıyla (28 Temmuz 1922).

Londra Konferansı'na Doğru

Savaşın Kritik Günleri

15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkan Yunan kuvvetleri, İstanbul'daki işgalci güçlerin onayıyla kısa sürede İzmir, Aydın, Manisa, Ayvalık ve Edremit'i ele geçirmiş, ardından saldırı bir duraksama dönemine girmişti. Altı aylık bir sessizlikten sonra Yunan kuvvetleri 22 Haziran 1920'de yeni bir saldırıya geçerek, 8 Temmuz'a kadar Salihli, Akhisar, Alaşehir, Balıkesir, Bandırma, İznik ve Bursa'yı ele geçirmişti. Yeni bir altı aylık durgunluktan sonra Yunan kuvvetleri, kesin sonuç almak amacıyla 6 Ocak 1921'de Bursa'dan Eskişehir'e doğru harekete geçti. Bu saldırının olduğu günlerde Batı'da tarafların masa başına getirilmesi konusu ele alınmaya başlamıştı. 10 Ocak sabahı, Türk ve Yunan kuvvetleri İnönü'de karşı karşıya geldiler. Türk ordusunun direnişi karşısında 10 Ocak'ı 11 Ocak'a bağlayan gece Yunan kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldı. Tarihe, Birinci İnönü Savaşı olarak geçen bu savaş, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın Batı Cephesi'ndeki ilk büyük zaferiydi. Birinci İnönü Savaşı'nın başladığı 10 Ocak 1921 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti, Kalem-i Mahsus'unca dünya kamuoyuna sunulmak üzere önemli bir bildiri kaleme alınmıştı. Bildiride TBMM'nin ve TBMM hükümetinin Türkiye'yi temsil eden yegâne güç olduğu açık bir dille ifade ediliyor, Türk-Sovyet dostluğuna verilen önem vurgulanıyor, bu dostluğa samimi ve ciddi bir biçimde riayet edecek olan herhangi bir devletle TBMM hükümetinin ilişki kurabileceği belirtiliyordu. TBMM'nin öteden beri savunduğu ilkeler yerine getirildiği takdirde Türkiye'nin barış görüşmelerine hazır olduğunun da dile getirildiği bildiri, Türkiye'nin haklı davasını insanlığın vicdanına havale etmesiyle son buluyordu. Bildirinin Birinci İnönü Savaşı'nın

başlangıç tarihi olan 10 Ocak 1921 tarihini taşıması dikkat çekicidir. Savaşın kazanılmasından sonra olaylar şöyle gelişti: 27 Ocak 1921'de İstanbul'dan Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çeken Sadrazam Tevfik Paşa, İtilâf Devletlerinin Osmanlı hükümetinden, Londra'da toplanacak konferans için delege istediğini ve bu delegeler arasında Ankara temsilcisinin de bulunmasını şart koştuğunu bildirdi. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa, TBMM'nin millî iradeye dayanarak Türkiye'nin kaderine el koyan tek meşru güç olduğunu vurgulayarak, davetin doğrudan TBMM'ne yapılması gerektiğini dile getirdi. Bu cevabın ardından karşılıklı telgraf trafiği hızlandı ve 29 Ocak 1921'de TBMM gelişmelerden haberdar edildi. Mustafa Kemal Paşa, bu tarihte yapılan toplantıda mebuslara, karşılıklı çekilen telgraflar hakkında bilgi verdi. 30 Ocak 1921'de Mustafa Kemal Paşa, Tevfik Paşa'ya 20 Ocak 1921'de kabul edilen Anayasa metnini gönderdi ve kendisine hiç kimsenin Meclisin koyduğu esaslar dışında hiçbir meseleyi halletmeye yetkili olmadığını belirterek "Meclis Riyaseti ile başlayan haberleşmenin izlenmesini Heyet-i Vekileye bıraktığını" bildirdi.

Aynı gün, Heyet-i Vekile Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa da İstanbul'daki Tevfik Paşa'ya "Londra Konferansı'na katılacak Türkiye Delegeler Kurulunun sadece TBMM hükümetince seçilip gönderileceğini" açıkladı. Bunun la birlikte Konferansta her iki kesim de temsil edildi. Ankara'nın temsilcisi Bekir Sami Bey, İstanbul'un temsilcisi ise Sadrazam Tevfik Paşa idi.

21 Şubat 1921'de yapılan ilk oturumda Tevfik Paşa, Türkiye adına söz söylemek hakkının Anadolu'da olduğunu ve her iki heyet adına temsilcilik yetkisinin Bekir Sami Bey'e ait olduğunu açıkladı. Londra'da yapılan bu görüşmelerde kalıcı bir barışa varılamadı ve konferans 12 Mart 1921'de dağıldı.

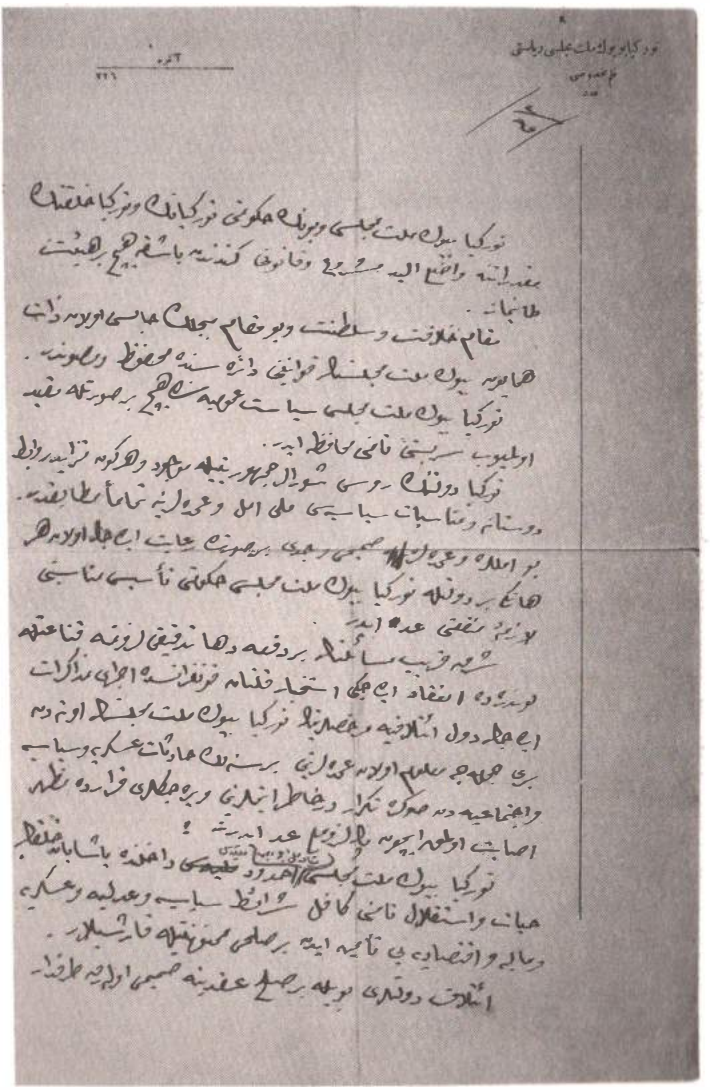
▼ Günümüz Türkçesiyle

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalem-i Mahsus
Aded

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bunun hükûmeti, Türkiye'nin ve Türkiye halkının mukadderatına vaziü'l-yed meşru ve kanunî kendinden başka hiçbir heyet tanımaz.
Makam-ı Hilâfet ve Saltanat ve bu makam-ı mübeccelin hamisi olan Zat-ı Hümayun, Büyük Millet Meclisi'nin kavânîni dairesinde mahfuz ve masundur.
Türkiye Büyük Millet Meclisi, siyaset-i umumiyesinde hiçbir suretle mukayyed olmayıp serbesti-i tâmmını muhafaza eder.
Türkiye Devletinin Rus Şuralar Cumhuriyeti'yle mevcut ve her gün mütezâyid revâbıt-ı dostâne ve münâsebât-ı siyasiyesi millî emel ve umdelerine tamamen mutabıktır. Bu emellere ve umdelere samimi ve ciddi bir surette riayet edecek olan herhangi bir devletle Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti tesis-i münasebeti lâzıme-i menfaati addeder.
Şark-ı karîb mesâilinin bir defa daha tetkiki lüzumuna kanaatle Londra'da inikad edeceği istihbar kılınan konferansta icra-yı müzâkerât edecek Düvel-i İtilâfiye murahhaslarının Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin öteden beri cümlece malûm olan umdelerini bir senelik hâdisât-ı askeriye ve siyasiye ve içtimaiyeden sonra tekrar der-hâtır etmelerini, verecekleri kararda mazhar-ı isabet olmak için pek lüzumlu addederiz.
Türkiye Büyük Millet Meclisi, Misâk-ı Millî ile muayyen hudûd-ı milliyesi dahilinde yaşayan halkın hayat ve istiklâl-i tâmmını kâfil şerâit-i siyasiye ve adliye ve askeriye ve maliye ve iktisadiyeyi temin eden bir sulhu memnuniyetle karşılar.
İtilâf Devletleri böyle bir sulh akdine samimi olarak taraftar

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı
Özel Kalem
Sayı

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bunun hükûmeti, Türkiye'nin ve Türkiye halkının kaderine el koyan meşru ve yasal kendinden başka hiçbir kurul tanımaz.
Hilâfet ve Saltanat makamı ve bu yüce makamın koruyucusu olan Padişah hazretleri, Büyük Millet Meclisi'nin yasaları çerçevesinde koruma ve dokunulmazlık altındadır.
Türkiye Büyük Millet Meclisi, genel siyasetinde hiçbir şekilde kayıtlı olmayıp tam serbestliğini korur.
Türkiye Devletinin Rus Şuralar Cumhuriyeti ile var olan ve her gün artan dostça bağları ve siyasî ilişkileri, ulusal amaç ve ilkelere tamamen uygundur. Bu amaçlara ve ilkelere samimi ve ciddi bir şekilde saygı gösterecek olan herhangi bir devletle Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ilişki kurmayı çıkarları gereğinden sayar.
Yakın Doğu sorunlarının bir defa daha incelenmesi gereğine inanarak Londra'da toplanacağı haber alınan konferansta görüşmelerde bulunacak İtilâf Devletleri delegelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin öteden beri herkesçe bilinen ilkelerini bir senelik askerî ve siyasî ve toplumsal olaylardan sonra tekrar hatırlamalarını, verecekleri kararın isabetli olması için pek gerekli sayarız.
Türkiye Büyük Millet Meclisi, Misâk-ı Millî ile belirlenen millî hudutları içinde yaşayan halkın hayat ve tam bağımsızlığını sağlayacak siyasî ve adlî ve askerî ve malî ve ekonomik koşulları sağlayan bir barışı memnuniyetle karşılar.
İtilâf Devletleri böyle bir barış imzalanmasına içtenlikle taraftar

▼ Günümüz Türkçesiyle

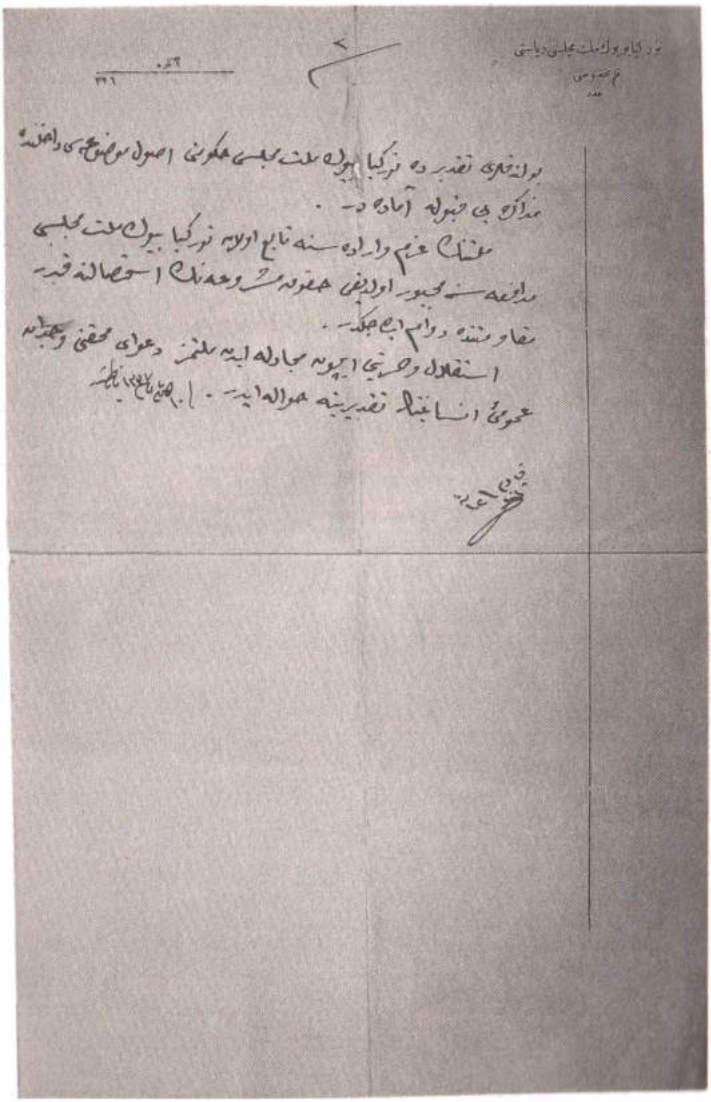
bulundukları takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, usul-i mevzûası dahilinde mûzakereyi kabule amadedir.

Milletinin azm ü iradesine tabi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, müdafaasına mecbur olduğu hukuk-ı meşrûanın istihsaline kadar mukavemette devam edecektir.

İstiklâl ve hürriyeti için mücadele eden milletimiz dava-yı muhikkini vicdân-ı umumî-i insaniyetin takdirine havale eder. 10 Kânunusani 1337

bulundukları takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, var olan kuralları çerçevesinde görüşmeyi kabule hazırdır.

Milletin kararı ve isteğine bağlı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, savunmaya mecbur olduğu meşru hakları elde edinceye kadar karşı koymakta ısrar edecektir. Bağımsızlık ve özgürlük için savaşan milletimiz haklı davasının takdirini insanlığın vicdanına havale eder. 10 Ocak 1921

Meclis Kayseri'ye Taşınıyor mu?

Eskişehir-Kütahya Muharebeleri Kurtuluş Savaşı'nda kritik bir aşamadır. Türk ordusunun Yunan kuvvetleri karşısında yenilgiye uğrayıp Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesinden sonra Yunanlılar ileri harekâtını sürdürmüşler ve Ankara'ya yaklaşmışlardır. Bu durum Mecliste heyecana yol açmış hatta Meclisin Kayseri'ye nakli tartışılmıştır. Bu kritik durum bir aya kadar sürer. Mustafa Kemal Paşa da 26/27 Ağustos 1921 gecesi Müdafaa-i Milliye Vekili (Milli Savunma Bakanı) Refet (Bele) Paşa'ya çektiği telgrafta savaşın Ankara'ya da ulaşması ihtimaline karşı birtakım önlemler alınmasını ister. Meclis, Kayseri'ye taşınacaktır. Bu arada yakınlarının da güvence altına alınmalarını istemektedir. Bu taşınmanın iki gün içinde yapılmasını isteyen Mustafa Kemal Paşa, ikinci bir tel çekerek bu emrin uygulanması için yeni bir bildirimi beklemelerini yazar. Ertesi gün çekilecek olan telle, taşınma emri durdurulacaktır. Sakarya Savaşı'nda rüzgâr Türklerin lehine dönmüştür. Mustafa Kemal Paşa, ünlü "hatt-ı müdafaa yoktur, sath-ı müdafaa vardır" sözünü de o gün (27 Ağustos) söylemiştir.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Müdafaa-i Milliye Vekâleti Müsteşarlık Kalemi

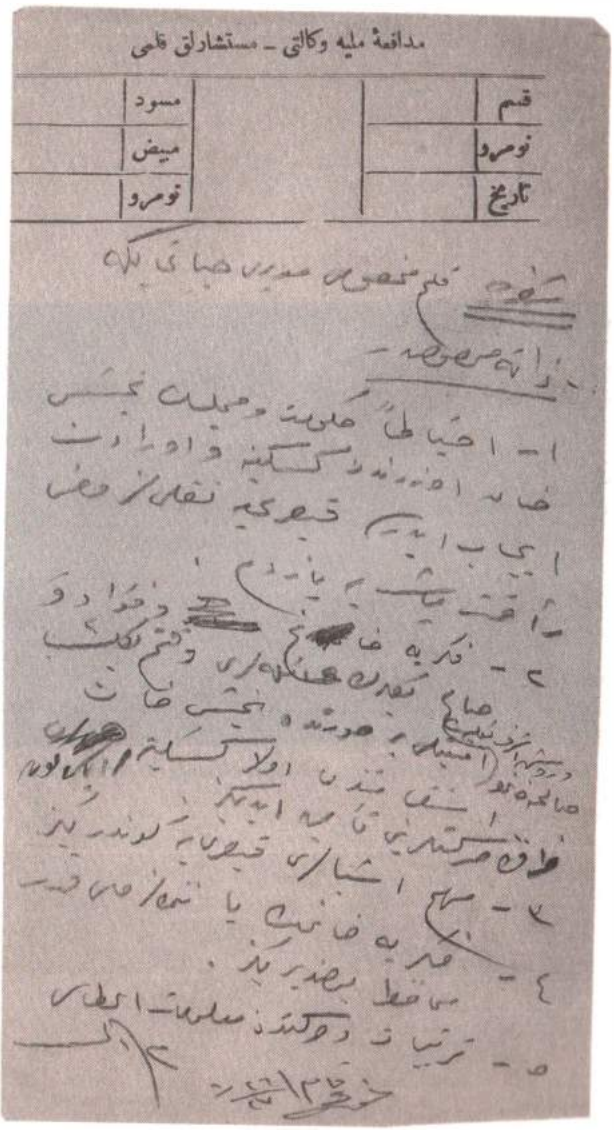
Şifre
Kalem-i Mahsus Müdürü Hayati Bey'e
Zata mahsustur

1 – İhtiyaten, Hükümet ve Meclisin Yahşihan üzerinden Keskin'e ve oradan icap ederse Kayseri'ye nakli lüzumunu Refet Paşa'ya yazdım.
2 – Fikriye Hanım ve Fuat ve Salih Beylerin aileleri ve Fethi Bey'in, Saliha'nın ve Ruşen Eşref Beylerin emniyetli bir surette Yahşihan istikametinden evvelâ Keskin'e, iki gün zarfında hareketlerini temin ediniz.
3 – Mühim eşyaları Kayseri'ye gönderiniz.
4 – Fikriye Hanım'ın yanında lüzumu kadar muhafız bulundurunuz.
5 – Tertibat ve hareketten malûmat itası...
M. Kemal
Kapadım 26/27 minhu Avni

Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlık Kalemi

Şifre
Özel Kalem Müdürü Hayati Bey'e
Kişiye özeldir

1 – Önlem olarak, Hükümet ve Meclisin Yahşihan üzerinden Keskin'e ve oradan gerekirse Kayseri'ye taşınması gereğini Refet Paşa'ya yazdım.
2 – Fikriye Hanım ve Fuat ve Salih Beylerin aileleri ve Fethi Bey'in Saliha'nın ve Ruşen Eşref Beylerin güvenli bir şekilde Yahşihan istikametinden önce Keskin'e, iki gün içinde hareketlerini sağlayınız.
3 – Önemli eşyaları Kayseri'ye gönderiniz.
4 – Fikriye Hanım'ın yanında gereği kadar koruma bulundurunuz.
5 – Tertibat ve hareketten bilgi verilmesi...
M. Kemal
Kapadım 26/27 Ağustos 1921 Avni

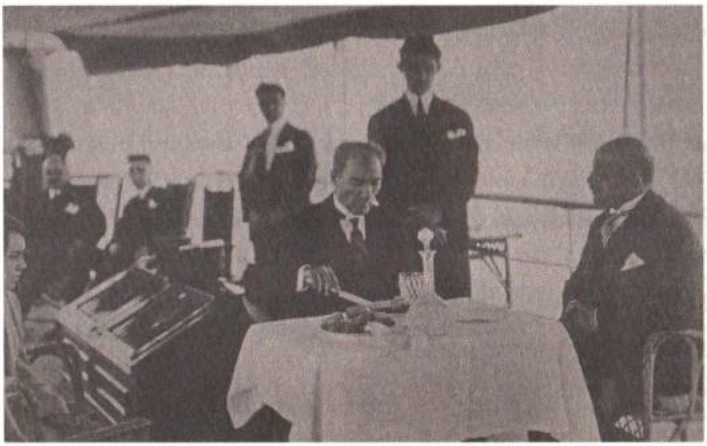

مدافعهٔ ملیه وکالتی - مستشارلق قلمی

قسم		مسود	
نومرو		مبیض	
تاریخ		نومرو	

Mustafa Kemal Paşa Dumlupınar Anıtı'nın temel atma töreninde (30 Ağustos 1924).

Atatürk Savarona'da.

İttihatçı Cemal Paşa Paris'te

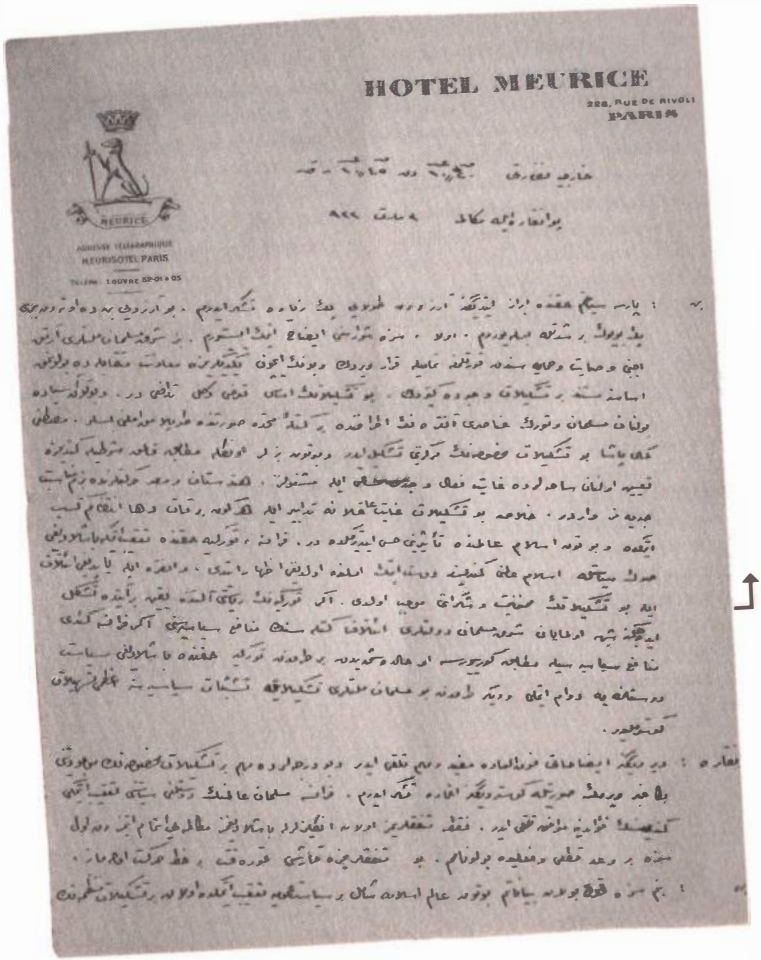
İttihat ve Terakki önderleri 1918 yılında yurtdışına kaçtıktan sonra da ülkenin kaderini etkileyecek eylemlerini sürdürmüşlerdir. Bunlardan Talat Paşa Almanya'da, Enver Paşa önce Almanya daha sonra Rusya'daki çalışmalarıyla Türkiye'deki oluşumları etkileme çabaları içindedirler. Cemal Paşa ise Afganistan ve çevresindeki İngilizlere karşı mücadelesinde Fransızların desteğini almak üzere 1922 Mart'ı başlarında Paris'te bulunuyordu. Bu tarihte gerek İstanbul hükümetinin temsilcisi Ahmet İzzet Paşa ve gerek Ankara hükümetinin temsilcisi Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey, Paris'te görüşmeler yapıyorlardı. Cemal Paşa, bu yoğun ve karmaşık ortamda Fransa Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré ile ve Dışişleri Genel Müdürü Peretti ile görüşmeler yapar. Anlaşıldığına göre bu görüşmelerden Ankara'yı haberdar eder. Takip eden belgeler görüşmelerin tutanaklarıdır.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Hariciye Nezareti
Saat 10.20'den 10.45'e kadar
Poincaré ile mükâleme 3 Mart 922

Ben: Paris'e seyahatim hakkında ibraz ettiğiniz arzudan dolayı pek ziyade teşekkür ederim. Bu arzuyu ben de öteden beri pek büyük bir şiddetle besliyordum. Evvelâ size şurasını izah etmek istiyorum. Biz Şark Müslüman milletleri artık ecnebi vesayet ve himayesinden kurtulmaya tamamıyla karar verdik ve bunun için yekdiğerimize muavenet-i mütekabilede bulunmak esasına müstenid bir teşkilât vücuda getirdik. Bu teşkilâtın esası taarruzî değil tedâfüîdir ve bütün Asya'da bulunan Müslüman ve Türk anâsırını Ankara'nın etrafında bir kitle-i müttehide suretinde toplamak emelini besler. Mustafa Kemal Paşa, bu teşkilât-ı mahsusanın merkezini teşkil eder ve bütün bizler onunla mutabık kalmak şartıyla kendimize tayin olunan sahalarda gayet faal ve ciddi mesai ile meşgulüz. Hindistan ve Mısır hareketlerinde bizim münasebet-i ciddiyemiz vardır. Hülâsa bu teşkilât gayet âkılâne tedâbir ile her gün bir kat daha intizam kesb etmekte ve bütün İslâm âleminde tesirini hissettirmektedir. Fransa, Türkiye hakkında takip etmeye başladığı son siyasetle İslâm âlemini kendisine dost etmek emelinde olduğunu izhar etti ve Ankara ile yaptığı itilâf ile bu teşkilâtın memnuniyet ve şükranını mucip oldu. Eğer Türkiye'nin riyaseti altında yakın bir âtide teşekkül

Ben (Cemal Paşa): Paris'e seyahatim hakkında gösterdiğiniz arzudan dolayı pek çok teşekkür ederim. Bu arzuyu ben de uzun zamandır içimde tutuyordum. Önce size şunu açıklamak istiyorum. Biz Doğu Müslüman ulusları artık yabancı vesayet ve korumacılığından kurtulmaya tamamen karar verdik ve bunun için birbirimize karşılıklı yardımda bulunmak ana kuralına dayalı bir örgütlenme oluşturduk. Bu örgütlenmenin esası saldırıya değil savunmaya yöneliktir ve bugün Asya'da bulunan Müslüman ve Türk unsurlarını Ankara'nın etrafında birleşmiş bir kitle şeklinde toplamak amacını güder. Mustafa Kemal Paşa, bu özel örgütlenmenin merkezini oluşturur ve bütün bizler onunla aynı görüşte olmak şartı ile bizim için belirlenen alanlarda gayet faal ve ciddi çalışmalar ile meşgulüz. Hindistan ve Mısır hareketlerinde bizim ciddi ilişkilerimiz vardır. Özetle bu örgüt gayet akıllı önlemlerle her gün bir kat daha düzene girmekte ve bütün İslâm dünyasında etkisini duyurmaktadır. Fransa, Türkiye ile ilgili izlemeye başladığı son siyasetle İslâm dünyasıyla dost olmak amacında olduğunu gösterdi ve Ankara ile yaptığı anlaşma ile bu örgütlenmenin memnuniyetini ve teşekkürlerini kazandı. Eğer Türkiye'nin başkanlığı altında yakın bir gelecekte oluşacağına

HOTEL MEURICE

228, RUE DE RIVOLI
PARIS

MEURICE

ADRESSE TELEGRAPHIQUE
MEURISOTEL PARIS

TELEPH. : LOUVRE 59-01 à 05

▼ Günümüz Türkçesiyle

edeceğine şüphe olmayan Şark Müslüman devletleri itilâf kitlesinin menâfi-i siyasiyesini eğer Fransa kendi menâfi-i siyasiyesiyle mutabık görüyorsa, o halde şimdiden bir taraftan Türkiye hakkında başladığı siyaset-i dostâneye devam etmeli ve diğer taraftan bu Müslüman milletleri teşkilâtıyla teşebbüsât-ı siyasiyesine azami teshîlât göstermelidir.

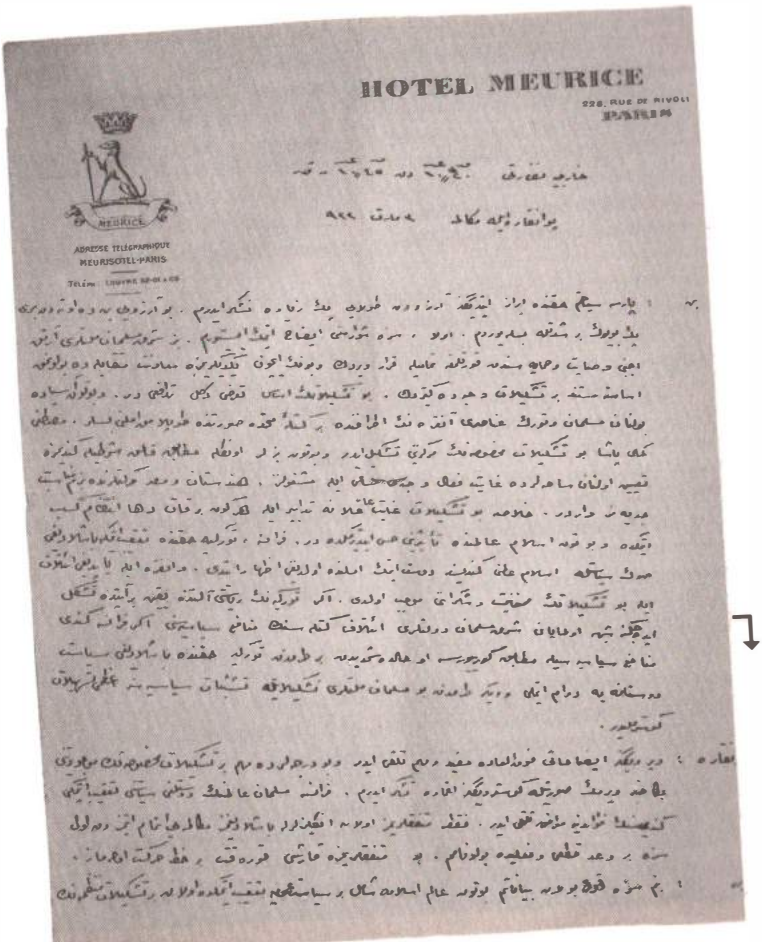
Poincaré: Verdiğiniz izahatı fevkalade müfîd ve mühim telakki eder ve bu derecelerde mühim bir teşkilât-ı mahsusanın mevcudiyetini bana haber vermek suretiyle gösterdiğiniz itimada teşekkür ederim. Fransa, Müslüman âleminin dostluğu siyasetini takip etmeyi kendisinin fevâidine muvafık telakki eder. Fakat müttefiklerimiz olan İngilizlerle başladığımız mükâlemeyi itmâm etmezden evvel size bir vaad-i kat'î ve fiilîde bulunamam. Bu, müttefiklerimize karşı korrekt bir hatt-ı hareket olamaz.

Ben: Benim size vuku bulan beyanatım, bütün âlem-i İslâm'a şamil bir siyaset-i umumiye takip etmekte olan bir teşkilât-ı muntazamanın

kuşku duyulmayan Doğu Müslüman devletleri anlaşma kitlesinin siyasi çıkarlarını Fransa kendi siyasî çıkarlarına uygun görüyorsa, o halde şimdiden bir taraftan Türkiye hakkında başladığı dostluk siyasetine devam etmeli ve diğer taraftan bu Müslüman ulusları örgütlenmesiyle siyasî ilişkilerinde büyük kolaylık göstermelidir.

Poincaré: Yaptığımız açıklamaları olağanüstü yararlı ve önemli görür ve bu derecelerde önemli özel bir örgütlenmenin varlığını bana haber vermekle gösterdiğiniz güvene teşekkür ederim. Fransa, Müslüman dünyasının dostluğu siyasetini izlemeyi kendisinin çıkarlarına uygun sayar. Fakat müttefiklerimiz olan İngilizlerle başladığımız görüşmeleri tamamlamadan önce size kesin ve gerçek bir söz veremem. Bu müttefiklerimize karşı doğru bir hareket olamaz.

Ben: Benim size yaptığım açıklamalar, bütün İslâm dünyasını kapsayan genel bir siyaset izlemekte olan düzenli bir örgütlenmenin

HOTEL MEURICE

228, RUE DE RIVOLI
PARIS

ADRESSE TELEGRAPHIQUE
MEURISOTEL-PARIS

Téléph. LOUVRE 58-00 à 08

▼ Günümüz Türkçesiyle

vücudunu haber vermeye matuf idi. Bu teşkilât sizin der-akab bir angajman almanızı sizden talep etmez. Yalnız kendi siyasetleriyle Fransa siyaseti arasında bir iştirak-i menfaat görüp görmediğinizi sizden öğrenmek ister. Biz şarklılar, Hintlilerle Mısırlılar dahi dahil olmak üzere bizim en anûd ve merhametsiz düşmanımızın İngiltere olduğuna kaniiz. Bahusus Türkiye'yi imha etmek isteyen İngiltere'ye karşı son hadde kadar devam etmek şartıyla bir mücadeleye karar vermişizdir. İki pehlivandan birisi tamamıyla mağlup ederek mücadele meydanını diğerine terkedinceye kadar mücadele devam edecektir.

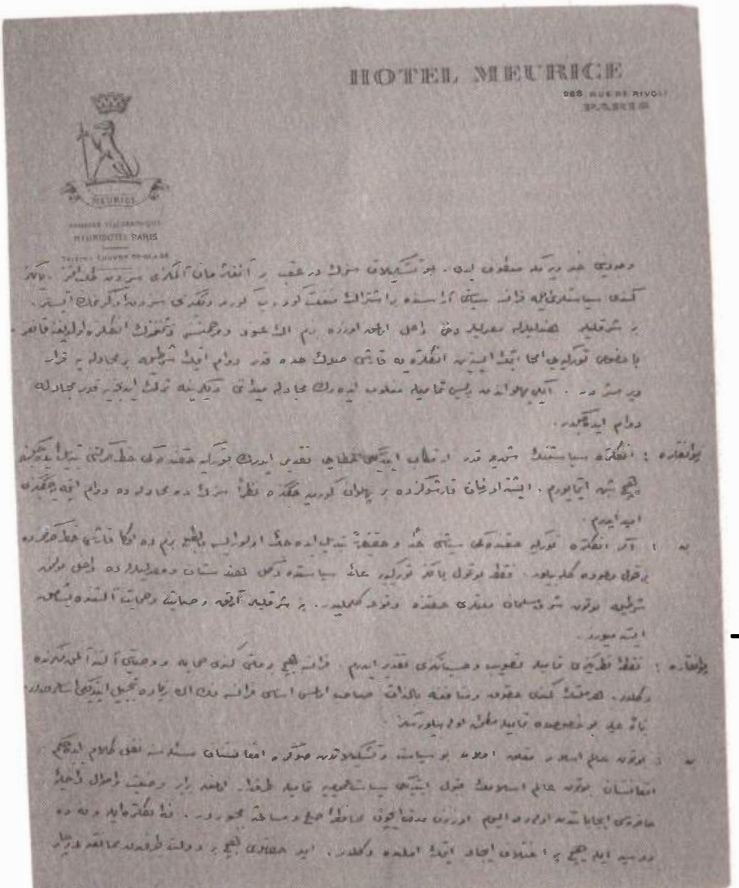
Poincaré: İngiltere siyasetinin şimdiye kadar irtikâb ettiği hatayı takdir ederek Türkiye hakkındaki hatt-ı hareketini tebdil edeceğine hiç şüphe etmiyorum. İşte o zaman karşınızda bir pehlivan görmeyeceğinize nazaran sizin de mücadelede devam etmeyeceğinizi ümit ederim.

Ben: Eğer İngiltere, Türkiye hakkındaki siyasetini cidden ve hakikaten tebdil edecek olur ise bittabi bizim de ona karşı hatt-ı hareketimizde bir tahavvül vücuda gelebilir. Fakat bu tahavvül yalnız Türkiye'ye ait siyasette değil Hindistan ve Mısırlılarla da dahil bulunmak şartıyla bütün Şark Müslüman milletleri hakkında vukua gelmelidir. Biz şarklılar artık vesayet ve himâyet altında yaşamak istemiyoruz.

varlığını haber vermeye yönelikti. Bu örgütlenme, sizin hemen bir bağlantı yapmanızı sizden istemez. Yalnız kendi siyasetleriyle Fransa siyaseti arasında bir çıkar ortaklığı görüp görmediğinizi sizden öğrenmek ister. Biz doğulular, Hintlilerle Mısırlılar da dahil olmak üzere bizim en inatçı ve merhametsiz düşmanımızın İngiltere olduğuna inanırız. Özellikle Türkiye'yi yok etmek isteyen İngiltere'ye karşı son sınırına kadar devam etmek şartı ile bir mücadeleye karar vermişizdir. İki pehlivandan birisi kesin olarak mağlup ederek mücadele meydanını diğerine bırakıncaya kadar mücadele devam edecektir.

Poincaré: İngiltere siyasetinin şimdiye kadar işlediği hatayı göz önüne alarak Türkiye hakkındaki hareketini değiştireceğine hiç şüphe etmiyorum. İşte o zaman karşınızda bir pehlivan görmeyeceğinize göre sizin de mücadeleye devam etmeyeceğinizi ümit ederim.

Ben: Eğer İngiltere, Türkiye hakkındaki siyasetini ciddi olarak ve gerçekten değiştirecek olursa doğal olarak bizim de ona karşı tutumumuzda bir değişme olabilir. Fakat bu değişim yalnız Türkiye ile ilgili siyasette değil Hindistan ve Mısırlılar da içinde olmak şartı ile bütün doğu Müslüman milletleri hakkında gerçekleşmelidir. Biz doğulular artık vesayet ve koruma altında yaşamak istemiyoruz.

HOTEL MEURICE

228 RUE DE RIVOLI
PARIS

MEURICE

MEURICE HOTEL PARIS

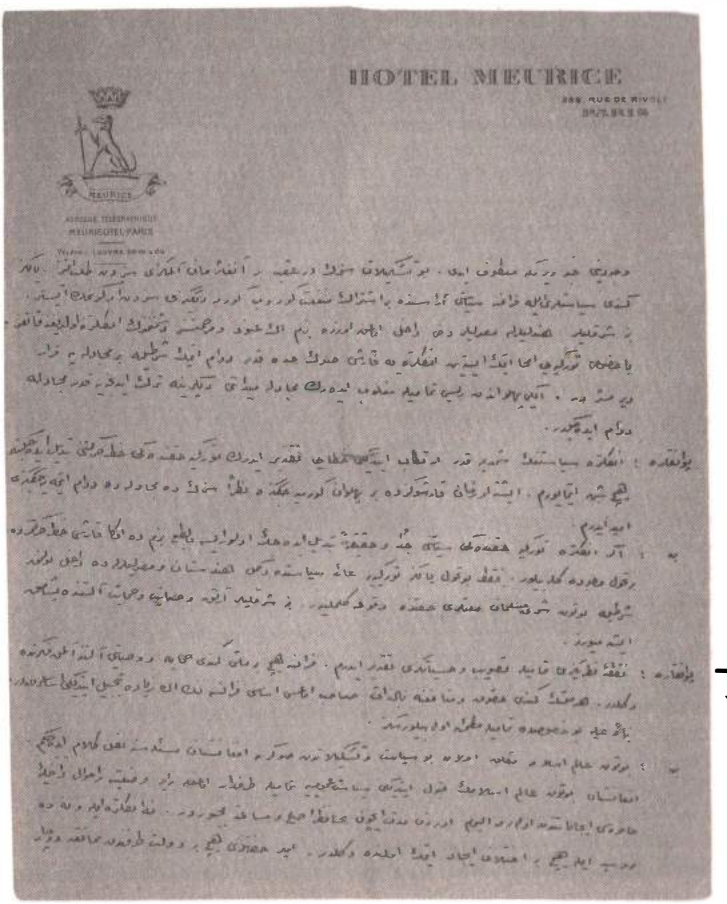
▼ Günümüz Türkçesiyle

Poincaré: Nokta-i nazarınızı tamamıyla tasvib ve hissiyatınızı takdir ederim. Fransa, hiçbir milleti kendi himaye ve vesayeti altına almak fikrinde değildir. Her milletin kendi hukuk ve menâfiine bizzat sahip olması esası Fransa'nın en ziyade tebcîl ettiği esaslardandır. Binaenaleyh bu hususta tamamıyla mutmain olabilirsiniz.

Ben: Bütün âlem-i İslâm'a müteallik olan bu siyaset ve teşkilâttan sonra Afganistan Meselesi'ne nakl-i kelâm edeceğim. Afganistan, bütün âlem-i İslâm'ın kabul ettiği siyaset-i umumiyeye tamamıyla taraftar olmakla beraber vaziyet ve ahvâl-i dahiliye-i hazırası icâbâtından olarak elyevm uzun müddet için muhafaza-i sulh ve müsâlemete mecburdur. Ne İngiltere ile ve ne de Rusya ile hiçbir ihtilâf icat etmek emelinde değildir. Emir hazretleri, hiçbir devlet tarafından mümanaata duçar

Poincaré: Bakış açınızı tamamıyla onaylar ve duygularınızı takdir ederim. Fransa, hiçbir milleti kendi koruma ve vesayeti altına almak düşüncesinde değildir. Her milletin kendi haklarına ve çıkarlarına kendisinin sahip olması esası Fransa'nın en çok kutsal saydığı esaslardandır. Bu nedenle bu konuda tamamıyla içiniz rahat olabilirsiniz.

Ben: Bütün İslâm dünyasını ilgilendiren bu siyaset ve örgütlenmeden sonra Afganistan Sorunu'na değineceğim. Afganistan, bütün İslâm dünyasının kabul ettiği genel siyasete tamamıyla taraftar olmakla beraber şimdiki konum ve dahilî durumun gereği olarak bugün uzun müddet için barışı korumaya mecburdur. Ne İngiltere ile ve ne de Rusya ile hiçbir anlaşmazlık yaratmak amacında değildir. Emir hazretleri, hiçbir devlet tarafından engellemeye

HOTEL MEURICE

228, RUE DE RIVOLI

MEURICE

ADRESSE TELEGRAPHIQUE
MEURICOTEL PARIS

▼ Günümüz Türkçesiyle

olmaksızın memleketinin mamûriyet ve terakkisini temin edecek esbâba tevessül ediyorlar. İşte Fransa, bu maksad-ı ulvînin teminini mucip olacak surette Afganistan'a azami muavenette bulunursa yalnız Afganistan'ın değil bütün İslâm âleminin menfaatine muvafık bir iş görmüş olacaktır.

Şimdilik istediğim şeyler, evvelâ Afganistan'a bir Fransız heyet-i sefaret-i siyasiyesi göndermek; sâniyen Afganistan'a şimendifer inşaatı, madenlerin işletilmesi ve saire gibi işler hakkında tetebbuât-ı fenniyede bulunacak bir heyet-i fenniye ve ilmiye göndermek; sâlisen Afganistan'ın Fransa'dan mubayaa etmek istediği bazı harp malzemesinin suhûletle tedarik ve sevkine muavenette bulunmak...

Poincaré: Evvelce de söylediğim vechile bunlar hakkında karar-ı kat'îtasını İngiltere ve İtalya ile yapacağımız müzâkerâtın neticesine talik etmek fikrindeyim. Bu neticenin 10 Mart tarihine kadar elde edilebileceğini zannederim. Binaenaleyh size o zaman malûmat vermek ve daha esaslı müzâkerâta girişebilmek üzere o zamana kadar Paris'ten müfârekat etmemenizi rica ederim.

Ben: Daha on beş gün kadar burada kalmak icap ediyorsa kalabilirim.

Poincaré: O halde rica ederim on Mart'tan sonra bana be-tekrar malûmat veriniz. Sizinle yeniden bir mülâkatta bulunalım ve bütün meseleler hakkında karar-ı kat'î verelim.

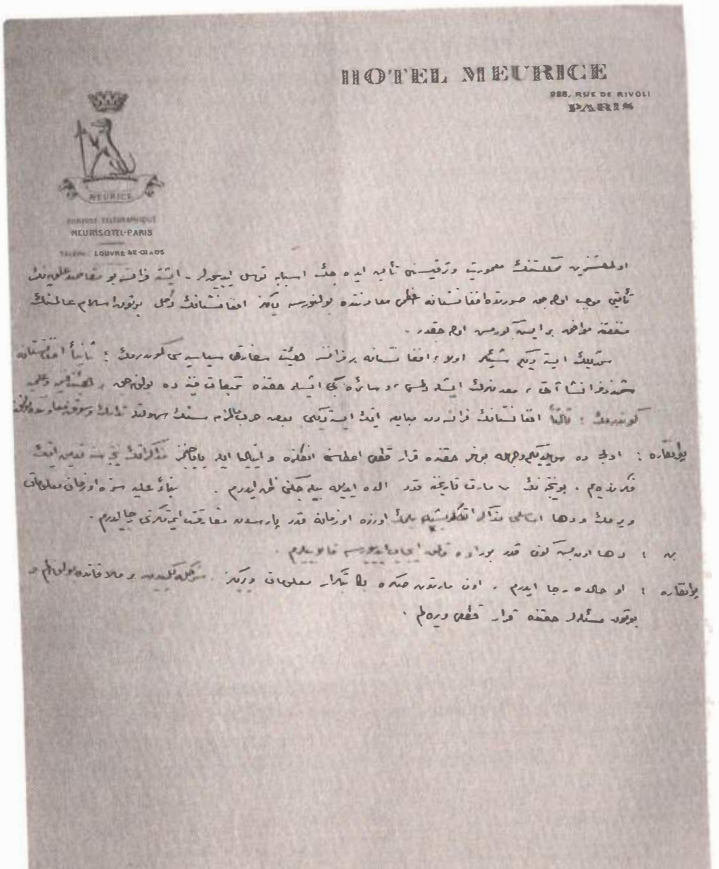
uğramaksızın memleketinin imarını ve gelişmesini sağlayacak işlere girişiyorlar. İşte Fransa, bu yüce amaçların gerçekleşmesini sağlayacak şekilde Afganistan'a mümkün olan yardımda bulunursa yalnız Afganistan'a değil bütün İslâm dünyasının çıkarlarına uygun bir iş görmüş olacaktır.

Şimdilik istediğim şeyler, önce Afganistan'a bir Fransız siyasî elçilik kurulu göndermek; ikinci olarak Afganistan'a demiryolu inşaatı, madenlerin işletilmesi ve benzeri işler ile ilgili bilimsel incelemelerde bulunacak bir teknik kurul göndermek; üçüncü olarak Afganistan'ın Fransa'dan satın almak istediği bazı savaş malzemelerinin kolaylıkla sağlanması ve sevk edilmesine yardımda bulunulması...

Poincaré: Daha önce söylediğim gibi bunlar ile ilgili kesin karar alınmasını İngiltere ve İtalya ile yapacağımız görüşmelerin sonucuna ertelemek düşüncesindeyim. Bu sonucun 10 Mart tarihine kadar elde edileceğini düşünüyorum. Bu nedenle size o zaman bilgi vermek ve daha esaslı görüşmelere girişebilmek üzere o zamana kadar Paris'ten ayrılmamanızı rica ederim.

Ben: Daha on beş gün kadar burada kalmak gerekiyorsa kalabilirim.

Poincaré: O halde rica ederim 10 Mart'tan sonra bana tekrar bilgi veriniz. Sizinle yeniden bir görüşmede bulunalım ve bütün sorunlar hakkında kesin karar verelim.

HOTEL MEURICE

228, RUE DE RIVOLI
PARIS

MEURICE

TELEGR. MEURISOTEL-PARIS

TELEPH. LOUVRE 82-60 A 05

▼ Günümüz Türkçesiyle

Hariciye Nezareti'nde Umur-ı Harbiye Müdür-i Umumisi Mösyö Peretti ile mükâleme
6 Mart 922 Pazartesi
Saat 04.10'dan 04.45'e kadar

Mösyö Peretti: Başvekil, geçen gün sizinle sebk eden mükâlemesini bana aynen nakletti ve bu bâbda size verdiği cevapları da bildirdi. Binaenaleyh bundan başka bir söyleyeceğiniz varsa kemal-i ehemmiyetle dinlemeye hazırım.

Ben: Başvekil'e söylediğim şeyler hulâsalardı. Size bunları daha tafsilâtıyla söylemek isterim. Maahazâ bu tafsilât sizi enterese etmezse mükâlememizin devamına ihtiyaç kalmamış demektir.

Peretti: Bilakis, vereceğiniz tafsilâtın bence pek büyük kıymet ve ehemmiyeti olduğu için lütfen izahatınıza başlamanızı rica ederim.

Ben: (Harita üzerinden işaret ederek) Türkiye'den başlayarak İran'ı, Kafkasya'yı, Türkmenistan, Buhara, Türkistan, Fergana ve Afganistan'ı ve nihayet Hindistan'ı ihtiva eden Asya memâliki, kuvvet ve talimatını Ankara'dan alan bir kitle halindedir. Sizi temin ederim ki Hindistan'da hiçbir hareket yoktur ki onun membaı Ankara'da olmasın. Ankara'da hiçbir hadise

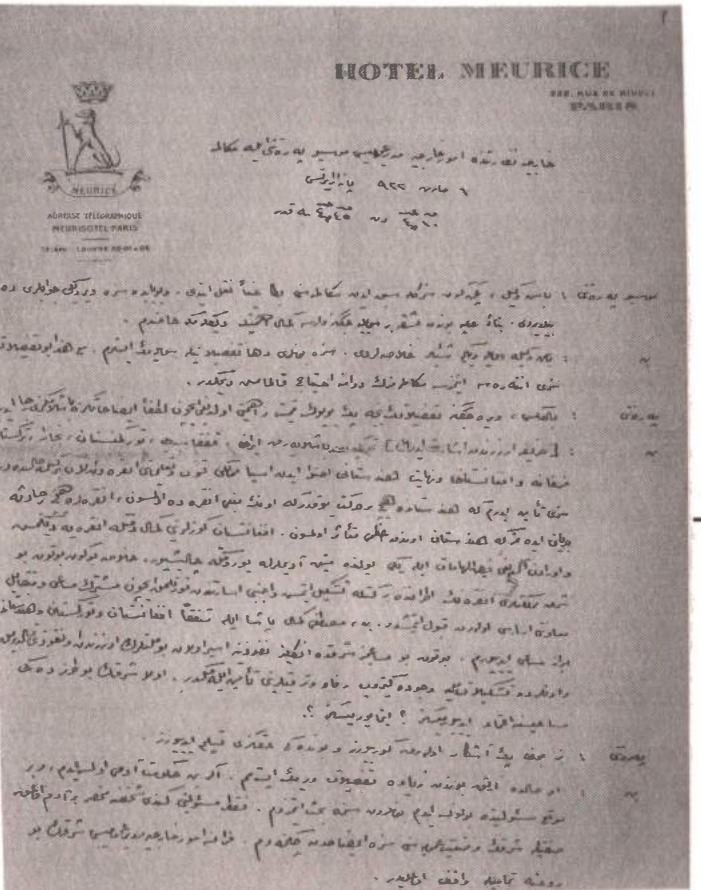
Dışişleri Bakanlığı'nda Dışişleri Genel Müdürü Mösyö Peretti ile görüşme
6 Mart 1922 Pazartesi
Saat 04.10'dan 04.45'e kadar

Mösyö Peretti: Başbakan, geçen gün sizinle gerçekleşen görüşmesini bana aynen aktardı ve bu konuda size verdiği cevapları da bildirdi. Bununla beraber bundan başka bir söyleyeceğiniz varsa büyük bir önemle dinlemeye hazırım.

Ben (Cemal Paşa): Başbakan'a söylediğim şeyler özetleriydi. Size bunları ayrıntısıyla söylemek isterim. Bununla beraber bu ayrıntılar sizi ilgilendirmezse görüşmemizin devamına gerek kalmamış demektir.

Peretti: Tersine, vereceğiniz ayrıntıların bence pek büyük değer ve önemi olduğu için lütfen açıklamalarınıza başlamanızı rica ederim.

Ben: (Harita üzerinde göstererek) Türkiye'den başlayarak İran'ı Kafkasya'yı, Türkmenistan, Buhara, Türkistan, Fergana ve Afganistan'ı ve nihayet Hindistan'ı kapsayan Asya ülkeleri, kuvvet ve talimatını Ankara'dan alan bir kitle halindedir. Kesin olarak bilmenizi isterim ki Hindistan'da hiçbir hareket yoktur ki onun kaynağı Ankara'da olmasın. Ankara'da hiçbir olay

HOTEL MEURICE

MEURICE

ADRESSE TÉLÉGRAPHIQUE
MEURISOTEL PARIS

▼ Günümüz Türkçesiyle

cereyan edemez ki Hindistan ondan azami müteessir olmasın. Afganistan gözlerini kemal-i dikkatle Ankara'ya dikmiş ve oradan aldığı feyz-i ilhâmât ile yeni yolunda metin adımlarla yürümeye çalışıyor. Hulâsa, bugün bütün bu Şark milletleri Ankara'nın etrafında bir kitle teşkil etmiş ve ecnebi esaretinden kurtulmak için müşterek mesai ve mütekabil muaveneti esas olarak kabul etmiştir. Ben, Mustafa Kemal Paşa ile müttefikan Afganistan ve Türkistan ve Hindistan'da ibrâz-ı mesai ediyorum. Bütün bu mesaimiz, Şark'ta İngiliz nüfuzuna esir olan bu milletlerin üzerinden o nüfuzu kaldırmak ve onlarda teşkilât-ı milliye vücuda getirip refah ve terakkilerini temin eylemektir. Evvelâ Şark'ın bu tarzdaki mesaisine itimat ediyor musunuz? Etmiyor musunuz?

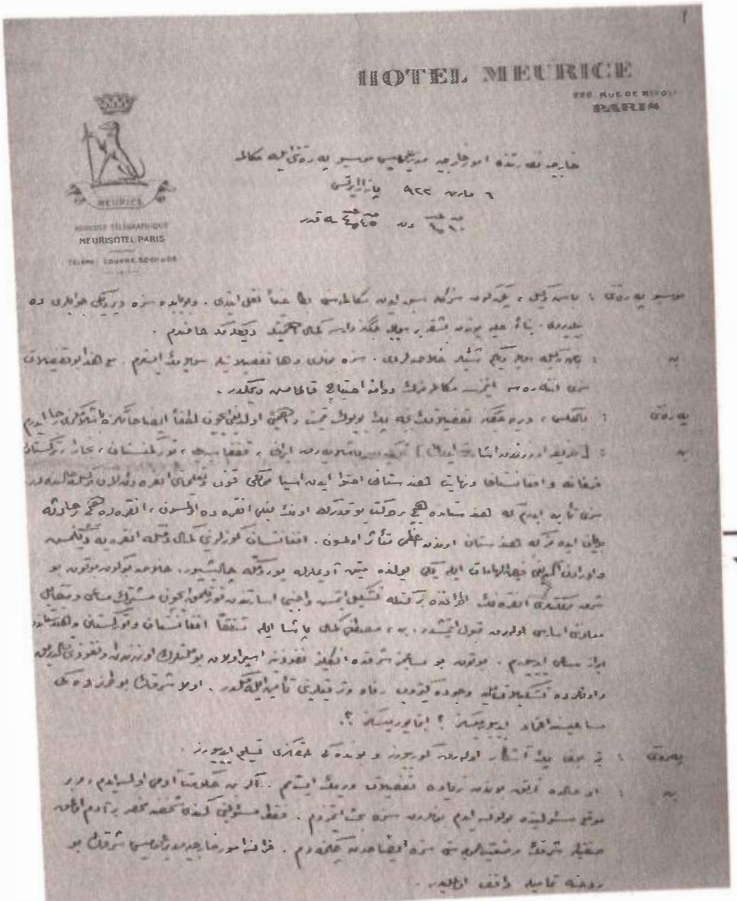
Peretti: Biz bunu pek aşikâr olarak görüyoruz ve bundaki hakkınızı teslim ediyoruz.

Ben: O halde artık bundan ziyade tafsilât vermek istemem. Eğer ben hükümet adamı olsa idim ve bir mevki-i mesuliyette bulunsa idim bunlardan size bahsetmezdim. Fakat mesuliyeti kendi şahsına münhasır bir adam olmak sıfatıyla Şark'ın vaziyet-i umumiyesini size izahtan çekinmedim. Fransa Umur-ı Hariciyesi Müdür-i Umumîsi Şark'ın bu ruhuna tamamıyla vâkıf olmalıdır.

gerçekleşmez ki Hindistan ondan büyük ölçüde etkilenmesin Afganistan gözlerini büyük bir dikkatle Ankara'ya dikmiş ve oradan aldığı esinle yeni yolunda sağlam adımlarla yürümeye çalışıyor. Özetle, bugün bütün bu doğu milletleri Ankara'nın etrafında bir kitle oluşturmuş ve yabancı boyunduruğundan kurtulmak için ortak çalışma ve karşılıklı yardımlaşmayı esas olarak kabul etmiştir. Ben, Mustafa Kemal Paşa ile birlik olarak Afganistan ve Türkistan ve Hindistan'da çalışmalarda bulunuyorum. Bütün bu çalışmalarımız, Doğu'da İngiltere baskısına esir olan bu milletlerin üzerinden o baskıyı kaldırmak ve onlarda ulusal örgütler oluşturarak refah ve gelişimini sağlamaktır. Önce Doğu'nun bu şekildeki çalışmalarına güveniyor musunuz? Güvenmiyor musunuz?

Peretti: Biz bunu pek açık olarak görüyoruz ve bundaki hakkınızı teslim ediyoruz.

Ben: O halde artık bundan daha fazla ayrıntı vermek istemem. Eğer ben hükümet adamı olsa idim ve sorumlu bir mevkide bulunsa idim bunlardan size bahsetmezdim. Fakat sorumluluğu kendi şahsıyla sınırlı bir adam olmak sıfatıyla Doğu'nun genel durumunu size açıklamaktan çekinmedim. Fransa Dışişleri Genel Müdürü, Doğu'nun bu anlayışını iyice bilmelidir.

HOTEL MEURICE

228, RUE DE RIVOLI
PARIS

MEURICE

ADRESSE TELEGRAPHIQUE
MEURISOTEL PARIS

TELEPHONE LOUVRE 52-09-08

▼ Günümüz Türkçesiyle

Şimdi Fransa'dan suret-i hususiyede Afganistan için talep ettiğim şeyleri hulâsaten söylemekliğime müsaade ediniz.

1 – Afganistan'a bir Fransız heyet-i sefareti göndermek...

2 – Afganistan'da şimendifer inşası, mevcut madenlerin işletilmesi nokta-i nazarından tedkikat-ı fenniyede bulunmak üzere bir heyet-i fenniye-i keşfiye göndermek...

3 – Afganistan için Fransa'dan top, tüfek ve saire gibi malzeme-i harbiye ihracına müsaade etmek...

4 – Afganistan'a bir mühim gazete muhabiri göndermek... (Bu dördüncü maddeyi söylerken maksadımı şöylece izah ettim: Illustration muhabiri George Raymond, Illustration hesabına Şark'ta tetebbuât icrası için gönderilsin. Buna âtideki istikamet-i seyahat verilsin:

Evvelâ Adana ve oradan Konya tarikiyle Ankara'ya gitmek, oradan Kayseri, Sivas, Erzincan, Erzurum, Kars tarikiyle Tiflis ve Bakü'ye gitmek ve oradan da Buhara tarikiyle Türkistan'a gidip oradan Afganistan'a gelmek.

Şimdi Fransa'dan özel olarak Afganistan için talep ettiğim şeyleri özet olarak söylememe izin veriniz.

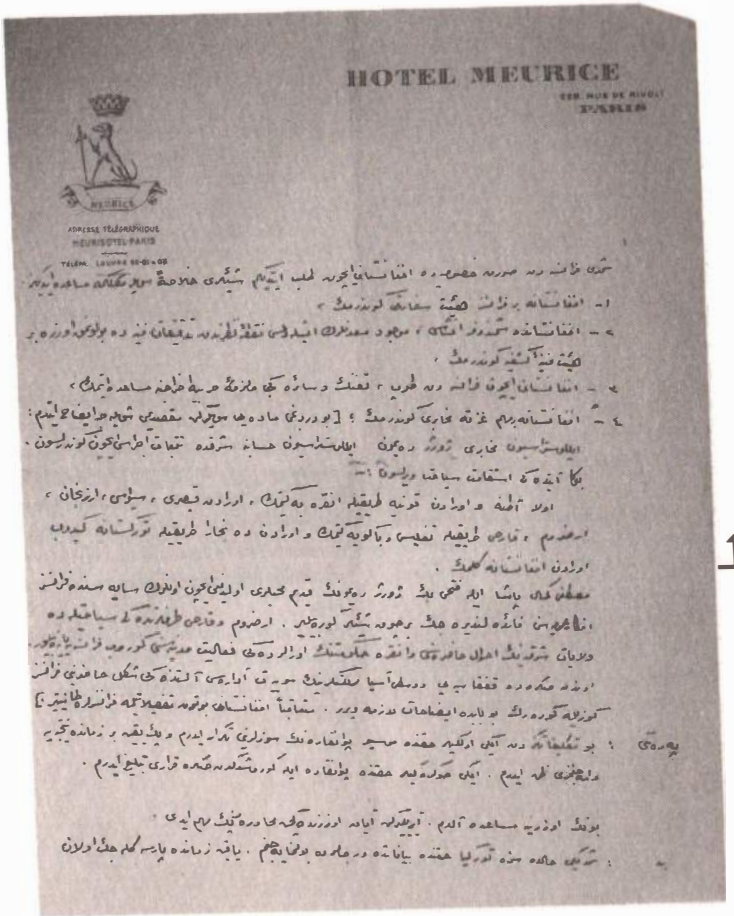
1 – Afganistan'a bir Fransız elçilik kurulu göndermek...

2 – Afganistan'da demiryolu inşası, mevcut madenlerin işletilmesi açısından teknik incelemelerde bulunmaları için bir teknik keşif kurulu göndermek...

3– Afganistan için Fransa'dan top, tüfek ve benzeri savaş malzemesinin ihraç edilmesine müsaade etmek...

4 – Afganistan'a önemli bir gazete muhabiri göndermek... (Bu dördüncü maddeyi söylerken amacımı şöyle açıkladım: Illustration Muhabiri George Raymond, Illustration hesabına Doğu'da incelemeler yapmak için gönderilsin. Buna aşağıdaki rota verilsin:

Önce Adana ve oradan Konya yoluyla Ankara'ya gitmek, oradan Kayseri, Sivas, Erzincan, Erzurum, Kars yoluyla Tiflis ve Bakü'ye gitmek ve oradan da Buhara yoluyla Türkistan'a gidip oradan Afganistan'a gelmek.

HOTEL MEURICE

228, RUE DE RIVOLI
PARIS

ADRESSE TÉLÉGRAPHIQUE
MEURICOTEL-PARIS

TÉLÉPH. LOUVRE 55-01 à 05

▼ Günümüz Türkçesiyle

Mustafa Kemal Paşa ile Fethi Bey, George Raymond'un kadim muhibleri olduğu için onların sayesinde Fransız efkâr-ı umumiyesini faydalandıracak birçok şeyler görebilir. Erzurum ve Kars taraflarındaki seyahatle de vilâyât-ı şarkiyenin ahvâl-i hâzırasını ve Ankara hükûmetinin oralardaki faaliyet-ı medeniyesini görüp Fransa'ya yazabilir. Ondan sonra da Kafkasya'yı ve Vasatî Asya memleketlerinin Sovyet idaresi altındaki şekl-i hâzırını Fransız gözüyle görerek bu bâbda izahat-ı lâzıme verir. Müteakiben Afganistan'ı bütün tafsilâtıyla Fransızlara tanıtır.)

Peretti: Bu teklifâtınızdan iki evvelkiler hakkında Mösyö Poincaré'nin sözlerini tekrar ederim ve pek yakın bir zamanda neticeye varacağımızı zannederim. İki sonrakiler hakkında Poincaré ile görüştükten sonra kararı tebliğ ederim.

Bunun üzerine müsaade aldım. Ayrılırken, ayak üzerinde geçen muhaveremiz pek mühim idi.

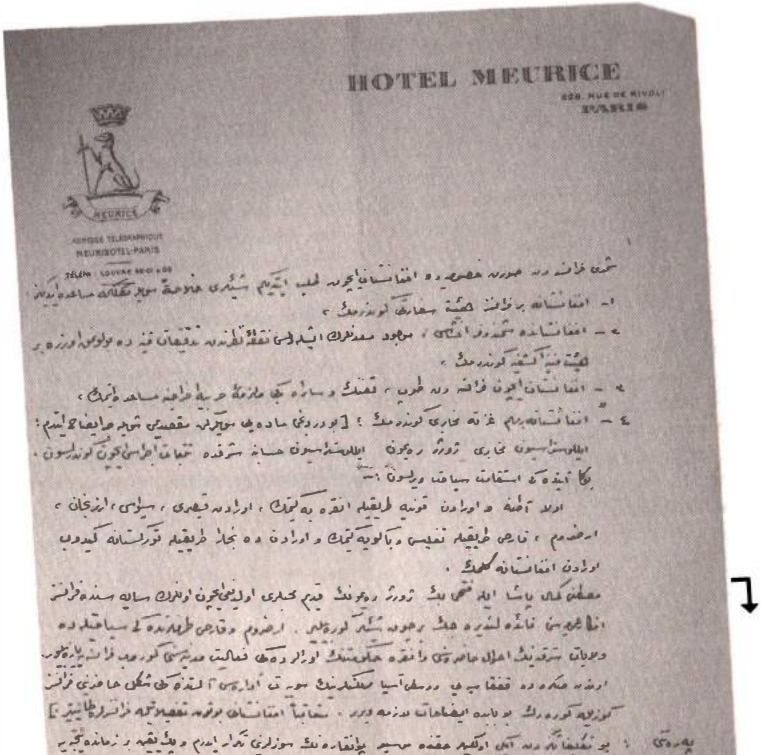
Ben: Şimdiki halde size Türkiye hakkında beyanatta ve ricalarda bulunmayacağım. Yakın zamanda Paris'e gelecek olan

Mustafa Kemal Paşa ile Fethi Bey, George Raymond'un eski dostları olduğu için onların sayesinde Fransız kamuoyunu yararlandıracak birçok şeyler görebilir. Erzurum ve Kars taraflarındaki seyahatiyle de Doğu illerinin şimdiki durumunu ve Ankara hükûmetinin oralardaki çağdaş uygulamalarını görüp Fransa'ya yazabilir. Ondan sonra da Kafkasya'yı ve Orta Asya ülkelerinin Sovyet yönetimi altındaki şimdiki biçimini Fransız gözüyle görerek bu konuda gerekli açıklamaları yapar. Daha sonra Afganistan'ı bütün ayrıntılarıyla Fransızlara tanıtır.)

Peretti: Bu önerilerinizden ilk ikisi hakkında Mösyö Poincaré'nin sözlerini tekrar ederim ve yakın bir zamanda sonuca ulaşacağımızı zannederim. Son ikisi hakkında Poincaré ile ile görüştükten sonra bildiririm.

Bunun üzerine izin aldım. Ayrılırken, ayak üzerinde geçen konuşma pek önemli idi.

Ben: Şimdiki halde size Türkiye hakkında açıklamalarda ve isteklerde bulunmayacağım. Yakın zamanda Paris'e gelecek olan

HOTEL MEURICE

228, RUE DE RIVOLI
PARIS

MEURICE

ADRESSE TELEGRAPHIQUE
MEURICHOTEL-PARIS

TÉLÉPH. LOUVRE 560-60

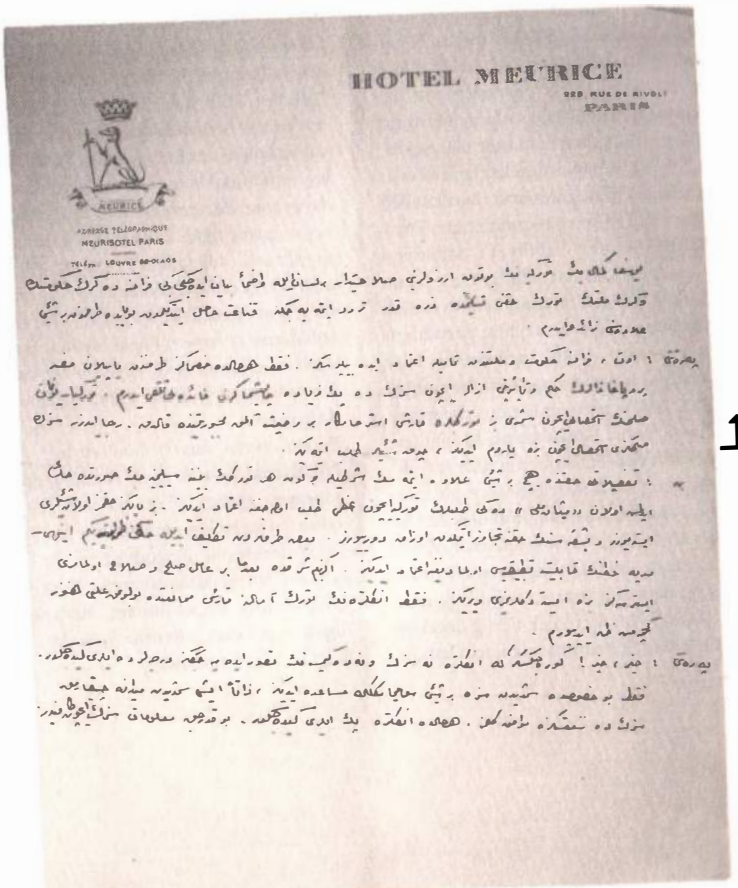
Yusuf Kemal Bey Türkiye'nin bütün arzularını salâhiyettar bir lisan ile vâzıhan beyan edeceği gibi Fransa'da gerek hükümetin ve gerek milletin Türk hakkını teslimde zere kadar tereddüt etmeyeceğine kanaat hâsıl ettiğimden bu bâbda tarafımdan bir şey ilâvesini zâid addederim.

Peretti: Evet, Fransa hükümet ve milletinden tamamıyla itimat edebilirsiniz. Fakat her halde husamânız tarafından yapılan muzır propagandaların hükûm ve tesirini izale için sizin de pek ziyade çalışmanızı faydalı telakki ederim. Türkiye-Yunan sulhunun istihsali için şimdi biz Türklere karşı istirhamkâr bir vaziyet almak mecburiyetinde kaldık. Rica ederiz siz de sulhunuzu istihsal için bize yardım ediniz, çok şeyler talep etmeyiniz.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Yusuf Kemal Bey Türkiye'nin bütün isteklerini yetkili bir dille açıkça ortaya koyacağı gibi Fransa'da gerek hükümetin ve gerek milletin Türk hakkını vermekte zere kadar tereddüt etmeyeceği kanısında olduğumdan, bu konuda benim tarafımdan bir şey eklenmesini fazlalık sayarım.

Peretti: Evet, Fransa hükümeti ve milletine tamamıyla güvenebilirsiniz. Fakat herhalde düşmanlarınız tarafından yapılan zararlı propagandaların hükûm ve etkisini yok etmek için sizin de pek çok çalışmanızı faydalı sayarım. Türkiye-Yunan barışının elde edilmesi için şimdi biz Türklere karşı yalvarır bir durum almak zorunda kaldık. Rica ederiz siz de barışı sağlamak için bize yardım ediniz, çok şeyler talep etmeyiniz.

HOTEL MEURICE

228, RUE DE RIVOLI
PARIS

MEURICE

ADRESSE TELEGRAPHIQUE
MEURISOTEL PARIS

TÉLÉPH. LOUVRE 60-40 A 60

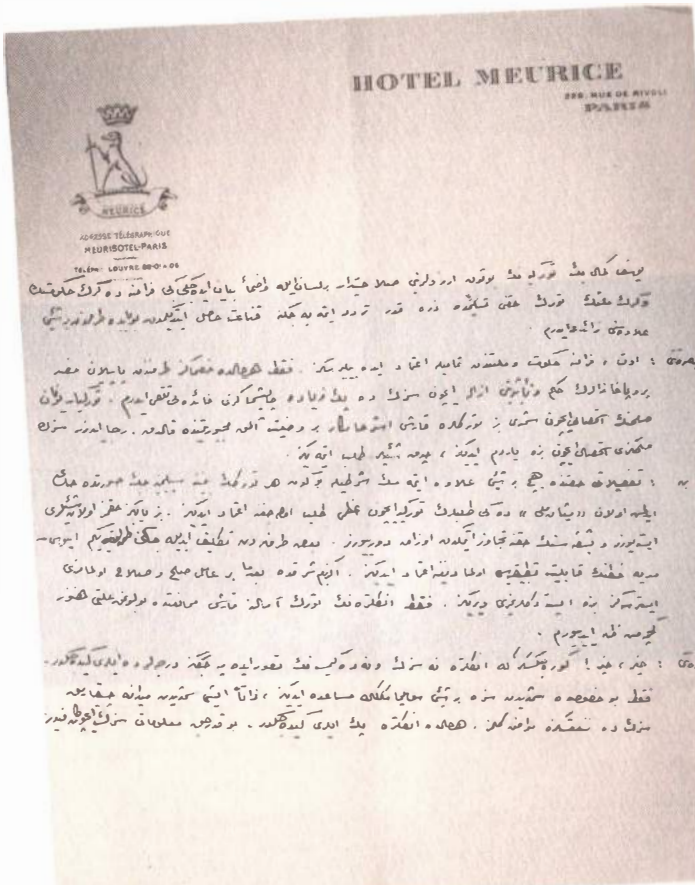
▼ Günümüz Türkçesiyle

Ben: Tafsilâtı hakkında hiçbir şey ilâve etmemek şartıyla bugün her Türk'ün beynine, silinmeyecek surette hakkedilmiş olan "Misâk-ı Millî"deki taleplerin Türkiye için azami talep olacağına itimat ediniz. Biz yalnız hakkımız olan şeyleri istiyoruz ve başkasının hakkına tecavüz etmekten uzak duruyoruz. Bazı taraflardan teklif edileceğini zannettiğim Enez-Midye hattının kabiliyet-i tatbikiyesi olmadığına itimat ediniz. Eğer bizim Şark'ta bademe bir âmil-i sulh ve salâh olmamızı istiyorsanız, bize istediklerimizi veriniz. Fakat İngiltere'nin Türk âmâline karşı mümânaatta bulunmak illeti henüz geçmemiş zannediyorum.

Peretti: Hayır, hayır! Göreceksiniz ki İngiltere ne sizin ve ne de kimsenin tasavvur edemeyeceğiniz derecelerde ileri gidecektir. Fakat bu hususta şimdiden size bir şey söylememekliğime müsaade ediniz. Zaten işi şimdiden meydana çıkarmak sizin de menfaatinize muvafık gelmez. Herhalde İngiltere pek ileri gidecektir. Bu kadarcık malûmat sizin için kâfidir.

Ben: Ayrıntıları hakkında hiçbir şey eklememek şartıyla bugün her Türk'ün beynine, silinmeyecek surette işlenmiş olan "Misâk-ı Millî"deki isteklerin Türkiye için en son istek olacağına inanınız. Biz yalnız hakkımız olan şeyleri istiyoruz ve başkasının hakkına saldırmaktan uzak duruyoruz. Bazı taraflardan teklif edileceğini zannettiğim Enez-Midye hattının uygulanabilir olmadığına inanınız. Eğer bizim Doğu'da bundan sonra barış ve iyilik etkeni olmamızı istiyorsanız bize istediklerimizi veriniz. Fakat İngiltere'nin Türk amaçlarına karşı engellemede bulunmak hastalığı henüz geçmemiş zannediyorum.

Peretti: Hayır, hayır! Göreceksiniz ki İngiltere ne sizin ve ne de kimsenin düşünemeyeceğiniz derecelerde ileri gidecektir. Fakat bu konuda şimdiden size bir şey söylememe müsaade ediniz. Zaten işi şimdiden meydana çıkarmak sizin de çıkarlarınıza uygun düşmez. Herhalde İngiltere pek ileri gidecektir. Bu kadarcık bilgi sizin için yeterlidir.

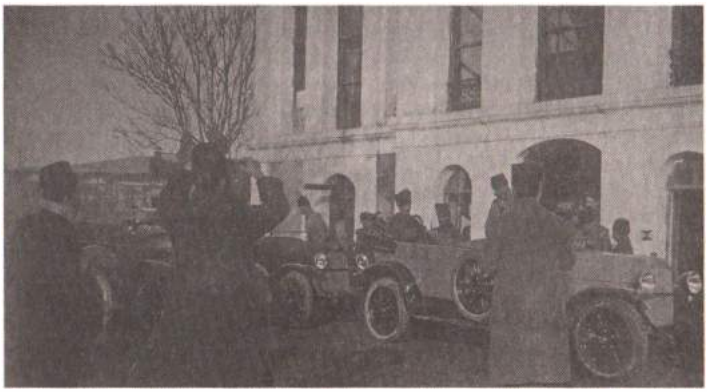
HOTEL MEURICE

228, RUE DE RIVOLI
PARIS

MEURICE

ADRESSE TÉLÉGRAPHIQUE
MEURISOTEL-PARIS

TÉLÉPH. LOUVRE 88-04 A 06

Mustafa Kemal Paşa İzmit'te (17 Haziran 1922).

Atatürk Kâzım Özalp'le birlikte.

Başkumandanlık Kanunu Tartışmaları

Başkumandanlık Kanunu, Birinci Mecliste en çok tartışılan konulardan biridir. 5 Ağustos 1921'de cephelerdeki durumun kötüye gittiği bir dönemde Mustafa Kemal Paşa, Meclisin yetkilerini üç ay süreyle fiilen kullanma hakkına sahip olarak Başkumandanlığa getirilmiştir. Kanunun kabul edilmesiyle Mustafa Kemal Paşa'nın vereceği emirler artık birer kanun niteliği taşımaya başlamıştır. Muhalif mebuslar, Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlığa getirilmesine karşı çıkmadıkları gibi buna destek de vermişlerdir ama Başkumandan'a Meclis yetkilerini kişisel olarak kullanma hakkının verilmesine başından beri itiraz etmişlerdir. 31 Ekim 1921 ve 2 Şubat 1922 tarihlerinde yapılan gizli toplantılarda, Kanun'un süresi uzun tartışmalardan sonra aynı koşullarla iki kez, üçer ay daha uzatılmıştır.

Kanun'un süresini üçüncü kez uzatma konusu 4 Mayıs 1922'de yine bir gizli toplantıda gündeme gelmiştir. TBMM'nin yetkilerinin bir şahsa devri konusunda süregelen muhalif tutum, bu toplantıda öncekilere göre çok daha sert biçimde ortaya konmuştur. Bu gizli görüşmenin ardından yapılan açık toplantıda muhaliflerin oylamaya katılmayarak yaptıkları engelleme yüzünden çoğunluk sağlanamamıştır. Sürenin 3 ay daha uzatılmasına yönelik teklif Meclisten geçmeyince Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlığı hukukî olarak sona ermiştir. Bu durum karşısında harekete geçen Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine 6 Mayıs 1922'de, bir önceki gizli toplantıda ortaya atılan görüşleri cevaplandırmak ve sorunu çözmek üzere bir gizli toplantı daha yapılmıştır. Uzun görüşmelerin ardından Başkumandanlık Kanunu, aynı koşullarla üçüncü kez uzatılmıştır.

20 Temmuz 1922'de Kanun'un muhaliflerin öteden beri tepkisini çeken ve Başkumandan'a olağanüstü yetkiler veren ikinci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yetkiler kaldırılınca muhaliflerin de desteğiyle Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlık unvanı bu kez oybirliğiyle ve süresiz olarak uzatılmıştır.

Yan sayfalardaki notlar Mustafa Kemal Paşa'nın gelmediği 4 Mayıs 1922 tarihli toplantıda altı muhalif milletvekilinin konuşmalarından yapılan alıntılardır. Bunlara yanıt olarak Mustafa Kemal Paşa, bazı notlar çıkarmıştır. Bu notların nasıl kullanıldığını görmek için 6 Mayıs 1922 tarihli gizli oturumdaki konuşmasına bakılabilir.

Salih Efendi (Erzurum)

Efendiler! Müsaade buyurun, bizden bir hak gasp etmek ise Mustafa Kemal Paşa bizden o hakkı gasp etmek istiyorsa kendisini küçültür. Biz de hakk-ı sarihimizi vermeyecek iken verirsek aptalız...

Not

1 – Başkumandanlık Kanunu ilk mevzu-i bahs olduğu gün bu kürsüden söylenilen sözleri hatırlayınız.

- Bütün rüfeka-yı kiram behemehal... Israr

- Ben Kabul etmiyordum ve söylediğim sözler de "düşününüz çok..."

2 – Bu Meclis herkesten ziyade benim medâr-ı saadet ve mefharet bildiğim bir eserimdir. İnsan kendi eserini i'lâ eder.

- Meclis vücuda getirmek, a'zâsının salâhiyetini tayin ettirmek, en âli kuvvet olmasını temin eylemek için her şeyimi tehlikeye koydum. Belki en yakın arkadaşlarımla uzun fikir mücadeleleri yaptım.

- Çünkü bu mesele benim için sümme't-tedarik bir fikir değil mütalâa olunmuş bir prensip idi.

- Fakat daima kraldan ziyade kral taraftarı olanlar bulunur.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Salih Efendi (Erzurum)

Efendiler müsaade buyurun, bizden bir hak gasp etmek ise Mustafa Kemal Paşa o hakkı gasp etmek istiyorsa kendisini küçültür. Biz de açık olan hakkımızı vermeyecek iken verirsek aptalız...

Not

1 – Başkumandanlık Kanunu ilk söz konusu olduğu gün bu kürsüden söylenilen sözleri hatırlayınız.

- Bütün arkadaşlar her ne olursa olsun... Israr

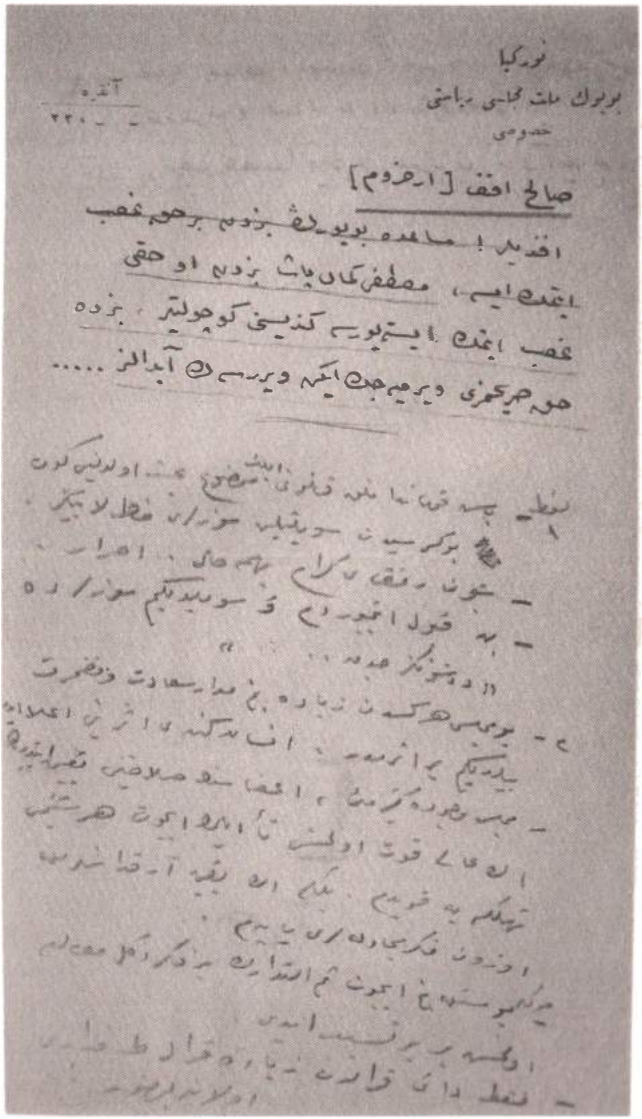
- Ben kabul etmiyordum ve söylediğim sözler de "düşününüz çok..."

2 – Bu Meclis herkesten fazla benim mutluluk ve övünç nedeni bildiğim bir eserdir. İnsan kendi eserini yüceltir.

- Meclis oluşturmak, üyelerinin yetkilerini belirleyerek en yüce güç olmasını sağlamak için her şeyimi tehlikeye koydum. Belki en yakın arkadaşlarımla uzun fikir mücadeleleri yaptım.

- Çünkü bu mesele benim için "sonradan uydurma" bir düşünce değil tartışılmış bir ilke idi.

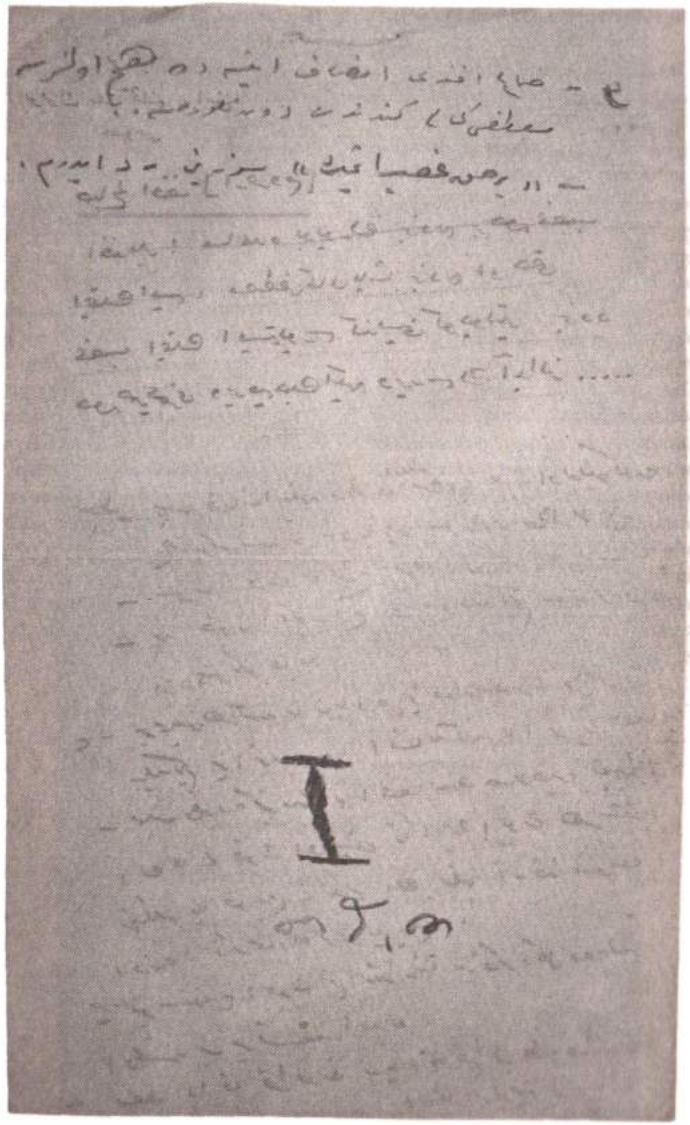
- Fakat her zaman kraldan fazla kral taraftarı olanlar bulunur.

3 - Salih Efendi insaf etse de hiç olmazsa Mustafa Kemal'i kendinden dûn görmese.
- "Bir hak gasp etmek" sözünü reddederim.

▼ Günümüz Türkçesiyle

3 - Salih Efendi insaf etse de hiç olmazsa Mustafa Kemal'i kendinden aşağı görmese.
- "Bir hak gasp etmek" sözünü kabul etmem.

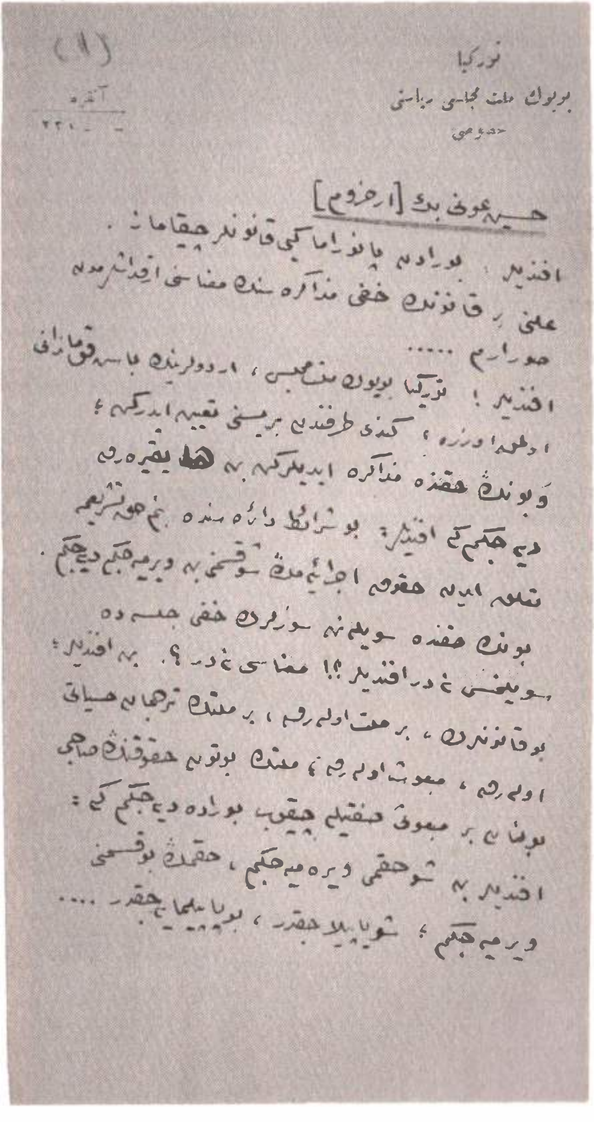
▼ Günümüz Türkçesiyle

Hüseyin Avni Bey (Erzurum)

Efendiler, buradan panorama gibi kanunlar çıkamaz. Aleni bir kanunun hafi müzakeresinin manasını arkadaşlarımdan sorarım... Efendiler! Türkiye Büyük Millet Meclisi, ordularının başkumandanı olmak üzere kendi tarafından birisini tayin ederken ve bunun hakkında müzakere edilirken ben haykırarak diyeceğim ki "efendiler, bu şerâit dairesinde benim hakk-ı teşrî'ime taalluk eden hukuk-ı icraiyemin şu kısmını ben vermeyeceğim" diyeceğim. Bunun hakkında söylenen sözlerin hafi celsede söylenmesi nedir efendiler?! Manası nedir? Ben, efendiler bu kanunların bir millet olarak, bir milletin tercüman-ı hissiyatı olarak, mebus olarak, milletin bütün hukukunun sahibi bulunan bir mebus sıfatıyla çıkıp burada diyeceğim ki: Efendiler ben şu hakkımı veremeyeceğim, hakkımın bu kısmını vermeyeceğim. Şu yapılacaktır, bu yapılmayacaktır...

Hüseyin Avni Bey (Erzurum)

Efendiler, buradan panorama gibi kanunlar çıkamaz. Açık bir kanunun gizli görüşülmesinin anlamını arkadaşlarımdan sorarım...
Efendiler! Türkiye Büyük Millet Meclisi, ordularının başkumandanı olmak üzere kendi tarafından birisini görevlendirirken ve bunun hakkında görüşülürken ben haykırarak diyeceğim ki "efendiler, bu koşullar altında benim yasama hakkıma ilişkin yürütme haklarımın şu kısmını ben vermeyeceğim" diyeceğim. Bunun hakkında söylenen sözlerin gizli oturumda söylenmesi nedir efendiler? Anlamı nedir?! Ben, efendiler bu kanunların bir millet olarak, bir milletin duygularının tercümanı olarak, milletvekili olarak, milletin bütün haklarının sahibi bulunan bir milletvekili sıfatıyla çıkıp burada diyeceğim ki: Efendiler ben şu hakkımı veremeyeceğim, hakkımın bu kısmını vermeyeceğim. Şu yapılacaktır, bu yapılmayacaktır...

(۱)

تورکیا
بویوك ملت مجلسی ریاستی

آنقره

حسین عونی بك [ارضروم]

افندیلر : بو اداده یالکز اما کبی قانونلر چیقماسن.
علنی بر قانونده خفی مذاکره سندن معناسی افیدالشیرمدی
صورارم ......
افندیلر! تورکیا بویوك ملت مجلسی، اوردولرینده باشه قوماندان
، دولت و وزراء، کندی طرفندن برینی تعیین ایدرکن؛
وبونك حقنده مذاکره ایدیلرکن بن بر فقره دی
دیه جکم که افندیلر؛ بو شرائط داره سنده بتون حق تشریعی
تملك ایدن حقوق اجرائیه دن بو قسمی ده ویره مییه جکم دیه جکم.
بونك حقنده سویله نه سوزلری خفی جلسه ده
سویلنمیسی نه در افندیلر؟! معناسی نه در؟. بن افندیلر؛
بو قانونلرده، بر ملت اولورسم، بر ملتك ترجمان حسیاتی
اولورسم، مبعوث اولورسم؛ ملتك بتون حقوقنك صاحبی
بولنان بر مبعوث صفتیله چیقوب بوراده دیه جکم که:
افندیلر بن شو حقمی ویره مییه جکم، حقمك بو قسمنی
ویره مییه جکم؛ شو یاپیله جقدر، بو یاپیلمایه جقدر....

▼ Günümüz Türkçesiyle

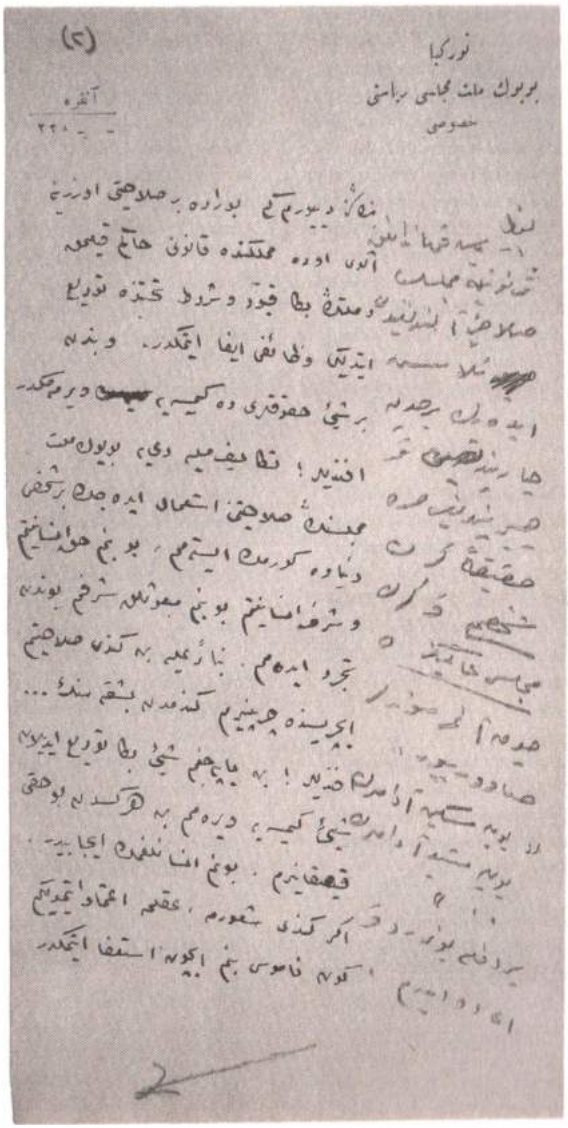
Bendeniz diyorum ki burada bir salâhiyeti üzerine aldı. O da memlekette kanunu hâkim kılmak ve milletin bana kuyûd ve şurût tahtında tevdi ettiği vazâifi ifa etmektir ve benden bir şeyi, hukukları da kimseye vermemektir. Efendiler: Tekâlif-i milliye diye Büyük Millet Meclisi'nin salâhiyetini istimal edecek bir şahısı dünyada görmek istemem. Bu benim hakk-ı insaniyetim ve şeref-i insaniyetim, bu benim mebusluk şerefim bundan tecerrüd edemem. Binaenaleyh ben kendi salâhiyetim içerisinde çırpınırım. Kendimden başkasının...

Efendiler! Ben yapacağım şeyi, bana tevdi edilen şeyi kimseye veremem. Ben herkesten bu hakkı kıskanırım. Bu benim insanlığının icabıdır. Eğer kendi şuuruma, aklıma itimat etmediğim gün namus, benim için isti'fâ etmektir.

[Kenardaki Mustafa Kemal Paşa'nın notu için bkz. s. 166]

Bendeniz diyorum ki burada bir yetkiyi üzerine aldı. O da ülkede kanunun üstünlüğünü sağlamak ve milletin bana bağlar ve koşullar altında verdiği görevleri yerine getirmektir ve benden bir şeyi, hakları da kimseye vermemektir. Efendiler: Millî teklifler diye Büyük Millet Meclisi'nin yetkilerini kullanacak bir kişiyi dünyada görmek istemem. Bu benim insanlık hakkım ve insanlık onurum, bu benim Milletvekilliği onurum bundan kendimi soyutlayamam. Bu nedenle ben kendi yetkim içerisinde çırpınırım. Kendimden başkasının...

Efendiler! Ben yapacağım şeyi, bana emanet edilen şeyi kimseye veremem. Ben herkesten bu hakkı kıskanırım. Bu benim insanlığımın gereğidir. Eğer kendi anlayışıma, aklıma güvenmediğim gün namus, benim için görevden ayrılmaktır.

Başkasına vermek değil, başka yola gitmek değildir. Ben ki o kudreti kendimde görüyorum ve namusum üzerine milletin vekâletini deruhte ettim. Hakk-ı teşri'iyemi elimde tutacağım. Onun hukukunu başımın üzerinde tutmak için tırnaklarım varken başkalarına verip de heder ettirmeyeceğim... Efendiler, hakk-ı teşri'iyenin ne demek olduğunu ilân için cihan-ı beşeriyeti binlerce, yüz binlerce sene böyle miskin adamlar, böyle müstebid adamların elinde inleye inleye denizler kadar kan dökûldü. Siz zorla kafese, pencerelere girmek istiyorsunuz. Siz milleti rezil edeceksiniz.

Not
1-Başkumandanlık Kanunu'yla Meclisin salâhiyeti alındığından telâş ederek birçok çarpındığı ve çırpındığı sıra hakikaten gerek şahsım ve gerek meclis-i âlinize çok ağır sözler savuruyor. "Böyle miskin adamların, böyle müstebid adamların..." bir defa bunu red ve iade ederim.
Meclis Reisi olmak sıfatıyla da Meclis namına bunu şiddetle protesto ederim. Eğer müzakere günü mevki-i riyasette bulunsaydım hakkınızda muamele-i kanuniye tatbik ederdim.

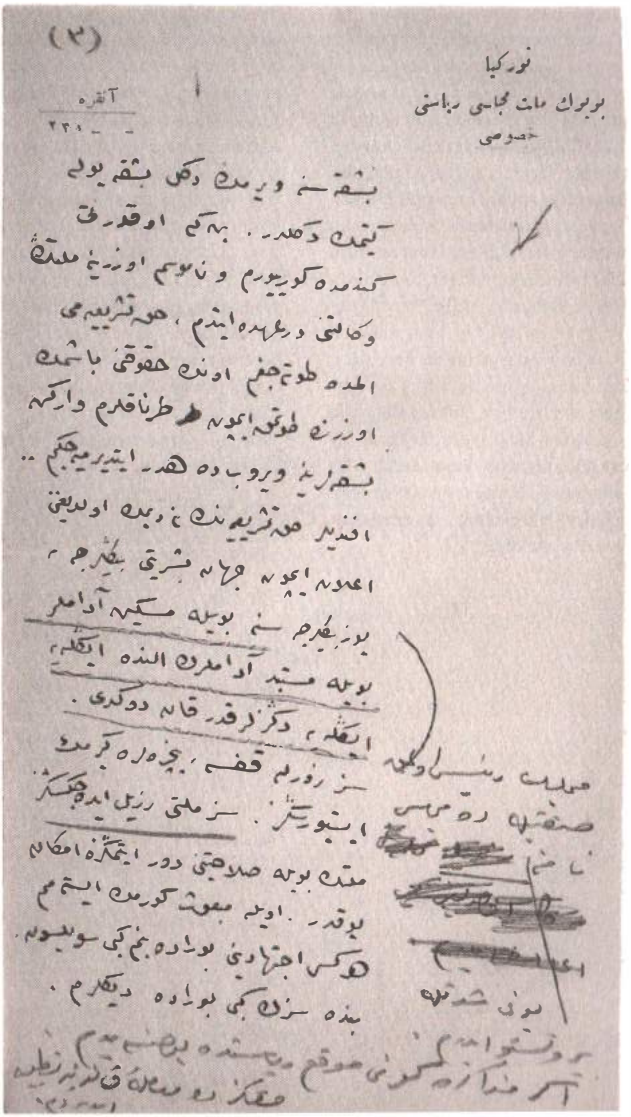
Milletin böyle salâhiyetini devretmenize imkân yoktur. Öyle mebus görmek istemem. Herkes ictihadını burada benim gibi söylesin ben de sizin gibi burada dinlerim.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Başkasına vermek değil, başka yola gitmek değildir. Ben ki o kudreti kendimde görüyorum ve namusum üzerine milletin vekilliğini üzerime aldım. Yasama hakkını elimde tutacağım. Onun haklarını başımın üzerinde tutmak için tırnaklarım varken başkalarına verip de heder ettirmeyeceğim...
Efendiler, yasama hakkının ne demek olduğunu ilân için insanlık dünyası binlerce, yüz binlerce sene böyle miskin adamlar, böyle zorba adamların elinde inleye inleye denizler kadar kan dökûldü. Siz zorla kafese, pencerelere girmek istiyorsunuz. Siz milleti rezil edeceksiniz.

Not
1-Başkumandanlık Kanunu'yla Meclisin yetkileri alındığından telâş ederek birçok çarpındığı ve çırpındığı sıra gerçekten gerek şahsım ve gerek yüce meclisinize çok ağır sözler savuruyor. "Böyle miskin adamların, böyle zorba adamların..." bir defa bunu red ve iade ederim.
Meclis Başkanı olmak sıfatıyla da Meclis adına bunu şiddetle protesto ederim. Eğer görüşme günü başkanlık makamında bulunsaydım Hakkınızda yasal işlem uygulardım.

Milletin böyle yetkisini devretmenize imkân yoktur. Öyle milletvekili görmek istemem. Herkes düşüncelerini burada benim gibi söylesin, ben de sizin gibi burada dinlerim.

Ben kendi kanaatimi söylüyorum. Burada kimse mevzu-i bahis değil. İnayet buyurun Paşam, ben mebusluğu böyle tanıyorum. Siz de kendi gönlünüzle böyle söyleyin beyefendiler onların gözlüğü başkadır. Herkese hürmet ediyorum. Heyet-i celîle kendisinde kudret görüyor, her hakkını istimal ediyor. Memleketin muhatarasını gözü önüne alarak bir haftada on türlü tekâlif-i kanuniye çıkarıyor. Hangi mecburiyettir ki Büyük Millet Meclisi'nin salâhiyet-i teşri'iye ve icraiyesinden böyle sellemehü's-selâm bir kısım alıp da kim olursa olsun bir başkasına versin. Ben akıl, dirayet, miknet itibarıyla Büyük Millet Meclisi'nin fevkinde bir kudret göremem. Bu dimağlardan yüksek düşünecek kimse tasavvur etmem. Binaenaleyh maksadımız, gayemiz düşmanı tard etmektir.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Ben kendi düşüncemi söylüyorum. Burada kimse söz konusu değil. Anlayış gösterin Paşam, ben milletvekilliğini böyle tanıyorum. Siz de kendi gönlünüzle böyle söyleyin beyefendiler onların gözlüğü başkadır. Herkese saygı duyuyorum. Yüce kurul kendisinde kudret görüyor, her hakkını kullanıyor: Memleketin tehlikelerini gözü önüne alarak bir haftada on türlü vergi yasası çıkarıyor. Hangi zorunluluktur ki Büyük Millet Meclisi'nin yasama ve yürütme yetkisinden böyle uluorta bir kısım alıp da kim olursa olsun bir başkasına versin. Ben akıl, kavrayış, güç açısından Büyük Millet Meclisi'nin üstünde bir kudret göremem. Bu beyinlerden yüksek düşünecek kimse düşünemem. Bu nedenle amacımız düşmanı kovmaktır.

(٤)

تورکیا
بویوك ملت مجلسی ریاستی
خصوصی

آنقره
٢٢١ - -

بو کندی قناعتی سویله‌یورم . بو اراده
کیمسه موضوع بحث دکل غایت بیورك
پاشا به مبعوثلق بویله طایورم سزده
کندی کوکلکزه بویله سویله‌یه‌جك بده افندیلر
اونلرده کوزلی بقه‌رلر . دوکم وقت
ایدیورم . هیئت جلیله کندیسنده
قدرتی کوریور ، هر حقی استعمال ایدیور
مملکتی محاطره‌ی کوزی اوکنه آلمرق
برهفته اوده دیلو تکالیف قانونیه
چیقاریور ، هاتی مجبوریتدکی بویوك
ملت مجلسنه صلاحیت تشریعیه واجرائیه‌سنه
بویله سلمه‌سلدم برقسم آلوبده کیم
اولورسه اولسون بر بقه‌سنه ویرسه‌م
به عقل ، درایت ، ملت اعتمادیله
بویوك ملت مجلسنه فوقنده بر قدرتی
کوره‌م . بو دماغرده یوکسه
دوشونه‌جك کیمسه تصور ایتمم .
بناءعلیه مقصدمز ، غایه‌مز دشمنی
طرد ایتمکدر .

▼ Günümüz Türkçesiyle

Burada çırpınan kalplerin hepsi o gaye-ye matuftur. Bir fert tasavvur etmem ki su-i istimal etsin.

.....

Kudretlerimiz bizimle bir olursa sulhu da yaparız. Millî kudret olursa harbi de o yapar. Efendiler, yoksa şahıslar, fertler kurûn-ı ûlâya ait birtakım zihniyettir. Onlar ölmüştür. Beşeriyet onlardan ayrılmış ve çıkmıştır. Bunları yeniden icat etmeyiniz, yeniden halkı zincirlere sarmayınız.

Efendiler yüzde kırk tekâlif-i milliye alındığı zaman, içimiz sızlıyor fakat ne yapalım verdik diyordunuz. İşte bugün vermeyiniz. Efendiler, bir daha tekrar etmesin benim davam budur.

- Şahıslar ve fertler vardır. Milletler itimat ettikleri fertlere işlerini gördürürler. Lloyd George, Poincaré, Schanzer, Lenin ilh. zincirlere sarmak değildir.

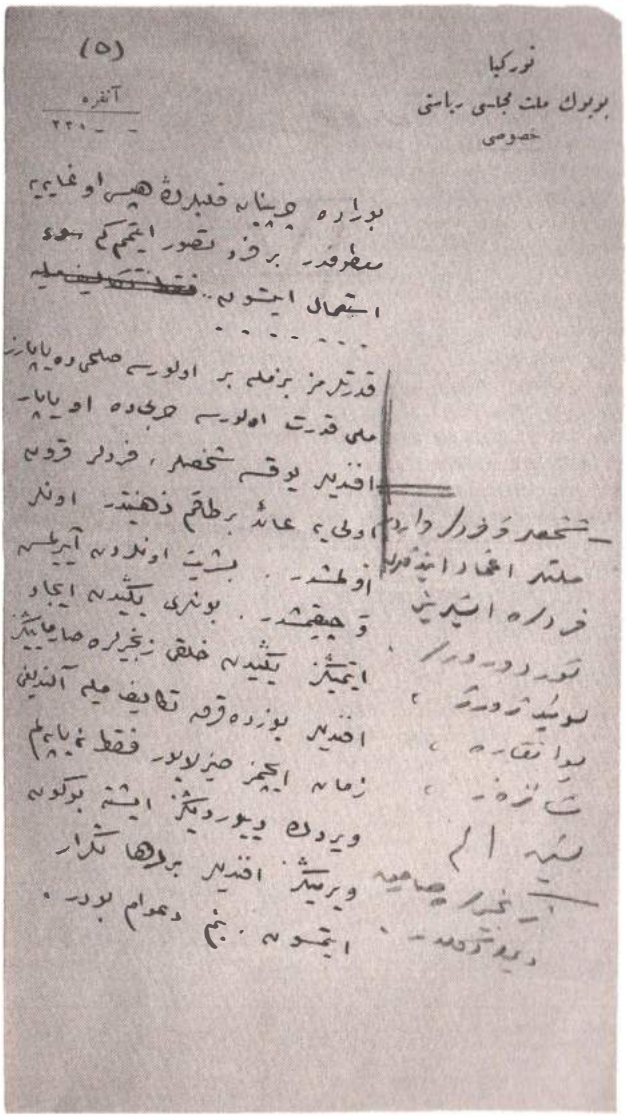
Burada çırpınan kalplerin hepsi o amaca yöneliktir. Bir kişi düşünemem ki kötüye kullansın.

.....

Güçlerimiz bizimle olursa barışı da yaparız. Millî güç olursa savaşı da o yapar. Efendiler, yoksa kişiler İlkçağ'a ait birtakım düşünce tarzıdır. Onlar ölmüştür. İnsanlık onlardan ayrılmış ve çıkmıştır. Bunları yeniden yaratmayınız, yeniden halkı zincirlere sarmayınız.

Efendiler, yüzde kırk vergi alındığı zaman, içimiz sızlıyor fakat ne yapalım verdik diyordunuz. İşte bugün vermeyiniz. Efendiler, bir daha tekrar etmesin benim sorunum budur.

- Kişiler vardır. Milletler güvendikleri kişilere işlerini gördürürler. Lloyd George, Poincaré, Schanzer, Lenin vb. zincirlere sarmak değildir.

(٥)

آنقره

٢٢٨ - -

تورکیا

بویوك ملت مجلسی ریاستی

خصوصی

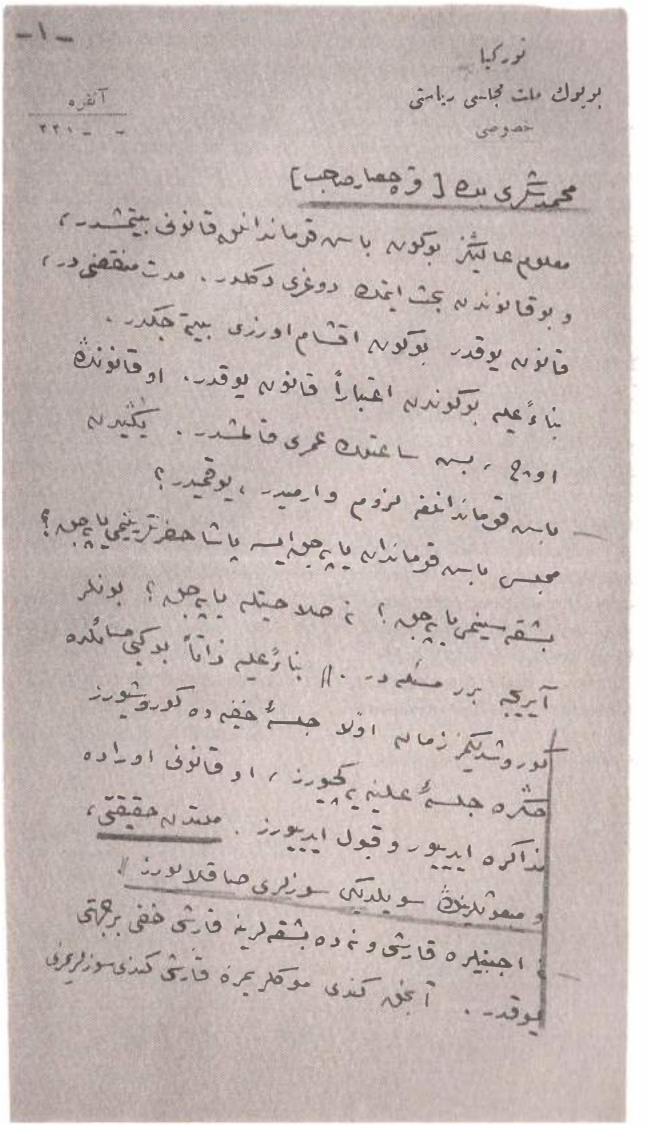
▼ Günümüz Türkçesiyle

Mehmet Şükrü Bey
(Karahisar-ı sahip)

Malûm-ı âliniz bugün Başkumandanlık Kanunu bitmiştir ve bu kanundan bahsetmek doğru değildir, müddet münkazîdir. Kanun yoktur, bugün akşamüzeri bitecektir. Binaenaleyh bugünden itibaren kanun yoktur. O kanunun üç-beş saatlik ömrü kalmıştır. Yeniden başkumandanlığa lüzum var mıdır, yok mudur?
Meclis başkumandan yapacak ise Paşa Hazretlerini mi yapacak? Başkasını mı yapacak? Ne salâhiyetle yapacak? Bunlar ayrıca birer meseledir. Binaenaleyh zaten bu gibi mesâilde görüştüğümüz zaman evvelâ celse-i hafiyede görüşüyoruz. Sonra celse-i aleniyeye geçiyoruz. O kanunu orada müzakere ediyor ve kabul ediyoruz. Milletten hakikati ve mebuslarının söylediği sözleri saklıyoruz. Ne ecnebilere karşı ve ne de başkalarına karşı hafi bir ciheti yoktur. Ancak kendi müvekkillerimize karşı kendi sözlerimizi

Mehmet Şükrü Bey
(Afyonkarahisar)

Bildiğiniz gibi bugün Başkumandanlık Kanunu bitmiştir ve bu kanundan bahsetmek doğru değildir, süre sona ermiştir. Kanun yoktur, bugün akşamüzeri bitecektir. Bu nedenle bugünden başlamak üzere kanun yoktur. O kanunun üç-beş saatlik ömrü kalmıştır. Yeniden başkumandanlığa gerek var mıdır, yok mudur?
Meclis başkumandan yapacak ise Paşa Hazretlerini mi yapacak? Başkasını mı yapacak? Ne yetkiyle yapacak? Bunlar ayrıca birer sorundur. Bu nedenle zaten bu gibi sorunları görüştüğümüz zaman önce gizli oturumda görüşüyoruz. Sonra açık oturuma geçiyoruz. O kanunu orada görüşüyor ve kabul ediyoruz. Milletten gerçeği ve milletvekillerinin söylediği sözleri saklıyoruz. Ne yabancılara karşı ve ne de başkalarına karşı gizli bir yönü yoktur. Ancak temsil ettiklerimize karşı kendi sözlerimizi

-١-

تورکیا
بویوك ملت مجلسی ریاستی
خصوصی

آنقره
٢٢١ - -

محمد شری یه [وجهی صاحب]

معلوم عالیکز بوگون باسه قوماندانلغی قانونی بیتمشدر، و بو قانوندن بحث ایتمك دوغری دکلدر. مدت منقضی در، قانون یوقدر. بوگون اقسام اورزی بیتمکدر. قانون یوقدر. بوگون اعتباراً قانون یوقدر. او قانوندن بنا ئعلیه بوگوندن اعتباراً باسه قوماندانلغی فاعلیتدن قالمشدر. یکیدن او وقع، باسه قوماندانلغی فروم واریدر، یوقیدر؟ باسه قوماندانلغی یاپمجه ایسه پاشا حضرتلرینی یاپمجه؟ مجلس باسه قوماندانلغی یاپمجه ایسه پاشا حضرتلرینی یاپمجه؟ بونلر بشقه سینی یاپمجه؟ بو صدحیتلی یاپمجه؟ بونلر بشقه سینی یاپمجه؟ بنا ئعلیه فاتاً بو کبی مسائلده آیریجه بر مسلك در. بنا ئعلیه بو کبی مسائلده کورو شورز کورو شدیکمز زمان اولا جمله حقیقه کورو شورز و شدیکمز زمان اولا جمله حقیقه کورو شورز حتره جمله علنیه کورز، او قانونی اوزاده مذاکره ایدیورز و قبول ایدیورز. مسئله حقیقی، و معمولدن سویلدیکم سوزلری صاقلیورز. اجنبیه قاعده و نزاکته بشقه لرینه قاعده خفی برقاچ یوقدر. آنجق کندی موکلریمزه قاعده کندی سوزلریمز

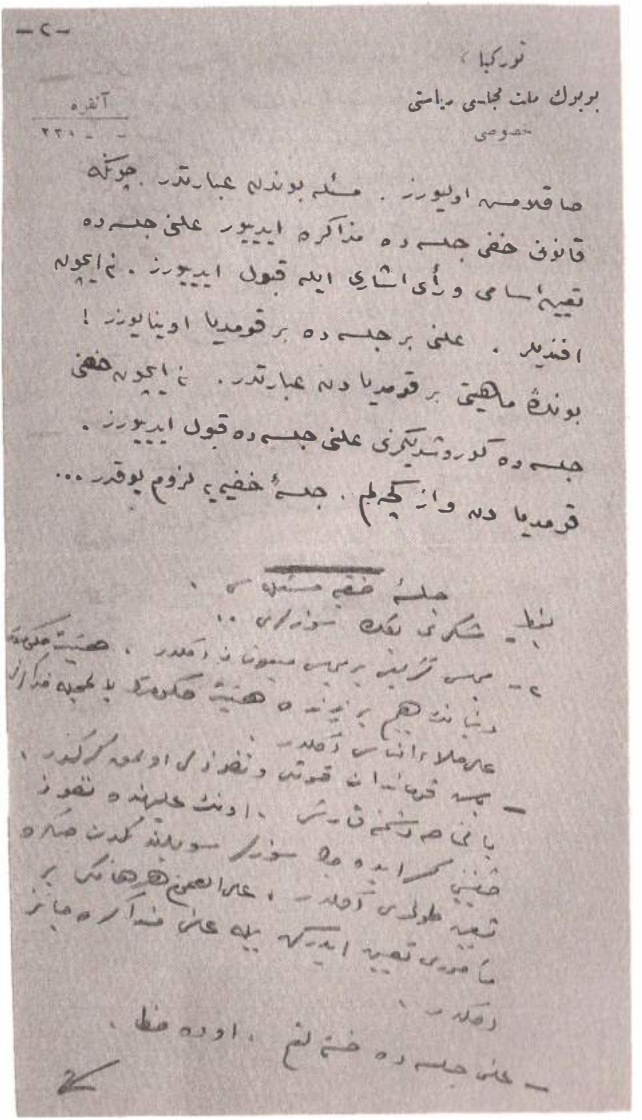
▼ Günümüz Türkçesiyle

saklamış oluyoruz, mesele bundan ibarettir. Çünkü kanunu hafi celsede müzakere ediyor, aleni celsede tayin-i esâmi ve rey-i işârî ile kabul ediyoruz. Ne için efendiler? Aleni bir celsede bir komedya oynuyoruz! Bunun mahiyeti bir komedyadan ibarettir. Ne için hafi celsede görüştüğümüzü aleni celsede kabul ediyoruz. Komedyadan vazgeçelim. Celse-i hafiyeye lüzum yoktur...
[devamı s. 178'de]

Not
Celse-i hafiye meselesi
1 – Şükrü Bey'in sözleri
2 – Meclis teşrîî bir meclis-i mebusan değildir. Heyet-i hükümettir. Dünyanın hiçbir yerinde heyet-i hükümetin bi'l-cümle müzakeratı alâ melei'n-nâs değildir.
- Başkumandan kuvvetli ve nüfuzlu olmak gerektir. Bilhassa düşmana karşı onun aleyhinde nüfuz, haysiyetini kesr edecek sözler söylendikten sonra tayin doğru değildir. Ale'l-umum herhangi bir memuru tayin ederken bile aleni müzakere caiz değildir.
Aleni celsede hastalığım, o da hatt-ı

saklamış oluyoruz, sorun budur. Çünkü kanunu gizli oturumda görüşüyor, açık oturumda ad okuma ve açık oyla kabul ediyoruz. Ne için efendiler? Açık bir oturumda bir komedya oynuyoruz! Bunun niteliği bir komedyadan başka bir şey değildir. Ne için gizli oturumda görüştüğümüzü açık oturumda kabul ediyoruz. Komedyadan vazgeçelim. Gizli celseye gerek yoktur.

Not
Gizli oturum sorunu
1 – Şükrü Bey'in sözleri
2 – Meclis, yasama görevi yapan bir meclis değildir, hükümettir. Dünyanın hiçbir yerinde hükümetin bütün görüşmeleri halkın gözünün önünde değildir.
- Başkumandan güçlü ve otoriter olmak gerektir. Özellikle düşmana karşı, onun aleyhinde otorite ve onurunu kıracak sözler söylendikten sonra görevlendirmek doğru değildir. Genel olarak herhangi bir memuru tayin ederken bile açık görüşme doğru değildir.
Açık görüşmede hastalığım, o da

-٢-

تورکیا

بویوك ملت مجلسی ریاستی

خصوصی

آنقره

٢٢٣١

صاقلومسه اولیورز . مسئله بوندن عبارتدر . چونکه قانون خفی جلسه ده مذاکره ایدیلیور علنی جلسه ده تصدیق سامی و رأی اکثری ایله قبول ایدیلیورز . بناءعلیه افندیلر ، علنی بر جلسه ده بر قومیسیا اوینایورز ! بوندن ماعدتی بر قومیسیا دن عبارتدر . بناءعلیه خفی جلسه ده کورو شدیکمزی علنی جلسه ده قبول ایدیورز . قومیسیا دن واز کچلم . جلسهٔ خفیه لزوم یوقدر ...

جلسهٔ خفیه سنده ،

نیابت - شکری بکك سوزلری ...

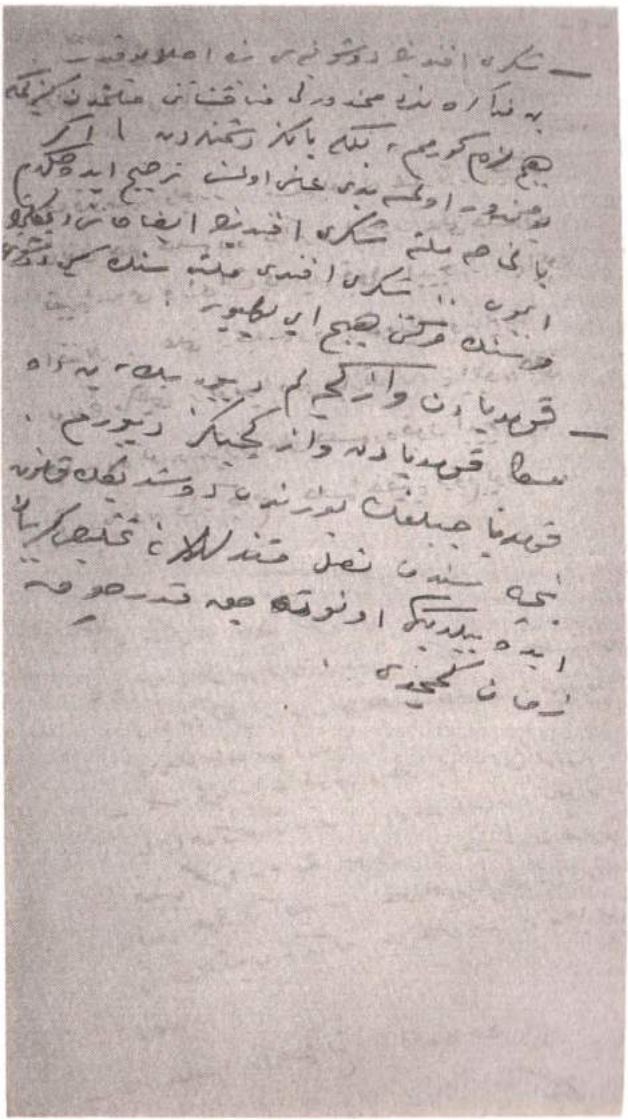
ع - مجلس تركیه بر مجلس مبعوثان دکلدر ، هیئت حکومه دیانت هم بر هیئت حکومت یا مجلس مبعوثان عرضحال ارسال ایدر ، بو قبیل قوانین و نظارل اوزره کوروشه ، بو قبیل مسائل ، اونك خلافنه نظر یا نامه مذاکره ایدیلیر ، سوزلر سویلنه کدن صکره هیئت کراسیه وضع سوزلر ، عرالصوت قبول ایدیلیر ، بو طرزده تصدیق ایدیلیر ، بو علی مذاکره جاری اولمدن تصدیق ایدیلیر ، بو علی مذاکره جاری اولمدن ،

- علنی جلسه ده خفی نه ، اوده نه ،

- Şükrü Efendi'nin düşüncesi bende asla yoktur. Ben müzakerenin mahzurlu münâkaşâtını milletimden gizlemeye hiç lüzum görmem. Belki yalnız düşmanlardan... Eğer bu mahzur olmasaydı aleni olmasını tercih edecektim. Bilhassa millete Şükrü Efendi'nin izahatını dinletmek için... Şükrü Efendi, millet senin gibi düşünmüyor ve senin hareketini hiç iyi bulmuyor.
- Komedyadan vazgeçelim diyorsun, ben de sana komedyadan vazgeçiniz diyorum. Komedyacılığın yüzünden düştüğün kanun pençesinden nasıl mütezellilâne tahlîs-i girîbân edebildiğini unutacak kadar çok zaman geçmedi.

▼ Günümüz Türkçesiyle

- Şükrü Efendi'nin düşünceleri bende kesinlikle yoktur. Bu görüşmenin sakıncalı tartışmalarını milletimden gizlemeye hiç gerek görmem. Belki yalnız düşmanlardan... Eğer bu sakınca olmasaydı açık olmasını tercih edecektim. Özellikle millete Şükrü Efendi'nin açıklamalarını dinletmek için... Şükrü Efendi, millet senin gibi düşünmüyor ve senin hareketini hiç iyi bulmuyor.
- Komedyadan vazgeçelim diyorsun, ben de sana komedyadan vazgeçiniz diyorum. Komedyacılığın yüzünden düştüğün kanun pençesinden nasıl alçalarak yakayı kurtardığını unutacak kadar çok zaman geçmedi.

▼ Günümüz Türkçesiyle

[s. 174'ten devam]
cepheden gelen arkadaşlarımızdan anlıyorum ki bugün o zaruret mevcut olsa bile dünkü kadar mevcut değildir ve belki de yoktur...

Başkumandanlığın mevcudiyeti zaruretini senin arkadaşların takdir etse de iltizam etmez. Çünkü sen ve senin arkadaşların yalnız bir şeyi temine memursunuz, ordunun inhilâli... Buna muvaffak olamayacaksınız!

Paşa hazretlerinin neşrettiği bir beyanname ve yahut bir kanunla tekâlif-i harbiye, tekâlif-i milliye çıkmış ve halkı ne kadar ızrâr ettiği ve ne kadar suiistimal yapıldığı heyetinizin gözlerinin önündedir.

Kanun neşretmedim. Suiistimal her şeyde olabilir. Hükümet müsebbiplerini tecziye eder. Mademki vâkıf olmuşsun haber vermeliydin.

Bendeniz Kayseri'den buraya kadar gidip geldiğim zamanda belki otuz-kırk kişinin hitabına uğradım. Meclisin icraî ve teşrîî olan salâhiyetlerinin bir kısmını ref' ederek Başkumandanlık Kanunu mülgadır demek Meclis-i âlinizin icraî ve teşrîî vazifesine Reis Mustafa Kemal Paşa hazretlerini memur etmiştir diye tevcih

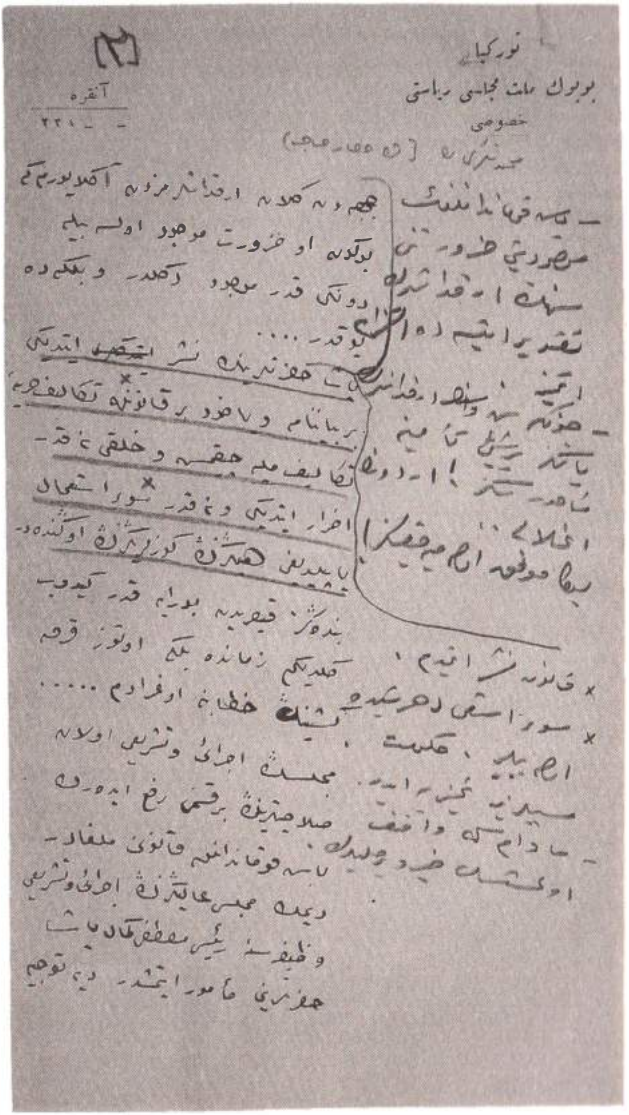
Cephe hattından gelen arkadaşlarımızdan anlıyorum ki bugün o zorunluluk var olsa bile dünkü kadar mevcut değildir belki de yoktur...

Başkumandanlığın varlığının gerekliliğini senin arkadaşların anlasa da istemez. Çünkü sen ve senin arkadaşların yalnız bir şeyi elde etmeye görevlendirilmişsiniz, ordunun çökmesi... Bunu başaramayacaksınız!

Paşa hazretlerinin yayınladığı bir bildiri ya da bir kanunla savaş vergisi, ulusal vergi çıkmış ve halka ne kadar zarar verdiği ve ne kadar yolsuzluk yapıldığı kurulunuzun gözlerinin önündedir.

Kanun yayınlamadım. Yolsuzluk her şeyde olabilir. Hükümet sorumluları cezalandırır. Mademki sen biliyormuşsun haber vermeliydin.

Ben Kayseri'den buraya kadar gidip geldiğim zamanda belki otuz-kırk kişinin sözleriyle karşılaştım. Meclisin yürütme ve yasama ile ilgili olan yetkilerinin bir kısmını kaldırarak Başkumandanlık Kanunu ilga edilmiştir demek yüce Meclisinizin yasama ve yürütme görevlerine Başkan Mustafa Kemal Paşa'yı görevlendirmiştir diye anlamak

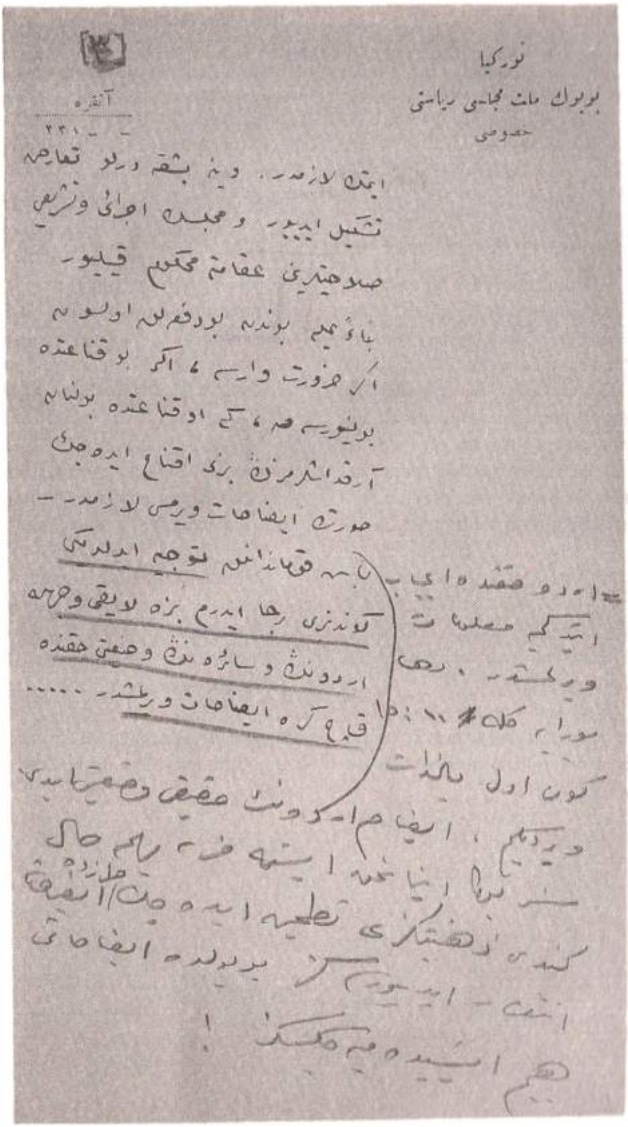
▼ Günümüz Türkçesiyle

etmek lâzımdır ve yine başka türlü teâruz teşkil ediyor ve Meclisin icraî ve teşrîî salâhiyetlerini akamete mahkûm kılıyor. Binaenaleyh bundan bu defalık olsun eğer zaruret varsa, eğer bu kanaatte bulunuyorsak ki o kanaatte bulunan arkadaşlarımızın bizi ikna edecek surette izahat vermesi lâzımdır.
Başkumandanlık tevcih edildiği günden beri rica ederim, bize lâyığı vechile ordunun ve sairenin vaziyeti hakkında kaç kere izahat verilmiştir.

gereklidir ve yine başka türlü çelişki oluşturuyor ve Meclisin yasama ve yürütme yetkilerini verimsizliğe mahkûm ediyor. Bu nedenle bundan bu defalık olsun eğer zorunluluk varsa, eğer bu kanaatte bulunuyorsak ki o kanaatte bulunan arkadaşlarımızın bizi inandıracak biçimde açıklama yapması lâzımdır.
Başkumandanlık görevi verildiği günden beri rica ederim, bize gerektiği gibi ordunun ve diğerlerinin durumu hakkında kaç kere bilgi verilmiştir.

Ordu hakkında icap ettikçe malûmat verilmiştir. Daha buraya geleli 10-15 gün evvel bizzat verdiğim izah ordunun hakiki vaziyeti idi. Siz buna inanmak istemez, behemehâl kendi zihniyetinizi tatmin edecek tarzda izahata intizar ediyorsanız bu yolda izahatı hiç işitemeyeceksiniz!

Ordu hakkında gerektikçe bilgi verilmiştir. Daha buraya geleli 10-15 gün evvel bizzat verdiğim bilgi ordunun gerçek durumu idi. Siz buna inanmak istemez, her ne olursa olsun kendi anlayışınızı tatmin edecek şekilde bilgi bekliyorsanız bu yolda açıklamaları hiç işitemeyeceksiniz.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Abidin Bey (Lazistan)

Şimdi arkadaşlarıma söyleyeceğim iki şey var. Fikrimi ve kalbimi söyleyeceğim ve kendime aittir biraz.

Maatteessüf söylememişseniz onu daima bana söylemekte olduğunuz şeyle mukayese ederek takdir ettim.

Malûm-ı âliniz, hani yılan hikâyesi gibi, bir zaman bizi hayvan tetkikine memur etmiştiniz ya iki arkadaşım çekildi ben kaldım. Ben tahkikatımı yaptım adamakıllı fakat arkadaşlar bana müsaade edin o kâğıtları tamamen yırtayım. Çünkü "altında çapanoğlu çıkıyor". En sonra cihet-i askeriye bir zamana kadar istemediler, bana versinler tahkikatı. Ben onlara askerce sual sordum.....

Bu sözlerin manası yoktur. Asıl Doktor'un bu tarz-ı hareketinin altında çapanoğlu olsa gerek. Çünkü Başkumandan onun dediği gibi bir emir vermemiştir.

Hayır, doğrudan doğruya emir verildi. Alınmıştır efendiler! Bu hayvanlar tamamen

Abidin Bey (Lazistan)

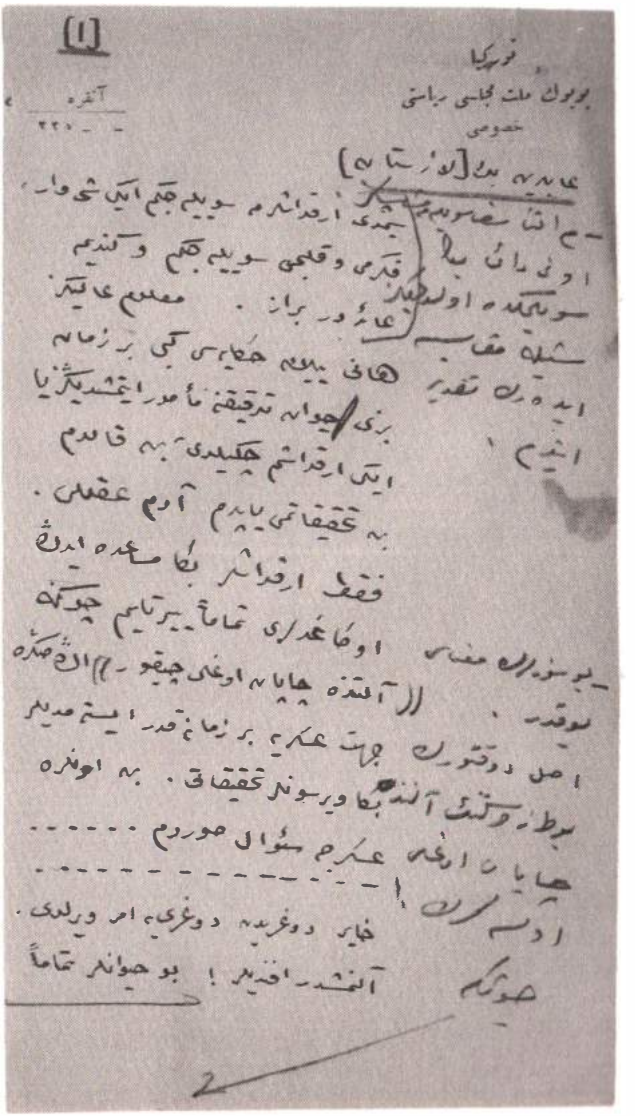
Şimdi arkadaşlarıma söyleyeceğim iki şey var. Fikrimi ve kalbimi söyleyeceğim ve kendime aittir biraz.

Ne yazık ki söyleyememişseniz onu daima bana söylemekte olduğunuz şeyle karşılaştırarak takdir ettim.

Bildiğiniz gibi, hani yılan hikâyesi gibi, bir zaman bizi hayvan incelemesiyle görevlendirmiştiniz ya iki arkadaşım çekildi ben kaldım. Ben incelemeyi yaptım adamakıllı fakat arkadaşlar bana izin verin o kâğıtları tamamen yırtayım. Çünkü "altında çapanoğlu çıkıyor". En sonra askerler tarafından bir zamana kadar istemediler, bana versinler incelemeyi. Ben onlara askerce soru sordum.....

Bu sözlerin anlamı yoktur. Asıl Doktor'un böyle davranışının altında çapanoğlu olsa gerek. Çünkü Başkumandan onun dediği gibi bir emir vermemiştir.

Hayır doğrudan doğruya emir verildi. Alınmıştır efendiler! Bu hayvanlar tamamen

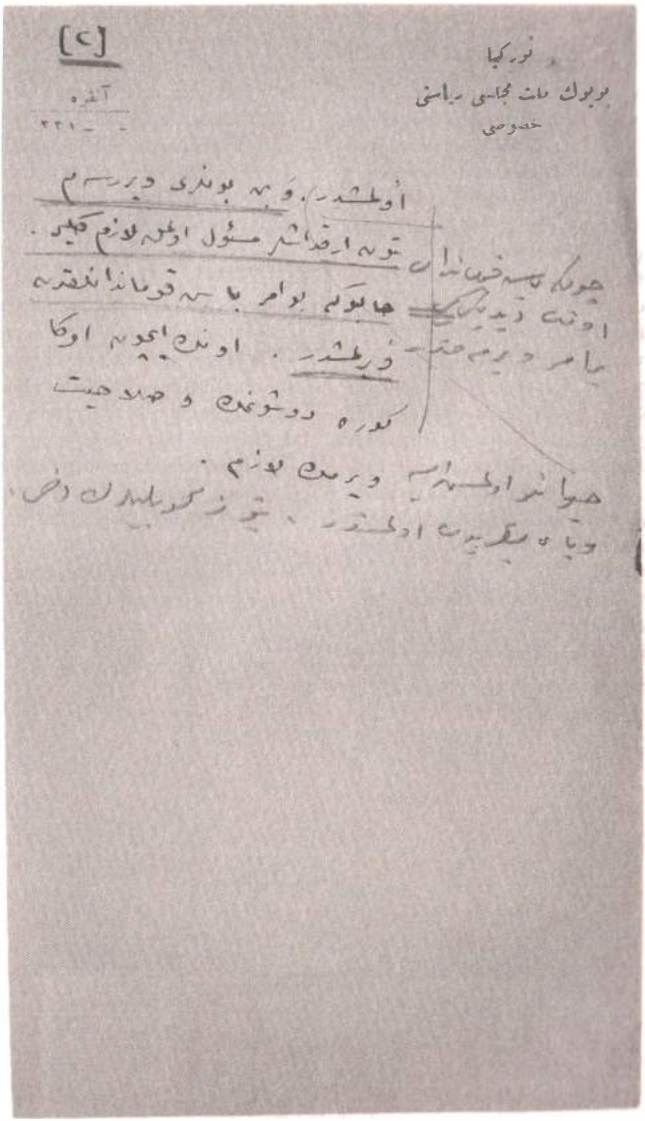
▼ Günümüz Türkçesiyle

ölmüştür ve ben bunları verirsem bütün arkadaşlar mesul olmak lâzım gelir. Halbuki bu emir Başkumandanlıktan verilmiştir. Onun için ona göre düşünmek ve salâhiyet vermek lâzım.

ölmüştür ve ben bunları verirsem bütün arkadaşların sorumlu olması gerekir. Halbuki bu emir Başkumandanlıktan verilmiştir. Onun için ona göre düşünmek ve yetki vermek gerekir.

Hayvanlar ölmüş ise veba-yı bakarîden ölmüştür. Bütün köylülerin dahi.

Hayvanlar ölmüş ise sığır vebasından ölmüştür. Bütün köylülerin de.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Salâhaddin Bey (Mersin)

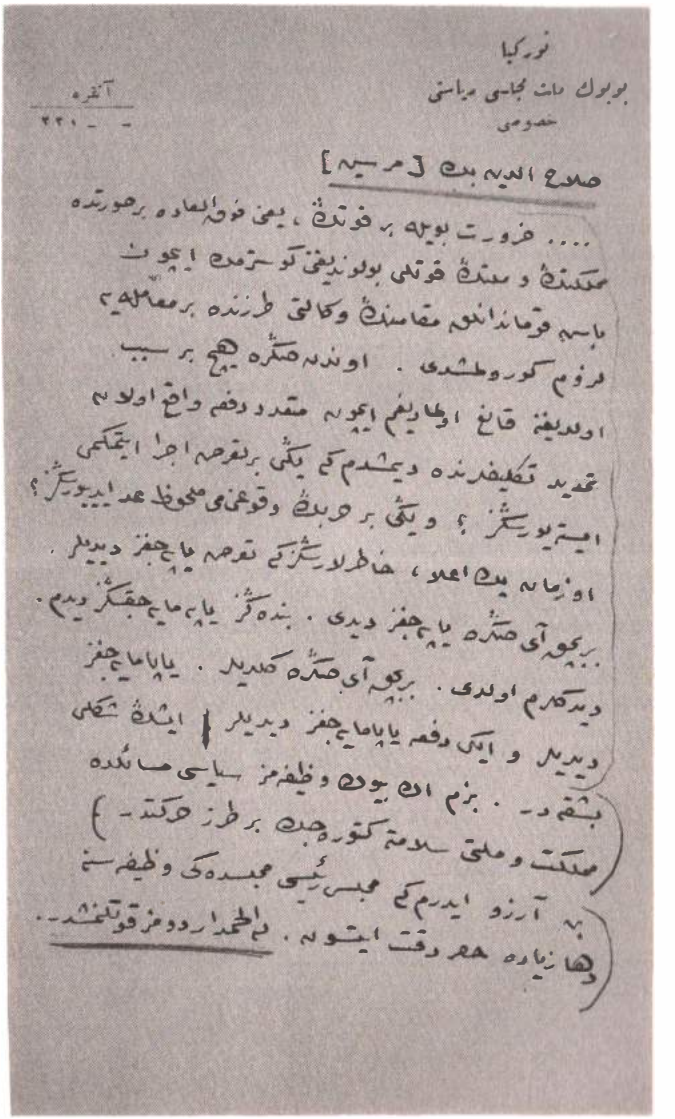
....Zaruret, böyle bir kuvvetin yani fevkalade bir surette memleketin ve milletin kuvvetli bulunduğunu göstermek için Başkumandanlık makamının vekâleti tarzında bir muameleye lüzum görülmüştü. Ondan sonra hiçbir sebep olduğuna kani olmadığım için müteaddit defa vaki olan temdîd tekliflerinde demiştim ki yeni bir taarruz icra etmek mi istiyorsunuz? Ve yeni bir harbin vukuunu mu melhûz addediyorsunuz? O zaman pek âlâ, hatırlarsınız ki taarruz yapacağız dediler. Bir buçuk ay sonra yapacağız dedi. Bendeniz yapamayacaksınız dedim, dediklerim oldu. Bir buçuk ay sonra geldiler. Yapamayacağız dediler ve iki defa yapamayacağız dediler. İşin şekli başkadır. Bizim en büyük vazifemiz, siyasî mesâilde memleket ve milleti selâmete götürecek bir tarz-ı harekettir.

Ben arzu ederim ki Meclis Reisi, Meclisteki vazifesine daha ziyade hasr-ı vakt etsin. Lehü'l-hamd ordumuz kuvvetlenmiştir.

Salâhaddin Bey (Mersin)

....Zorunluluk, böyle bir kuvvetin yani olağanüstü bir biçimde memleketin ve milletin kuvvetli bulunduğunu göstermek için Başkumandanlık makamının vekâleti şeklinde bir işleme gerek görülmüştü. Ondan sonra hiçbir sebep olduğuna kani olamadığım için çeşitli defalar gerçekleşen uzatma tekliflerinde demiştim ki yeni bir saldırı mı yapmak istiyorsunuz? Ve yeni bir savaşın gerçekleşmesini mi bekliyorsunuz? O zaman pek âlâ hatırlarsınız ki taarruz yapacağız dediler. Bir buçuk ay sonra yapacağız dedi. Bendeniz yapamayacaksınız dedim, dediklerim oldu. Bir buçuk ay sonra geldiler. Yapamayacağız dediler ve iki defa yapamayacağız dediler. İşin şekli başkadır. Bizim en büyük görevimiz, siyasî sorunlarda memleket ve milleti esenliğe götürecek bir hareket tarzıdır.

Ben arzu ederim ki Meclis Başkanı, Meclisteki görevlerine daha çok zaman ayırsın. Hamdolsun ordumuz kuvvetlenmiştir.

Türkiye
Büyük Millet Meclisi Riyasetine
Hususi
Ankara
۲۲۱ - -

صدر الدین بک [مرحوم]

.... ضرورت بویله بر فوتك، یعنی فوق العاده برحورتده
مملکتك و ملتك قوتلی بولوندیغی کوزمده ایکون
باسیم قوماندانلغم مقامنك وکالتی طرزنده برمعاونه
ورلوم کورولمشدی. اوندن صکره هیچ بر سبب
اولدیغنه قانع اولمادیغم ایچون متعدد دفعه واضح اولاراق
تجدید تکلیفنده دیمشدم که یکی برقوصه اجرا ایتمکمی
ایستیورسکز؟ ویکی بر حرب وقوعنی محوظ عد ایدیورسکز؟
اونلره بك اعلو، خاطرلارسکز که قوصه یاپمجغز دیدیلر.
بر قوصه آی صکره یاپمجغز دیدی. بنده کز یاپاماجغز دیدم.
دیدکدم اولدی. بر قوصه آی صکره کلدیلر. یاپاماجغز
دیدیلر و ایکی دفعه یاپاماجغز دیدیلر. ایشته شمدی
بشنجی دفعه. بزم اون یدی وظیفه مز سیاسی مائده
مملکت و ملتی سلامتله کتوره جك بر طرز حرکتدر.
بو آرزو ایدرم که مجلس عالیکزی مجبور ایتمه کی وظیفه سنه
وها زیاده حد وقت ایتمه یم. فالحمد لله دومز قوتلیمز.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Müteaddit kumandanlar vardır (*). Ordu hadd-i azamisine varmıştır, vaziyet iyidir. Ordu başındakiler orduyu idare edebileceklerdir (**). Bizim en büyük vazifemiz siyaset (2) ve daha sairedir. Milleti yaşatacak yalnız harp değildir, idare-i mülktür. Bu nokta üzerinde, âmmenin terfîhi ve hoşnudîsini mucip olacak şeylerle uğraşmalıdır. Hakka (S) doğru yürüyelim, bilelim ki dünyada fert yoktur millet vardır.

Not

1 – Sözlerinin mukaddimesinde bize sormuş. Taarruz edeceğiz demişiz. Yapamayacaksınız demiş.

- Vaktiyle izahat-ı kâfiye verilmişti. Cephane, kış, elbise, hazırlık derecesi ilh.

- Salâhaddin Bey ne istiyor. Tamamen hazırlanmadan orduyu tesadüfe mi atmak? Bunu yapamayız.

2 – (*) Hayır, (**) öyle diyorlar, (2) başkumandanlığım değil.

3 – (S) Hakka doğru yürümek için hakkı teslim etmek lâzımdır. Millet fertlerden mürekkeptir. Binaenaleyh fert vardır.

Birçok kumandanlar vardır (*). Ordu üst sınırına varmıştır, durum iyidir. Ordu başındakiler orduyu idare edebileceklerdir (**). Bizim en büyük görevimiz siyaset (2) ve daha başka şeylerdir. Milleti yaşatacak yalnız savaş değildir, ülkeyi yönetmektir. Bu nokta üzerinde, halkın refahını ve hoşnutluğunu sağlayacak şeylerle uğraşılmalıdır. Hakka (S) doğru yürüyelim, bilelim ki dünyada fert yoktur millet vardır.

Not

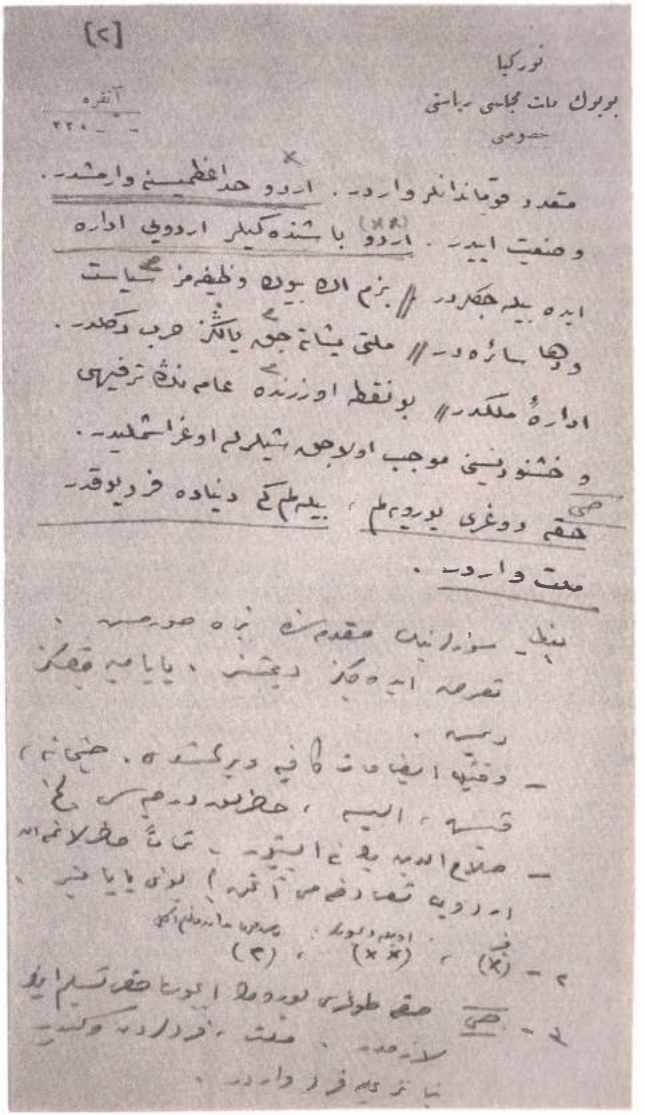
1 – Sözlerinin başında bize sormuş. Taarruz edeceğiz demişiz. Yapamayacaksınız demiş.

- Zamanında yeterli bilgi verilmişti. Cephane, kış, elbise, hazırlık derecesi vb.

- Salâhaddin Bey ne istiyor. Tamamen hazırlanmadan orduyu tesadüfe mi atmak? Bunu yapamayız.

2 – (*) Hayır, (**) öyle diyorlar, (2) başkumandanlığım değil.

3 – Hakka doğru yürümek için hakkı teslim etmek gerekir. Millet bireylerden oluşur. Bu nedenle birey vardır.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Efendim, Başkumandanlık Kanunu'nun ihtiva ettiği mahâzir anlaşılmadı deniyor. Bendeniz bundan ne gibi mahâzir çıkacağını iki kelime ile söylemek isterim. O da bugünkü vaziyet-i askeriyenin masârifine hükûmet-i askeriyenin tahammül edememesindeki hükûmetin aleyhine tetkik edememesidir.

Doğru değildir.

Efendim, çünkü buna elimizi uzattığımız gibi "Başkumandanlık salâhiyetidir" diyorlar.

Bir misal: İaşe masârifini taksîr... Harp Encümeninde biz karar verdik. Ordunun ve kumanda makamâtının teşkil ve tertibinde tadilât yapmak isterlerse doğru olmaz.

Efendiler, bugün vaziyet-i haliyeyi bir fecaatle tasvir etmek lüzumu yok. Biliyorsunuz bunları ve bu vaziyeti idame edebilmek için memleketin kudreti yok. Bu ayânen görünüyor. Eğer uzak noktalara ellerimizi uzatarak topladığımız paralarla ..... toplanabilecek iki-üç parayı

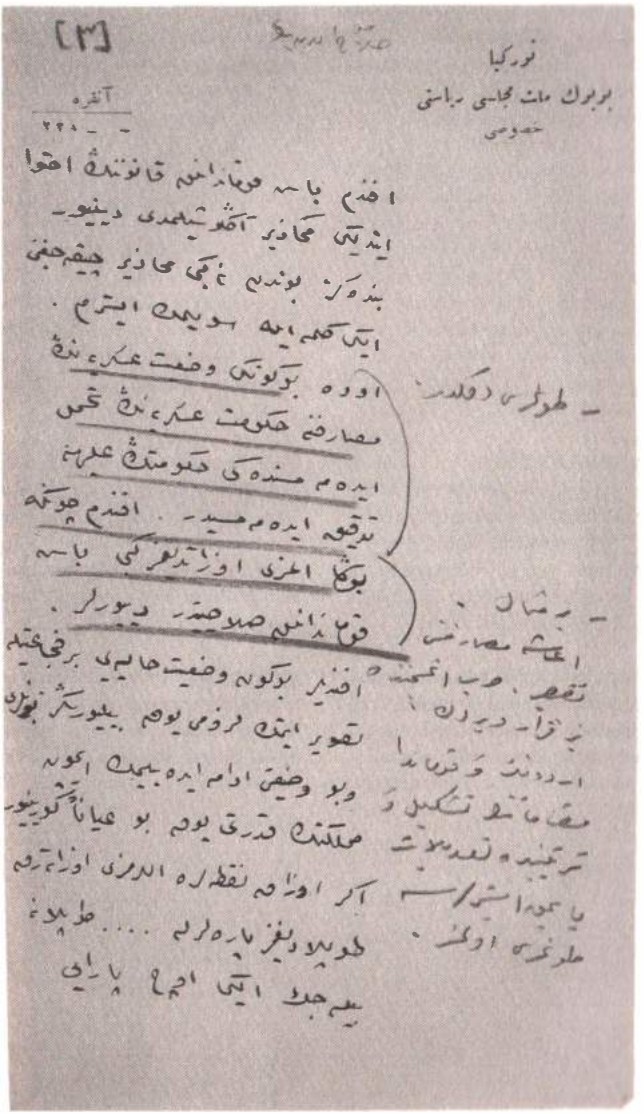
Efendim, Başkumandanlık Kanunu'nun içerdiği sakıncalar anlaşılmadı deniyor. Bendeniz bundan ne gibi sakıncalar çıkacağını iki kelime ile söylemek isterim. O da bugünkü askerî durumun masraflarına hükümetin tahammül edememesindeki hükümetin aleyhine araştıramamasıdır.

Doğru değildir.

Efendim, çünkü buna elimizi uzattığımız gibi "Başkumandanlık yetkisidir" diyorlar.

Bir örnek: Yiyecek harcamalarını azaltmak... Savaş Komisyonunda biz karar verdik. Ordunun ve kumanda makamlarının oluşumunda ve düzenlenmesinde değişiklik yapmak isterlerse doğru olmaz.

Efendiler, bugün durumu bir facia olarak tanımlamak gereği yok. Biliyorsunuz bunları ve bu durumu sürdürebilmek için memleketin kudreti yok. Bu apaçık görünüyor. Eğer uzak noktalara elimizi uzatarak topladığımız paralarla ..... toplanabilecek iki-üç parayı

▼ Günümüz Türkçesiyle

bir araya getirmek istiyor. Acaba Meclis bu eline geçirebildiği varidatla ne kadar müddet ordusunu tutabileceğini zan ve tahmin edebilmektedir. Niçin bu konuşulmuyor, niye konuşamıyoruz.

Menâbi-i maliyemizin tetkikinde, Başkumandanlık ne vakit mani oldu? İşte Maliye Vekâleti, işte Meclis... Fakat orduyu ne kadar müddet tutabiliriz! Bunu aleni müzakere etmek caiz değildir. Bizim ordunun mevcudiyeti para ile ölçülemez.
Ben bu işe karar verdiğim zaman bana sordular, ne kadar para ilh...
Hikâye

bir araya getirmek istiyor. Acaba Meclis bu eline geçirebildiği gelirlerle ne kadar süre ordusunu tutabileceğini zan ve tahmin edebilmektedir. Niçin bu konuşulmuyor, niye konuşamıyoruz.

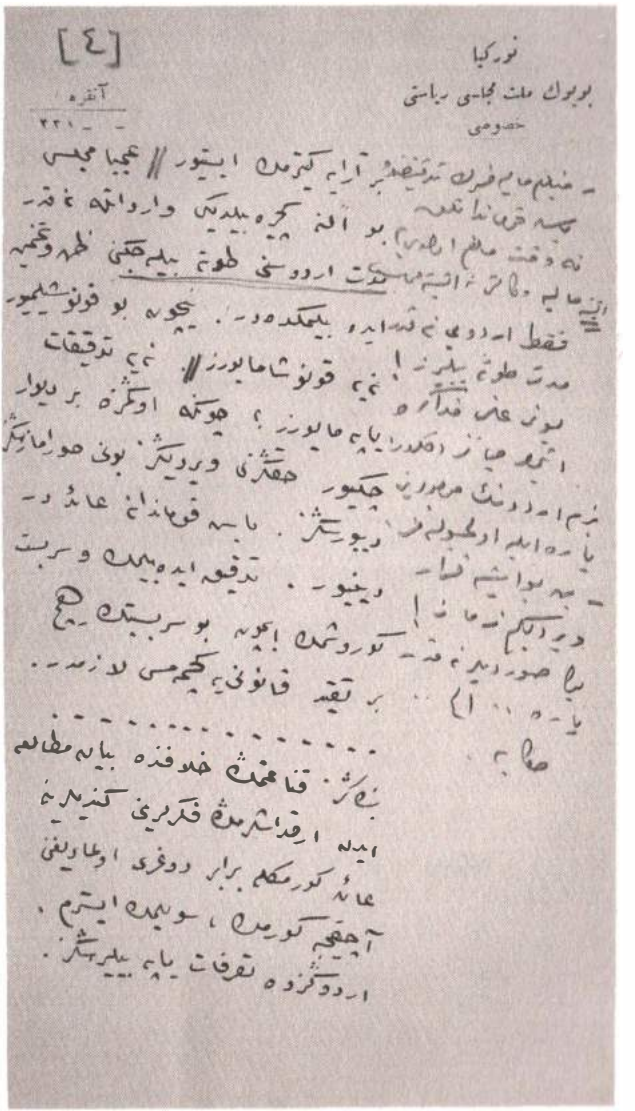
Parasal kaynaklarımızın incelenmesinde, Başkumandanlık ne zaman engel oldu? İşte Maliye Bakanlığı, işte Meclis... Fakat orduyu ne kadar süre tutabiliriz! Bunu açık görüşmek uygun değildir. Bizim ordunun varlığı para ile ölçülemez.
Ben bu işe karar verdiğim zaman bana sordular, ne kadar para vb...
Hikâye

Niye tetkikat yapamıyoruz. Çünkü önümüze bir duvar çekiyor, "hakkınızı verdiniz bunu soramazsınız" diyorsunuz. "Başkumandan'a aittir" deniyor. Tetkik edebilmek ve serbest görüşmek için bu serbestînin hiçbir takayyûd-i kanunîye geçmemesi lâzımdır.

Bendeniz kanaatimin hilâfında beyan-ı mütalâa eden arkadaşlarımın fikirlerini kendilerine ait görmekle beraber doğru olmadığını açıkça görmek, söylemek isterim. Ordumuzda tasarrufât yapabilirsiniz.

Niye inceleme yapamıyoruz. Çünkü önümüze bir duvar çekiyor, "hakkınızı verdiniz bunu soramazsınız" diyorsunuz. "Başkumandan'a aittir" deniyor. İnceleyebilmek ve serbest görüşmek için bu serbestliğin önüne hiçbir yasal kısıtlamanın geçmemesi gereklidir.

Bendeniz düşüncemin tersine görüş bildiren arkadaşlarımın görüşlerini kendilerine ait görmekle beraber doğru olmadığını açıkça görmek, söylemek isterim. Ordumuzda tasarruflar yapabilirsiniz.

Memleketler üzerinde vaki olan vaziyetlerde kanun angaryayı men' eder. Angarya yaptırıyorsunuz doğru mudur?...

Fakat düşman, zaruret, davanın kutsiyeti icabında angaryayı da emreder. Kanun-ı hakiki odur.

.....

Orduda bir şey var ki belki hiç kimsenin şeyi olmaksızın ve mukteza-yı ahval devam edip gidiyor. Bu fesada doğru gider. Yanlış olan şeyi ortadan kaldırmak lâzımdır. Yoksa burada herkesin birbirinden şüphe etmeye müsaade yoktur...

Orduda fesada doğru giden hiçbir şey yoktur. Bu fikirlerini tashih etsinler ve siyaseti ıdlâl etmesinler. Ordu namına bunu kemal-i şiddetle reddederim. Fesat varsa kendi kalbinde aramalıdır.

▼ Günümüz Türkçesiyle

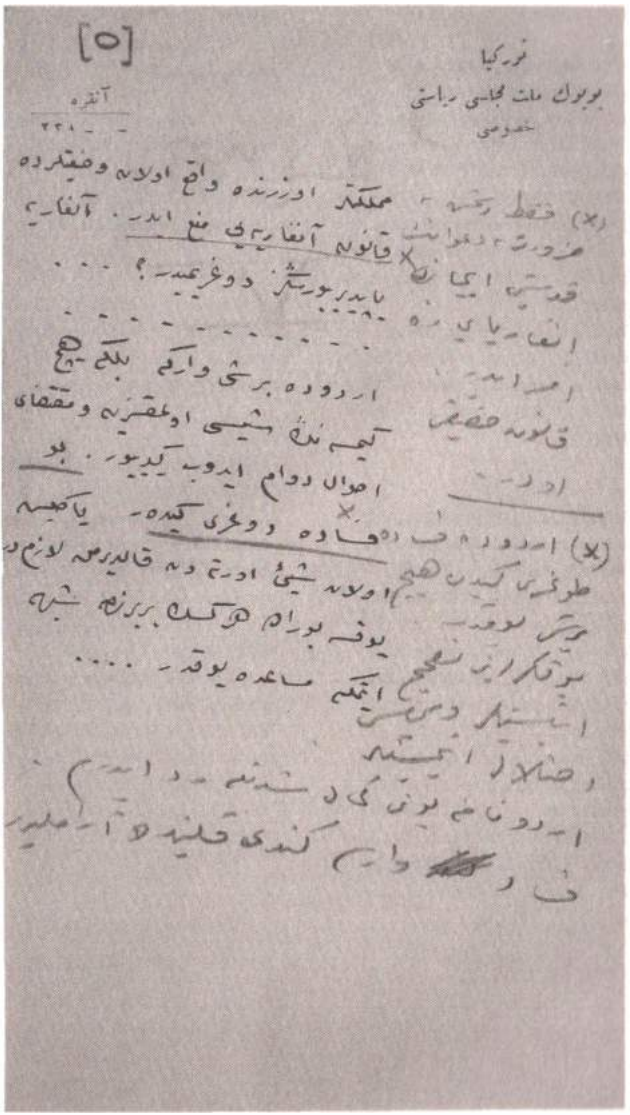
Memleketler üzerinde gerçekleşen durumlarda yasa angaryayı engeller. Angarya yaptırıyorsunuz doğru mudur?

Fakat düşman, zorunluluk, davanın kutsallığı gerektiğinde angaryayı da emreder. Gerçek yasa odur.

.....

Orduda bir şey var ki belki hiç kimsenin şeyi olmaksızın ve işin gereği devam edip gidiyor. Bu bozulmaya doğru gider. Yanlış olan şeyi ortadan kaldırmak gerekir. Yoksa burada herkesin birbirinden şüphe etmesine izin yoktur..

Orduda bozulmaya doğru giden hiçbir şey yoktur. Bu düşüncelerini düzeltsinler ve siyaseti yolundan çıkarmasınlar. Ordu namına bunu şiddetle reddederim. Bozukluk varsa kendi kalbinde aramalıdır.

Vasıf Bey (Sivas)

Efendim Başkumandanlık Kanunu, her orduda bir başkumandanlık bulunuyor. Ayrıca bir kanun yoktur. Dünyanın hiçbir tarafında bulunmaz. Başkumandanların vazifesi, müteaddid kumandanların vazifesi gibi kavânîn-i askeriyede nasıl muayyen ise başkumandanlık vazifesi de o suretle muayyendir. Onun fevkinde bir şey yapmak fazla ve bîlüzumdur.

Bugün Meclis-i âliden bir kolordu kumandanının salâhiyetine dair bir kanun çıkmadı ve çıkmasına lüzum yok. Çünkü ahkâm-ı askeriye, kavânîn-i *[devamı s. 200'de]*

Not

Hükümetlerin şekilleri muhteliftir. Bazılarının başında padişah, kral, imparator; bazılarının reisicumhurlar... Bizim şekl-i hükümetimiz bunlardan farklı, yeni bir şekildir. Hadisenin doğurduğu başkumandan, kral veya reisicumhurdur. Bizde Meclisin şahsiyet-i maneviyesindedir.

1 ve 2'nci şekillerde meclisler yalnız teşrîîdir. Başkumandanın sıfat ve salâhiyeti en büyük iktidardır. Vakt-i seferde bu zevat ya bizzat Almanya İmparatoru gibi ve bi'l-vekâle bu vazifelerini ifa ederler. Vekiller asillerin

▼ Günümüz Türkçesiyle

Vasıf Bey (Sivas)

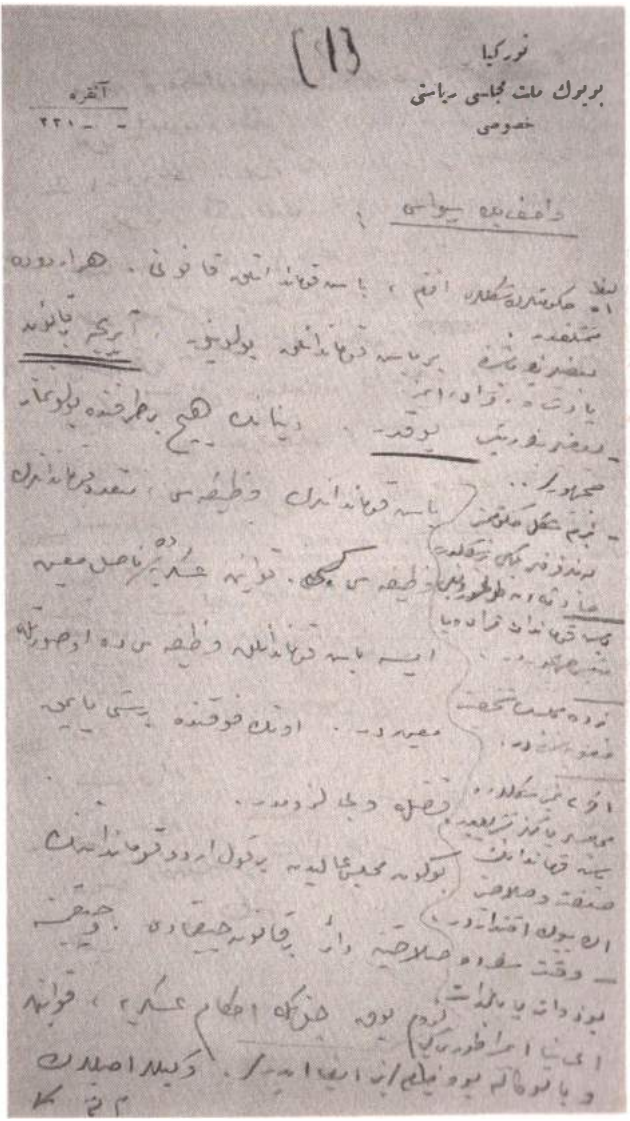
Efendim Başkumandanlık Kanunu, her orduda bir başkumandanlık bulunuyor. Ayrıca bir kanun yoktur. Dünyanın hiçbir tarafında bulunmaz. Başkumandanların görevi, çeşitli kumandanların görevi gibi askerlikle ilgili yasalarda nasıl belirlenmişse başkumandanlık görevi de o şekilde belirlidir. Onun üstünde bir şey yapmak fazla ve gereksizdir.

Bugün Yüce Meclisten bir kolordu kumandanının yetkileri ile ilgili bir yasa çıkmadı ve çıkmasına gerek yok. Çünkü askerlikle ilgili emirler, yasalar,

Not

Hükümetlerin şekilleri çeşitlidir. Bazılarının başında padişah, kral, imparator; bazılarının cumhurbaşkanları... Bizim hükümet şeklimiz bunlardan farklı, yeni bir şekildir. Olayların doğurduğu başkumandan, kral veya cumhurbaşkanıdır. Bizde Meclisin manevi kişiliğindedir.

1 ve 2'nci şekillerde meclisler yalnız yasama işlevini yapar. Başkumandanın sıfat ve yetkisi en büyük iktidardır. Savaş zamanında bu kişiler ya bizzat Almanya İmparatoru gibi ve vekâlet yoluyla bu görevlerini yaparlar. Vekiller asillerin

mevcut ve mütehassıl kudret ve salâhiyetleriyle başkumandanlık vazifelerini ifa ederler.

Ordunun seferberliği ile beraber başkumandan olan zat hakkında da irade-i hükümdârî sadır olur (yahut reisicumhurun). Bir defa harp başlarsa memleketin bütün varlığı başkumandanın nokta-i nazarına tabi olur. Çünkü memleketin ve milletin varlığı o başkumandanın muvaffakiyetine vâbestedir.

Şimdi başkumandanlık hakkında sâdır bu emrin adı kanun değil ise onun hikmeti teşrîî meclislerin zaten başkumandanlık tevcihi salâhiyetinden mahrum bulunmalarıdır.

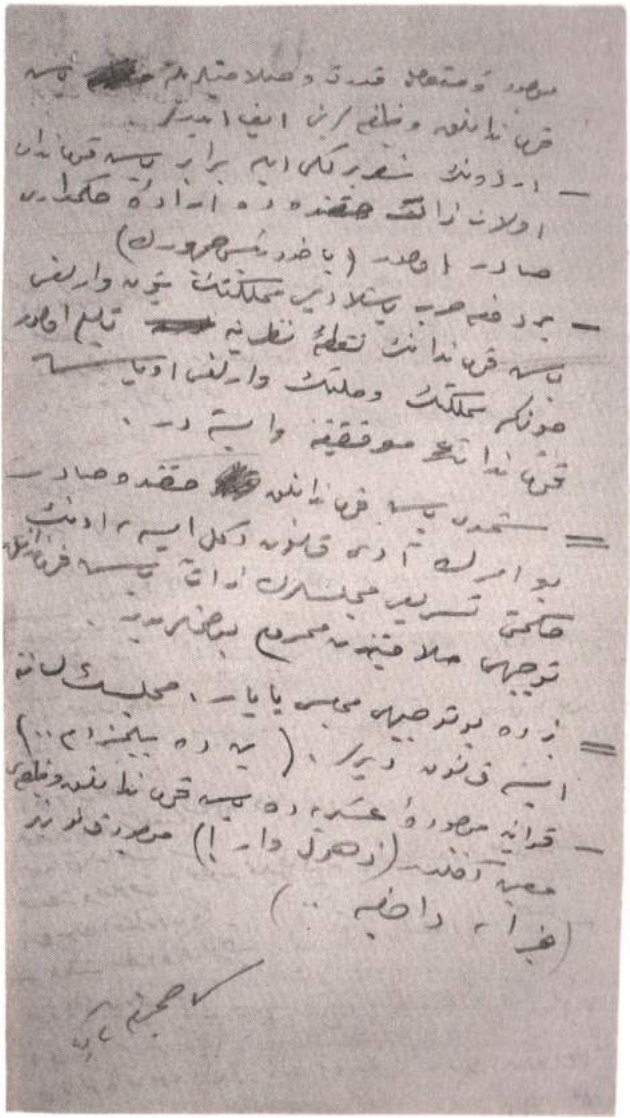
Bizde bu tevcihi Meclis yapar. Meclisin lisanına ise kanun derler (ben de bilmezdim). Kavânîn-i mevcude-i askeriyede başkumandanlık vazifesi muayyen değildir (zühûl var). Mevcut kanunlar (Ceza, Dahiliye) ulûm-ı vazife ve salâhiyeti değil kumandanlık sıfatını ifade eder.

▼ Günümüz Türkçesiyle

mevcut ve sonradan ortaya çıkan kuvvet ve yetkileriyle başkumandanlık görevlerini yaparlar. Ordunun seferberliği ile beraber başkumandan olan kişi hakkında da hükümdarın emri çıkar (yahut reisicumhurun). Bir defa savaş başlarsa memleketin bütün varlığı başkumandanın bakış açısına bağlı olur. Çünkü memleketin ve milletin varlığı o başkumandanın başarısına bağlıdır.

Şimdi başkumandanlık hakkında çıkan bu emrin adı yasa değil ise onun nedeni, yasama meclislerinin zaten başkumandanlık verme yetkisinin olmamasındandır.

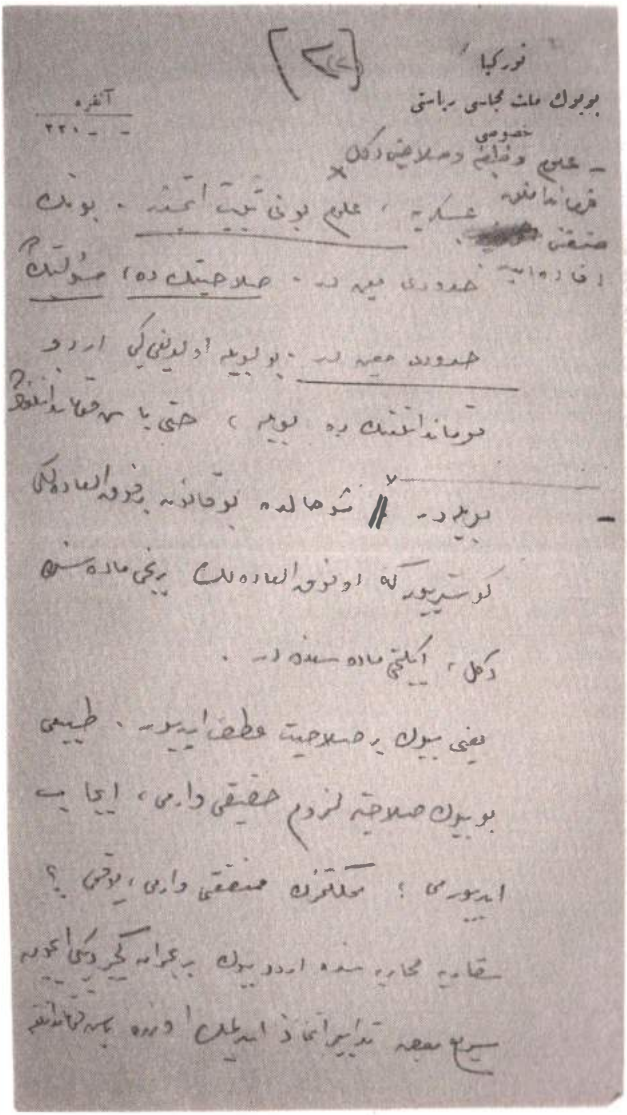
Bizde bu görevlendirmeyi Meclis yapar. Meclisin söylediklerine ise yasa derler (ben de bilmezdim). Yürürlükte olan askerlikle ilgili yasalarda başkumandanlık görevi belirlenmiş değildir (unutma var). Yürürlükte olan yasalar (ceza, içişleri) görev ve yetkilerle ilgili bilgileri değil kumandanlık tanımını ortaya koyar.

▼ Günümüz Türkçesiyle

[s. 196'dan devam]
askeriye, ulûm bunu tespit etmiştir. Bunun hududu muayyendir. Salâhiyetin de mesuliyetin de hududu muayyendir. Bu böyle olduğu gibi ordu kumandanlığının da böyle hatta başkumandanlığın da böyledir. Şu halde bu kanun bir fevkaladeliği gösteriyor ki o fevkaladelik birinci maddesinde değil ikinci maddesindedir.
Yani büyük bir salâhiyet atfediyor. Tabii büyük salâhiyete lüzum-ı hakiki var mı, icap ediyor mu? Memleketimizin menfaati var mı, yok mu? Sakarya Muharebesi'nde ordu büyük bir buhran geçirdiği için seri bazı tedâbir ittihaz edilmek üzere başkumandanlığa

bilim bunu belirlemiştir. Bunun sınırları belirlidir. Yetkinin de, sorumluluğun da sınırı belirlidir. Bu böyle olduğu gibi ordu kumandanlığının da böyle, hatta başkumandanlığın da böyledir. Şu halde bu yasa bir olağanüstülüğü gösteriyor ki o olağanüstülük birinci maddesinde değil ikinci maddesindedir.
Yani büyük bir yetki veriyor. Doğal olarak büyük yetkiye gerçekten gerek var mı, gerekiyor mu? Sakarya Savaşı'nda ordu büyük bir kriz geçirdiği için hızlı bazı önlemler almak üzere başkumandanlığa

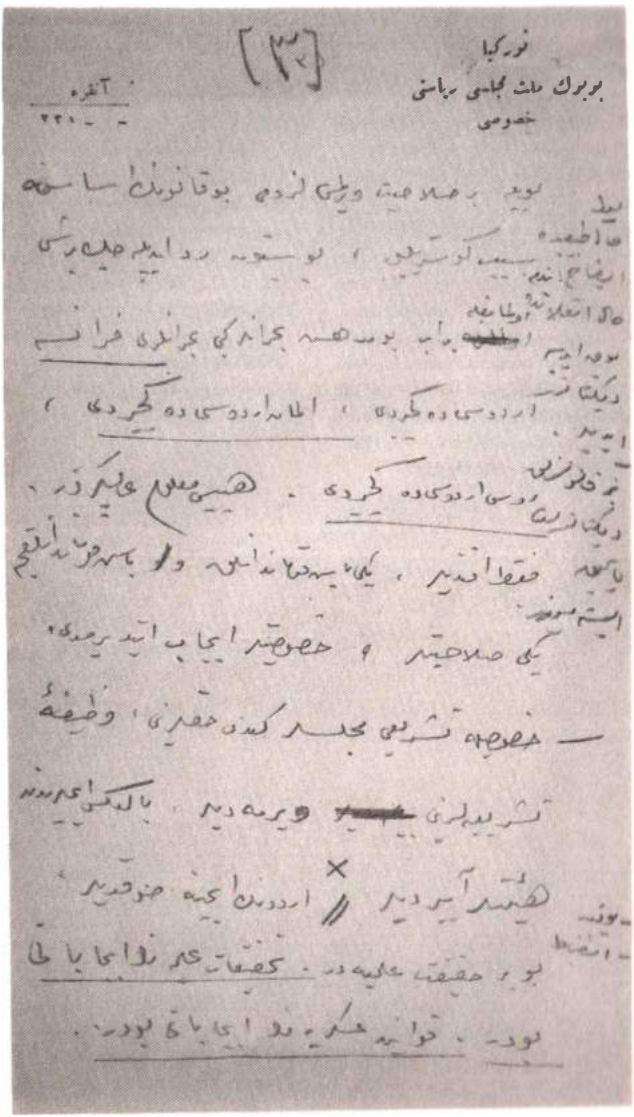
▼ Günümüz Türkçesiyle

böyle bir salâhiyet verilmesi lûzumu bu kanunun esasına sebep gösteriliyor. Büsbütün reddedilebilecek bir şey olmamakla beraber bu mühiş buhranlar gibi buhranları Fransa ordusu da geçirdi, Alman ordusu da geçirdi, Rus ordusu da geçirdi. Hepsi malûm-ı âlinizdir. Fakat efendiler, yeni başkumandanlık ve o başkumandanlıkça yeni salâhiyetler ve hususiyetler icap ettirmedi. Hususiyle teşrîî meclisler kendi haklarını, vazife-i teşrîiyelerini vermediler. Bilakis içlerinden heyetler ayırdılar, ordu içine soktular. Bu bir hakikat-i ilmiyedir. Tahkikat-i ilmiyenin icâbâtı budur. Kavânîn-i askeriyenin icâbâtı budur.

Not
Hal-i tabiide izah ettim. Hal-i inkılâb da yok idiyse diktatör idiler. Biz kanunsuzluk, diktatörlük yapmak istemiyoruz.
- Yoktur.
- İnzibat

Böyle bir yetki verilmesi gereği bu yasanın esasına neden gösteriliyor. Büsbütün kabul edilmeyecek bir şey olmamakla beraber bu olağanüstü krizler gibi krizleri Fransa ordusu da geçirdi, Alman ordusu da geçirdi, Rus ordusu da geçirdi. Hepsi sizce bilinmektedir. Fakat efendiler, yeni başkumandanlık ve o başkumandanlıkça yeni yetkiler ve özellikler gerektirmedi. Özellikle yasama meclisleri kendi haklarını, yasama görevlerini vermediler. Tersine, içlerinden kurullar ayırdılar, ordu içine soktular. Bu bir bilimsel gerçektir. Bilimsel incelemenin gerekleri bunlardır. Askerlikle ilgili yasaların gereği budur.

Not
Doğal durumda açıkladım. Devrim durumu da yok idiyse diktatör idiler. Biz kanunsuzluk, diktatörlük yapmak istemiyoruz.
- Yoktur.
- Disiplin

Değildir diye cesarette bulunacak bir arkadaşımız varsa mutlaka hata etmiş olacaktır.

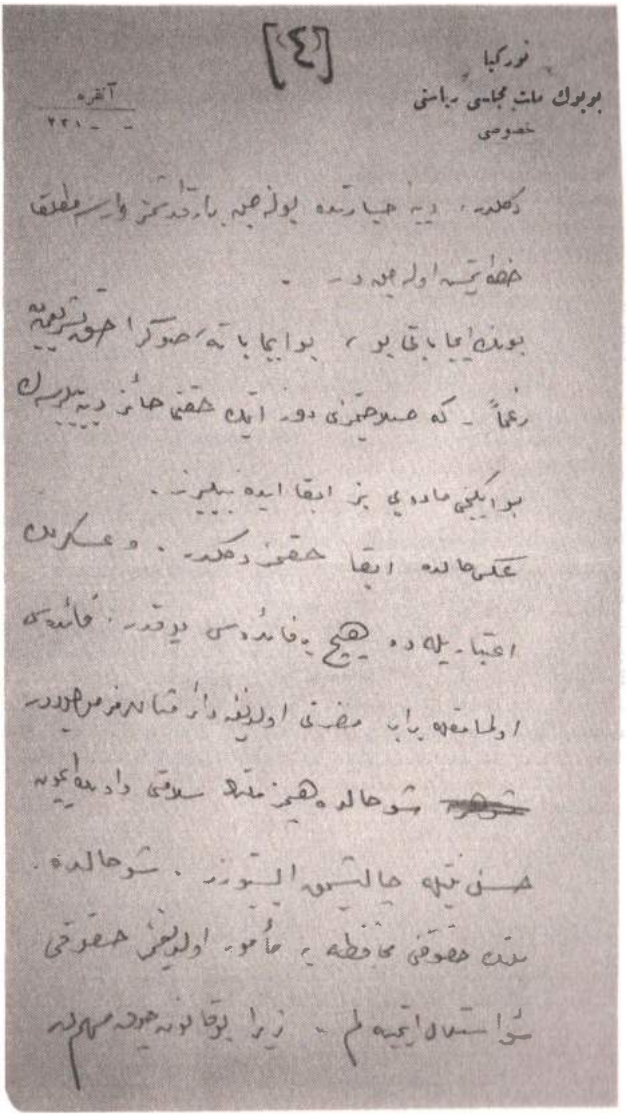
Bunun icâbâtı bu, bu icâbâta sonra hakk-ı teşriiyeye rağmen ki salâhiyetimizi devretmek hakkını haiz diyebilirsek bu ikinci maddeyi biz ibka edebiliriz.

Aksi halde ibka hakkımız değildir ve askerlik itibarıyla da hiçbir faydası yoktur. Faydası olmamakla beraber mazarratı olduğuna dair misallerimiz mevcuttur. Şu halde hepimiz milletin selâmeti ve onun için hüsn-i niyetle çalışmak istiyoruz. Şu halde milletin hukukunu, muhafazaya memur olduğumuz hukuku sû- i istimal etmeyelim. Zira bu kanun çok mühimdir.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Değildir diye cesarette bulunacak bir arkadaşımız varsa mutlaka hata etmiş olacaktır.

Bunun gereği bu, bu gereklere sonra yasama hakkına rağmen ki yetkilerimizi devretmek hakkını taşır diyebilirsek bu ikinci maddeyi biz böylece bırakabiliriz. Tersi durumda böyle bırakmak hakkımız değildir ve askerlik bakımından da hiçbir yararı yoktur. Yararı olmamakla beraber zararı olduğuna dair örneklerimiz vardır. Şu halde hepimiz milletin esenliği ve onun için iyi niyetle çalışmak istiyoruz. Şu halde milletin haklarını, kurumakla görevli olduğumuz hakları suiistimal etmeyelim. Zira bu yasa çok önemlidir.

[٤]

تورکیا
بویوك ملت مجلسی ریاستی
خصوصی

آنقره
٢٢٠ - -

دکلره : دیه جیارتده بولونجه یاردیمی واسطه
خصوصیه اولمیه جق .
بوندن ایجاب ایدیور ، بو ایجابات حضورا حرمه ریعه
رغماً - که عدلیه نك دوغریدن دوغریه حقنده حائز دیه بولدیغی
بو ایکنجی مادده یی بز ابقا ایده بیلیرز .
عکس حالده ابقا حقنی دکلز . و عکس حالده
اعتبارله ده هیچ بر فائده سی یوقدر . فائده سز
اولمامق ایچون بابك مضمونی اولدیغی دائر شمدیکی فرض اولنمقده
شو حالده هیچ بر سبب سلبی داخلده ایکنجی
صنفه حائز اولمیه جقدر . شو حالده .
بندن حقوقی محافظه یه حاجه اولدیغی حقوقی
سؤاستعمال ایتمیه جکم . زیرا یوقاریده حرمه محترمه

▼ Günümüz Türkçesiyle

Cepheye memur olan bir başkumandan ordunun gerideki ihtiyacatına kumandan değildir.

Doğru değildir.
Sivrihisar'da iddihârât
Bizzat yapacak değildir. Yalnız küçük işleri bilen insanlar büyük işlerin nasıl idare olunduğunu tasavvur edememektedir.

Cephede görevli olan bir başkumandan ordunun gerideki ihtiyacatına kumandan değildir.

Doğru değildir.
Sivrihisar'da askeri yığınak
Bizzat yapacak değildir. Yalnız küçük işleri bilen insanlar büyük işlerin nasıl yönetileceğini tasavvur edememektedir.

Ordunun noksanlarını ikmâl gibi vazife ve buna aid en ağır işleri yapmak mümkün müdür? Adîmü'l-imkândır. Zaman bize gösterdi. Biz yedi aydan beri yani Sakarya Muharebesi'nden sonra işte hâlâ kıpırdayamadık ve kıpırdayamayacağız (bravo... alkışlar).

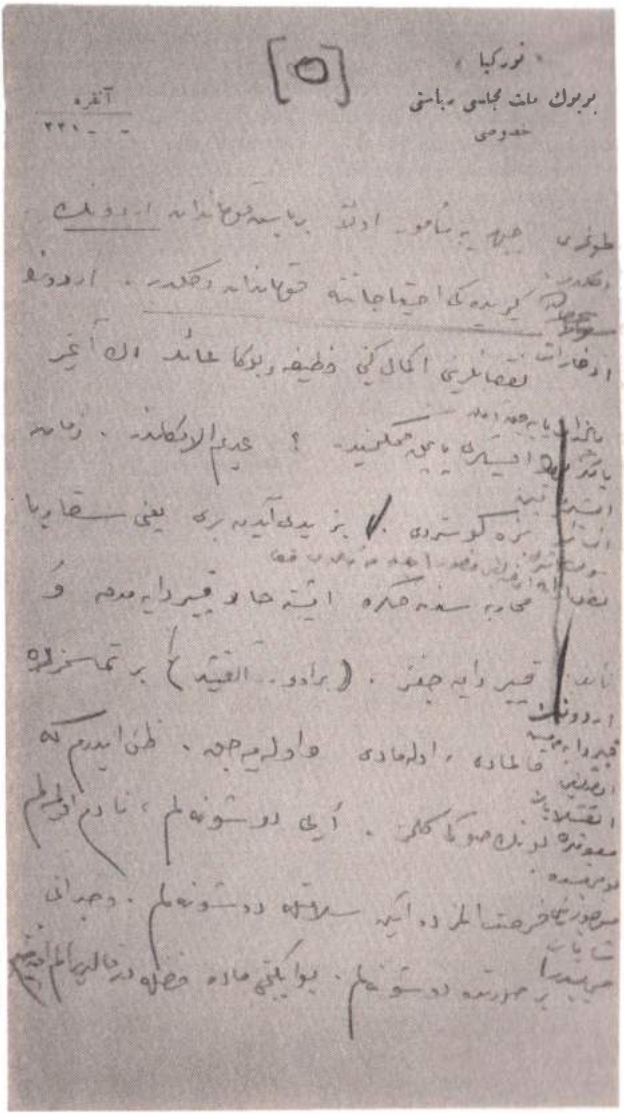
Teessüf.
Ordunun kıpırdayamamış olduğunu alkışlayan mebusların bu mecliste mevcudiyeti şayan-ı hicabdır.

Ordunun noksanlarını tamamlamak gibi vazife ve buna ait en ağır işleri yapmak mümkün müdür? İmkânsızdır. Zaman bize gösterdi. Biz yedi aydan beri yani Sakarya Muharebesi'nden sonra işte hâlâ kıpırdayamayacağız (bravo... alkışlar).

Teessüf.
Ordunun kıpırdayamamış olduğunu alkışlayan mebusların bu mecliste mevcudiyeti utanç vericidir.

Bir temasımız da kalmadı. Olamadı ve olamayacak. Zannederim ki bunun sonu gelmez. İyi düşünelim, nâdim olmayalım. Fırsat elimizde iken selametle düşünelim. Vicdani bir surette düşünelim. Bu ikinci madde fazladır kaldıralım, efendim.

Bir temasımız da kalmadı. Olamadı ve olamayacak. Sanırım ki bunun sonu gelmez. İyi düşünelim, pişman olmayalım. Fırsat elimizde iken selametle düşünelim. Vicdani bir surette düşünelim. Bu ikinci madde fazladır kaldıralım, efendim.

▼ Günümüz Türkçesiyle

(Fevzi Paşa'ya cevaben) Rica ederim, müdafaa-i milliye ve erkân-ı harbiye-i umumiye gibi iki kuvveti tevhid etmek suretini münasip görüyorsunuz. Ordunun sevk ve hareketi esasen dünyanın her tarafında başkumandanlıkla onun karargâhını teşkil eden erkân-ı harbiyenindir ve bunlar cephe "otorite"sidir.

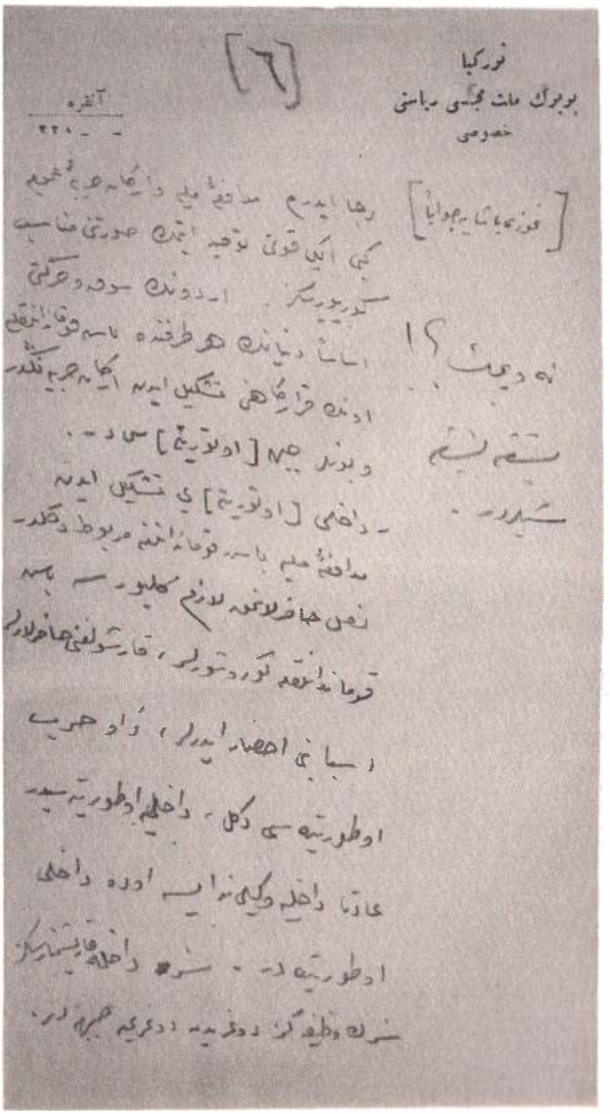
Ne demek başka başka şeylerdir.

Dahilî "otorite"yi teşkil eden müdafaa-i milliye başkumandanlığa merbut değildir. Nasıl hazırlanmak lâzım geliyorsa başkumandanlıkla görüşürler, karşılığını hazırlarlar, esbâbını ihzar ederler ve o harp otoritesi değil dahiliye otoritesidir. Adeta dahiliye vekili ne ise o da dahilî otoritedir. Siz dahile karışamazsınız, sizin vazifeniz doğrudan doğruya cephedir.

(Fevzi Paşa'ya cevap olarak) Rica ederim, millî savunma ve genelkurmay gibi iki gücü birleştirmek şeklini uygun görüyorsunuz. Ordunun yönetim ve hareketi esas olarak dünyanın her tarafında başkumandanlıkla onun karargâhını oluşturan genelkurmaydır ve bunlar cephe "otorite"sidir.

Ne demek başka başka şeylerdir

İç "otorite"yi oluşturan millî savunma, başkumandanlığa bağlı değildir. Nasıl hazırlanmak gerekiyorsa başkumandanlıkla görüşürler, karşılığını hazırlarlar, gereklerini hazır bulundururlar ve o harp otoritesi değil içişleri otoritesidir. Neredeyse içişleri bakanı ne ise o da içişlerinde otoritedir. Siz içeriye karışamazsınız, sizin göreviniz doğrudan doğruya cephedir.

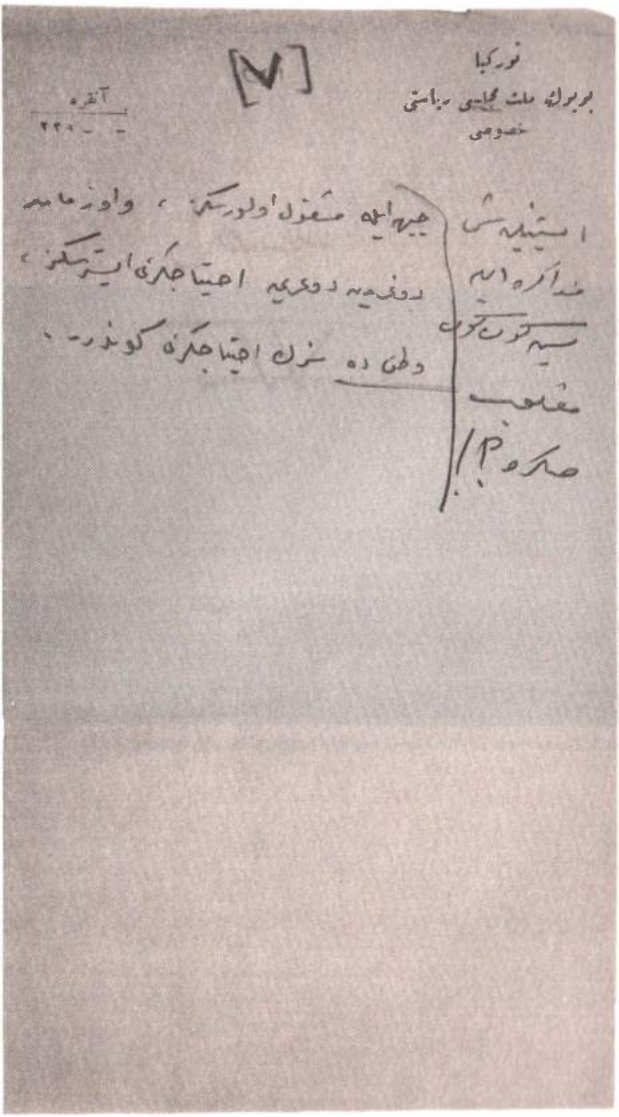
Cephe ile meşgul olursunuz ve o zaman doğrudan doğruya ihtiyacınızı istersiniz. Vatan da sizin ihtiyacınızı gönderir.

İstenilen şey müzakere ile beş gün gün mağlup, sonra da!

▼ Günümüz Türkçesiyle

Cephe ile ilgilenirsiniz ve o zaman doğrudan doğruya ihtiyacınızı istersiniz. Vatan da sizin ihtiyacınızı gönderir.

İstenilen şey görüşme ile beş gün gün mağlup sonra da!

[V]

تورکیا
بویوك ملت مجلسی ریاستی
خصوصی

آنقره
۲۲۹ - -

استیضاح
مذاکره ایله
سیاست تحریر
مطلب
صکره ؟!

جبهه ایله مشغول اولورکن ، واوزمانه
دوغریه دوغریه احتیاجکزه ایرشکز ،
دیو ده سزك احتیاجکزه کوندرن ،

Mustafa Kemal Paşa Büyük Taarruz sabahı Kocatepe'de (26 Ağustos 1922).

Mustafa Kemal Paşa Balıkesir'de manevralarda (8 Şubat 1922).

Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM'nin 6 Mayıs 1922 Tarihli Gizli Oturumunda Yaptığı Konuşma

Mustafa Kemal Paşa (Başkumandan)(Ankara)

– Efendiler, Başkumandanlık Kanunu'nun temdidi münasebetiyle Perşembe günü cereyan eden müzâkerâtta rahatsızlığım münasebetiyle maatteessüf bulunamamıştım. Fakat cereyan eden müzakereye –netice itibarıyla– muttali oldum. Neticesi yani muamelesi nâ-tamam kalmış olması beni müzakerenin safahatına dahi kesb-i ıttılâa sevk etti. Bu münasebetle o müzakerede söz söylemiş olan arkadaşların tekmil sözlerini gözden geçirdim, verilen reyleri tetkik ettim. Binaenaleyh, bulunmuş kadar vâkıf olduğumu zannederim.

Efendiler, Başkumandanlık Kanunu'nun yapıldığı günü hep beraber tahattur edelim: Yunan orduları bazı muvaffakiyetli harekâttan sonra Ankara istikametine yürümekte idi. Ordumuz Sakarya gerisine kadar gelmiş idi. Meclis-i Âliniz bu düşman ordusunu bertaraf etmek ve vaziyet-i umumiyeyi tahlis eylemek için bir çare ve tedbir düşünmek mecburiyetini hissetti. Bu tedbir ve çare neticesi, Başkumandanlık ihdasıyla ona salâhiyet-i kâfiye itası suretinde tecelli etti. Başkumandanlık Kanunu yapılırken bu kanunun üç aydan fazla hakk-ı hayata malik olmamasını heyet-i celîlenize teklif eden doğrudan doğruya bendeniz idim. Bu kanunla vücuda getirilen Başkumandanlık vazifesini deruhte ettikten üç ay sonra kanunun temdidi veya lağvı yine heyet-i celîleniz huzurunda münakaşa edildi. Bidayette olduğu gibi bu münakaşa neticesinde de heyet-i celîlenizin ekseriyeti bu kanunun temdidi taraftarı oldu. Ondan sonraki tedbirler de bu suretle neticelendi. Ancak mebdeinde ve müntehasında daima bu kanunun adem-i lüzumundan yahut lüzum-ı tadilinden bahseden ve Başkumandanlığın mevcudiyetinden müşteki olan zevat vardı. Mebdede olduğu gibi müntehada da yani bugün de aynı müştekiler yüzünden Başkumandanlık sıfat ve salâhiyeti hakkındaki münakaşât malûmunuz olan son manzarayı irae etmiştir. Bendeniz lüzumsuz bir mevkiin, bir makamın mutlaka idamesi taraftarı değilim. Sonra, herhangi bir makamın lâyüsel olacak salâhiyetlere malikiyetini temin edecek kanunların da idamesi taraftarı değilim. Ancak bu makamın ve bu makama salâhiyet-bahş olan kanunun lüzum ve adem-i lüzumunu düşündüğümüz zaman kendi nokta-i nazarımı da açık söylemek mecburiyetinde bulunuyorum. Fakat müsaade buyurursanız son nokta-i nazarımı söylemeden evvel meselenin mahiyetini teşrih etmek için hasbıhal tarzında birkaç söz söyleyeyim ve sözlerimi bunun adem-i lüzumu hakkında, bunun adem-i lüzumuna dair söz söylemiş olan zevatın bazı sözlerinden de istiâne edeyim. Meselâ Salih Efendi, söylediği sözlerde bir hakkın gaspı mevzu-i bahistir. Mustafa Kemal

Paşa bu hakkı bizden gasp etmek istiyorsa kendisini küçültür ve biz de o hakkı sarihimizi vermeyecek iken verirsek aptalız...

Efendiler, Başkumandanlık ihdası ve Başkumandanlık Kanunu'nun yapılması mevzu-i bahis olduğu ilk gün bu kürsüde söylenilen sözleri hatırlayalım. Ben hiç kimseye beni Başkumandan yapınız demedim. Ben hiç kimseye bu salâhiyeti bana veriniz demedim. Bilakis bütün Meclis bana behemehal Başkumandan olacaksın dedi. Bugün en müşteki olan arkadaşlarım bu kürsüden feryat ettiler. Dediler ki: Başka yapacak çare yoktur. Reisimizi Başkumandan yapalım. Onunla beraber, ordumuzla beraber zafere gidelim. (Doğru sedaları) Binaenaleyh benim hiçbir vakit hatırıma gelmedi ki Meclis-i Âlinin tamamen, kısmen , cüz'en salâhiyetini gasp edeyim ve böyle bir tasavvur benden uzak olsun...

Arkadaşlar, açık ifademden beni mazur görünüz. Her birinizin salâhiyet-i fevkalade ile intihap olunmasına ve salâhiyet-i fevkalade ile müntehâb zevatın burada bütün memleketin mukadderatına vazıü'l-yed bir mahiyet iktisap etmesine herkesten ziyade ben çalışmışımdır. (Doğru sedaları) Ve bunun için pek çoklarınız bilirsiniz ki en yakın arkadaşlarımla fikir mücadelesi yapmışımdır ve bunu temin edebilmek için bütün hayatımı, bütün mevcudiyetimi, bütün şeref ve haysiyetimi en mühlik tehlikeye ilka etmişimdir. Binaenaleyh, bu benim eserimdir. Ben herkes gibi eserimi tezlîl değil i'lâ ile muvazzafım. (Teşekkür ederiz sesleri) Fakat daima kraldan ziyade kral taraftarıyım. Onun için rica ederim, Salih Efendi'nin hiç olmazsa beni de kendisi kadar bu Meclisin hukukuyla alâkadar farz etsin.

Salih Efendi (Erzurum) – Daha büyük bir mevkiiniz var.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Binaenaleyh, Meclisin bir hakkını gasp etmek sözünü tamamen Salih Efendi'ye iade ederim. Böyle bir şey mevzu-i bahis değildir.

Efendiler, Başkumandanlık Kanunu'nun veya meselesinin mevzu-i bahis olması lâzım geldiği zaman bu meselenin celse-i hafiyede müzakeresinin münasip olacağına dair bir takrir verilmiş, bu takrir birçok suretlerle tefsire uğramış ve meselenin açık celsede olması hususunda söz söylenilmiştir. Bu hususta Karahisar-ı sahip Mebusu Mehmet Şükrü Bey bazı sözler söylemiştir. Yani celse-i hafiye ile hakikati milletten gizlemek hususunda bir temayül ima etmiştir. Milletten hakikati ve mebusların söylediği güzel sözleri saklıyoruz demiştir.

Efendiler, bir defa Meclis-i Âliniz alelade bir meclis-i teşrîî değildir, bir meclis-i mebusan değildir. Salâhiyet-i icraiyeyi de haiz ve mahiyet-i hazırası ile bir heyet-i hükûmettir. Dünyanın neresinde görülmüştür ki bir memleketi, bir devleti idare eden heyet-i hükûmet bütün mukarrereatını alenen ittihaz etsin. Bu, dünyada mevcut değildir, bu olamaz. Binaenaleyh, bu nokta-i nazardan Meclis-i Âlinizin yapacağı öyle müzakereler ve mukarrerât vardır ki bunları derhal millete söylemek, derhal cihana ilân etmek gayr-i caiz olabilir. Bu pek mantıki ve pek makul bir şeydir. Başkumandanlık Kanunu'nun aleni celsede mevzu-i bahis olmayıp da hafi celsede

mevzu-i bahis olması hikmeti ve esbâbı ise pek sühûletle mütalâa olunabilir. Takdir buyurursunuz ki başkumandan olacak zatın ordu üzerinde ve bilhassa ordunun karşısında bulunan düşman üzerinde hükmü, nüfuzu çok büyük görülmek lâzım gelir. Binaenaleyh, haysiyeti çok büyük olmak lâzımdır. Halbuki kim olursa olsun bir adam bir memuriyete tayin olunurken onun leh ve aleyhinde söz söylenince onun tesir-i nüfuzundan hakikaten bir şey zayi ettirmek imkân ve ihtimali vardır. Nitekim biliyorsunuz bir valinin tayininde bile, bir mutasarrıf tayininde bile bir zamanlar burada mevzu-i bahis ve münakaşa olmuştu. Buraya gelsin biz tayin edelim. Buna adem-i lüzum ne idi? Çünkü filan adam şu, şu noktalarda şöyledir, böyledir, yapar, yapamaz, eder, edemez derseniz ve bu suretle görürseniz tabii oradaki hüküm ve tesiri az çok mütezelzil olur. Nerede kaldı ki bir dava takip eden, bir ihtilâl yapan, bir inkılâp geçiren bu millet düşman karşısındaki ordulara başkumandan tayin ederken düşmanlara karşı bizim başkumandan yapar, yapamaz, yaptı, yapamadı diye münakaşa eder. İşte bu vaki olmamak için, bu mahzur vaki olmamak için aleni celsede değil, hafi celsede münakaşa edilmesi tercih edilmek lâzımdır. Mamafih bizim Meclisimiz dünyanın en demokrat bir meclisidir. Ben vicdanen arzu ediyorum ki Meclis-i Âlimizi teşkil eden azanın her biri bütün içtihadını söylesin, bütün tenkitlerini yapsın, bütün gördükleri mahzurları ifade etsin. Binaenaleyh, celse-i aleniye talep etmek demek arkadaşlarımızı bu serbestî-i vicdandan, fikirden ve serbestî-i hürriyetten men etmiş oluyoruz. Biz bunu istemediğimizden dolayı mı şey ediyorsunuz. Uzun münâkaşât celse-i hafiyede yapılmış olmakla beraber en ufak ciheti aleniyeye intikal etmiş olmakla beraber yine bir mahzurdur. Faraza Hüseyin Avni Bey, benim burada rahatsızlığımı mevzu-i bahis etmesi bile doğru değildir. Benim rahatsızlığımı buradan ilâna lüzum var mı? Belki düşman benim rahatsızlığımı işitir ve üç-beş gün sonra taarruza geçer. Benim hastalığımı düşmanın işitmesi doğru mudur? Biz Kral'ın hasta yattığını işitmek için casus kullanırız. Binaenaleyh bu bile hatadır. Yoksa Mehmet Şükrü Bey'in dediği gibi hiçbir vakit şu kürsüden söylenecek sözlerin, yapılacak tenkidâtın milletten gizlenmesi nokta-i nazarına matuf değildir. Bilakis düşmanlarımızdan gizlemektir. Yoksa burada söylenecek sözleri millete işittirmek lâzım gelseydi ve bunda menfaat olsaydı, bir fayda bulunsaydı ve ben çok tercih edecektim ki buradan söz söylesin ve ben de Mehmet Şükrü Efendi'nin sözlerindeki manayı vereyim. (Bravo sesleri)

Mehmet Şükrü Bey (Karahisar-ı sahip) – Varsa söyleyiniz Paşam.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Şükrü Efendi bilsin ki millet onun gibi düşünmüyor. Şükrü Efendi'nin dediği gibi komedya oynatmıyoruz ve biz buraya komedya oynatmak için toplanmadık. Efendiler, komedya oynatmak isteyenler varsa kendisidir. Fakat efendiler, emin olsun ki biz o komedyaya kapılmayacağız. (Bravo sedaları) Şükrü Efendi oynamak ve oynatmak istediği komedi neticesinde kapıldığı kanun pençesinden ne kadar tezellülle kurtulduğunu unutabilecek kadar çok zaman geçmemiştir. (Doğru sedaları)

Mehmet Şükrü Efendi (Karahisar-ı sahip) – Estağfurullah, serbesti-i kelam bu mudur Paşa Hazretleri?

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Şükrü Efendi diyor ki: Cepheden gelen arkadaşlardan yaptığım tahkikata göre başkumandanlığa lüzum yoktur. Olsa bile evvelki kadar değildir.

Efendiler, Başkumandanlık lüzumunun ve adem-i lüzumunu Şükrü Efendi ve Şükrü Efendi'nin arkadaşlarının takdirine ihtiyaç yoktur. Şükrü Efendi ile arkadaşları ordunun yalnız inhilâline yardım eden kuvvetlerdir.

Mehmet Şükrü Bey (Karahisar-ı sahip) – Estağfurullah Paşam, estağfurullah...

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) – Cephe arkadaşlarımızdan kimler var Paşam?

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Siz değilsiniz.

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) – Arkadaşlarımın hepsi de muhteremdir. Böyle şeyler...

Mehmet Şükrü Bey (Karahisar-ı sahip) – Paşam, itham altında bırakmayın. Ne varsa hepsini söyleyin.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Mehmet Şükrü Bey diyor ki: Başkumandanın yaptığı kanunlar şöyle oldu, böyle oldu. Efendiler, ben kanun neşretmedim. Başkumandanlar kanun neşretmezler. Başkumandanlar emir verir ve ben emir vermişimdir, kanun neşretmedim. Benim neşrettiğim emirlerin tatbikatında su-i istimâlât olduğu beyanındadır. Bu gayr-i caizdir diyemem fakat yalnız benim emirlerimin tatbikatında su-i istimal vardır demek caiz değildir. Belki bütün kanunların, bütün emirlerin tatbikatında onu tatbike memur olanların hataları, su-i istimalleri olabilir, bu varittir. Binaenaleyh bu gibi su-i istimal erbâbını tecziye etmek de hükûmete ve bi'n-netice Meclis-i Âlinize ait bir meseledir ve bir vazifedir. Binaenaleyh, Meclis-i Âlinizde hiçbir zaman bu gibi su-i istimâlâtı tervîc eden kimse bulunmamıştır.

Sonra, Şükrü Bey diyor ki: Başkumandanlığı tevcih ettiğinizden bugüne kadar ordu hakkında hiçbir izahat ve malûmat verilmemiştir ve yahut kaç defa verilmiştir. Bendeniz zannediyorum, iktiza ettikçe heyet-i celîlenizi ordumuzun vaziyeti hakkında, meselâ cepheye giderken ve bahusus beş-on gün evvel de cepheden geldiğim vakit beyanatta bulundum ve benim beyanatım hakikaten ordunun vaz'-ı aslîsini ifade eder beyanattı. Eğer bu beyanat kendilerini tatmin etmiyorsa, beyanat icat etmeye muktedir değilim.

Abidin Bey de kendisinin bir hayvan tetkikine memuriyetinden bahsettiği sırada su-i istimal vaki olduğundan ve su-i istimal olduğunu ima eder sözler söylemiştir. Kendisini tahkikattan men etmişler, hayvanlar ölmüş ve saire... Efendiler, kendisini ifa-yı vazifeden men eden kimse olmamıştır. Hayvanlar ölmüşse, bilmiyorum hangi hayvanlardır fakat cümlenin malûmu olduğu üzere veba-yı bakarî vardı. Yalnız Abidin Bey'in tetkikine memur olduğu hayvanlar değil birçok yerlerde bile ahalinin

dahi ordu aksamında böyle vefiyât vuku bulmuştur. Yani kendisi... Karıştırırsak bir çapanoğlu çıkarmamıştır. Bir çapanoğlu çıkan bir meseleyi neden şimdiye kadar söylemedi ve şimdiye kadar hepinizi ve herkesi böyle altında çapanoğlu bulunan bir mesele karşısında uyutmuş oldu? Bundan dolayı kendisini vazife-i vekâletini ifa etmemiş olmakla itham ederim.

Efendim, Hüseyin Avni Bey, kanun aleyhinde idare-i kelâm ederken birçok mütelâşî sözler söylemiştir. Bilhassa bu sözler meyanında benim nazar-ı dikkatimi celbeden bir-iki nokta vardır ki onu burada tekrar etmek mecburiyetindeyim. Meclis-i Âliye hitaben diyorum, bu tarz-ı hareketle milleti siz rezil edeceksiniz.

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) – Hayır Paşam öyle bir ifadem yoktur.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Tabii Heyet-i Âliye bunu işitmiştir. Zabıt burada olsaydı, zabıt burada yok.

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) – Öyle bir sözüm yoktur, yanlıştır.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Öyle ise şayan-ı teessüftür ki zabıtta böyledir. Sonra, "miskinler" sözü ve "siz milleti rezil edeceksiniz" sözü vardır.

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) – Hayır yoktur. Bir arkadaş duymuş ise söylesin. (Hayır sedaları)

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Şimdi efendim, Hüseyin Avni Bey diyor ki: Vazifeler şahıslarla olmaz. Binaenaleyh şahıs, fert yoktur millet vardır. Evet yani bir heyet-i içtimaiyenin kuva-yı umumiyesi heyet-i celîlenizde mütecellidir. Her yerde böyledir fakat fertler vardır. Çünkü bu heyetler bütün memleketlerde bu işleri fertlerle ve şahsiyetlerle yapmaktadır. Bugün İngiltere Devleti, Lloyd George'u eline almıştır. Öteki Poincaré'yi almıştır, öteki bir Schanzer'i eline almıştır. Diğer öteki Lenin'i almıştır. Bunlar birer ferttir ve milletlerin fertten müteşekkil olduğunu düşünürsek "fertle olmadığı" sözünün doğru olmadığı anlaşılır. Ferdin mevcudiyetini inkâr etmek bu noktadan da caiz değildir. Nazariyattan tevakki ve tecerrüd edelim. Fertler vardır efendiler ve bunları da sözlerle inkâr etmenin imkânı yoktur.

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) – Müsaade buyurunuz efendim.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Dur efendim, ne zırzır ediyorsunuz.

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) – "Zırzır" kelimesini kabul etmem.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Zırzır yapıyorsun ya...

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) – İstirham ediyorum Paşam, sözünüzü geri alınız.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Mahalle kahvesi midir burası?

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) – Milletin Kâbesidir.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Öyle ise riayet ve hürmet ediniz Kâbe'ye...

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) – Ben hürmetkârım.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Efendiler, söz söyleyen bir zat da Salâhaddin Bey'dir. Salâhaddin Bey sözlerinin mukaddematında, bize taarruz edip edemeyeceğimizi sormuş. Biz de "edeceğiz" demişiz ve kendisi de "edemeyeceğiz" demiştir. En nihayet edememişiz, kendi sözü olmuştur. Halbuki zannediyorum, taarruzun esbâb-ı tehirini heyet-i celîlenizin huzurunda bi'l-vesile gerek ben ve gerek asker arkadaşlarım, yani Erkân-ı Harbiye Reisi, Müdafaa-i Milliye Vekili defaatle söylemişizdir. Tekrar edeyim, Sakarya Harbi'ni müteakip taarruza devam edemeyecek bir halde idik. Bu esnada kış bastı, kış basınca ihtiyâcâtımızı temin edemedik. Böyle, ihtiyâcâtı ikmal ve izhar edemeyince harekât kesb-i batâet etmiş ve yahut duçar-ı teehhür olmuştur. Bunu mahrem olarak arkadaşlarıma ifade ettiğimi zannediyorum. Fakat bi't-tabii bunu bütün dünyaya ilân edemeyiz efendiler... Lâkin tekrar ediyorum. Kararımız taarruz etmektir, düşmanı vatanımızın üzerinden teb'îd ve tard etmektir. (İnşallah sedaları) Ve bu kararımızda sabit bulunuyoruz ve bunda tereddüdü müstelzim hiçbir sebep dahi mutasavver değildir. Salâhaddin Bey, başkumandanlığın lüzum ve adem-i lüzumunu söylerken diyor ki: "Ordu hadd-i azamisine varmıştır". Evet, ordumuz mükemmeldir fakat itiraf ederim, henüz hadd-i azamisine varmamıştır. Binaenaleyh bir asker arkadaşımızın heyet-i celîlenize "ordumuz hadd-i kemale varmıştır" diye beyanatta bulunması için ordunun mahiyet-i asliyesini ve içyüzünü bilmesi lâzımdır. Halbuki diğer taraftan işte sahib-i salâhiyet olan Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi ve Müdafaa-i Milliye Vekili bu noktada müşterek değildir. Bu iddiada bulunmak tabii musîb olamaz. Ben diyorum ki hadd-i azamisine dahil olmamıştır maatteessüf... İrsal ile uğraşıyoruz. Salâhaddin Bey'den ziyade o ordunun başlarında bulunan kumandanlara aittir. Halbuki ordu başında bulunan arkadaşlar Salâhaddin Bey'le aynı fikirde değildir. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi'nden başlayınız ta ordu kumandanlarına kadar, kolordu kumandanlarına kadar böyle demiyorlar. Onlar diyorlar ki bunu sen idare edeceksin, sen kumanda edeceksin bize... Senin kumanda etmene ihtiyacımız vardır. Bunlar çok namuslu ve çok iyi bir kalp ve dimağa malik insanlardır ve bunun nezâhet-i vicdaniyeleri itibarıyla itiraf ediyorlar, "kumanda etmek zaruretindesin" diyorlar bana... Onun için bu doğru değildir. Bundan sonra Salâhaddin Bey diyor ki: Bizim en büyük vazifemiz siyaset yapmaktır. En büyük vazifemiz siyaset yapmak değil, en büyük vazifemiz topraklarımızda bulunan düşmanı tard etmektir. Maahaza bir dakika için Salâhaddin Bey'in sözlerini kabul edelim. Ben mani miyim yahut Başkumandan mani midir? Bu sözün Başkumandanlık Kanunu ile ne alâkası vardır? Efendiler, "bugün milleti yaşatacak harp değildir" diyorlar. Efendiler, bugün milleti yaşatacak yalnızca harptir, başka bir çare yoktur. Maatteessüf onun için bütün kudretimizi, bütün menâbiimizi, bütün varlığımızı orduya vereceğiz ve harp yapacak bir iktidarda olduğumuzu dünyaya tanıtacağız ve ancak ondan sonra milleti insan gibi yaşatmak mümkün olacaktır. (Çok doğru sedaları)

Sonra, Salâhaddin Bey diyor ki: Bugünkü vaziyet-i askeriyenin mal olduğu mesârifi tetkik etmek için Başkumandanlığın mevcudiyeti bir settir, bir hâildir.

Efendiler, Bu doğru değildir. Başkumandan, heyet-i celîlenizi menâbi-i maliyeyi tetkikten ne vakit men etmiştir? Ya heyet-i celîleyi, ya heyet-i hükümeti ve yahut heyet-i hükümetten birisini nasıl men edebilir. Bu mümkün olmayan bir iştir. Menâbi-i varidatımızla ne yapabileceğimiz hakkındaki endişe herkesten ziyade belki bizim kafalarımızdadır. Nitekim geçen gün Harp Encümeninde bunu tetkik ettik. Paramız nedir ve azami ne yapabiliriz? Ben bir defa daha rica ettim, arkadaşlarıma dedim ki: Tetkikat yapınız, köylerde ve her yerde ne kadar tenkihât yapmak mümkünse onları da yapalım, ancak mevcut olan paramızla gayeye doğru yürüyelim. Bunu arzu eden benim ve bu arzumu tatbik ile iştigal eden arkadaşlarımla yine heyet-i celîleniz içinde bazı rüfekaya müracaat etmek suretiyle bunlar yapılmaktadır. Binaenaleyh böyle bir şey varit değildir.

Salâhaddin Bey diyorlar ki: Acaba Meclis-i Âli, eline geçirebileceği para ile ordusunu ne kadar müddet tutabilecektir? Bunu görüşmek ve tahmin etmek lâzımdır.

Efendiler, Bittabi heyet-i celîlenizi bunun hakkında görüşmekten men eden bir kuvvet yoktur. Yalnız, ben zannediyorum ki bunu birçok defalar görüşmüş bulunuyorsunuz. Sabık maliye vekilinin bu kürsüden resmî ve hususî heyet-i celîlenize malî hususta verdiği izahat ve tafsilâtı kulaklarımızı doldurmuş bir haldedir. Binaenaleyh, kuvve-i maliyemizi tahmin etmeyen, takdir etmeyen hiçbir arkadaşımız yoktur. Yalnız bendeniz buna bir şey ilâve etmek istiyorum. Biz ordumuzun mevcudiyetini mevcut paramızla mukayese edemeyiz. "Paramız vardır ordu yaparız, paramız bitti ordu inhilâl etti" benim için böyle bir mesele yoktur. (Alkışlar) Efendiler, para vardır, para yoktur; ister olsun, ister olmasın ordu vardır. (Alkışlar) Bunu bir misal ile arz etmek isterim. Bendeniz ilk defa bu işe başladığım zaman, en âkıl ve mütefekkir arkadaşlarım bana sordular: Yahu paramız var mıdır? Yoktur, silahımız var mıdır? Yoktur, yoktur dedim. Ne yapacaksın dediler. "Ordu olacak ve bu millet istiklâlini kurtaracaktır" dedim. Binaenaleyh, hepsi oldu ve daha olacaktır. (Şiddetli alkışlar) Bunun için ordumuzun mevcudiyetinin daha ne kadar para ile devam edeceğini ölçemeyiz efendiler... (Bravo sedaları) Kanunun memlekette angaryayı men ettiğinden bahsediyorlar. Doğrudur efendiler... Fakat tehlike, ihtiyaç bize her şeyi meşru göstermektedir. Eğer ordumuzun ihtiyâcâtı millete angarya yaptırmayı da istilzam edecek olursa bunu da yapacağız ve en doğru kanun bu olacaktır. Binaenaleyh, kanun buna manidir diye milletin ve ordunun mağlubiyetten tahlîsini istilzam eden tedâbiri almakta tereddüt etmeyeceğim.

Salâhaddin Bey, en son sözlerinde diyorlar ki: Orduda bir ifsâd var, ordu fesada doğru yürüyor.

Selâhaddin Bey (Mersin) – Hayır efendim, böyle bir şey söylediğimi hatırlamıyorum.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Maatteessüf böyle bir kelime vardır. "Orduda bir şey var ki hiçbir kimsenin... Ve mukteza-yı ahval devam edip gidiyor, bu fesada doğru gidiyor."

Salâhaddin Bey (Mersin) – Yoktur efendim, benim lisanımdan bu kabil bir kelime çıkmamıştır. Duyan arkadaşımız söylesin.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Yoksa pekâlâ... O halde zabıttan çıkması lâzım gelir. Maatteessüf zabıtta vardır.

Efendim, Vasıf Bey sözlerine şöyle başlıyor. Diyorlar ki: Her yerde başkumandan vardır fakat başkumandanlık için ayrıca bir kanun yoktur. Mevcut kavânîn-i askeriye her kumandanın olduğu gibi başkumandanın da vazife ve salâhiyetini tayin ve tahdit eder ve bunu ulûm tayin ve tespit eder.

Efendiler, malûm-ı âlinizdir ki devletler muhtelif şekillerdeki hükûmetlerle idare olunurlar. Şekillerine göre başlarında imparatorlar, krallar, çarlar, padişahlar bulunur ve bazılarının başlarında da reisicumhurlar vardır. Bizim hükûmetimiz bugün için bunların hiçbirisine tetâbuk etmeyen şekl-i mahsustur ki hadisâtın icbarıyla meydana gelmiştir. Her devlette şekle göre başkumandan imparatordur, padişahtır, çardır ve yahut reisicumhurdur ve bu gibi memleketlerde mevcut olan meclisler de yalnız sıfat-ı teşriiyeyi haiz mebusan meclisleridir ve bu isimlerini saydığım adamlar da en büyük kuvvet, en büyük kuvve-i icraiye ve salâhiyet ihraz eden, işgal eden insanlardır. İşte başkumandanlık o insanların uhdesindedir. Bizim şeklimizde ise başkumandanlık sıfatı ve salâhiyeti ise Meclis-i Âlinizin şahsiyet-i maneviyesinde mefhûmdur. Bir şahs-ı muayyen yoktur ki daima onu teşhis etsin. Maneviyet-i şahsiyede vardır. Başkumandanlar vakt-i hazarda hal-i faaliyette bulunmazlar. Vakt-i hazarda memleketler kavânîn-i mevcude dairesinde, rüesâ-yı memleketin mesuliyetleri tahtında idare olunur. Fakat ilân-ı harp olunduğu zaman, nasıl ki ordu seferberliğe kalb olunursa ve bunun için irade-i hükûmdârî, çarî, padişahî her ne çıkarsa o suretle ya o zat bizzat kumandayı deruhte ederler veya başka bir zatı, herhangi birini tevkîl eder. Tevkîl ederken bir irade-i hükûmdârî sadır olur. Binaenaleyh, başkumandanlığın mevcudiyeti hakkında kanun yoktur dediğimiz zaman işte bu kadar irade-i hükûmdârî, çarî varid olabilir. Eğer o adama tayin eden herhangi bir meclis olsaydı, o meclisin ifadesine tabii kanun derlerdi. Fakat şimdiye kadar dünya yüzünde böyle bir şey olmamıştır. Meclis bir başkumandan tayin etmişse onun ifadesi kanundur. O halde kanun vardır. Tayin etmemişse, bir zat kendi kendini tayin etmişse ve yahut herhangi birini vekâleten tayin etmişse o irade etmiştir. Onun için kanun vardır ve mevcut kavânîn-ı askeriye ki Ceza Kanunnamesiyle, Dahiliye Nizamnamesi'nde kumandanların, malûm kumandanların, kıta kumandanlarının ve biraz daha büyük kumandanların salâhiyetlerini bu iki kanunname tayin etmiştir. Şu kadar ceza verir, şu kadar izin verir, vermez bu icra ve salâhiyeti tayin eden bu iki kanunu ben biliyorum, başkasını bilmiyorum. Fakat başkumandanların her memlekette, daima vazâifi tayin olunmamışsa gayr-i muayyen olduğu içindir. Vasıf Bey'in, "ulûm bunu tespit eder" deyişi başka mahiyettedir. Ulûm-ı askeriye, başkumandanlığın salâhiyetini ifade etmez. Başkumandanlığın salâhiyetini tayin etmez efendiler... Bu ulûm ve fünûn başkumandanlık sıfatını ifade eden şeylerdir. Halbuki bizim mev

cut olan kanunumuzda da sanata müteallik bir şey yoktur. Bunlara lüzum yoktur galiba. Eğer o nokta-i nazardan kanun yapmaya kıyam edilse idi hikmet-i lüzumu olmazdı. İtiraf ederim ki kanuna lüzum olmadığını bendeniz de bilmiyordum. İlk defa Başkumandanlık Kanunu'nu burada yapmak lâzım geldiğini ve bunu ben hiç tasavvur etmemiştim. Yani bir kanun lâzımdır, ben bunu hiç tasavvur etmemiştim. Bu benim hatırımdan geçmemişti. Baktım ki arkadaşlar bir kanun yapmak lüzumundan bahsediyorlar, ben dedim lüzum yoktur. Lüzum vardır dediniz, hayır olmaz kanun yapacağız. Meclis tayin edecektir ve Meclis sizi tayin ettiğine kani olacaktır dediniz ve bunun ismine kanun derler. Ben bilmiyordum, itiraf ederim.

Vasıf Bey diyorlar ki: "Bu gibi fevkalade vaziyetler Fransa'da, Almanya'da dahi olmuştur fakat hiçbir vakit böyle bir tedbir almaya ve başkumandanlığa bazı bir hususiyetler vermeye lüzum görülmemiştir". Fransa'da, Almanya'da ve İngiltere'de bilmiyorum. Vasıf Bey'in anladıkları fevkaladelikler eğer Harb-i Umumî içindeki fevkaladelikler ise –arz ettiğim gibi– bu memlekette başkumandanlığı alan, ihrâz eden zevat esasen bir meclis tarafından salâhiyeti almış değildir. Bir reisicumhur tarafından, bir kral tarafından almıştır ve bunu alırken tabii bir iradeye iktirân etmiştir. Burada da onların salâhiyeti hakikaten bir başkumandanda bulunması lâzım olan salâhiyet mahiyetinde olduğuna şüphe yoktur. Fakat Fransa'da ve sair milletlerde inkılâbât-ı fevkalade zamanlarda bu gibi şeylere lüzum görülmedi denecek olursa efendiler, doğru değildir. Milletlerde herhangi bir adam başkumandanlığı almışsa ve o bunu kendiliğinden almışsa ve onun hakkında bir kanun yoksa onun adına "diktatör" derler. Yok, o adama o salâhiyeti bir meclis vermişse ve o adamın istinat ettiği bir meclis vermişse salâhiyeti vâsî olsun, mahdud olsun o vazifeyi kendisi yapmamıştır. Ona vazifeyi tevdi eden meclis yaptırmıştır. Binaenaleyh, meclisin tevdi etmiş olması kanundur. Çok teessûf ederim ki bunun aksini iddia etmiş olan zat mutlaka hata etmiş olur, demiş. Ben diyorum ki ben bunu hata olarak değil, sevap olarak söylüyorum ki bu böyledir.

Sonra diyorlar ki "cepheye memur olan bir kumandan cephe gerisindeki ihtiyâcâta, gerideki kıtaata kumandan değildir, ordunun gerideki ihtiyâcâtına hâkim değildir" diyorlar. Cepheye hâkim olan ve yahut cepheye hâkim olmak zaruretinde bulunan bir adam, bir başkumandan o cephenin gıdasıyla, cephenin libâsıyla ve o cephenin silah ve sairesiyle ve cephanesiyle, geriden bütün cephenin harekâtıyla, her türlü vesaitiyle alâkadar olmasın, her türlü vesaitine âmil olmasın, âmir olmasın. Bu hangi kitapta, hangi sahada, hangi fiiliyatta görülmüştür? Kumanda edecektir ve kumanda eder. "Dünyanın her yerinde ordunun noksanlarını ikmal gibi bir vazife ve buna imkân var mıdır, en ağır işleri yapmak mümkün müdür?" diyor. Adîmü'l-imkândır, kendilerini mazur görürüm fakat bence bu mümkündür. Her şey yapılır. Başka türlü bunu yapmanın imkânı yoktur. Şüphe yok ki kumandan yapar dendikten sonra kendisi kalkıp da bir defa oraya gider iaşe işini yapar, bir defa oraya gider kumandanlık yapar değildir. Yaptırır demektir ve yaptırılır. Efendiler, hakiki bir misal olarak bir şey arz edeceğim ve bunu da dünkü bir işi yapmamış, yapamamış

olan insanlar kendilerinin göremedikleri bir işi, kendi yapabildikleri küçük işler gibi yapabileceklerini düşünürler. Çok tesadüf etmişim. Meselâ yeni kolordu kumandanı olan fırka kumandanı, ben burada mı bulunacağım, orada mı bulunacağım? Hayır, ne orada bulunacaksın, ne orada bulunacaksın ve öyle bir yerde bulunacaksın ki hepsini idare edeceksin. E, ben o zaman göremem... Tabii göremezsin, gözlerinle göremezsin, akıl ve ferasetsinle göreceksin... O tepeyi al, bu tepeyi de al, bu tepeye ait olan kuvvetleri de al...

Vasıf Bey bundan sonra bir sözünde diyor ki: "Biz bundan sonra Sakarya Muharebesi'nden sonra işte hâlâ kıpırdayamadık ve kıpırdayamıyoruz". Bundan dolayı bravo sesleri ve alkışlar işitiyorum. Bundan dolayı çok müteessirim ve müteeccil oldum. Yine tekrar olsa da söylüyorum, çok hicap duyuyorum. Ordunun kıpırdamamasını, kıpırdamayacağını alkışlamak ve bunu alkışlayacak olan insanların alkışlamış olması cidden çok gariptir. Bunu yine burada gömelim, kimse işitmesin.

Salih Efendi (Erzurum) – Sebebi ne ise sorulsun.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Sus efendim.

Salih Efendi (Erzurum) – Nasıl susayım.

Hamdi Bey (İzmit) – Ne söylüyorsan sonra söylersin. (Siz susunuz sözleri, gürültüler) Sonra çıkar söylersin, ne söz söylüyorsun herif...

Mustafa Kemal Paşa (Devamla) – Sonra efendiler, sual tarzında söz söylerken diyorlar ki: "Başkumandanlık cephe otoritesidir". Bu mucib-i hicâb sözü alkışlamak dahilî "otorite"dir. Ben itiraf ederim ki bunun mana ve medlûlünü iyi anlayamadım. Fakat kendileri diyorlar ki Müdafaa-i Milliye Vekâleti, Dahiliye Vekâleti gibi bir şeydir. Benim telakkim böyle değildir. Hakikat de böyledir. Müdafaa-i Milliye Vekâleti ile Dahiliye Vekâleti hiçbir vakitte yekdiğeriyle mukayese olunur şey değildir. Malûm-ı âliniz Müdafaa-i Milliye Vekâleti ordusunun iaşesini, ilbâsını, teslîhini, ihzârâtını düşünen ve ordulara kumanda eden insanın nokta-i nazarına göre hareket eden bir vekâlettir. Binaenaleyh, onunla alâkası yoktur demek, o başka bir şeydir demek doğru bir şey değildir. Bir misal arz edeyim. Müdafaa-i Milliye Vekâleti behemehal Başkumandan'ın nokta-i nazarına göre hareket etmek mecburiyetindedir. Ben istiyorum ki filan gün Sivrihisar'da manevra şu harp, şu şey ve şu, şu... Müdafaa-i Milliye Vekili, Maliye Vekili Meclisle heyet-i hükümet müzakereye başlar da benim filan gün dediğim beş gün teehhür ederse ve beş gün içinde düşman taarruz ederse ve benim beş günde olmasını istilzam ettiğim şeyin olmamasından dolayı bir ordu mağlup olacak olursa heyet-i celîlenizin ve memleketin talihi ne olur? Bu kadar muazzam bir meselede ben Müdafaa-i Milliye Vekili kendi nokta-i nazarımdan hariç hareket etsin, muvafakat edebilir miyim ve siz muvafakat edebilir misiniz? (Hayır, hayır sedaları) İşte efendiler, Başkumandanlığın adem-i lüzumuna ve bu bâbdaki kanunun bahşettiği salâhiyetin lağvını ispat etmek için söylenilen sözlerin esâsı bundan ibarettir. Benim bu sözlere karşı yapabileceğim izahat bundan ibarettir.

Artık siz alt tarafını muhakeme buyurabilirsiniz. Belki ben zannediyorum ki mesele bunda değildir, mesele bu değildir. Ben hiç şüphe etmem Meclis-i Âlinizi teşkil eden her arkadaş behemehal Başkumandanlığın lüzumuna kaildir ve behemehal benim Başkumandanlıkta muvaffak olmamı temin etmek için her fedakârlığı ifaya hazırdır. Arkadaşların böyle yapacağına eminim. Fakat bu emniyetime rağmen bütün ve hakikate rağmen bu tecelli ve tezahür ediyor. Yani nedir bu tecelli ve tezahür eden şey? Ben görüyorum ki Mecliste muhtelif istikamette yekdiğerine mütebâyin, yekdiğerine muhalif birtakım tezahürat vardır. Bu tezahüratı müstelzim olan hissiyat-ı muhalife hakikatte hiçbir maddeye istinat etmediği halde hissiyatın verdiği heyecanla her şeyi unutturabilecek kadar bir meseledir. Bunun neticesi de ne oluyor? Bunun neticesinde Başkumandan bir gün ve yahut iki gün muğlâk ve muallâk kalıyor. Ordu kumandansızdır, ordu bu dakikada kumandansızdır. Eğer ben orduya kumanda ediyorsam, gayr-i kanunî kumanda ediyorum. Çünkü derhal kumandadan keff-i yed etmek isterdim. Meclis-i Âlinin tezahüratı üzerine Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine ve Müdafaa-i Milliye Vekâletine dedim ki: "Başkumandanlığım bitmiştir". Derhal bana Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Paşa dedi ki "benim de beraber bitmiştir". Ordu kumandansız mı kalacak, ne olacak? Binaenaleyh bırakamam ve bırakmayacağım. Fakat bu tezahüratı muhalefet beni iki günden beri gayr-i kanunî Başkumandanlık yapmaya sevk etmiştir. Bu yapılan tezahüratın netâyici yalnız başkumandanlık maddesinde değil efendim, o tesadüf etti, o oldu. Eğer başka bir şey tesadüf etmiş olsaydı zannedersem aynı şeye duçar olacaktım. Malûm-ı âlinizdir ki birçok zamandan beri ben herhangi bir vekâlet için namzet gösteriyorum, yetmiş kişi müstenkif. Bu neden ileri geliyor? Evet, bu bâbda mevcut kanunun aleyhinde olabilir fakat herhalde mevcut bir hükümeti de idare etmek lüzumu vardır ve yapılan muamele doğrudur. Çünkü bir kanun vardır ve iddia ediyor ve bağırıyoruz ki biz kanun adamıyız, biz herkesi ve her şeyi kanuna muti kılacağız. O halde bütün bu ısrarla gitmek için herkesten evvel kendimizin kanun-perest olmamız lâzım geliyor. Ben heyet-i celîlenizin bahşetmiş olduğu salâhiyeti kullanıyorum, kanun-perverâne hareket ediyorum. Siz o kanuna karşı o kanunu tanımıyorsunuz, ne demektir? Bu halde bana emniyetiniz yoktur. O da caiz değildir. O halde yapılabilen şeylerin, iki şeyden biri evvelâ lâzımdır. Ya ben evvelâ ıskat olunurum, benim yerime diğer bir zat gelir ve onun göstereceği namzet üzerine ibka ve yahut evvelâ o kanun ilga olunur. Hiç olmazsa bir satır mülgadır, ilga olunmuştur... Bu da yapılmadığı halde yapılan şey hükümeti atalete mi mahkûm etmektir, durdurmak mıdır? Yani hükümeti atalete mahkûm etmek midir? Yani içinizde böyle bir adam tasavvur etmiyorum. (Hayır, hayır sesleri) Halbuki bu nedir efendiler? Hayır sen namzet gösterdin, benim hoşuma gitmedi. Efendiler, ya bana itimat vardır yahut yoktur. Ben bir namzet gösterirken zannolunabilir mi ki kendi keyfime, kendi hissime göre adam intihap ediyorum? Bu hiçbir vakit de böyle olmamıştır. Ben herhangi bir namzet gösterirken emin olursunuz ki sizden, hepinizden belki daha çok düşünüyorum. Birçok münakaşalardan, birçok müdâvele-i efkârdan sonra kendi vicdanıma, kendi mantığıma göre muhakeme ve kani olarak bu daha iyi, bu ve bu ehvendir ve yahut en iyidir,

kanaatime göre arz ediyorum ve size gösteriyorum. O halde bir kanaatin hilâfına mı olarak, yani kanaatimin haricini mi arz edeyim ki bazılarının hoşuna gitsin. Ben de vicdanımın, akıl ve muhakememin haricinde hareket eden adamlardan değilim efendiler... Sonra, herhangi bir meselede rey verilmiyor, istinkâf ediliyor. Halbuki mebusların en birinci vazifesi evvelemirde reyini izhar etmektir. Neden reyinizi vermekten çekiniyorsunuz? Menfi izhar ediniz. Efendiler, kimden çekiniyorsunuz? İzhar olunmayınca, müspet veya menfi bir netice hâsıl olmaz. Halbuki netice lâzımdır. Bir memleket, bir ordu, bir millet duramaz, tereddüt içerisinde duramaz. Şu veya bu diye rey göstermek lâzımdır. Binaenaleyh, rey göstermemek yüzünden hükümet atıl bir hale gelmiştir. Bütün bu maruzattan sonra son söz olmak üzere şunu söylemek istiyorum ki hükümet idare edilemez, devlet idare edilemez, ordu sevk edilemez, (pek doğru sesleri) atalete mahkûm olur. Mehâlik muhakkaktır efendiler. Çocuk oyuncağı yapacak zamanda değiliz zannediyorum efendiler... Bir celsede Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi size vaziyeti çok güzel izah etmiş olacaktır ve yahut Hariciye Vekili'ne gelmiş olan telgraflarda vaziyet ne olduğunu, vaziyet-i askeriyeyi, vaziyet-i siyasiyeyi pekâlâ biliyorsunuz ve sonra tahkik ediniz ve gayrı da vaziyetin ne olduğunu düşününüz efendiler. Emin olunuz Sakarya arifesinden daha tehlikeli bir zamanda bulunuyoruz, daha tehlikelidir. Yani muvaffak olduk ve neticeyi elde tutuyoruz dediğiniz gün belki muzafferiyet elinizden uzak kaçabilir. Sizden onun için büyük fütûr ile çalışmak lâzımdır. Binaenaleyh, arkadaşlar bu keşmekeşe, bu anarşiye behemehal bir nihayet vermek lâzımdır. Böyle yürüyemeyiz, böyle yürünmez ve millet böyle yürümek için sizi buraya göndermemiştir, millet buna razı değildir efendiler...

Maruzatım bundan ibarettir.

"Bin Yaşa Gazi Paşa" Mustafa Kemal Paşa Büyük Zaferden sonra Ankara İstasyonu'nda.

Büyük Zafer

1922 Eylülü'nün ortaları... Bütün Türkiye, 26 Ağustos'ta başlayan Büyük Taarruz'un sonuçları hakkında aydınlatıcı bir açıklama beklemektedir. İzmir ve Bursa, düşman işgalinden kurtarılmasından sonra Mustafa Kemal Paşa, TBMM Reisi ve Başkumandan sıfatıyla Türk milletine bir açıklama yaparak müjdeli haberi vermiş ve millete İzmir'den, Bursa'dan, Akdeniz ufuklarından Türk ordularının selâmını sunmuştur.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Büyük ve Asil Türk Milleti

Ordularımız 9 Eylûl 338 sabahı İzmirimizi ve yine 9 Eylûl 338 akşamı Bursamızı muzafferen tahlîs ettiler. Akdeniz, askerlerimizin zafer teraneleriyle dalgalanıyor. Asya imparatorluğuna yeltenen küstah bir düşmanın muharebe meydanlarına gelmek cesaretinde bulunan ordu kumandanları ile kumanda heyetleri günlerden beri Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin esir-i harbi bulunuyorlar. Düşmanın başkumandan tayin ettiği General Trikopis, birçok gece ve gündüz me'yûsâne muhârebâttan ve her çare-i halâsı tecrübe ettikten sonra nihayet maiyetindeki generaller ve erkân-ı harbiye ve kumanda ettiği ordunun elinde kalabilen bakayasıyla arz-ı teslimiyet eyledi. Eğer Yunan Kralı da bugün esirlerimiz arasında bulunmuyorsa bu tâc-dârların şiarı esasen yalnız milletlerinin sefalarına iştirak etmek olduğundan, muharebe meydanlarının felâketli günlerinde onların saraylarından başka bir şey düşünmemek tabiatlarındandır. Garp fabrikalarının çelik zırhlarıyla kapanarak muazzam Yunan orduları artık Anadolu dağlarında zabitleri tarafından terk edilmiş zavallı sürüler, cinayetlerinden tedehhüş ederek kudurmuş kitleler ve ağaç diplerinde kalmış dermansız yaralılardan ibaret kaldı. Düşman ordularının malzeme-i harbiyesi hemen sülüsân itibarıyla topraklarımızdadır. Düşmanın esirlerden başka insanca zayiatının yüz binden ne kadar fazla olduğunu tayin etmek müşküldür. Fakat salâhiyet-i resmiye ile milletimize tebşîr ederim ki bizim insan zayiatımız, dörtte üçü hafif yaralı olmak üzere on bin nüfusa baliğ olmaktadır.

Büyük ve Asil Türk Milleti

Ordularımız 9 Eylül 1919 sabahı İzmirimizi ve yine 9 Eylül 1919 akşamı Bursamızı zaferle kurtardılar. Akdeniz, askerlerimizin zafer şarkılarıyla dalgalanıyor. Asya imparatorluğuna yeltenen küstah bir düşmanın savaş meydanlarına gelmek cesaretinde bulunan ordu kumandanları ile kumanda kurulları günlerden beri Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin savaş esiri bulunuyorlar. Düşmanın başkumandan atadığı General Trikopis, birçok gece ve gündüz umutsuzca savaştıktan ve her kurtuluş çaresini denedikten sonra sonuçta, emrindeki generaller ve kurmayları ve kumanda ettiği ordunun elinde kalabilen artıklarıyla teslim oldu. Eğer Yunan Kralı da bugün esirlerimiz arasında bulunmuyorsa bu hükûmdarların belirleyici özellikleri yalnız milletlerinin eğlencelerine katılmak olduğundan, savaş alanlarının felâketli günlerinde onların saraylarından başka bir şey düşünmemek huylarındandır. Batı fabrikalarının çelik zırhlarıyla kapanarak büyük Yunan orduları artık Anadolu dağlarında subayları tarafından terk edilmiş zavallı sürüler, cinayetlerinden ürkerek kudurmuş kitleler ve ağaç diplerinde kalmış güçsüz yaralılardan ibaret kaldı. Düşman ordularının savaş malzemelerinin neredeyse üçte ikisi topraklarımızdadır. Düşmanın esirlerden başka insan kaybının yüz binden ne kadar fazla olduğunu saptamak zordur. Fakat resmî yetki ile milletimize müjdelerim ki bizim insan kaybımız, dörtte üçü hafif yaralı olmak üzere on bin kişiye ulaşmaktadır.

Büyük Türk Milleti, ordularımızın yetenek ve gücü düşmanlarımıza korku ve dostlarımıza güven verecek bir olgunluk-

بیوک ملت !

ارکان حربیه ۹ ایلول ۳۲۸ صباحی ازمیر دن دینه ۹ ایلول ۳۲۸ آخشامی بورسه یه قطعاً
تخلیه ایتدی . آرقه کدن تعقیب ایله تماس ایده رك تخلیه ایتدیرمه لیدر . آیا ایجرا ایدیلمه
یه نه کدر وقت قالمشدی ؟ بو سؤاله جواب ویرمك ایچون بوراده ارکان حربیه نك
ایجرا ایتدیکی حرکاتی کوزدن کچیرمك لازم کلیر . بو حرکاتك ایجرا سنه کچن
دقیقه لری ایسه بیوک ملتك حیات استقبالیه سی ایچون چوق قیمتدار اولدیغندن
بو دقیقه لرك هر بری بیوک ملتك نظرنده بر ساعت قدر قیمتلیدر .

ارکان حربیه نك ۹ ایلول ۳۲۸ صباحی ازمیر دن چکیلمه سی ایچون ویرمش
اولدیغی امر ۸ ایلول ۳۲۸ آخشامی ایجرا ایدیلمش اولسه ایدی ، بو امر ایجرا
ایدیلدیکی زمان ، ازمیر دن بورسه یه قدر اولان مسافه ۱۵۰ کیلومتره یاقین
اولدیغی حالده ، بو مسافه ۱۵۰ کیلومتره یاقین اولان مسافه یی قطع ایچون
ارکان حربیه نك ۹ ایلول ۳۲۸ صباحی ازمیر دن چکیلمه سی ایچون ویرمش
اولدیغی امر ۸ ایلول ۳۲۸ آخشامی ایجرا ایدیلمش اولسه ایدی ، بو امر ایجرا
ایدیلدیکی زمان ، ازمیر دن بورسه یه قدر اولان مسافه ۱۵۰ کیلومتره یاقین
اولدیغی حالده ، بو مسافه ۱۵۰ کیلومتره یاقین اولان مسافه یی قطع ایچون
ارکان حربیه نك ۹ ایلول ۳۲۸ صباحی ازمیر دن چکیلمه سی ایچون ویرمش
اولدیغی امر ۸ ایلول ۳۲۸ آخشامی ایجرا ایدیلمش اولسه ایدی ، بو امر ایجرا
ایدیلدیکی زمان ، ازمیر دن بورسه یه قدر اولان مسافه ۱۵۰ کیلومتره یاقین
اولدیغی حالده ، بو مسافه ۱۵۰ کیلومتره یاقین اولان مسافه یی قطع ایچون

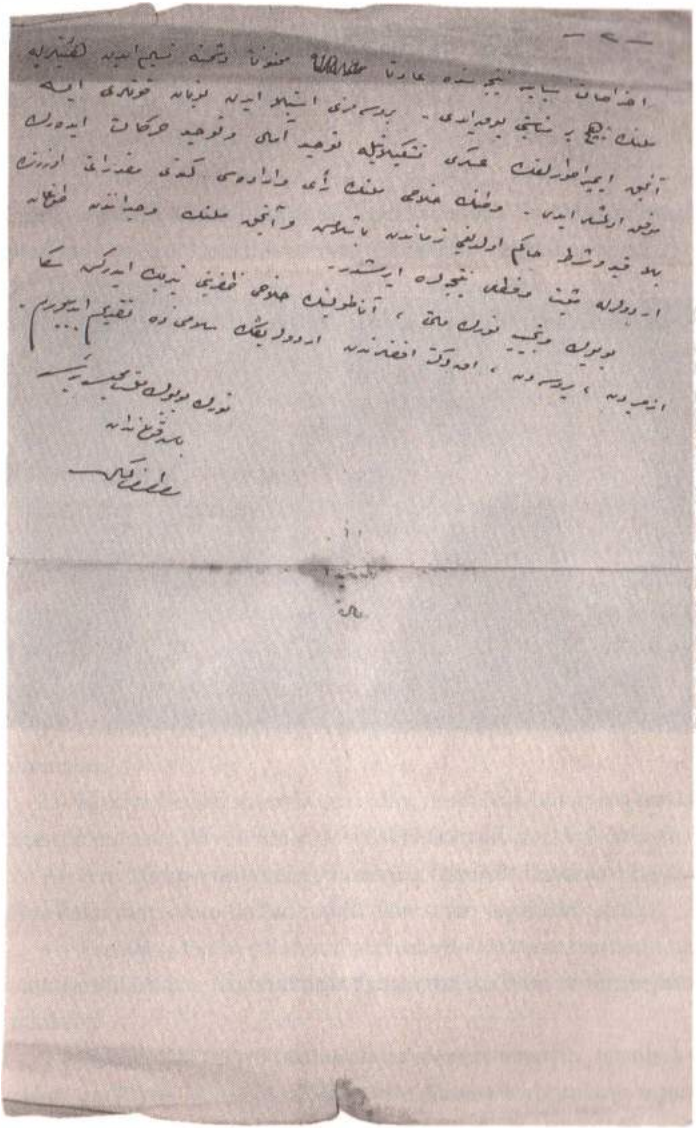
▼ Günümüz Türkçesiyle

Büyük Türk Milleti! Ordularımızın kabiliyet ve kudreti düşmanlarımıza dehşet, dostlarımıza emniyet verecek bir kemal ile tezahür etti. Millet orduları on dört gün zarfında büyük bir düşman ordusunu imha ettiler. Dört yüz kilometrelik fasılasız bir takip yaptılar. Anadolu'daki bütün memâlik-i müstevliyemizi istirdâd eylediler. Bu büyük zafer münhasıran senin eserindir. Çünkü İzmirimizi [s. 231] ihtirâsât-ı siyasiye neticesinde adeta memnunen düşmana teslim eden heyetlerle milletin hiçbir münasebeti yok idi. Bursamızı istilâ eden Yunan kuvvetleri ise ancak İmparatorluğun askerî teşkilâtıyla tevhîd-i âmâl ve tevhîd-i harekât ederek muvaffak olmuşlar idi. Vatanın halâsı, milletin rey ve iradesi kendi mukadderatı üzerinde bilâ kayd ü şart hâkim olduğu zamandan başlamış ve ancak milletin vicdanından doğan ordularla müsbet ve kati neticelere ermiştir.
Büyük ve Necîb Türk Milleti, Anadolu'nun halâsı zaferini tebrik ederken sana İzmir'den, Bursa'dan, Akdeniz ufuklarından ordularının selâmını da takdim ediyorum.

Türk Büyük Millet Meclisi Reîsi
Başkumandan
Mustafa Kemal

la gerçekleşti. Millet orduları on dört gün içinde büyük bir düşman ordusunu yok ettiler. Dört yüz kilometrelik aralıksız bir takip yaptılar. Anadolu'daki bütün işgal altındaki topraklarımızı geri kurtardılar. Bu büyük zafer yalnızca senin eserindir. Çünkü İzmirimizi siyasî açgözlülükleri sonucunda neredeyse sevinerek düşmana teslim eden kurullarla milletin hiçbir ilişkisi yoktu. Bursamızı istilâ eden Yunan kuvvetleri ise ancak İmparatorluğun askerî örgütleriyle amaç ve iş birliği içerisinde hareket ederek başarmışlar idi. Vatanın kurtuluşu, milletin arzusu kendi geleceği üzerinde kayıtsız şartsız egemen olduğu zamandan başlamış ve sadece milletin duygularından doğan ordularla olumlu ve kesin sonuçlara ulaşmıştır.
Büyük ve Soylu Türk Milleti, Anadolu'nun kurtuluş zaferini kutlarken sana İzmir'den, Bursa'dan, Akdeniz ufuklarından ordularının selâmını da sunuyorum

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
Başkumandan
Mustafa Kemal

Saltanatın Kaldırılması

Birinci Meclis, 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırarak Cumhuriyet'e geçiş sürecinde önemli bir adım atmıştır. Saltanatın kaldırılmasına ilişkin Meclis görüşmelerinde Birinci ve İkinci Grup saltanatın kaldırılması konusunda adeta birbirleriyle yarışmışlar, gerek gruplar içindeki, gerekse gruplar dışındaki bağımsız muhafazakâr mebuslar bu karar alınırken seslerini pek çıkartamamışlardır. Yapılan görüşmeler sonucunda saltanat oybirliğiyle kaldırılırken hilâfet makamı, siyasî gücü elinden alınarak korunmuştur.

Konuyla ilgili Meclis görüşmeleri 30 Ekim 1922'de açılmıştır. 3. Celsede Sinop Mebusu Dr. Rıza Nur Bey ve tamamına yakını Birinci Grup'tan 78 arkadaşı "Osmanlı İmparatorluğunun munkariz olduğuna ve yeni Türkiye hükümetinin onun varisi bulunduğuna ve makam-ı Hilâfetin esaretten kurtulacağına dair" bir takrir vermiştir. Takrirde şu kararın alınması isteniyordu:

1 – Osmanlı İmparatorluğu otokrasi sistemiyle beraber munkariz olmuştur.

2 – Türkiye Devleti namıyla genç, dinç, millî halk hükümeti esasları üzerine müesses Büyük Millet Meclisi Hükümeti teşekkül etmiştir.

3 – Yeni Türkiye hükümeti, munkariz Osmanlı İmparatorluğu yerine kaim olup onun hudud-ı millî dairesinde yegâne vârisidir.

4 – Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'yla hukuk-ı hükûranî milletin nefsine verildiğinden, İstanbul'daki Padişahlık ma'dûm ve tarihe müntakildir.

5 – İstanbul'da meşru bir hükümet mevcut olmayıp, İstanbul ve civarı da Büyük Millet Meclisine aittir. Binaenaleyh onların umur-ı idaresi de Büyük Millet Meclisi memurlarına tevdi edilmelidir.

6 – Türkiye Hükümeti, hakk-ı meşruu olan Makam-ı Hilâfeti, esir bulunduğu ecnebiler elinden kurtaracaktır.

Teklif okunduktan sonra, Erzurum Mebusu Hüseyin Avni (Ulaş) Bey, teklifin içeriğine katılmakla birlikte, konu önemli olduğundan Lâyiha Encümenine gitmesini ve Meclise daha sonra gelmesini istemiştir. Ancak, oturum başkanı hiçbir tartışmaya meydan vermeden teklifi oya sunmuştur. İkinci Grup üyelerinin, teklifte hilâfetin durumu açıkça belirtilmediği için oylamaya katılmayıp yaptıkları engelleme yüzünden, oylamada görüşme yeter sayısına (161 kişi) ulaşılamayınca sonuç alınamamıştır. Oylamaya 136 kişi katılmış, 132'si teklifin kabulü, 2'si reddi yönünde oy kullanırken 2 kişi de çekimser kalmıştır.

1 Kasım 1922'de Dr. Rıza Nur Bey, teklifinin hilâfete ilişkin 6. Maddesini yeniden kaleme almıştır. Buna göre Hilâfet makamı Türklere ve Osmanlı hanedanına ait olacak Meclis, Osmanlı hanedanından uygun bir kişiyi bu makama seçecekti. Buna karşılık, Erzurum Mebusu Hüseyin Avni (Ulaş) Bey ve İkinci Grup'tan 25 arkadaşı saltanatın kaldırılması ve hilâfetin korunmasına yönelik aşağıdaki teklifi vermiştir:

"1 – Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'yla Türkiye halkı hukuk-ı hâkimiyet ve hükümrânisi, mümessil-i hakikisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin şahsiyet-i maneviyesinde gayr-i kabil-i terk ve ferağ olmak üzere temsil ve bilfiil istimale ve irade-i milliyeye istinat etmeyen hiçbir kuvvet ve heyeti tanımamaya karar verdiği cihetle misak-ı Millî hudutları dahilinde Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinden başka şekl-i hükümet tanımaz. 16 Mart 1336 (1920) tarihinden itibaren hâkimiyet-i şahsiyeye müstenit olan İstanbul'daki şekl-i hükümeti tarihe müntakil addetmiştir.

2 – Hilâfet, Türkiye Devletine ve Hanedan-ı Âl-ı Osman'a ait olup, Halifeliğe Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından –bilahare evlâdiyet usulüyle intikal etmek üzere– bu hanedanın ilmen ve ahlâken erşed ve eslah olanı nisâb-ı müzakerenin sülüsân-ı ekseriyet-i ârâsıyla intihap olunur. Makam-ı Hilâfetin istinatgâhı ancak Türkiye Devletidir".

Tekliflerin okunmasından sonra Mustafa Kemal Paşa, konuyla ilgili uzun bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmadan sonra oturum başkanı, kimseye söz vermeden Dr. Rıza Nur Bey ve arkadaşlarıyla Hüseyin Avni Bey ve arkadaşlarının tekliflerinin Şer'iye, Adliye ve Kanun-ı Esasî Encümenleri üyeleri arasından oluşturulan müşterek encümene gönderilmesini oya sunmuş ve Meclis bunu kabul etmiştir. Encümen, oturuma verilen arada teklifleri hemen inceleyerek şu iki maddenin kabul edilmesini istemiştir:

"1 – Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'yla Türkiye halkı, hukuk-ı hâkimiyet ve hükümrânîsini mümessil-i hakikisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin şahsiyet-i maneviyesinde gayr-i kabil-i terk ve tecezzi ve ferağ olmak üzere temsile ve bilfiil istimale ve irade-i milliyeye istinat etmeyen hiçbir kuvvet ve heyeti tanımamaya karar verdiği cihetle Misak-ı Millî hudutları dahilinde Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinden başka şekl-i hükümet tanımaz. Binaenaleyh Türkiye halkı, hâkimiyet-i şahsiyeye müstenit olan İstanbul'daki şekl-i hükümeti 16 Mart 1336'dan (1920) itibaren ve ebediyen tarihe müntakil addeylemiştir.

2 – Hilâfet, Hanedan-ı Âl-ı Osman'a ait olup, halifeliğe Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ve bu hanedanın ilmen ve ahlâken erşed ve eslah olan olanı intihap olunur. Türkiye Devleti, Makam-ı Hilâfetin istinatgâhıdır".

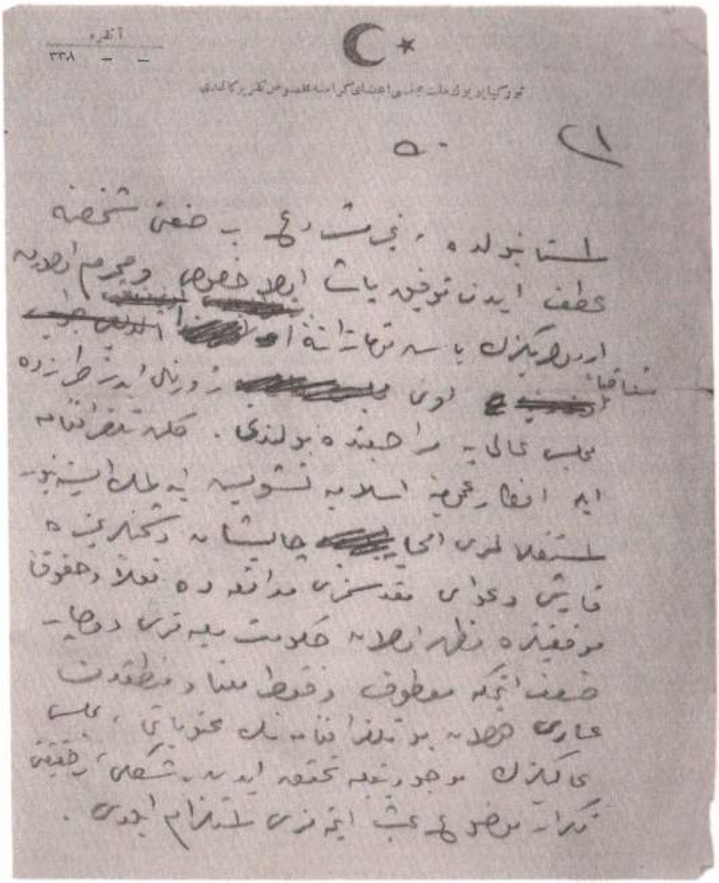
Oylamaya geçilmeden önce Mustafa Kemal Paşa, kürsüye gelerek uzun bir konuşma yapmıştır. Konuşması sırasında hilâfetin ayrıntılı bir tarihçesini de veren Mustafa Kemal Paşa, saltanatla hilâfetin birbirinden ayrı şeyler olduğu tezini savunmuş ve önergenin oybirliğiyle kabul edileceğine inandığını söylemiştir.

Bu konuşma için kendi el yazısıyla hazırladığı notlar, "Türkiye Büyük Millet Meclisi aza-yı kirâmına mahsus takrir kâğıdı" başlıklı kâğıtlardadır ve toplam 54 sayfadır.

İstanbul'da, gayr-i meşru bir sıfatı şahsına atfeden Tevfik Paşa, evvelâ hususi ve mahrem olarak Ordularınızın Başkumandanı'na, müteakiben onu jurnal eder tarzda Meclis-i Âliye müracaatta bulundu. Gelen telgrafname ile efkâr-ı umumiye-i İslâmiye teşvîş edilmek isteniyor. İstiklâlimizi imhaya çalışan düşmanlarımıza karşı dava-yı mukaddesimizi müdafaada fiilen ve hukuken muvaffakiyetlere mazhar olan hükûmet-i milliyemizi duçar-ı zaaf etmeye matuf ve fakat mana ve mantıktan ârî olan bu telgrafnamenin muhteviyatı, Meclis-i Âlinizin mevcudiyetiyle tahakkuk eden şekli, bir hakikati tekrar mevzu-i bahis etmemizi istilzâm eyledi.

▼ Günümüz Türkçesiyle

İstanbul'da, yasadışı bir sıfatı kendi üzerine alan Tevfik Paşa, önce özel ve gizli olarak Ordularınız Başkumandanı'na, daha sonra onu jurnal eder şekilde Yüce Meclise başvurdu. Gelen telgraf ile Müslüman kamuoyu karıştırılmak isteniyor. Bağımsızlığımızı yok etmeye çalışan düşmanlarımıza karşı kutsal davamızı korumada fiilî ve hukukî olarak başarıya ulaşan millî hükûmetimizi zayıflatmaya yönelik ve fakat anlam ve mantıktan uzak olan bu telgrafın içeriği, Yüce Meclisinizin varlığıyla gerçekleşen şekli, bir gerçeği tekrar söz konusu etmemizi gerektirdi.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Şekl-i idaremizde mündemic bulunan hakikat, Türkiye halkının mukadderatına bi'l-fiil ve bizzat vazü'l-yed olması hâkimiyet-i milliyesini, saltanat-ı milliyesini üç seneden beri kendi elinde bulundurarak dava-yı mukaddesini müdafaa etmekte bulunmasıdır.

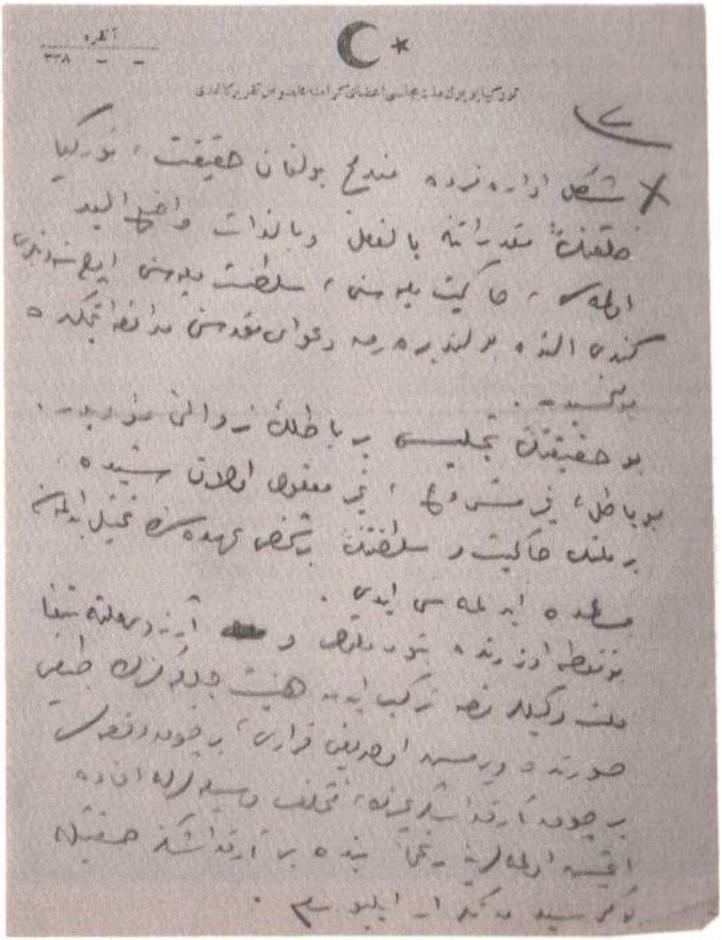
Bu hakikatin tecellisi bir batılın zevalini müeddîdir. Bu batıl, gayr-i meşru, gayr-i makul olan şey de bir milletin hâkimiyet ve saltanatının bir şahıs uhdesinde temsil edilmesine müsaade edilmesi idi.

Bu nokta üzerinde bütün milletin ve arzu-yı millete tebean milletvekillerinden terekkûb eden heyet-i celîlenizin tabii surette vermiş olduğu kararı birçok defalar, birçok arkadaşlarımızın muhtelif vesilelerle ifade etmiş olmalarına rağmen ben de bir arkadaşınız sıfatıyla bu kürsüden tekrar eyliyorum.

Yönetim biçimimize ilişkin olan gerçek, Türkiye halkının alın yazısına gerçek olarak kendisi el koyması, ulusal egemenliğini, ulusal saltanatını üç seneden beri kendi elinde bulundurarak kutsal davasını korumakta bulunmasıdır.

Bu gerçeğin ortaya çıkması bir yalanın yok olmasına yol açmıştır. Bu yalan, yasadışı, akıl dışı olan şey de bir milletin egemenlik ve saltanatının bir kişinin üzerinde temsil edilmesine izin verilmesi idi.

Bu nokta üzerinde bütün milletin ve milletin arzusuna uyarak milletvekillerinden oluşan yüce kurulunuzun doğal bir biçimde aldığı kararı birçok defalar, birçok arkadaşlarımızın çeşitli fırsatlarla söylemiş olmalarına rağmen ben de bir arkadaşınız sıfatıyla bu kürsüden tekrar ediyorum.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Hep beraber vuku bulan bu tekrarlarımızı daha vazıh ifade etmiş olmak için beni bir daha dinlemek lûtfunda bulunmanızı rica ediyorum. Hep beraber Türk tarihi ve İslâm tarihi üzerinde kısa ve seri bir nazar geçirmeye muvafakat buyurur musunuz?

Efendiler, bu dünya-yı beşeriyette asgari yüz milyonu mütecaviz nüfustan mürekkep bir Türk millet-i azimesi vardır ve bu milletin saha-i arzdaki vüs'ati nispetinde saha-i tarihte de bir derinliği vardır.

Efendiler, bu umku isterseniz iki mikyasla ölçelim. Birinci vâhid-i kıyâsî, edvâr-ı kable't-tarihiyeye ait mikyastır. Bu mikyasa göre Türk milletinin cedd-i a'lâsı olan Türk namındaki insan, ikinci ebü'l-beşer Nuh Aleyhisselâm'ın oğlu Yafes'in oğlu olan zattır.

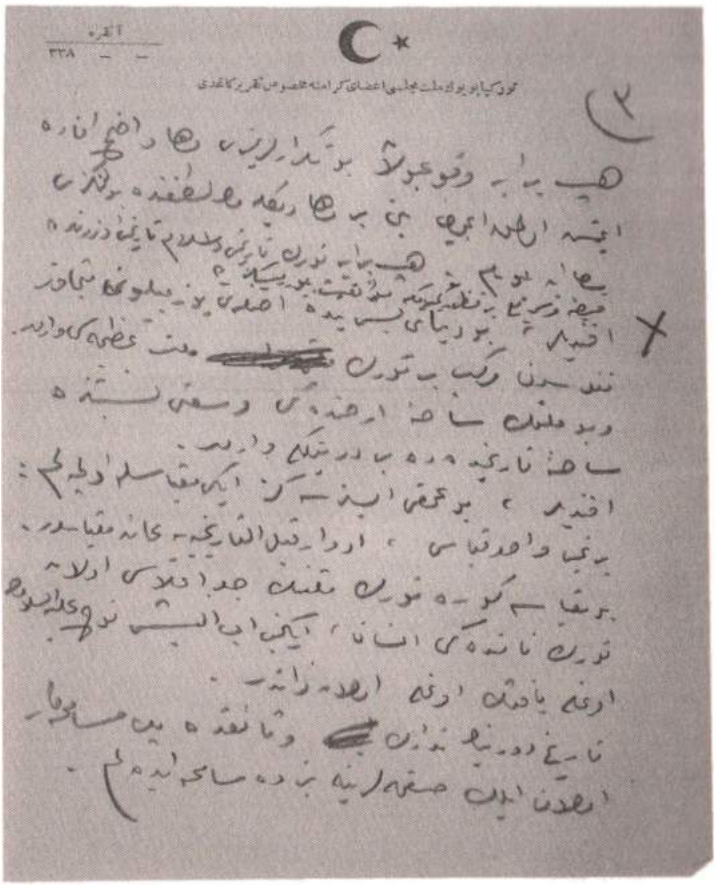
Tarih devrinin tedarik-i vesaikde pek müsamahakâr olan ilk safhalarına biz de müsamaha edelim.

Hep beraber gerçekleşen bu tekrarlarımızı daha belirgin ortaya koymuş olmak için beni bir daha dinlemek lütfunda bulunmanızı rica ediyorum. Hep beraber Türk tarihi ve İslâm tarihi üzerinde kısa ve hızlı bir göz gezdirmeyi onaylar mısınız?

Efendiler, bu dünyada en az yüz milyondan fazla nüfusa sahip büyük bir Türk milleti vardır ve bu milletin yeryüzündeki genişliği oranında tarih anlamında da bir derinliği vardır.

Efendiler, bu derinliği isterseniz iki ölçütle ölçelim. Birinci ölçüt, tarih öncesi devirlere ilişkin ölçüttür. Bu ölçüte göre Türk milletinin büyük atası olan Türk adındaki insan, ikinci insanlığın babası Nuh Aleyhisselâm'ın oğlu Yafes'in oğlu olan kişidir.

Tarih dönemlerinin belge bulmakta pek hoşgörülü olduğu ilk evrelerine biz de hoşgörülü olalım.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Fakat en bariz ve en kati ve en maddî delâil-i tarihiyeye istinaden beyan edebiliriz ki Türkler on beş asır evvel Asya'nın göbeğinde muazzam devletler teşkil etmiş ve insanlığın her türlü kabiliyâtına tecelligâh olmuş bir unsurdur. Sefirlerini Çin'e gönderen ve Bizans'ın sefirlerini kabul eden bu Türk devleti, ecdadımız olan Türk milletinin teşkil eylediği bir devlet idi.

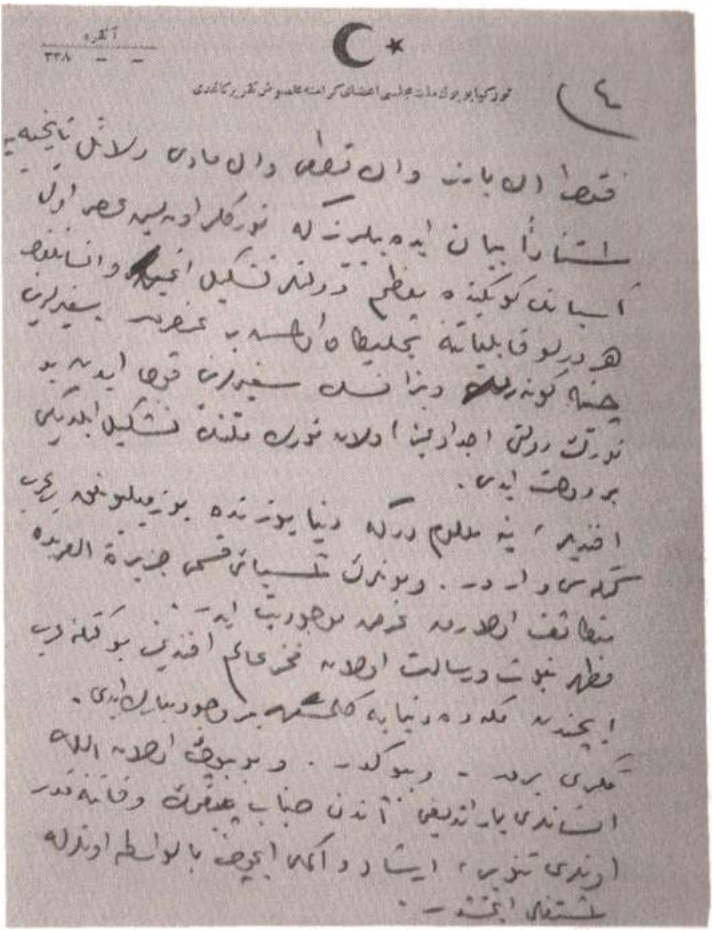
Efendiler, yine malûmdur ki dünya yüzünde yüz milyonluk bir Arap kitlesi vardır ve bunların Asyaî kısmı Cezîretü'l-arab'da mütekâsif olarak arz-ı mevcudiyet eder.

Mazhar-ı nübüvvet ve risâlet olan fahr-i âlem Efendimiz bu kitle-i Arap içinden Mekke'de dünyaya gelmiş bir vücûd-ı mübarek idi. Tanrı birdir ve büyüktür. Ve bu büyük olan Allah insanları yarattığı andan Cenab-ı Peygamber'in vefatına kadar onları tenvîr, irşâd ve ikmal için bi'l-vasıta onlarla iştigal etmiştir.

Fakat en açık ve en kesin ve en objektif tarihsel kanıtlara dayanarak diyebiliriz ki Türkler on beş yüzyıl önce Asya'nın göbeğinde büyük devletler kurmuş ve insanlığın her türlü yeteneklerini gerçekleştirmiş bir unsurdur. Elçilerini Çin'e gönderen ve Bizans elçilerini kabul eden bu Türk devleti, atalarımız olan Türk ulusunun kurduğu bir devlet idi.

Efendiler, yine bilinmektedir ki dünya yüzünde yüz milyonluk bir Arap kitlesi vardır ve bunların Asya'daki kısmı Arap Yarımadası'nda yoğun olarak bulunur.

Peygamberliğe ulaşmış olan Fahr-ı Âlem Efendimiz (Hazret-i Muhammed) bu Arap kitlesi içinden Mekke'de dünyaya gelmiş bir mübarek varlıktı. Tanrı birdir ve büyüktür ve bu büyük olan Allah insanları yarattığı andan Cenab-ı Peygamber'in ölümüne kadar onları aydınlatmak, doğru yolu göstermek ve geliştirmek için aracılarla onlarla ilgilenmiştir.

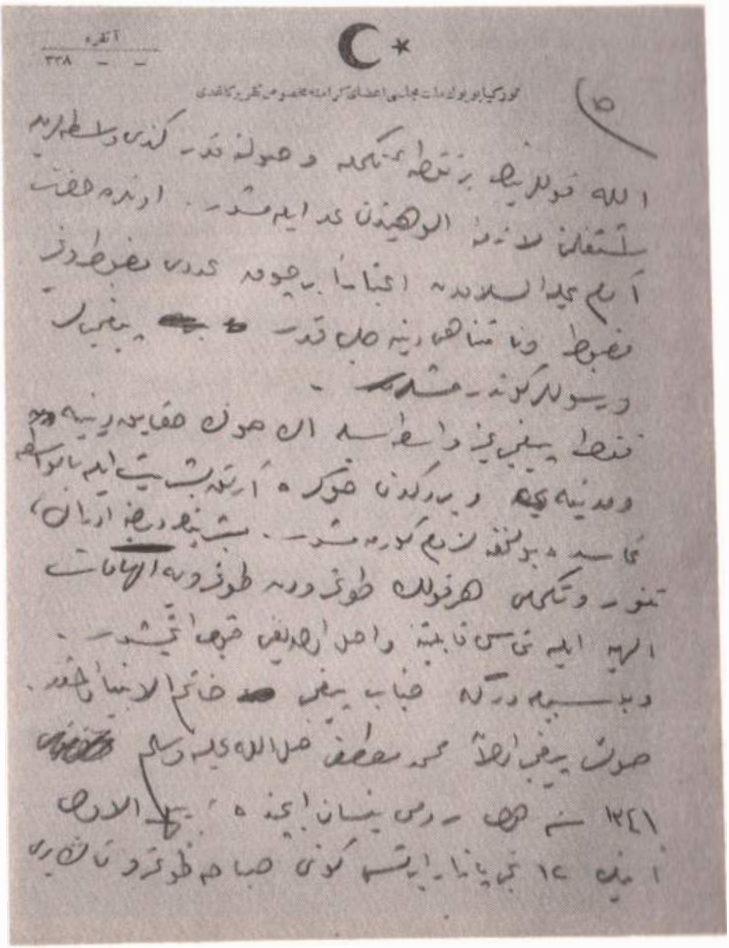
Allah, kullarının bir nokta-i tekemmüle vusulüne kadar kendi vasıtalarıyla iştigalini lâzıme-i ulûhiyetten addeylemiştir. Onlara Hazret-i Adem Aleyhisselâm'dan itibaren birçok adedi mazbut ve gayr-i mazbut ve namütenahi denilecek kadar peygamberler ve resuller göndermiştir.

Fakat Peygamberimiz vasıtasıyla en son hakayık-ı diniye ve medeniyeyi verdikten sonra artık beşeriyet ile bi'l-vasıta temasta bulunmaya lüzum görmemiştir. Beşeriyetin derece-i idrak, tenevvür ve tekemmülü her kulun doğrudan doğruya ilhâmât-ı ilâhiye ile temas kabiliyetine vasıl olduğunu kabul etmiştir ve bu sebepledir ki Cenâb-ı Peygamber hâtemü'l-enbiyâ olmuştur. Son peygamber olan Muhammed Mustafa Sallallahü Aleyhi Vesellem 1341 sene evvel Rumî Nisan içinde, Rebiyülevvel ayının 12'nci Pazartesi günü sabaha doğru tan yeri

▼ Günümüz Türkçesiyle

Allah, kullarının bir gelişmişlik noktasına ulaşmasına kadar kendi araçlarını kullanmasını tanrılığın gereklerinden saymıştır. Onlara Hazret-i Adem Aleyhisselâm'dan başlamak üzere sayıları bilinen ve bilinmeyen sınırsız peygamberler ve elçiler göndermiştir.

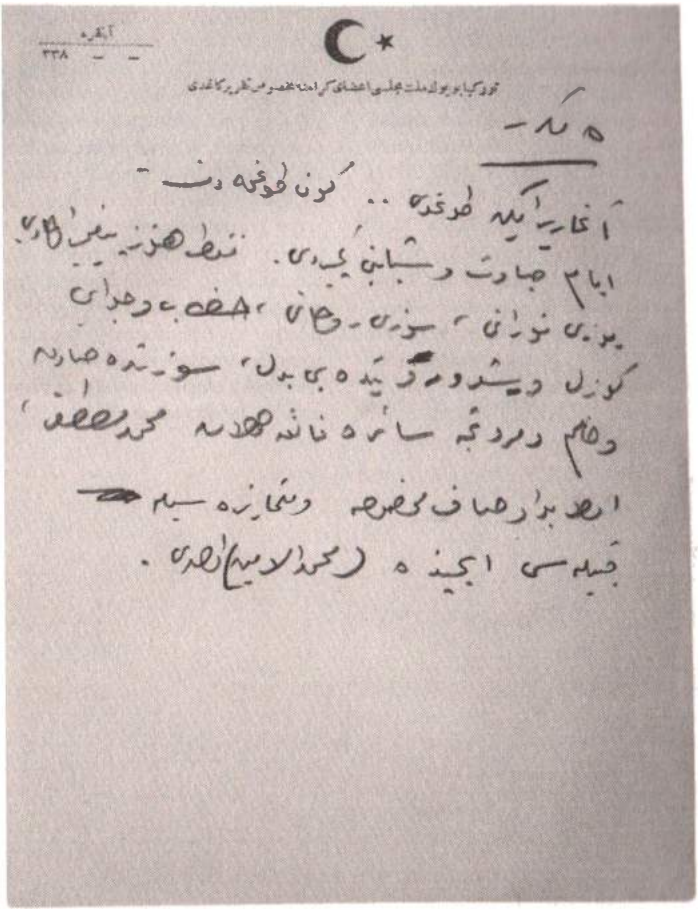
Fakat Peygamberimiz aracılığıyla en son dinsel ve yaşamsal gerçekleri verdikten sonra artık insanlık ile aracı ile ilişkide bulunmaya gerek görmemiştir. İnsanlığın kavrayış, aydınlanma ve gelişme düzeyleriyle her kulun, doğrudan doğruya Allah tarafından gönle doğan şeylerle ilişki kurma yeteneğine ulaştığını kabul etmiştir ve bu nedenledir ki Hazret-i Muhammed son peygamber olmuştur. Son peygamber olan Muhammed Mustafa Sallallahü Aleyhi Vesellem 1341 sene evvel Rumî Nisan içinde, Rebiyülevvel ayının 12'nci Pazartesi günü sabaha doğru tan yeri

▼ Günümüz Türkçesiyle

ağarır iken doğdu... Gün doğmadan. Eyyâm-ı sabâvet ve şebâbını geçirdi. Fakat henüz peygamber olmadı. Yüzü nurânî, sözü ruhanî hitap ve cevabı güzel ve rüşt ve rüyette bî-bedel, sözünde sadık ve hilm ve mürüvvetçe saire faik olan Muhammed Mustafa evvelâ bu evsaf-ı mahsusa ve mütemâyizesiyle kabilesi içinde "Muhammedü'l-emin" oldu.

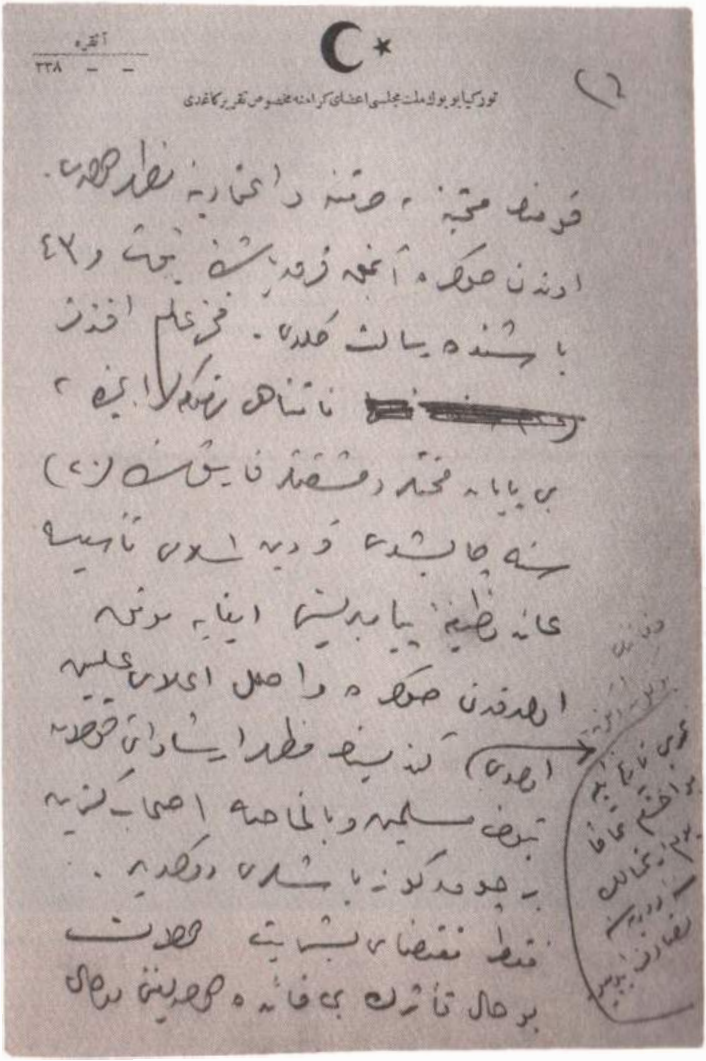
ağarır iken doğdu. Gün doğmadan. Çocukluk ve gençlik günlerini geçirdi fakat henüz peygamber olmadı. Yüzü nurlu, sözü ruhanî, konuşması ve cevapları güzel, doğruyu ayırt etmede ve görüşlerinde benzersiz, sözüne güvenilir ve yumuşaklık ve iyilikseverlikte herkesten üstün olan Muhammet Mustafa, önce özel nitelikleri ve gelişmişliğiyle kabilesi içinde "Muhammedü'l-emin" [güvenilir] oldu.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Kavminin muhabbetine, hürmetine ve itimadına mazhar oldu. Ondan sonra ancak kırk yaşında nübüvvet ve 43 yaşında risâlet geldi. Fahr-ı Âlem efendimiz namütenahi tehlikeler içinde, bî-pâyân mihnetler ve meşakkatler karşısında 20 sene çalıştı ve Din-i İslâm'ı tesise ait vazife-i peygamberîsini ifaya muvaffak olduktan sonra vasıl-ı a'lâ-yı illiyîn oldu. Arabî tarih ile bu akşam yevm-i irtihâlin sene-i devriyesine tesadüf ediyor. Kendisinin mazhar-ı irşâdâtı olan bütün Müslimîn ve bilhassa eshâb-ı güzîn birçok gözyaşları döktüler fakat mukteza-yı beşeriyet olan bu hal-i teesürün bî-faide olduğunu derhal

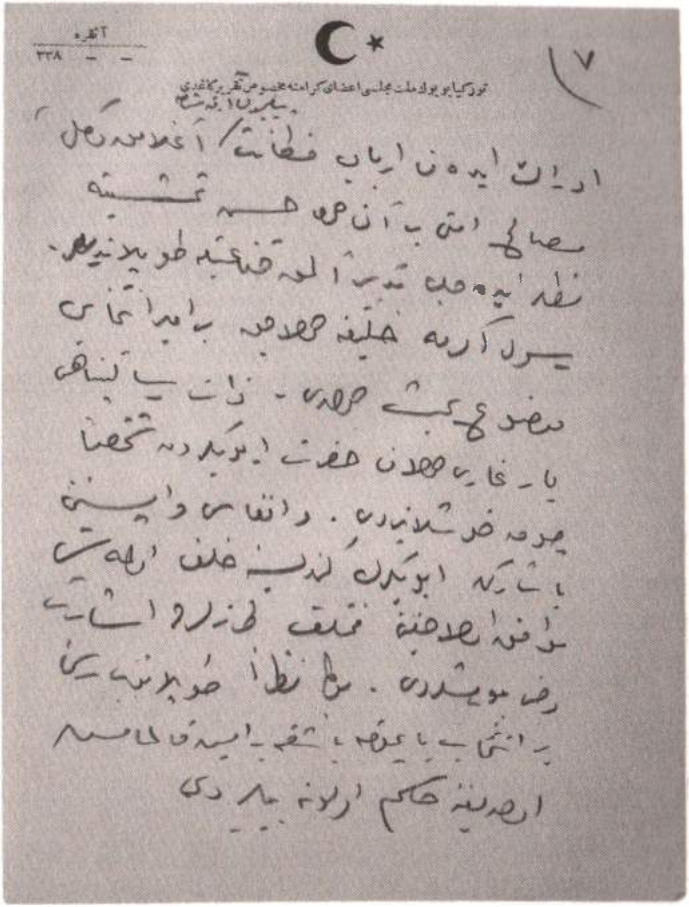
Kavminin sevgisine, saygısına ve güvenine erişti. Ondan sonra ancak kırk yaşında Tanrı haberciliği ve 43 yaşında peygamberlik geldi. Fahr-ı Âlem [Evrenin öğüncü] efendimiz sonsuz tehlikeler içinde, sayısız zahmet ve zorluklar karşısında 20 sene çalıştı ve İslâm Dini'nin kurulması ile ilgili peygamberlik görevini başarıyla yerine getirdikten sonra öldü. Hicrî takvimle bu akşam ölümünün yıldönümüne tesadüf ediyor. Kendisinin aydınlığına erişen bütün Müslümanlar ve özellikle Hazret-i Muhammed'in yakınları birçok gözyaşları döktüler fakat insanlığın gereklerinden olan bu üzüntülü durumun yararsız olduğunu derhal

▼ Günümüz Türkçesiyle

idrak eden erbâb-ı fatânet, Peygamber'in arkasından ağlamak değil mesâlih-i ümmeti bir an evvel hüsn-i temşiyete mazhar edecek tedbir almak kanaatiyle toplandılar. Resul-i Ekrem'e halife olacak bir emir intihabı mevzu-i bahis oldu. Zat-ı risâlet-penâhî, yar-ı garı olan Hazret-i Ebu Bekir'den şahsen çok hoşlanırdı ve enfâs-ı vâ-pesînini yaşarken Ebu Bekir'in kendisine halef olması muvafık olacağını muhtelif tarzlarda işaret dahi buyurmuşlardı. Buna nazaran toplanıp resmen bir intihâb yapmaktan başka bir iş kalmamış olduğuna hükmolunabilirdi.

kavrayan anlayışlı kişiler, Peygamber'in arkasından ağlamak değil halkın işlerini bir an önce iyi bir şekilde yoluna koyacak önlemleri almak amacıyla toplandılar. Resul-i Ekrem'e halife olacak bir yöneti-ci seçimi söz konusu edildi. Peygamber'in kendisi, mağara arkadaşı olan Hazret-i Ebu Bekir'den şahsen çok hoşlanırdı ve son nefeslerini yaşarken, Ebu Bekir'in kendi yerine geçecek kişi olmasının uygun olacağını çeşitli şekillerde de belirtmişlerdi. Buna göre, toplanıp resmen bir seçim yapmaktan başka bir iş kalmamış olduğuna karar verilebilirdi.

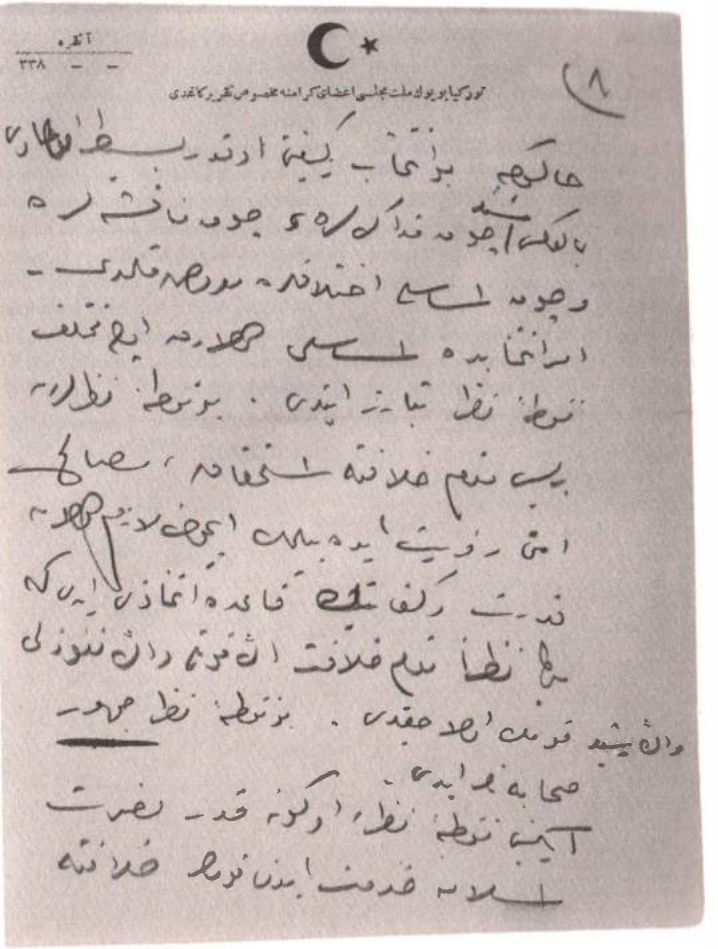
▼ Günümüz Türkçesiyle

Halbuki bu intihâb keyfiyeti o kadar basit olmadı. Bilakis mesele çok müzakerelere, çok münakaşalara ve çok esaslı ihtilâflara maruz kaldı. Emr-i intihâbda esaslı olarak üç muhtelif nokta-i nazar tebarüz etti. Bu nokta-i nazarlardan birisi, makam-ı hilâfete istihkak, meşâlih-i ümmeti rüyet edebilmek için lâzım olan kudret ve kifayetin kaide ittihazı idi ki buna nazaran makam-ı hilâfet, en kuvvetli ve en nüfuzlu ve en reşit kavmin olacaktı. Bu nokta-i nazar cumhur-ı sahabenin idi.

İkinci nokta-i nazar, o güne kadar nusret-i İslâm'a hizmet eden kavmin hilâfete

Halbuki bu seçim işi o kadar kolay olmadı. Tersine, sorun çok görüşmelere, çok tartışmalara ve çok esaslı anlaşmazlıklara uğradı. Seçimin yapılmasında önemli olarak üç değişik bakış açısı ortaya çıktı. Bu bakış açılarından birisi hilâfet makamını hak etmek, halkın işlerini görebilmek için gereken kuvvet ve yeterliliğin kural olarak kabul edilmesi idi ki buna göre hilâfet makamı, en kuvvetli ve en sözü geçer ve en gelişmiş kavmin olacaktı. Bu bakış açısı Peygamber'in çevresinde bulunanlara ait idi.

İkinci bakış açısı, o güne kadar İslâm'ın zaferlerine hizmet eden kavmin hilâfete

▼ Günümüz Türkçesiyle

müstahak addedilmesi idi. Bu, ensârın nokta-i nazarı idi.

Üçüncü fikir ise kuvvet-i karâbeti iltizâm etti. Bu da Hâşimîlerin nokta-i nazarı idi.

Bu üç nokta-i nazardan ittifak-ı ârâ ile birini tercih etmek ve emr-i intihâbı intâc eylemek mümkün olamadı. En nihayet teşettüt ve fetretin derhal önüne geçmek lüzumuna kani olan Hazret-i Ömer'in tesiriyle Hazret-i Ebu Bekir'e biat olundu.

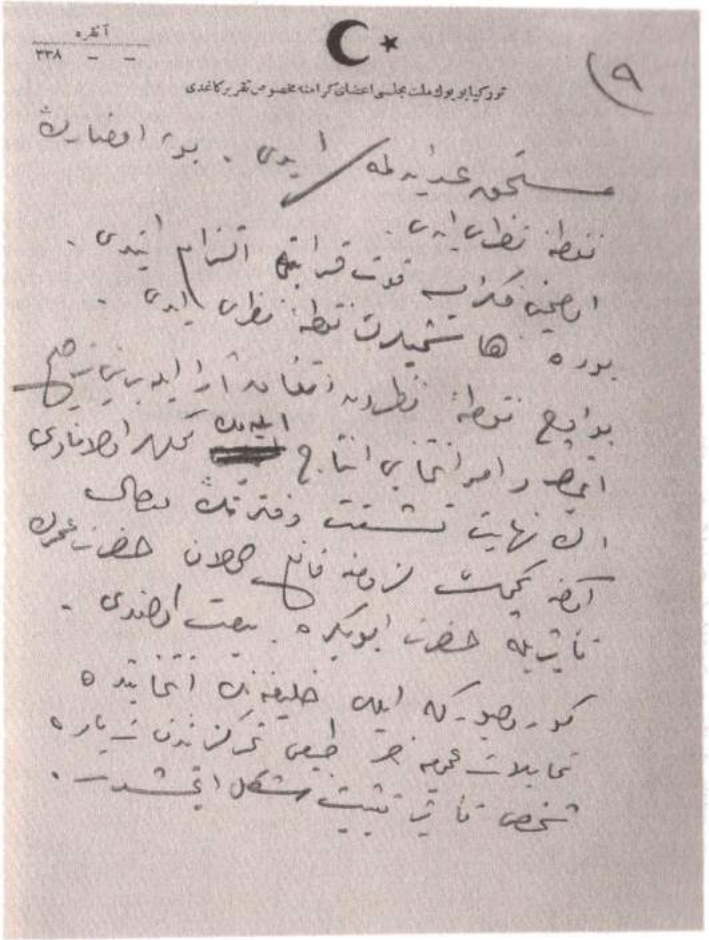
Görülüyor ki ilk halifenin intihâbında, temâyülât-ı umumiyenin tabii temerküzünden ziyade şahsî tesir tesbit-i şekl etmiştir.

hak kazanmasıydı. Bu, savaşlarda bulunanların bakış açısı idi.

Üçüncü düşünce ise akrabalığın gücünü gerekli gördü. Bu da Haşimilerin bakış açısı idi.

Bu üç bakış açısından birini oybirliğiyle tercih etmek ve seçimi sonuçlandırmak mümkün olamadı. En sonunda, başsız kalma ve dağılmanın derhal önüne geçmenin gereğine inanan Hazret-i Ömer'in etkisiyle Hazret-i Ebu Bekir kabul edildi.

Görülüyor ki ilk halifenin seçiminde, genel eğilimin doğal olarak bir noktada toplanmasından daha çok kişisel etki durumu belirlemiştir.

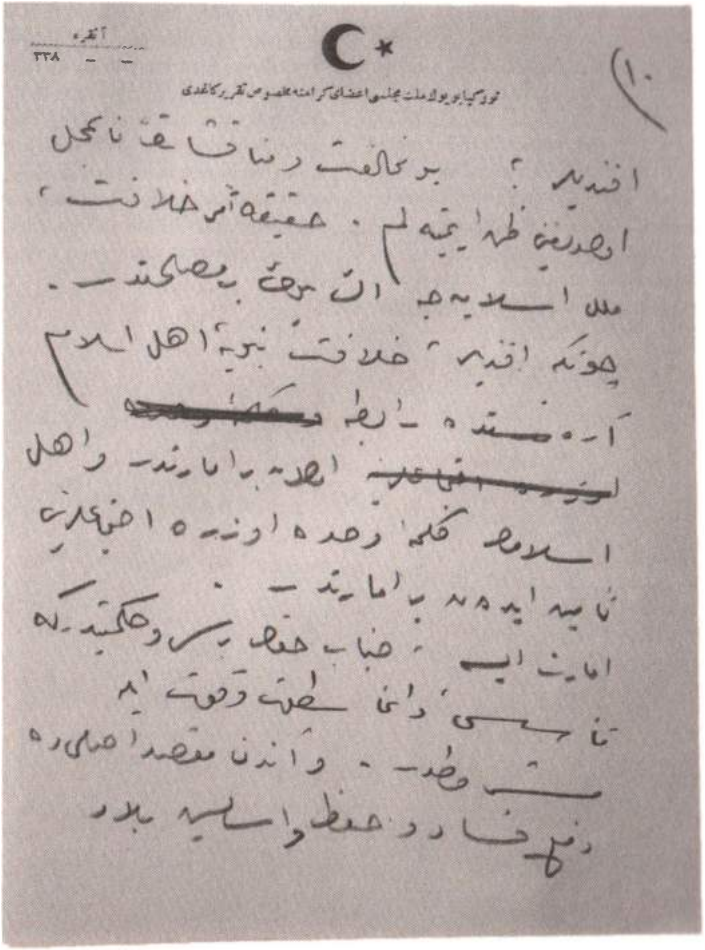
▼ Günümüz Türkçesiyle

Efendiler, bu muhalefet ve münâkaşâtın nâ-be-mahal olduğunu zannetmeyelim. Hakikaten emr-i hilâfet, milel-i İslâmiyece en büyük bir maslahattır. Çünkü efendiler, hilâfet-i Nebeviye ehl-i İslâm arasında rabıta olan bir emarettir ve ehl-i İslâm'ın kelime-i vâhide üzere içtimalarını temin eden bir emarettir.

Emaret ise Cenab-ı Hakk'ın bir sır ve hikmetidir ki teessüsü daima satvet ve kuvvet ile meşrûttur ve ondan maksâd-ı aslî de def-i fesad ve hıfz-ı asayiş-i bilâd

Efendiler, bu karşı çıkış ve tartışmaların yersiz olduğunu sanmayalım. Gerçekten halifelik, Müslüman uluslarca en büyük bir iştir. Çünkü efendiler, Halifelik Müslümanlar arasında bağ olan bir yöneticiliktir ve Müslümanların tek bir kelime üzerinde toplanmalarını sağlayan bir yöneticiliktir.

Yöneticilik ise Cenab-ı Hakk'ın bir sır ve hikmetidir ki kuruluşu daima güç ve kuvvete bağlıdır ve ondan asıl amaç da kötülüklerin giderilmesi ve ülkelerin güvenliğinin sağlanması

آنقره
۳۳۸

(۱۰)

توركيا بويوك ملت مجلسى اعضاى كرامنه مخصوص تقرير كاغدى

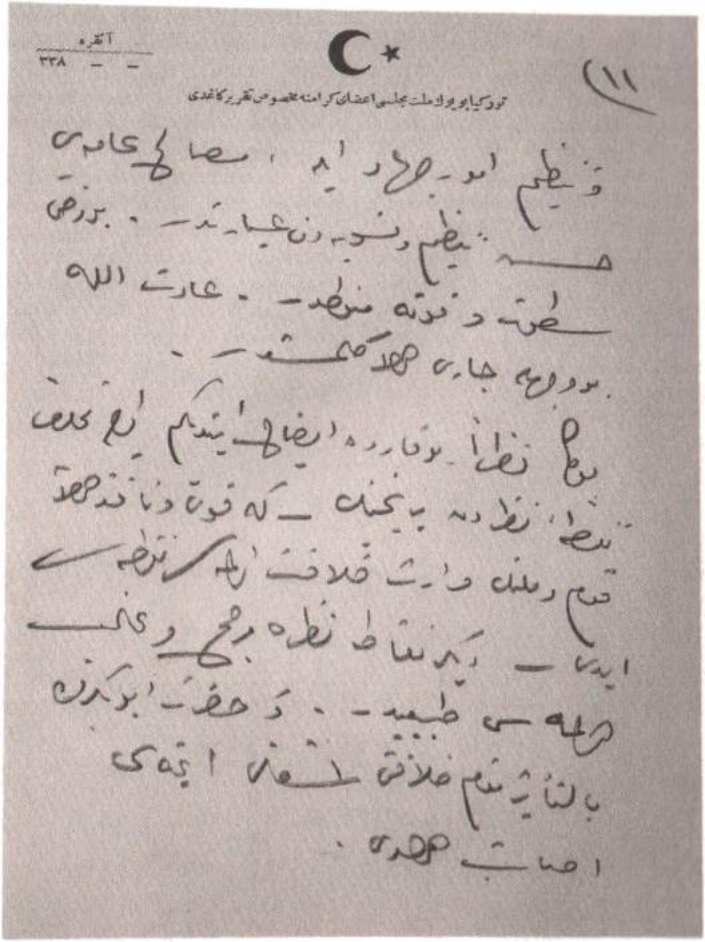
افندیلر ! بر مخالفت وفاق قانونی
اصولنه ظاهر اولمیه لم . حقیقه آمر خلافت ،
ملت اسلامیه جه ان حق بر صاحبدر .
چونکه افندیلر ، خلافت نوعیله اهل اسلام
آراسنده رابطه [illegible]
اولوب اهل اسلام بالمباشره و اهل
اسلامك كلهسی وحده اولوب اختلافی
نادر اولمسنه بالمباشره اماینده .
اماینده ، جناب حقك بیوردیغی کبی
تاجی ، وانی سلطنت وقتنده
[illegible] وظیفه . واندن مقصد اصلی ده
دینی فائده و حفظ و اسلمیه بلاد

▼ Günümüz Türkçesiyle

ve tanzim-i umur-ı cihâd ile mesâlih-i âmmeyi hüsn-i tanzim ve tesviyeden ibarettir. Bu dahi satvet ve kuvvete menûttur. Âdetullah bu vechile cari olagelmiştir.

Buna nazaran, yukarıda izah ettiğim üç muhtelif nokta-i nazardan birincinin –ki kuvveti ve nâfiz olan kavim ve milletin vâris-i hilâfet olması noktası idi– diğer nikat-ı nazara müreccah ve galip olması tabiidir ve Hazret-i Ebu Bekir'in bi't-tesir makam-ı hilâfeti işgal etmesi isabet oldu.

ve Müslümanlık adına yapılacak savaş ile ilgili işleri ve halkın işlerinin iyi yapılmasından ve düzenlenmesinden ibarettir. Buna göre, yukarıda açıkladığım üç değişik bakış açısından birincinin –ki kuvveti ve nüfuzu kavim ve milletin hilâfetin mirasçısı olması noktası idi– diğer bakış açılarına üstün olması ve tercih edilmesi doğaldır ve Hazret-i Ebu Bekir'in etkiyle hilâfet makamını işgal etmesi yerinde oldu.

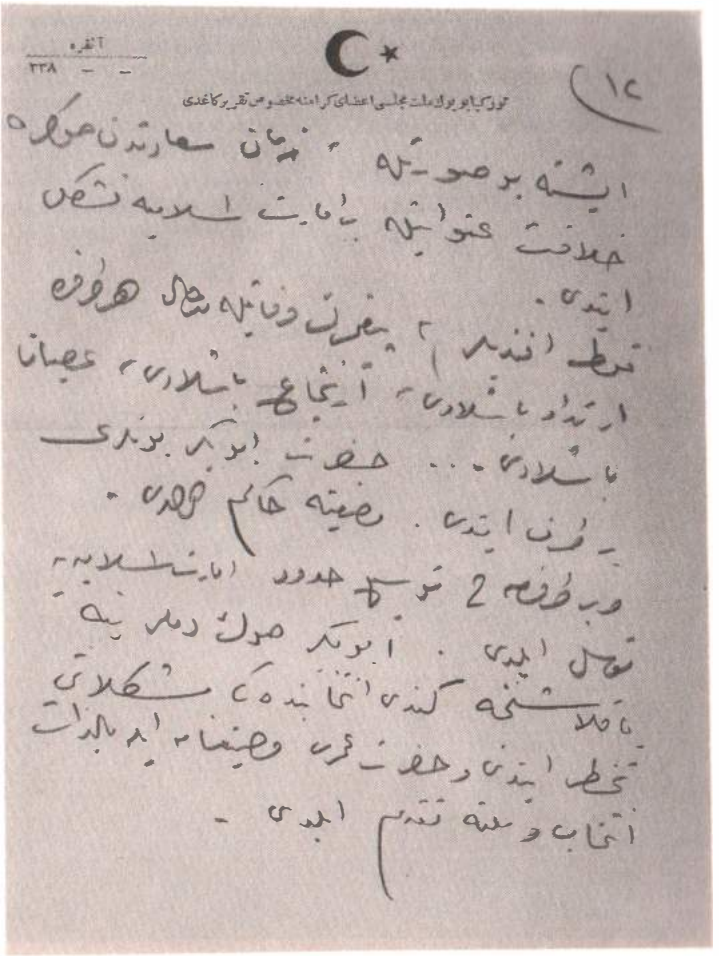
İşte bu suretle, Zaman-ı Saadet'ten sonra "hilâfet" unvanıyla bir Emaret-i İslâmiye teşekkül etti.

Fakat efendiler, Peygamber'in vefatıyla derhal her tarafta irtidâd başladı, irtica başladı, isyan başladı... Hazret-i Ebu Bekir, bunları bertaraf etti. Vaziyete hâkim oldu ve bir taraftan da tevsi-i hudûd-ı Emaret-i İslâmiye'ye tevessül eyledi. Ebu Bekir son demlerine yaklaşınca, kendi intihabındaki müşkülâtı tahattur etti ve Hazret-i Ömer'i vasiyetname ile bizzat intihab ve millete takdim eyledi.

▼ Günümüz Türkçesiyle

İşte bu şekilde Peygamber Dönemi'nden sonra "hilâfet" unvanıyla bir İslâmî yönetim kuruldu.

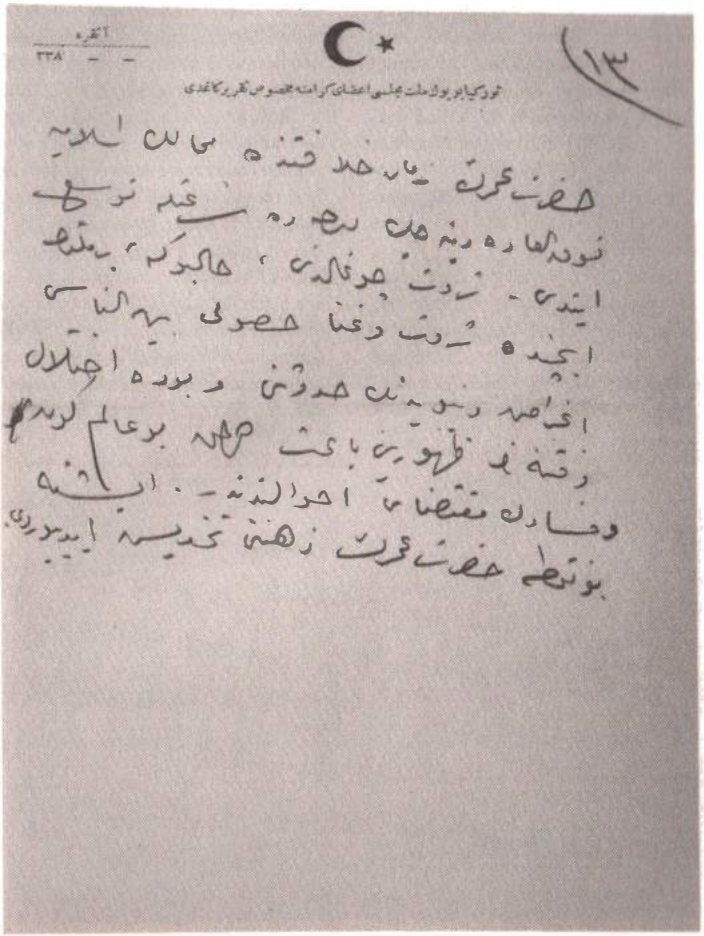
Fakat efendiler, Peygamber'in ölümüyle her tarafta dinden ayrılarak eski dinlerine dönüşler başladı, isyan başladı... Hazret-i Ebu Bekir, bunları bertaraf etti. Duruma hâkim oldu ve bir taraftan da İslâm Emareti'nin sınırlarını genişletmeye girişti. Ebu Bekir son demlerine yaklaşınca, kendisinin seçilmesindeki zorlukları hatırladı ve Hazret-i Ömer'i vasiyetname ile kendisi seçti ve millete sundu.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Hazret-i Ömer'in zaman-ı hilâfetinde memâlik-i İslâmiye fevkalade denecek derecede sürâtle tevessü etti, servet çoğaldı. Halbuki bir milletin içinde servet ve gınâ husûlü, beyne'n-nâs agrâz-ı dünyeviyenin hudûsunu ve bu da ihtilâl ve fitnenin zuhurunu bâis olmak bu âlem-i kenv ü fesadın muktezayı ahvalindendir. İşte bu nokta Hazret-i Ömer'in zihnini tahdîş ediyordu.

Hazret-i Ömer'in halifeliği zamanında İslâm ülkesi olağanüstü denecek düzeyde hızla genişledi, zenginlik arttı. Halbuki bir milletin içinde varlık ve zenginliğin oluşması, halk arasında dünya ile ilgili amaçların ortaya çıkması ve bunun da karışıklık ve sıkıntının oluşmasına neden olması bu dünyanın gereklerindendir. İşte bu konu Hazret-i Ömer'in zihnini tırmalıyordu.

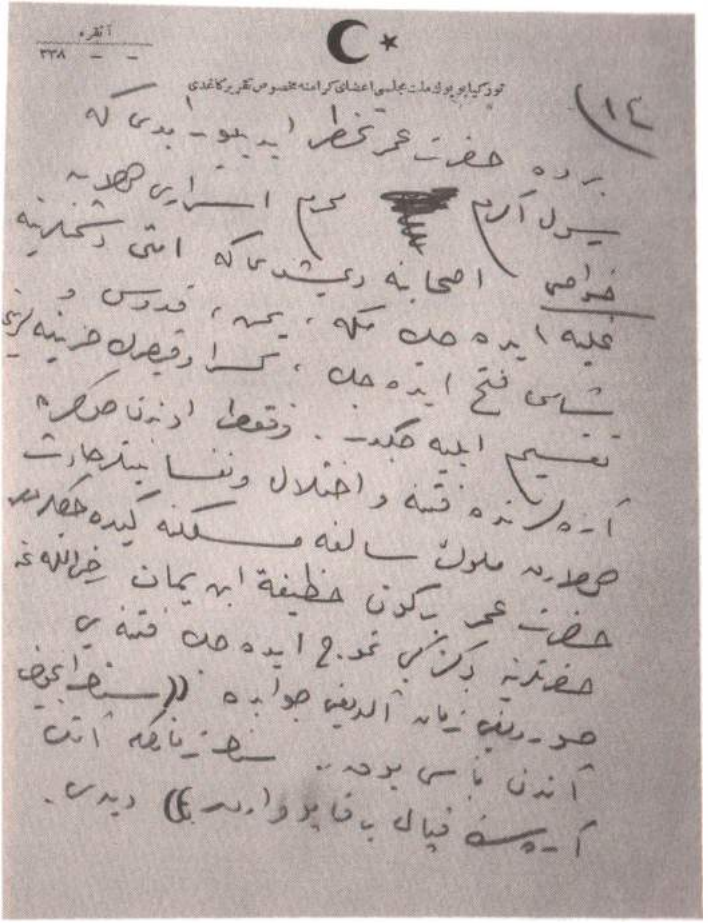
Bir de Hazret-i Ômer tahattur ediyordu ki Resul-i Ekrem, mahrem-i esrarı olan havâs eshâbına demişti ki ümmeti düşmanlarına galebe edecek. Mekke, Yemen, Kudûs ve Şam'ı fethedecek. Kisrâ ve Kayzer'in hazinelerini taksim eyleyecektir ve fakat ondan sonra aralarında fitne ve ihtilâl ve nefsâniyetler hâdis olarak mülûk-ı sâlife mesleğine gireceklerdir.

Hazret-i Ômer, bir gün Huzeyfe ibn-i Yeman (Radiyallahüanh) Hazretleri'ne, deniz gibi temevvüc edecek fitneyi sorduğu zaman aldığı cevapta, "Senin için ondan beis yok. Senin zamanınla onun arasında kapalı bir kapı vardır" dedi.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Bir de Hazret-i Ômer hatırlıyordu ki Resul-i Ekrem, sırdaşı olan arkadaşlarına demişti ki kendisine inananlar düşmanlarını yenecek Mekke, Yemen, Kudüs ve Şam'ı fethedecek. İran ve Roma imparatorlarının hazinelerini bölüşecektir ve fakat ondan sonra aralarında kötülük ve karışıklık ve bencillikler çıkarak eski yöneticilerin yoluna gireceklerdir.

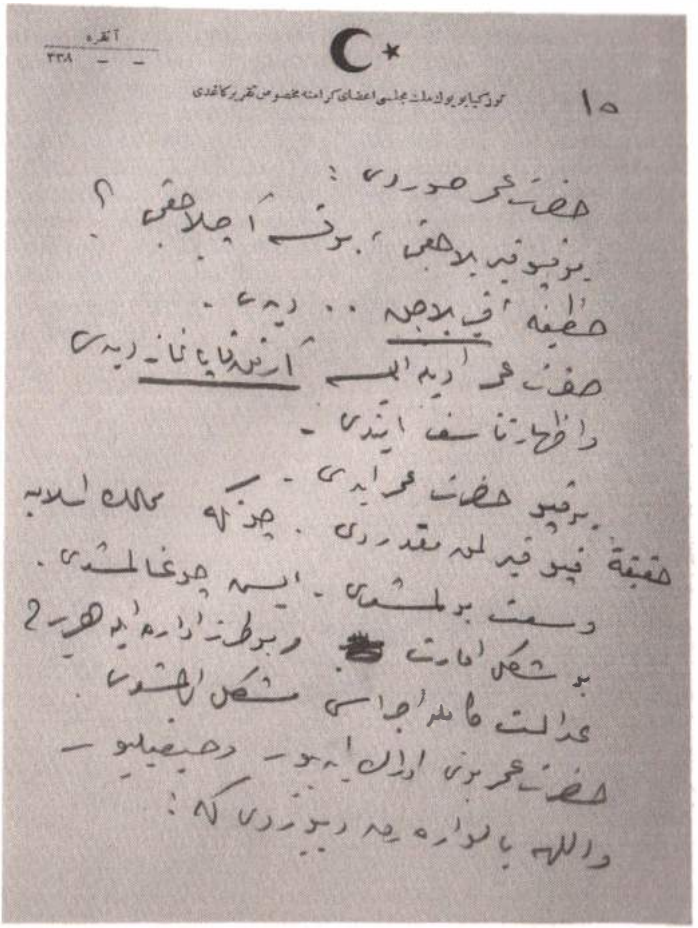
Hazret-i Ômer, bir gün Huzeyfe ibn-i Yeman (Radiyallahüanh) Hazretleri'ne, deniz gibi dalgalanacak arabozuculuğu sorduğu zaman aldığı cevapta: "Senin için ondan korku yok. Senin zamanınla onun arasında kapalı bir kapı vardır" dedi.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Hazret-i Ömer sordu:
Bu kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı?
Huzeyfe, "kırılacak" dedi.
Hazret-i Ömer, "öyle ise artık kapanmaz" dedi ve izhâr-ı teessüf etti.
Bu kapı Hazret-i Ömer idi. Hakikaten kapı kırılmak mukadderdi. Çünkü memâlik-i İslâmiye vüs'at bulmuştu, iş çoğalmıştı. Bu şekl-i emaret ve bu tarz-ı idare ile her yerde adalet-i kâmile icrası müşkül olmuştu. Hazret-i Ömer, bunu idrak ediyor ve sıkılıyor ve Allah'a yalvararak diyordu ki:

Hazret-i Ömer sordu:
Bu kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı?
Huzeyfe, "kırılacak" dedi.
Hazret-i Ömer, "öyle ise artık kapanmaz" dedi ve üzüntüsünü bildirdi.
Bu kapı Hazret-i Ömer idi. Gerçekten de kapının kırılacağı kesindi. Çünkü İslâm ülkeleri genişlemişti, iş çoğalmıştı. Bu devlet ve yönetim biçimi ile her yerde tam bir adaletin gerçekleşmesi zorlaşmıştı. Hazret-i Ömer, bunu anlıyor ve sıkılıyor ve Allah'a yalvararak diyordu ki:

آنقره
٣٣٨

☪ ★

تورکیه بویوك ملت مجلسی اعضای کرامنه مخصوص تقریر کاغدی

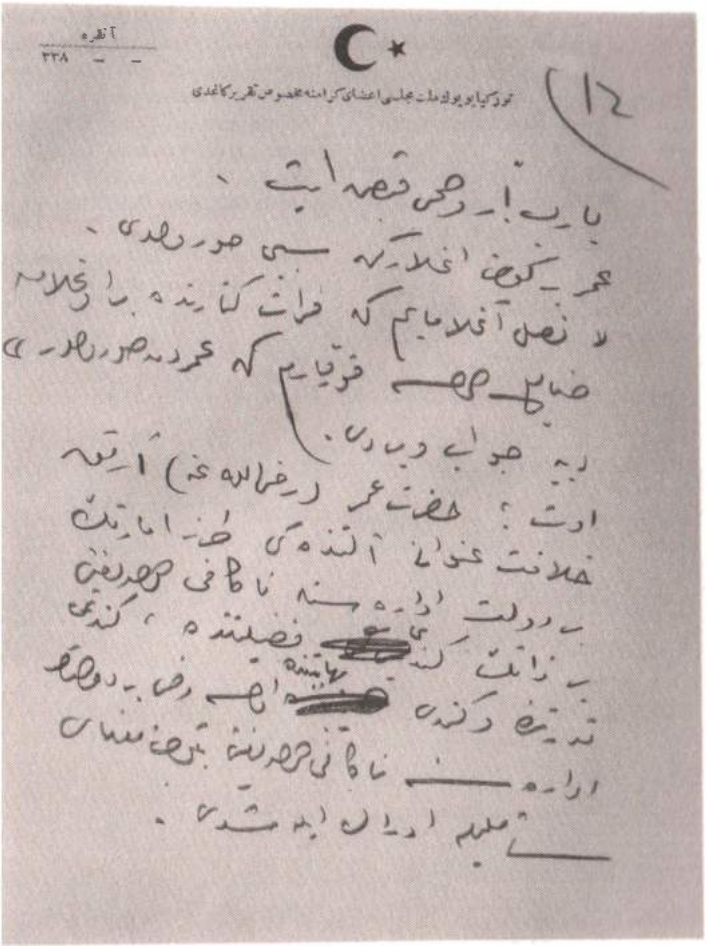
١٥

حضرتلری صوردی :
برنجیسی بو حقه ، برنجی اجلاسی ؟
حقیقه اف بودجه .. دیه ،
صفت حواله ایله ایکنجی یاپیلدیغنی
واضح تاسف ایتدی .
برنجیسی حضرت حوایدی . چونکه سلطنت اسلامیه
حقیقة فیوقیه لره مقدر دی . ایسه چوغالمشدی .
وسعت بولمشدی . ایسه چوغالمشدی .
بو شکل دارت ☪ ویرلمش دیه ایدی ؟
بو شکل دارت ☪ شکل المشدی .
عدالت قالدیراجاق شکل المشدی .
حضرتلری اولدیغی کبی ، وضیعیتی —
والله بالواسطه بیان ایدیوردی که :

▼ Günümüz Türkçesiyle

- Yarab! Ruhumu kabz et.
Ömer, bir gün ağlarken sebebi soruldu. "Nasıl ağlamayım ki Fırat kenarında bir oğlak zayi olsa korkarım ki Ömer'den sorulur" diye cevap verdi.
Evet, Hazret-i Ömer (Radiyallahüanh) artık hilâfet unvanı altındaki tarz-ı emaretin bir devlet idaresine nâ-kâfi olduğunu, bir zatın kendi faziletinde, kendi kudretinde ve kendi mehâbetinde olsa dahi bir devletin idaresine nâ-kâfi olduğunu bütün mana-yı şamiliyle idrak eylemişti.

- Yarab! Ruhumu al.
Ömer, bir gün ağlarken sebebi soruldu. "Nasıl ağlamayım ki Fırat kenarında bir oğlak kaybolsa korkarım ki Ömer'den sorulur" diye cevap verdi.
Evet, Hazret-i Ömer (Radiyallahüanh) artık halifelik adı altındaki yöneticilik biçiminin bir devlet yönetimi için yetersiz olduğunu; bir kişinin kendi erdeminde, kendi kudretinde ve kendi görkeminde olsa da bir devletin yönetimine yetmeyeceğini bütün anlamıyla anlamıştı.

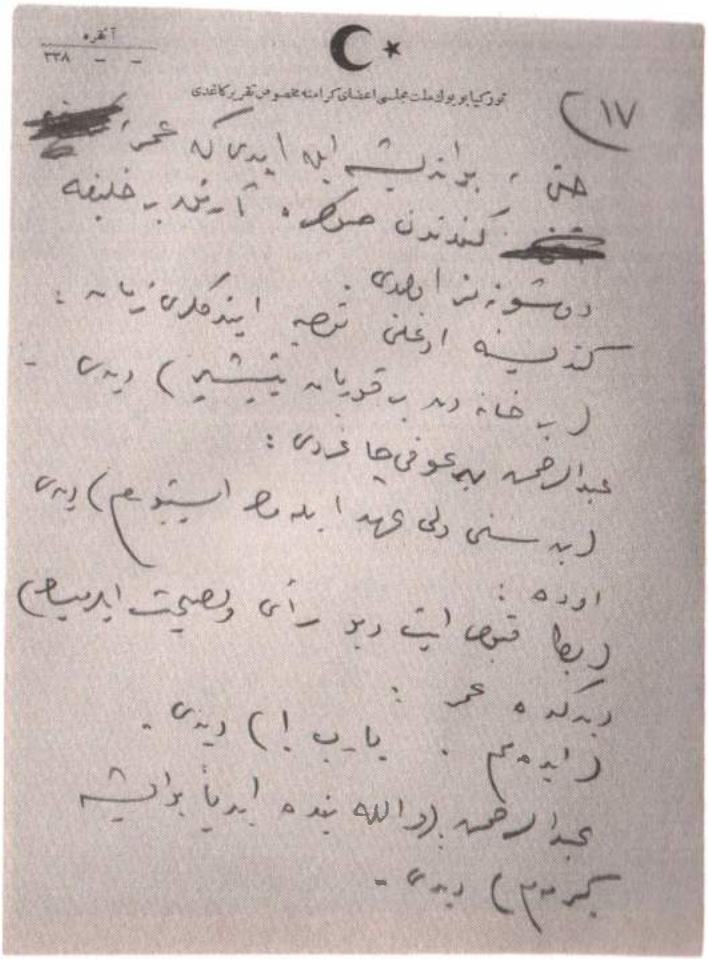

Hatta bu endişe ile idi ki Ömer, kendinden sonra artık bir halife düşünemez oldu.
Kendisine oğlunu tavsiye ettikleri zaman: "Bir haneden bir kurban yetişir" dedi.
Abdurrahman bin Avf'ı çağırdı: "Ben seni veliaht eylemek istiyorum" dedi. O da: "Bana kabul et diye rey ve nasihat eyler misin" dedikde Ömer: "Edemem ya Avf!"* dedi.
Abdurrahman, "Vallahi ben de ebediyen bu işe girmem" dedi.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Hatta bu kaygı ile idi ki Ömer, kendinden sonra artık bir halife düşünemez oldu.
Kendisine oğlunu tavsiye ettikleri zaman: "Bir evden bir kurban yetişir" dedi.
Abdurrahman bin Avf'ı çağırdı: "Ben seni veliaht yapmak istiyorum" dedi. O da: "Bana kabul et diye görüş bildirir ve öğütler misin?" dediğinde Ömer: "Edemem ya Avf!" dedi.
Abdurrahman, "Vallahi ben de sonsuza kadar bu işe girmem" dedi.

* Yanlışlıkla "yarab" yazılmış.

▼ Günümüz Türkçesiyle

En nihayet Ömer, en makul noktaya temas etti: Emaret, devlet, millet işini meşverete havale etti.

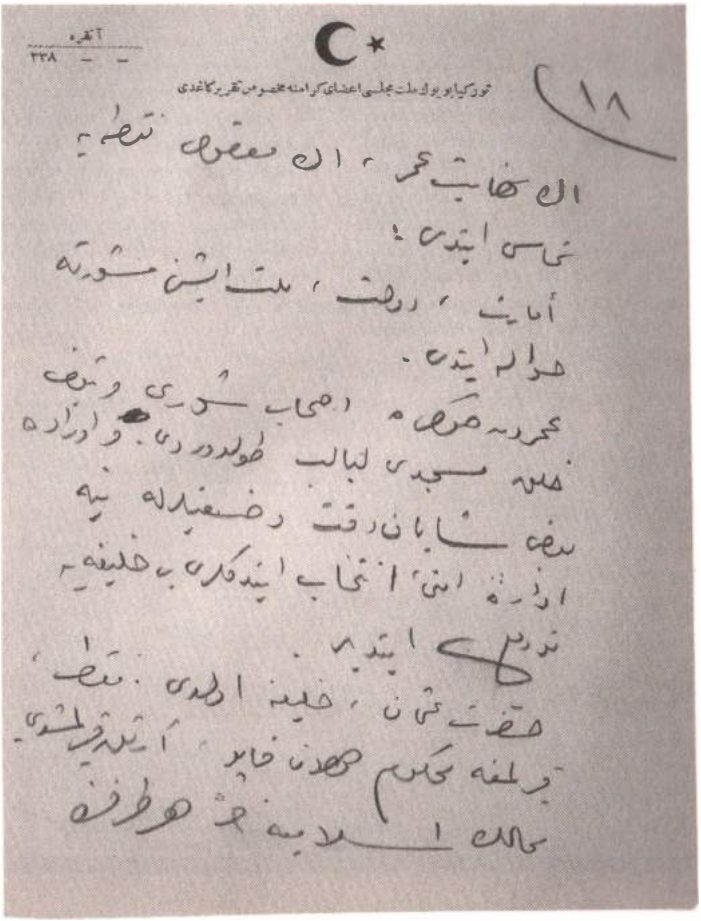
Ömer'den sonra eshâb-ı şura ve bütün halk mescidi lebaleb doldurdu ve orada bazı şayan-ı dikkat vaziyetlerle yine idare-i ümmeti intihâb ettikleri bir halifeye tevdi ettiler.

Hazret-i Osman, halife oldu fakat kırılmaya mahkûm olan kapı artık kırılmıştı. Memâlik-i İslâmiyenin her tarafında

En sonunda Ömer, en akla yakın noktaya dokundu. Emirlik, devlet, millet işini danışmalara ve görüşmelere bıraktı.

Ömer'den sonra meclis üyeleri ve bütün halk mescidi ağzına kadar doldurdu ve orada bazı dikkat çekici durumlarla yine ümmetin yönetimini seçtikleri bir halifeye verdiler.

Hazret-i Osman, halife oldu fakat kırılmaya mahkûm olan kapı artık kırılmıştı. İslâm ülkelerinin her tarafında

آنقره
٣٣٨

تورکیا بویوك ملت مجلسی اعضای کرامنه مخصوص تقریر کاغدی

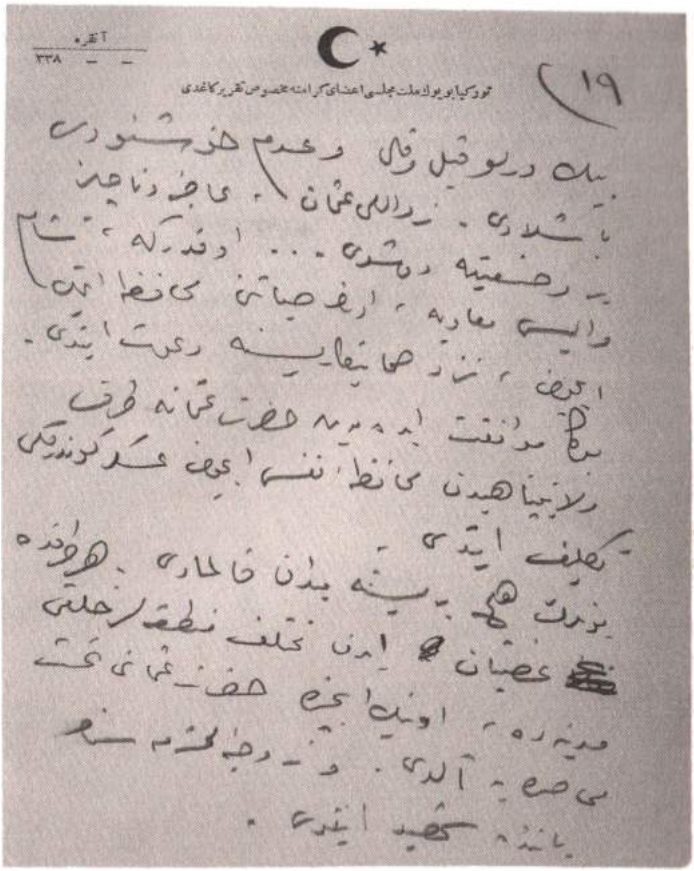
١٨

اك خطابت محترم ، اك مقصد نطقم
شو اولدی :
أمانت ، دولت ، ملت ایشنه مشورته
حرام ایتدی .
محرومیت صفحه اصحاب سلطنتی وتخت
خلافه سجدی لیاقت اولدوقدن صوکره
بو شایان دقت وضعیتده بیه
اولدقه اینی انتخاب ایتدکدن صوکره خلیفه
تدریس ایتدیلر .
حضرات عثمان ، خلیفه اولدی . نطق
ترکیه مجلس مبعوثان ایتدیلر .
ترکیه مجلس مبعوثان خلیفه
سلطنت اسلامیه حضرتلرینه

▼ Günümüz Türkçesiyle

bin türlü kîl ü kal ve adem-i hoşnudî başladı. Zavallı Osman âciz ve nâçiz bir vaziyete düştü... O kadar ki Şam Valisi Muaviye, onun hayatını muhafaza etmek için nezd-i himayetkârîsine davet etti. Buna muvafakat edemeyen Hazret-i Osman'a taraf-ı vilâyet-penâhîden muhafaza-i nefs için asker göndermeyi teklif etti. Bunların hiçbirisine meydan kalmadı. Her tarafta isyan eden muhtelif mıntıkalar halkı Medine'de, evinin içinde Hazret-i Osman'ı taht-ı muhasaraya aldı ve zevce-i muhteremesinin yanında şehit etti.

bin türlü dedikodu ve hoşnutsuzluk başladı. Zavallı Osman, güçsüz ve değersiz bir duruma düştü... O kadar ki Şam Valisi Muaviye, onun hayatını korumak için kendi koruması altına çağırdı. Buna olumlu cevap veremeyen Hazret-i Osman'a Vali, hayatının korunması için asker göndermeyi teklif etti. Bunların hiçbirisine gerek kalmadı. Her tarafta isyan eden çeşitli yöreler halkı Medine'de, evinin içinde Hazret-i Osman'ı kuşatma altına aldı ve saygıdeğer eşinin yanında şehit etti.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Birçok gürültülü ve kanlı vakayiden sonra Hazret-i Ali (Keremallahüvechehu) Makam-ı Hilâfet'e getirildi. Tekrar edelim ki kapı kırılmıştı.

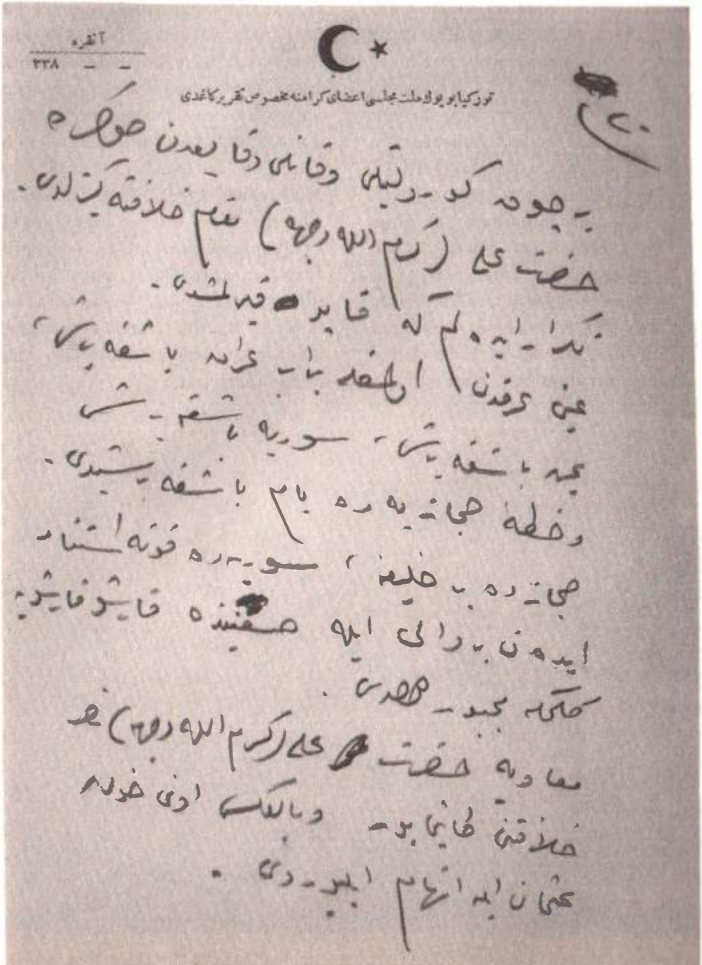
Aynı ırktan olmakla beraber Irak başka bir şey, Yemen başka bir şey, Suriye başka bir şey ve Hıtta-i Hicaziye de bambaşka bir şeydi. Hicaz'da bir halife, Suriye'de kuvvete istinat eden bir vali ile Siffin'de karşı karşıya gelmeye mecbur oldu.

Muaviye, Hazret-i Ali (Keremallahüvechehu)nun hilâfetini tanımıyor ve bilâkis onu hûn-ı Osman ile itham eyliyordu.

Birçok gürültülü ve kanlı olaylardan sonra Hazret-i Ali (Keremallahüvechehu) halifeliğe getirildi. Tekrar edelim ki kapı kırılmıştı.

Aynı ırktan olmakla beraber Irak başka bir şey, Yemen başka bir şey, Suriye başka bir şey ve Hicaz ülkesi de bambaşka bir şeydi. Hicaz'da bir halife, Suriye'de kuvvete dayanan bir vali ile Sıffin'de karşı karşıya gelmek zorunda kaldı.

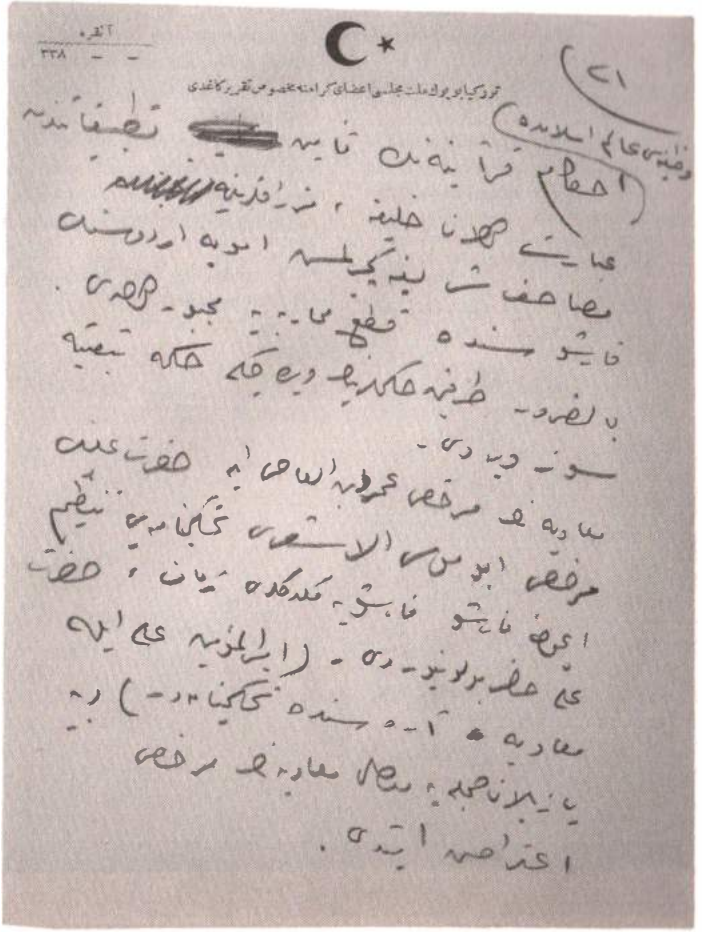
Muaviye, Hazret-i Ali (Kermallahüvechehu)nun hilâfetini tanımıyor ve tersine onu Osman'ın kanını dökmekle suçluyordu.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Vazifesi âlem-i İslâm'da ahkâm-ı Kuraniye'nin temin-i tatbikatından ibaret olan Halife, mızraklarına Mesâhif-i Şerife geçirilmiş Emeviye ordusunun karşısında kat'-ı muharebeye mecbur oldu. Bi'z-zarur tarafeyn, hakemlerinin vereceği hükme tebaiyete söz verdi.
Muaviye'nin murahhası Amr ibni'l-âs ile Hazret-i Ali'nin murahhası Ebu Musa el-Eş'arî tahkimnameyi tanzim için karşı karşıya geldikleri zaman Hazret-i Ali hazır bulunuyordu. "Emiri'l-müminîn Ali ile Muaviye arasında tahkimnamedir" diye yazılan cümleye derhal Muaviye'nin murahhası itiraz etti.

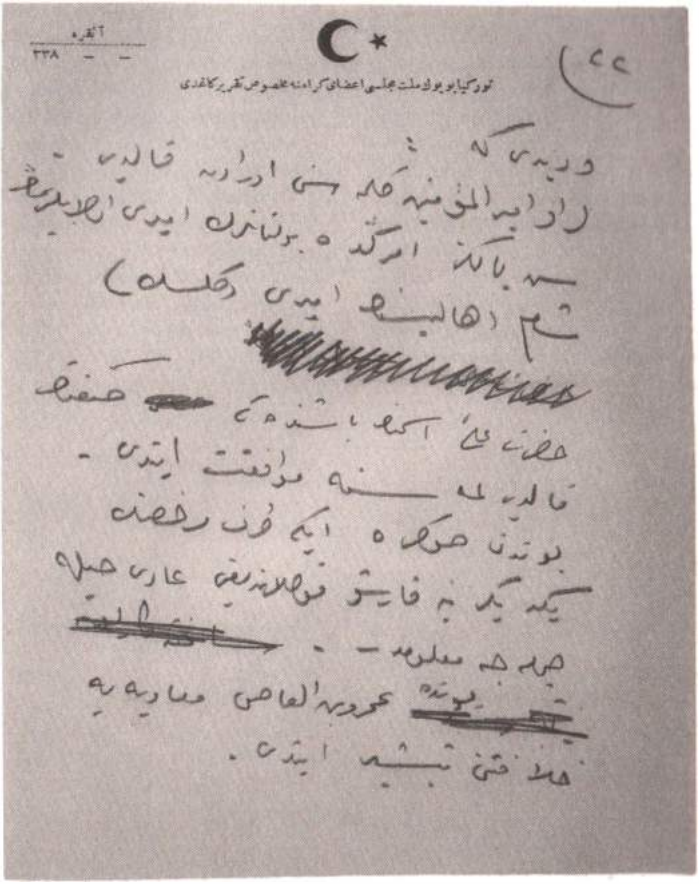
Görevi İslâm dünyasında Kuran'ın hükümlerinin gereğini gerçekleştirmekten ibaret olan Halife, mızraklarına Kuran sayfaları geçirilmiş Emeviye ordusunun karşısında savaşı kesmeye mecbur oldu. Zorunlu olarak iki taraf, hakemlerinin vereceği karara uymaya söz verdi.
Muaviye'nin delegesi Amr ibni'l-âs ile Hazret-i Ali'nin delegesi Ebu Musa el-Eş'arî anlaşma metnini düzenlemek için karşı karşıya geldikleri zaman Hazret-i Ali hazır bulunuyordu. "İnananların emiri Ali ile Muaviye arsında anlaşmadır" diye yazılan cümleye derhal Muaviye'nin delegesi karşı çıktı.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Dedi ki:
"O 'Emirü'l-müminîn' kelimesini oradan kaldır. Sen yalnız emrinde bulunanların emiri olabilirsin. Şam ahalisinin emiri değilsin".
Hazret-i Ali, isminin başındaki sıfatın kaldırılmasına muvafakat etti. Bundan sonra iki taraf murahhasının yekdiğerine karşı kullandığı adi hile cümlece malûmdur.
Bunda Amr ibni'l-âs, Muaviye'ye hilâfetini tebşîr etti.

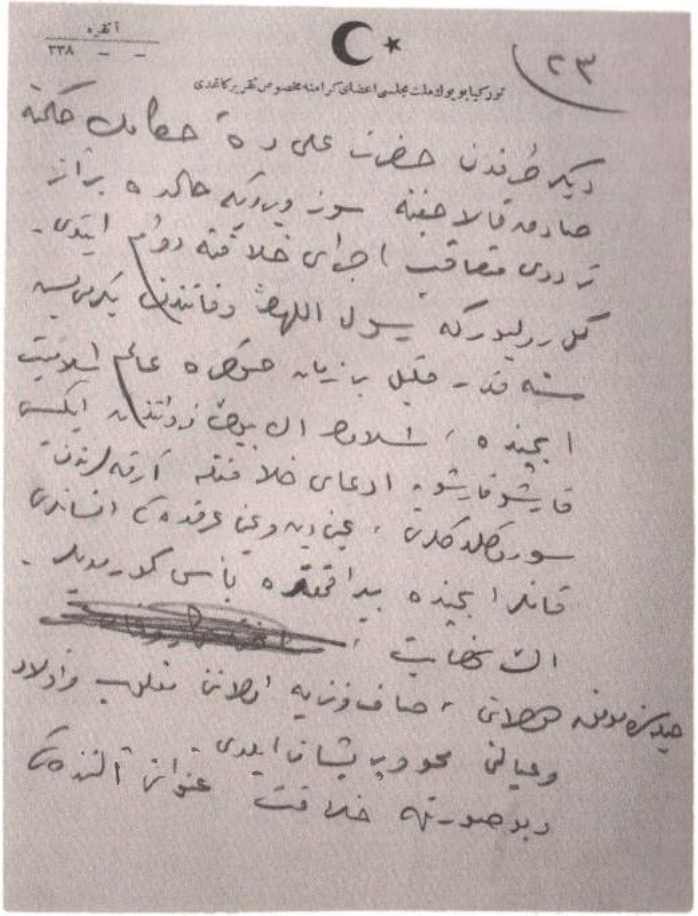
Dedi ki:
"O 'Müslümanların Emiri' kelimesini oradan kaldır. Sen yalnız emrinde bulunanların emiri olabilirsin. Şam halkının emiri değilsin".
Hazret-i Ali, isminin başındaki sıfatın kaldırılmasını kabul etti. Bundan sonra iki taraf delegelerinin birbirlerine karşı kullandığı bayağı hile herkesçe bilinmektedir.
Bu durumda Amr ibni'l-âs, Muaviye'ye hilâfetini müjdeledi.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Diğer taraftan Hazret-i Ali de hükkâmın hükmüne sadık kalacağına söz verdiği halde biraz tereddüdü müteakip icra-yı hilâfete devam etti. Görülüyor ki Resulullah'ın vefatından yirmi beş sene kadar kalîl bir zaman sonra, âlem-i İslâmiyet içinde İslâm'ın en büyük zevatından ikisi karşı karşıya iddia-yı hilâfetle arkalarından sürükledikleri aynı din ve aynı ırktaki insanları kanlar içinde bırakmakta beis görmediler. En nihayet, hilesinde muvaffak olanı, saf ve nezih olanını mağlup ve evlâd ü ıyâlini mahv ü perişan eyledi ve bu suretle "Hilâfet" unvanı altındaki

Diğer taraftan Hazret-i Ali de hakemlerin kararına sadık kalacağına söz verdiği halde biraz kararsızlıktan sonra halifeliğe devam etti. Görülüyor ki Peygamber'in vefatından yirmi beş sene kadar az bir zaman sonra, İslâm dünyası içinde İslâm'ın en büyüklerinden ikisi karşı karşıya, halifelik iddiasıyla arkalarından sürükledikleri aynı din ve aynı ırktaki insanları kanlar içinde bırakmakta sakınca görmediler. En sonunda, hilesinde başarılı olanı, saf ve temiz olanını mağlup ve çoluk çocuğunu perişan etti ve böylece "Hilâfet" unvanı altındaki

▼ Günümüz Türkçesiyle

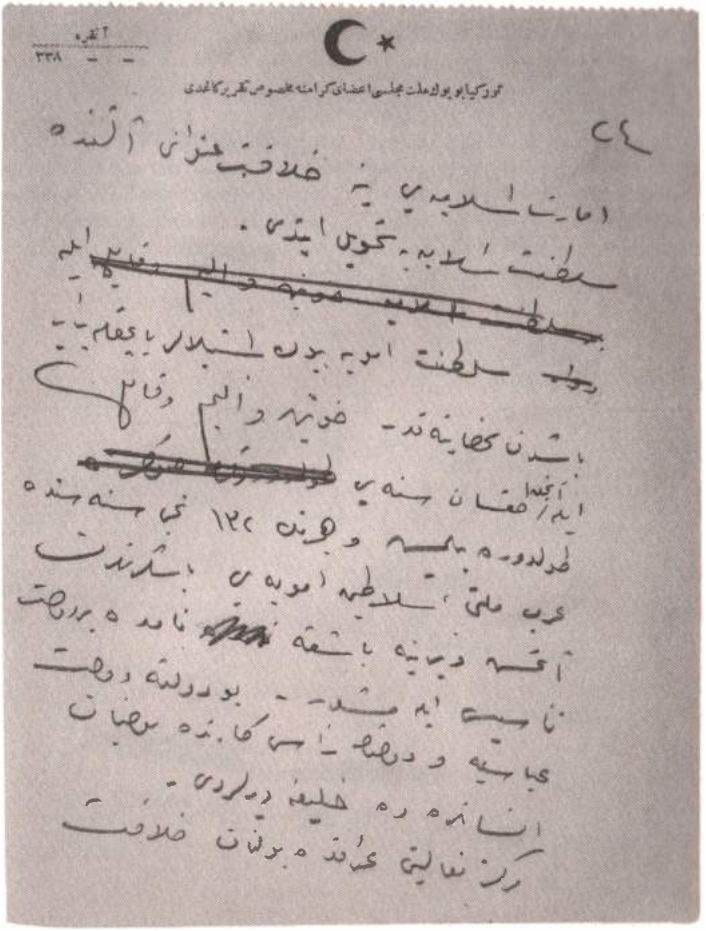
Emaret-i İslâmiye'yi yine "Hilâfet" unvanı altında saltanat-ı İslâmiye'ye tahvil etti.

Saltanat-ı Emeviye, büyük istilâlar yapmakla beraber, baştan nihayete kadar hûnîn ve elim vakayi ile ancak doksan seneyi doldurabilmiş ve Hicret'in 132'inci senesinde Arap milleti selâtin-i Emeviye'yi başlarından atmış ve yerine başka namda bir devlet tesis eylemiştir. Bu devlete "Devlet-i Abbasiye" ve devletin res-i kârında bulunan insanlara da "Halife" derlerdi.

Merkez-i faaliyeti Irak'ta bulunan Hilâfet-i

İslâm Emirliği'ni yine "Hilâfet" unvanı altında İslâm saltanatına dönüştürdü. Emevi saltanatı, büyük istilâlar yapmakla beraber, baştan sona kadar kanlı ve acıklı olaylarla ancak doksan seneyi doldurabilmiş ve Hicret'in 132'inci yılında Arap milleti Emevi sultanlarını başlarından atmış ve yerine başka adda bir devlet kurmuştur. Bu devlete "Abbasi Devleti" ve devletin başında bulunan insanlara da "Halife" derlerdi.

Faaliyet merkezi Irak'ta bulunan

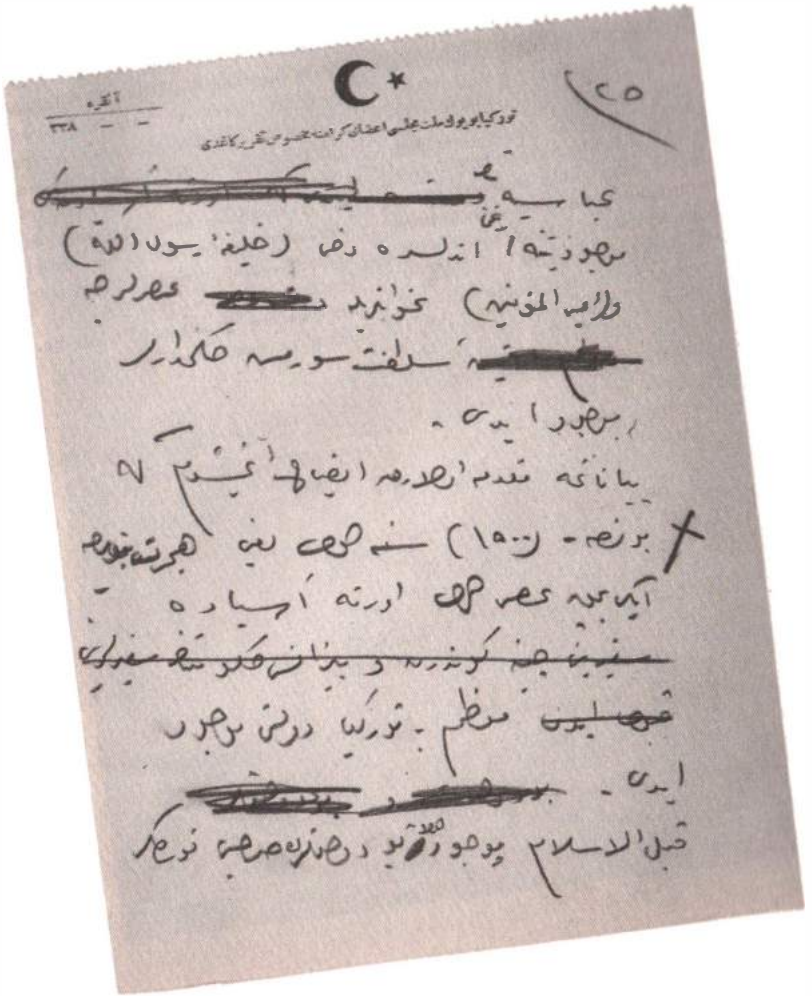
▼ Günümüz Türkçesiyle

Abbasiye'nin mevcudiyetine rağmen Endülûs'te dahi "Halife-i Resulullah" ve "Emirü'l-müslimîn) unvanlarıyla asırlarca saltanat sürmüş hükümdarlar mevcut idi.

Beyanatıma mukaddime olarak izah etmiştim ki bundan 1.500 sene evvel yani Hicret-i Nebeviye'den iki buçuk asır evvel Orta Asya'da muazzam bir Türkiye Devleti mevcuttu. Kable'l-islâm mevcut olan bu devletlerin sahibi Türkler

Abbasi Halifeliği'nin varlığına karşın Endülûs'te de "Peygamber'in Halifesi" ve "Müslümanların Emiri" adlarıyla asırlarca saltanat sürmüş hükümdarlar vardı.

Sözlerime giriş olarak açıklamıştım ki bundan 1.500 yıl önce yani Hicret'ten iki buçuk asır önce Orta Asya'da büyük bir Türkiye Devleti vardı. Müslümanlıktan önce var olan bu devletlerin sahibi Türkler

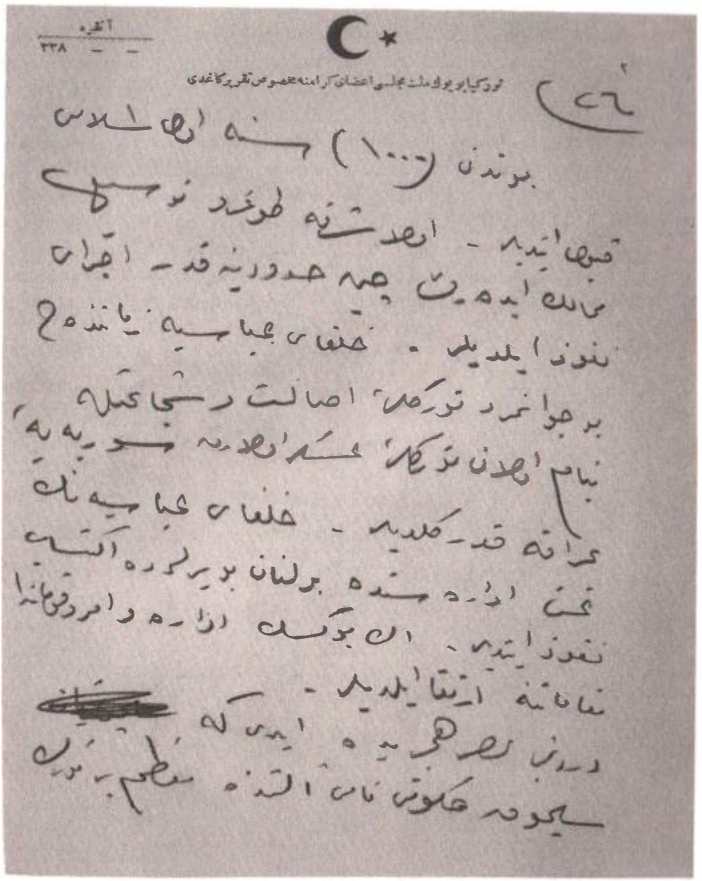
bundan 1.000 sene evvel İslâm'ı kabul ettiler. Evvelâ Şark'a doğru tevsî'-i memâlik ederek Çin hududuna kadar icra-yı nüfuz eylediler. Hulefâ-yı Abbasiye zamanında da bu civanmert Türkler, asalet ve şecaatle benâm olan Türkler asker olarak Suriye'ye, Irak'a kadar geldiler. Hulefâ-yı Abbasiyenin taht-ı idaresinde bulunan bu yerlerde iktisab-ı nüfuz ettiler. En yüksek idare ve emir ve kumanda makamâtına irtika eylediler.

Dördüncü asr-ı Hicrî'de idi ki Selçuk Hükümeti namı altında muazzam bir Türk

▼ Günümüz Türkçesiyle

bundan 1.000 sene evvel İslâm'ı kabul ettiler. Önce Doğu'ya doğru ülkelerini genişleterek Çin sınırına kadar otoritelerini sağladılar. Abbasiler zamanında bu yiğit Türkler, asalet ve kahramanlıkla ünlenen Türkler asker olarak Suriye'ye, Irak'a kadar geldiler. Abbasi halifelerinin yönetimi altında bulunan bu yerlerde otoritelerini kabul ettirdiler. En yüksek yönetim ve komuta makamlarına yükseldiler.

Hicrî dördüncü asırda idi ki Selçuk Hükümeti adı altında büyük bir Türk

آنقره
٢٣٨

☪ ★

تورکیا بیوک ملت مجلسی اعضاسنه مخصوص تقریر کاغدی

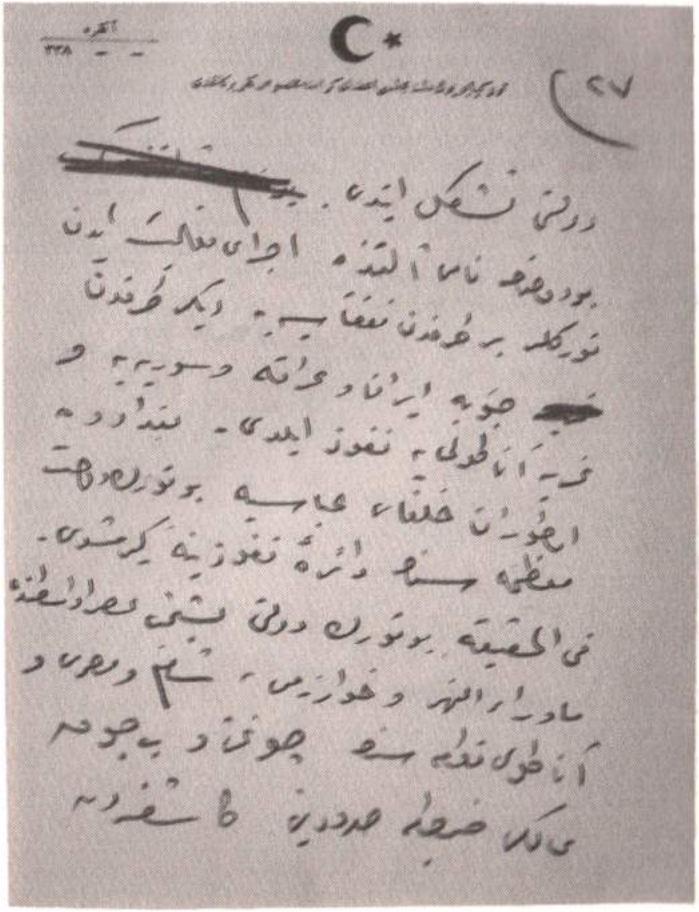
(٦)

بوندن (١٠٠٠) سنه اول سلاطین
قبول ایتدیکی - اعتقادیه طوغدی توسع
مالک ایدیکی جهه حدودینه قدر - اقتدار
تنفیذ ایلدیلر - خلفای عباسیه یانده
بر جوانمرد تورک اصالت و شجاعتلی
نیام اولدقلری عسکر اولدیغی جهه
حرمانه قدر کلدیلر - خلفای عباسیه نك
قتل اولنمسندن برلنان بویوك اكتساب
تنفیذ ایتدیلر - ان بوكسك اداره و امر و فرمانه
نهایتنه اینتقال ایلدیلر -
دوران تصور ایدیلر که
سیکوده حکومتلرنك التنده سلطنت بویوك

▼ Günümüz Türkçesiyle

devleti teşekkül etti. Bu devletin namı altında icra-yı faaliyet eden Türkler bir taraftan Kafkasya'ya, diğer taraftan Cenub'a İran ve Irak'a ve Suriye'ye ve Garb'a, Anadolu'ya nüfuz eyledi. Bağdat'ta oturan hulefâ-yı Abbasiye bu Türk devlet-i muazzamasının daire-i nüfuzuna girmişti. Filhakika bu Türk devleti beşinci asır evâsıtında Mâverâü'n-nehr ve Harezm'i, Şam ve Mısır'ı ve Anadolu kıtasının çoğunu ve birçok memâliki zaptla hududunu Kaşgar'dan

devleti kuruldu. Bu devletin adı altında faaliyet gösteren Türkler bir taraftan Kafkasya'ya, diğer taraftan Güney'e İran ve Irak'a ve Suriye'ye ve Batı'ya, Anadolu'ya girdiler. Bağdat'ta oturan Abbasi halifeleri bu büyük Türk devletinin otoritesi altına girmişlerdi. Gerçekten de bu Türk devleti beşinci yüzyıl ortalarında Seyhun ve Ceyhun Nehirleri arasında kalan bölgeyi ve Harezm'i, Şam ve Mısır'ı ve Anadolu topraklarının çoğunu ve birçok ülkeyi ele geçirerek sınırlarını Kaşgar'dan

▼ Günümüz Türkçesiyle

ve Seyhun mecrasından Akdeniz'e ve Bahr-i Ahmer ve Bahr-i Umman'a kadar tevsî' etti ve Bağdat'ta bulunan hulefâ-yı Abbasiyeyi yed-i ihtiyar ve idaresine aldı.

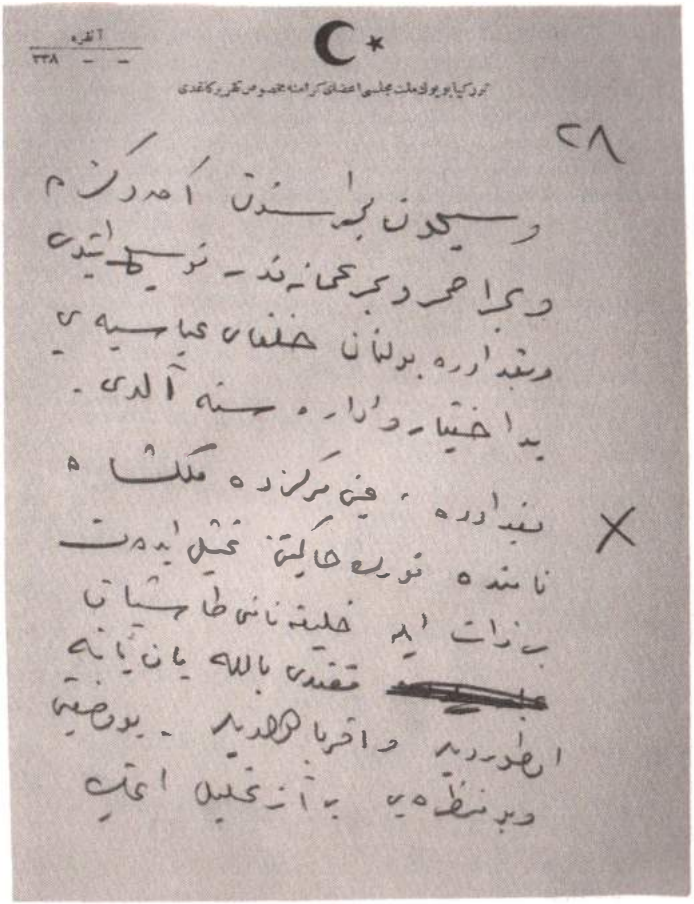
Bağdat'ta, aynı merkezde "Melikşah" namında Türk hâkimiyetini temsil eden bir zat ile "Halife" namını taşıyan Muktedibillah yan yana oturdular ve akraba oldular.

Bu vaziyeti ve bu manzarayı biraz tahlil etmek

ve Seyhun'un yatağından Akdeniz'e ve Kızıldeniz'e ve Umman Denizi'ne kadar genişletti ve Bağdat'ta bulunan Abbasi halifelerini egemenlikleri ve yönetimleri altına aldı.

Bağdat'ta, aynı merkezde "Melikşah" adında Türk egemenliğini temsil eden bir kişi ile "Halife" adını taşıyan Muktedibillah yan yana oturdular ve akraba oldular.

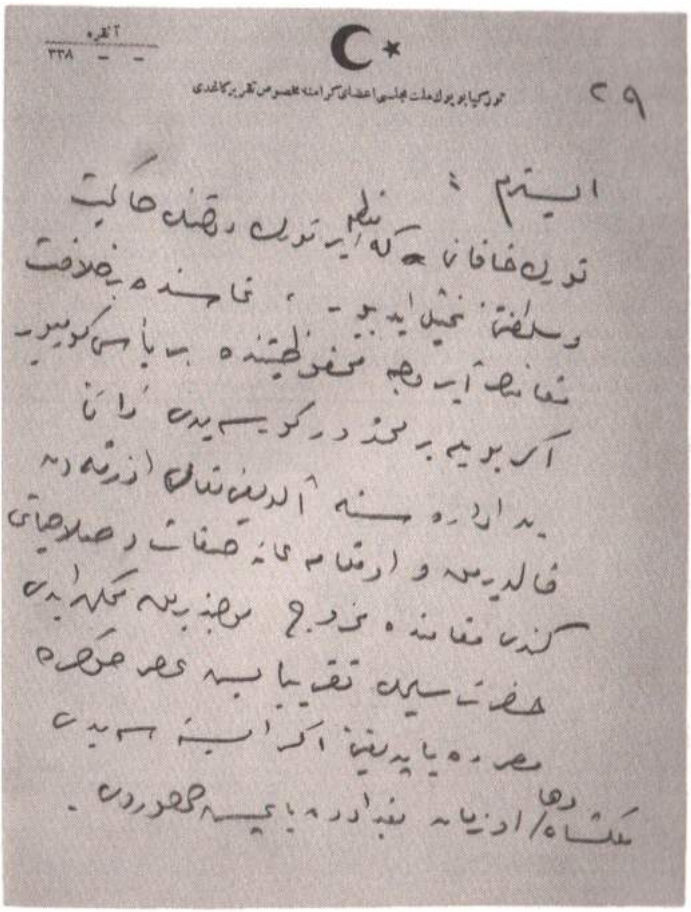
Bu durumu ve bu görünümü biraz analiz etmek

isterim.
Türk Hakanı ki muazzam bir Türk devletinin hâkimiyet ve saltanatını temsil ediyor, temasında bir hilâfet makamının ayrıca mahfuziyetinde bir beis görmüyor. Eğer böyle bir mahzur görseydi zaten yed-i idaresine aldığı makamı ortadan kaldırmak ve o makama ait sıfat ve salâhiyâtı kendi makamında memzûc bulundurmak mümkün idi. Hazret-i Selim'in takriben beş asır sonra Mısır'da yaptığını eğer isteseydi Melikşah, daha o zaman Bağdat'ta yapmış olurdu.

▼ Günümüz Türkçesiyle

isterim.
Türk Hakanı ki büyük bir Türk devletinin egemenlik ve saltanatını temsil ediyor, yanında bir halifelik makamının ayrıca korunmasında bir sakınca görmüyor. Eğer böyle bir sakınca görseydi zaten yönetimini ele aldığı makamı ortadan kaldırmak ve o makama ait sıfat ve yetkileri kendi makamının yetkileri arasına karıştırmak mümkündü. Yavuz Sultan Selim'in yaklaşık beş yüz yıl sonra Mısır'da yaptığını eğer isteseydi Melikşah, daha o zaman Bağdat'ta yapmış olurdu.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Müşarünileyhin belki yalnız düşündüğü bir şey var idiyse o da Türkiye Selçuk Devleti'ne daha sadık ve makam-ı hilâfete elyak diğer birinin Halife Muktedibillah'a halef olmasını temin idi.

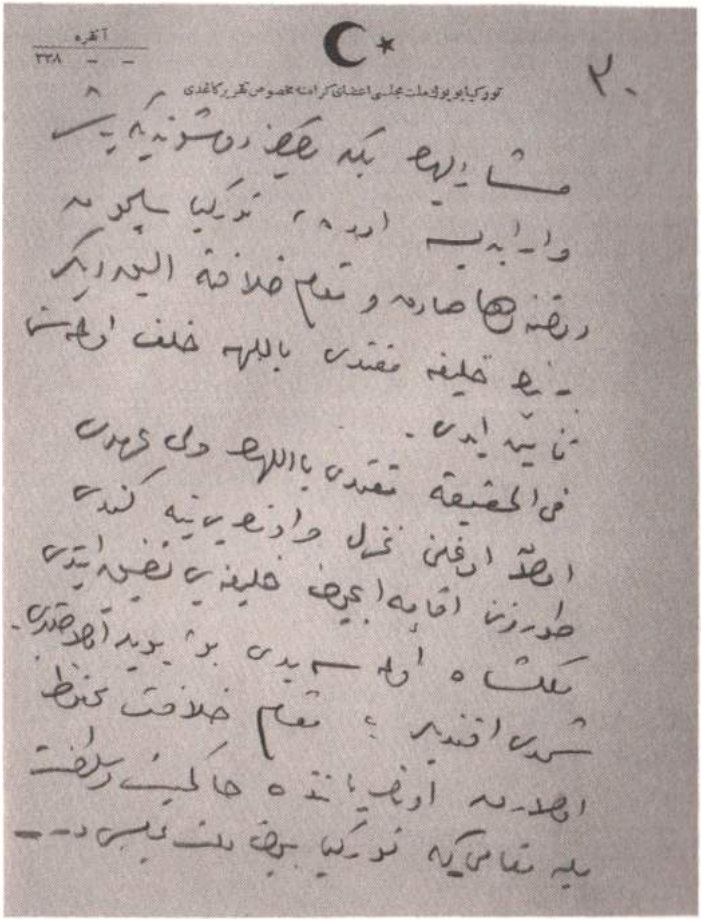
Filhakika Muktedibillah'ın veliahdı olan oğlunu azil ve onun yerine kendi torununu ikame için Halife'yi tazyik etti. Melikşah, ölmeseydi bu böyle olacaktı.

Şimdi efendiler, makam-ı hilâfet mahfuz olarak onun yanında hâkimiyet ve saltanat-ı milliye makamı ki "Türkiye Büyük Millet Meclisi"dir

Belirtilen kişinin [Melikşah'ın] belki sadece düşündüğü bir şey var idiyse o da Türkiye Selçuk Devleti'ne daha içten bağlı ve Halifelik makamına en çok lâyık diğer birinin Halife Muktedibillah'tan sonra halife olmasını sağlamak idi.

Gerçekten de Muktedibillah'ın veliahdı olan oğlunu uzaklaştırmak ve onun yerine kendi torununu geçirmek için Halife'yi zorladı. Melikşah, ölmeseydi bu böyle olacaktı.

Şimdi efendiler, halifelik makamı saklı kalarak onun yanına ulusal egemenlik ve saltanat makamı ki "Türkiye Büyük Millet Meclisi"dir

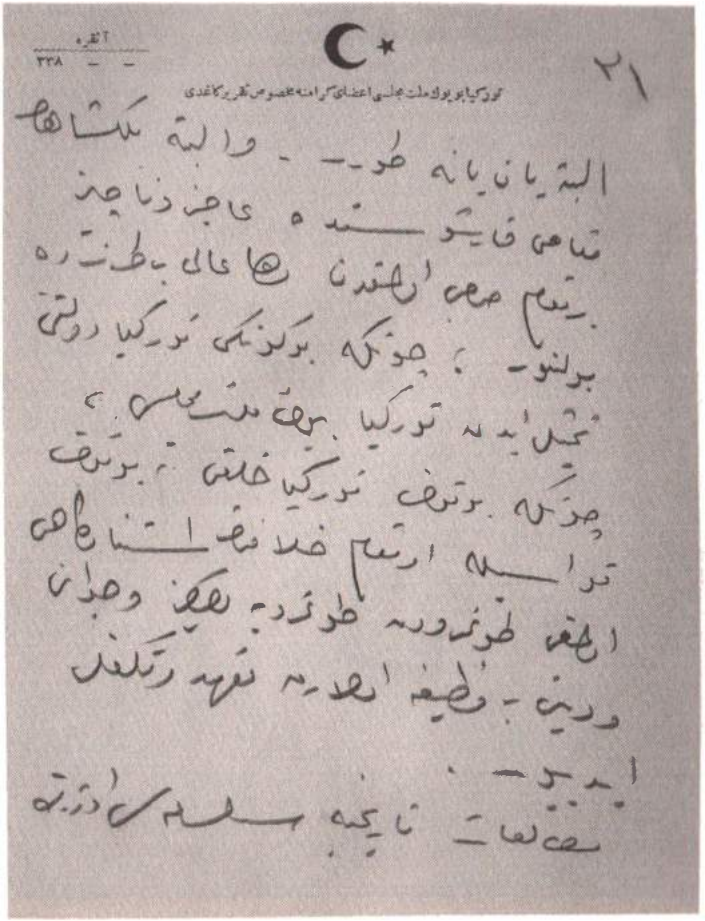
▼ Günümüz Türkçesiyle

elbette yan yana durur ve elbette Melikşah'ın makamı karşısında âciz ve naçiz bir makam sahibi olmaktan daha âli bir tarzda bulunur. Çünkü bugünkü Türkiye Devleti'ni temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Çünkü bütün Türkiye halkı, bütün kuvvâsıyla o makam-ı hilâfetin istinadgâhı olmayı doğrudan doğruya yalnız vicdanî ve dinî bir vazife olarak taahhüt ve tekeffül ediyor.

Mütâlaât-ı tarihiye silsilesi üzerinde

elbette yan yana durur ve elbette Melikşah'ın makamı karşısında güçsüz ve önemsiz bir makam sahibi olmaktan daha yüce bir tarzda bulunur. Çünkü bugünkü Türkiye Devleti'ni temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Çünkü bütün Türkiye halkı bütün kuvvetleriyle o halifelik makamının dayanağı olmayı doğrudan doğruya yalnız vicdan ve din görevi olarak üstleniyor ve kefil oluyor.

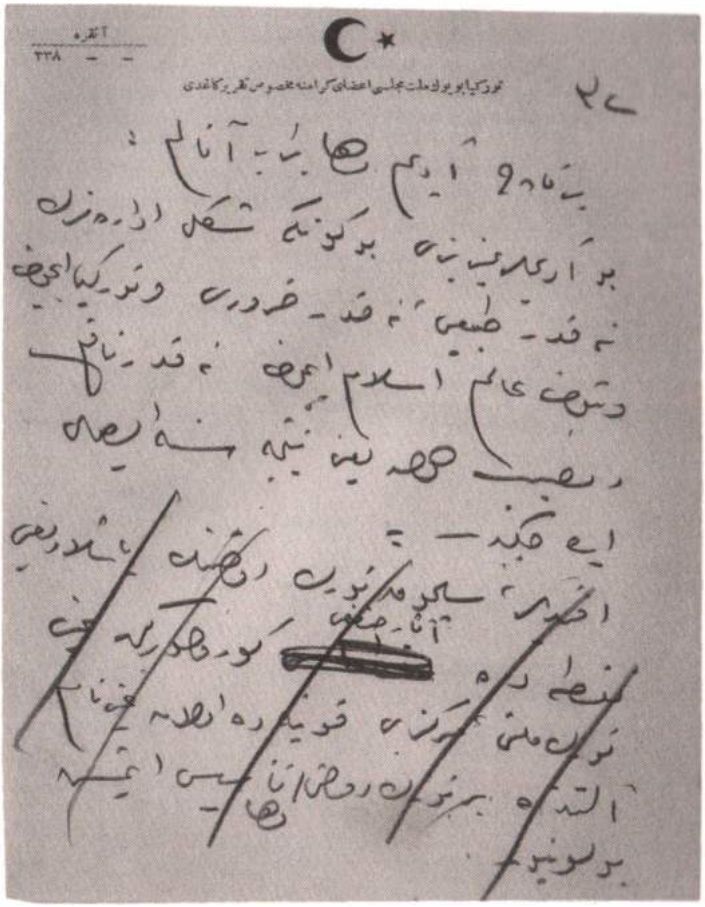
Tarihsel görüşler zinciri üzerinde

birkaç adım daha beraber atalım:
Bu adımlarımız bizi, bugünkü şekl-i idaremizin ne kadar tabii, ne kadar zarurî ve Türkiye için ve bütün âlem-i İslâm için ne kadar nâfi' ve musîb olduğu neticesine îsâl edecektir.

▼ Günümüz Türkçesiyle

birkaç adım daha beraber atalım:
Bu adımlarımız bizi, bugünkü yönetim biçimimizin ne kadar doğal, ne kadar zorunlu ve Türkiye için ve bütün İslâm dünyası için ne kadar yararlı ve isabetli olduğu sonucuna ulaştıracaktır.

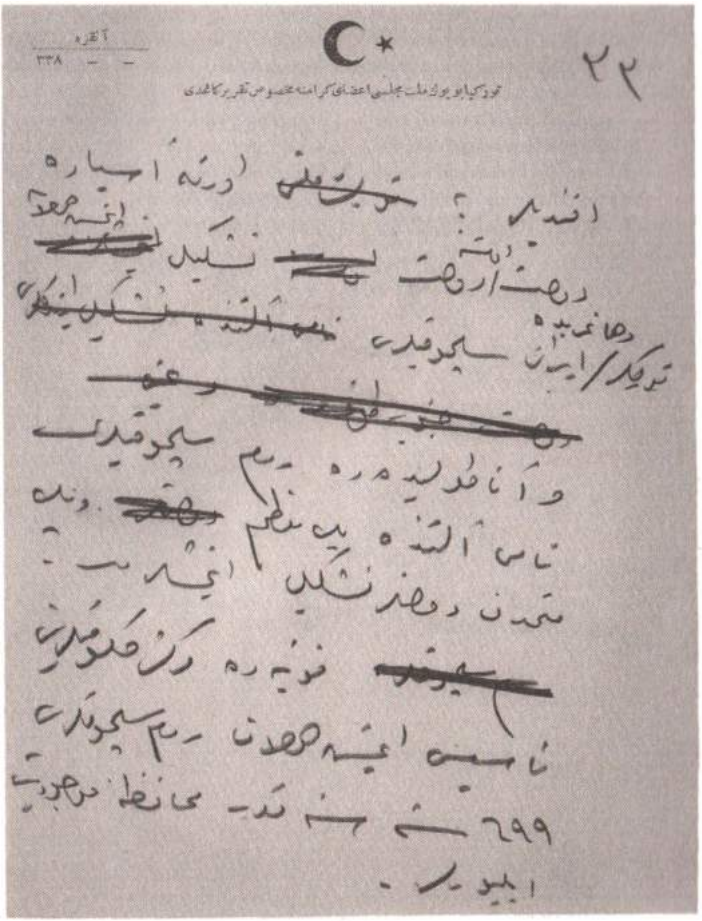
▼ Günümüz Türkçesiyle

Efendiler, Orta Asya'da devlet üstüne devlet teşkil etmiş olan Türkler, daha Garb'da İran Selçukîleri ve Anadolu'da da Rum Selçukîleri namı altında pek muazzam ve pek mütemeddin devletler teşkil etmişlerdir.

Konya'da merkez-i hükûmetlerini tesis etmiş olan Rum Selçukîleri, 699 senesine kadar muhafaza-i mevcudiyet eyliyorlar.

Efendiler, Orta Asya'da devlet üstüne devlet kurmuş olan Türkler, daha Batı'da İran Selçukluları ve Anadolu'da da Anadolu Selçukluları adı altında çok büyük ve çok çağdaş devletler kurmuşlardır.

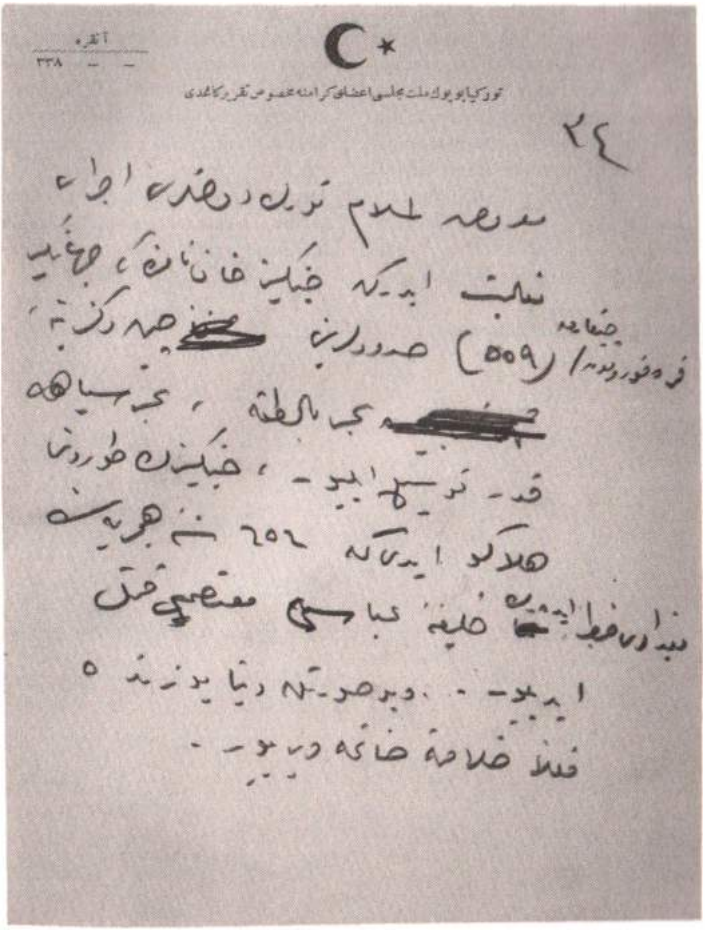
Konya'da hükûmet merkezlerini oluşturmuş olan Anadolu Selçukluları, 699 [M. 1299] yılına kadar varlıklarını sürdürdüler.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Ma'rûz İslâm-Türk devletleri icra-yı faaliyet ederken, Cengiz Han namındaki cihangir Karakurum'dan çıkarak (559) hudutlarını Çin Denizi'ne, Bahr-i Balık'a, Bahr-i Siyah'a kadar tevsî' eyliyor. Cengiz'in torunu Hülâgû idi ki 656 sene-i Hicriyesinde Bağdat'ı zapt ederek Halife-i Abbasî Mutasım'ı katlediyor ve bu suretle dünya yüzünde fiilen hilâfete hâtime veriyor.

Daha önce belirtilen İslâm-Türk devletleri faaliyetlerini sürdürürken, Cengiz Han adındaki cihangir Karakurum'dan çıkarak (559) [M. 1163] sınırlarını Çin Denizi'ne, Baltık Denizi'ne, Karadeniz'e kadar genişletiyor. Cengiz'in torunu Hülâgû idi ki Hicrî 656 yılında [M. 1258] Bağdat'ı alarak Abbasî Halifesi Mutasım'ı öldürüyor ve böylece dünya yüzünde fiilî olarak halifeliğe son veriyor.

▼ Günümüz Türkçesiyle

İrtihâl-i Fahr-ı Âlem'den sonra Birinci Halife-i Resul Ebu Bekir, ne dünyayı istemiş, ne de dünya ona teveccüh eylemişti. İkinci Halife Hazret-i Ömer, hey'ât-ı içtimaiyedeki temevvücâtın gayr-i kabil-i tevkif olduğu kanaatini hayatında yakinen idrak ederek muzdaribü'r-ruh olarak vefat etti.

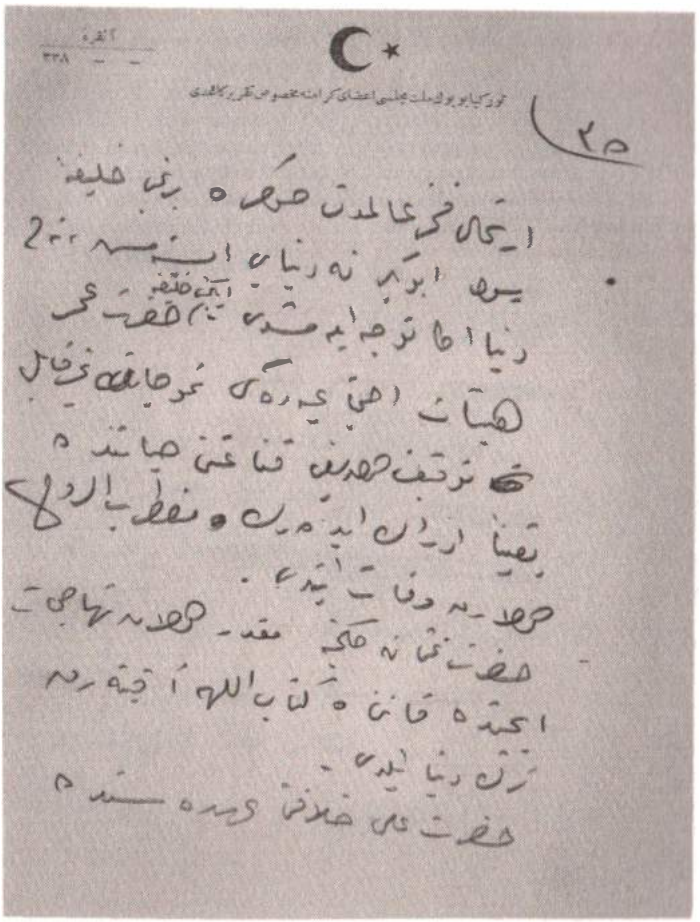
Hazret-i Osman'a gelince, mukadder olan tehâcümât içinde kanını Kitabullah'a akıtarak terk-i dünya eyledi.

Hazret-i Ali, hilâfeti uhdesinde

Peygamber'in ölümünden sonra Birinci Halife Ebu Bekir, ne dünyayı istemiş, ne de dünya ona yönelmişti. İkinci Halife Hazret-i Ömer, toplumdaki dalgalanmaların durdurulamaz olduğu inanışını hayatında kavrayarak ıstırap içinde vefat etti.

Hazret-i Osman'a gelince, olacağı bilinen saldırılar içinde kanını Kuran'a akıtarak dünyadan ayrıldı.

Hazret-i Ali, halifeliği kendi üzerine

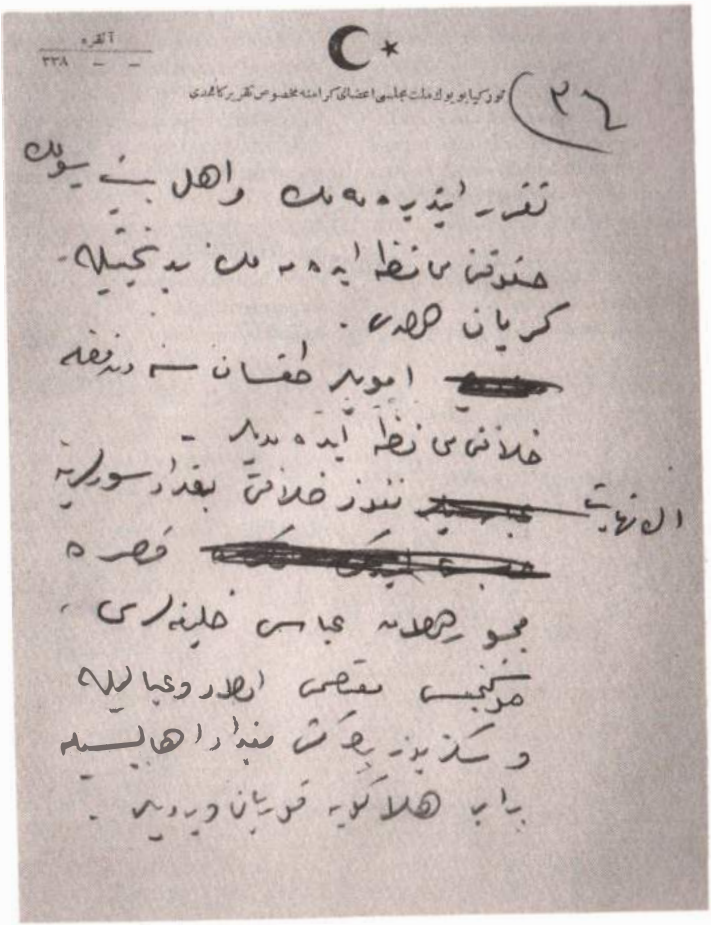
▼ Günümüz Türkçesiyle

takarrür ettirememek ve Ehl-i Beyt-i Resul'ün hukukunu muhafaza edememek bedbahtîsiyle giryân oldu.

Emeviler, doksan seneden fazla hilâfeti muhafaza edemediler. En nihayet, nüfuz-ı hilâfeti Bağdat surlarına hasra mecbur olan Abbasi halifeleri, sonuncusu Mutasım'ın evlâd ü ıyâliyle ve sekiz yüz bin kişi Bağdat ahalisiyle beraber Hülâgû'ya kurban verdiler.

alamamak ve Hazret-i Muhammed'in ailesinin haklarını koruyamamak şanssızlığıyla ağladı.

Emeviler, doksan seneden fazla halifeliği ellerinde tutamadılar. En sonunda, halifeliğin egemenliğini Bağdat surlarıyla sınırlama zorunda kalan Abbasi halifeleri, sonuncusu Mutasım'ı çoluk çocuğuyla ve sekiz yüz bin kişi Bağdat halkıyla beraber Hülâgû'ya kurban verdiler.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Hulefâ-yı Abbbasiyenin zaafını görmekle "Halife-i Resulullah" ve "Emîrü'l-mûminîn" unvanlarını almış olan ve nüfuz-ı hilâfetleri Elhamra Sarayı'nın kapısından çıkamamaya mahkûm kalan Endülüs'teki halifelerin de beşinci asr-ı Hicrî ibtidâsındaki akıbet-i feciası malûmdur.

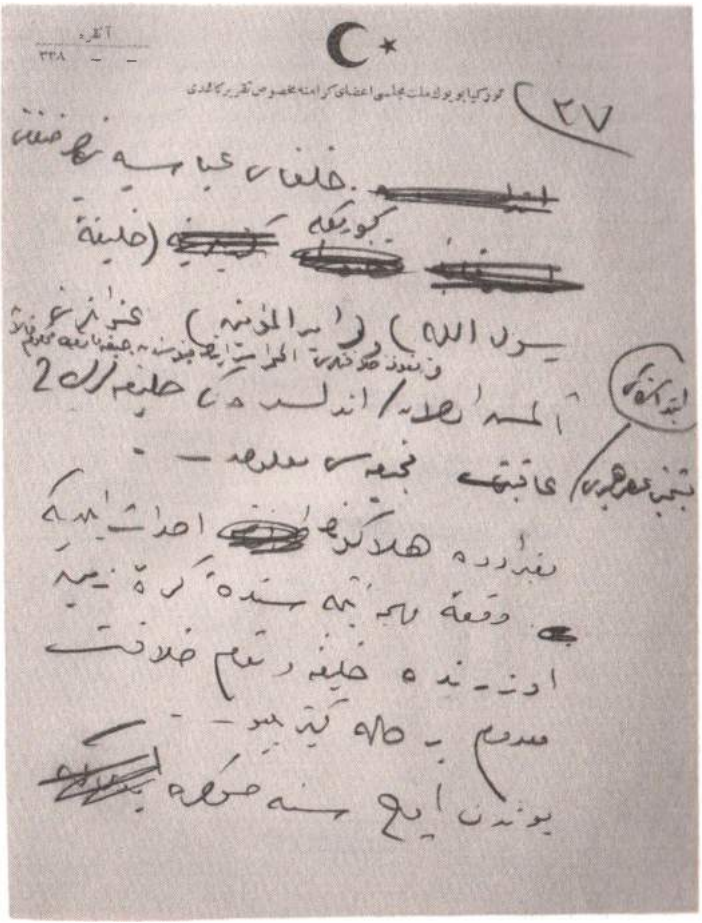
Bağdat'ta Hülâgû'nun ihdas eylediği vaka-i mühimme neticesinde küre-i zemin üzerinde halife ve makam-ı hilâfet ma'dûm bir hale getiriliyor.

Bundan üç sene sonra

Abbasi halifelerinin zayıflığını görmekle "Halife-i Resulullah" ve "Emîrü'l-mûminîn" unvanlarını almış olan ve halifeliklerinin etkinliği Elhamra Sarayı'nın kapısından çıkamamaya mahkûm kalan Endülüs'teki halifelerin de Hicrî beşinci yüzyıl başındaki acıklı sonu bilinmektedir.

Bağdat'ta Hülâgû'nun ortaya koyduğu önemli olay sonucunda yeryüzünde halife ve halifelik makamı yok olmuş bir duruma getiriliyor.

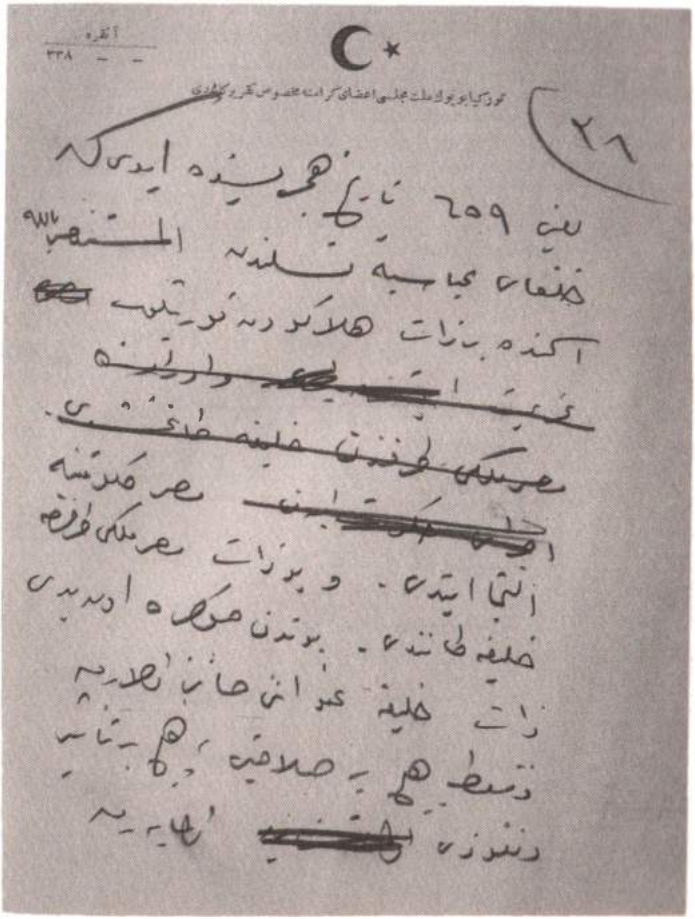
Bundan üç sene sonra

▼ Günümüz Türkçesiyle

yani 659 tarih-i Hicrîsinde idi ki hulefâ-yı Abbasiye neslinden El Mustansır Billâh isminde bir zat Hülâgû'dan kurtulup Mısır hükûmetine iltica etti ve bu zat Mısır Meliki tarafından halife tanındı. Bundan sonra on yedi zat halife unvanını haiz olarak ve fakat hiçbir salâhiyeti, hiçbir tesir ve nüfuzu olmayarak

yani Hicrî 659 [M. 1261] tarihinde idi ki Abbasi halifeleri soyundan El Muntasır Billah isminde bir kişi Hülâgû'dan kurtulup Mısır hükümetine sığındı ve bu kişi Mısır Meliki tarafından halife kabul edildi. Bundan sonra on yedi kişi halife unvanını taşıyarak fakat hiçbir yetkisi, hiçbir etki ve etkinliği olmayarak

▼ Günümüz Türkçesiyle

doğrudan doğruya Mısır hükümetinin himayesinde imrâr-ı hayat eylemişlerdir.

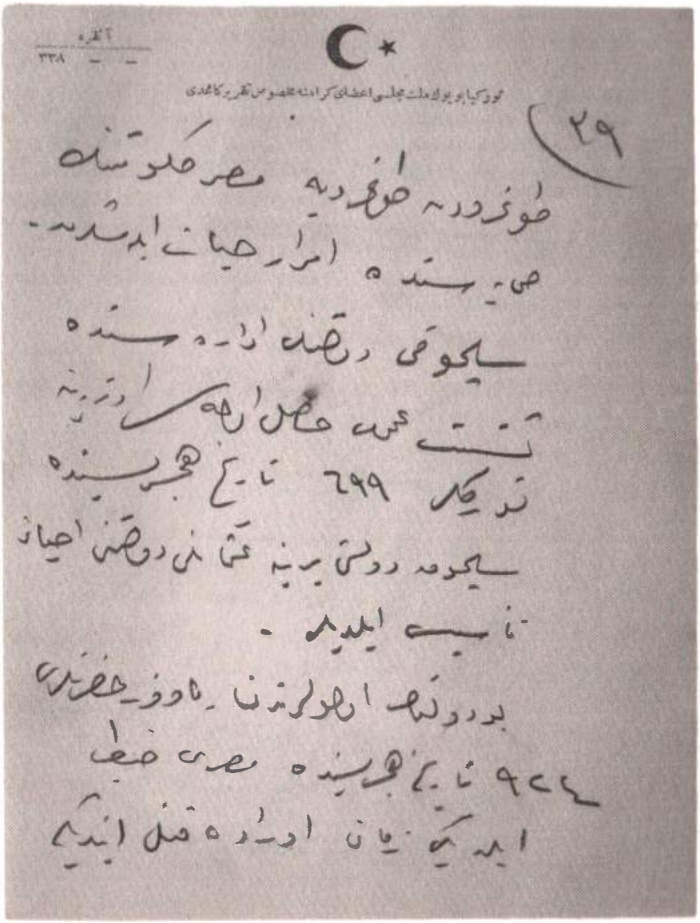
Selçukî Devletinin idaresinde teşettüt-i umumî hâsıl olması üzerine Türkler, 699 tarih-i Hicrîsinde Selçuk Devleti yerine Osmanlı Devleti'ni ihyaen tesis eylediler.

Bu devletin ulularından Yavuz Hazretleri, 924 tarih-i Hicrîsinde Mısırı zapt ettiği zaman orada katlettiği

doğrudan doğruya Mısır hükümetinin korumasında hayat sürmüşlerdir.

Selçuklu Devletinin yönetiminde genel bir dağılma görülmesi üzerine Türkler, Hicrî 699 [M. 1299] tarihinde Selçuk Devleti yerine Osmanlı Devleti'ni kurdular.

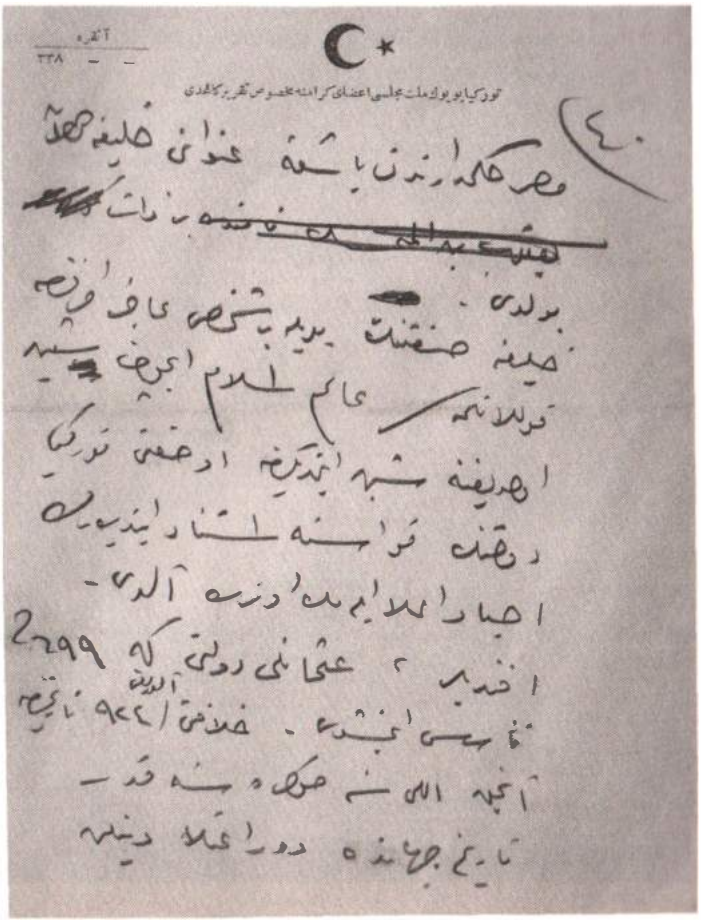
Bu devletin ulularından Yavuz Hazretleri, Hicrî 924 [M. 1518] tarihinde Mısır'ı aldığı zaman orada öldürdüğü

▼ Günümüz Türkçesiyle

Mısır hükümdarından başka, unvanı halife olan bir zat buldu.
Halife sıfatının böyle bir şahs-ı âciz tarafından kullanılması âlem-i İslâm için şeyn olduğuna şüphe etmediğinden, o sıfatı Türkiye Devletinin kuvâsına istinat ettirerek ihya ve i'lâ eylemek üzere aldı.
Efendiler, Osmanlı Devleti ki 699'da teessüs etmişti. Hilâfeti aldığı 924 tarihinden ancak elli sene sonrasına kadar tarih-i cihanda "Devr-i İ'tilâ" denilen

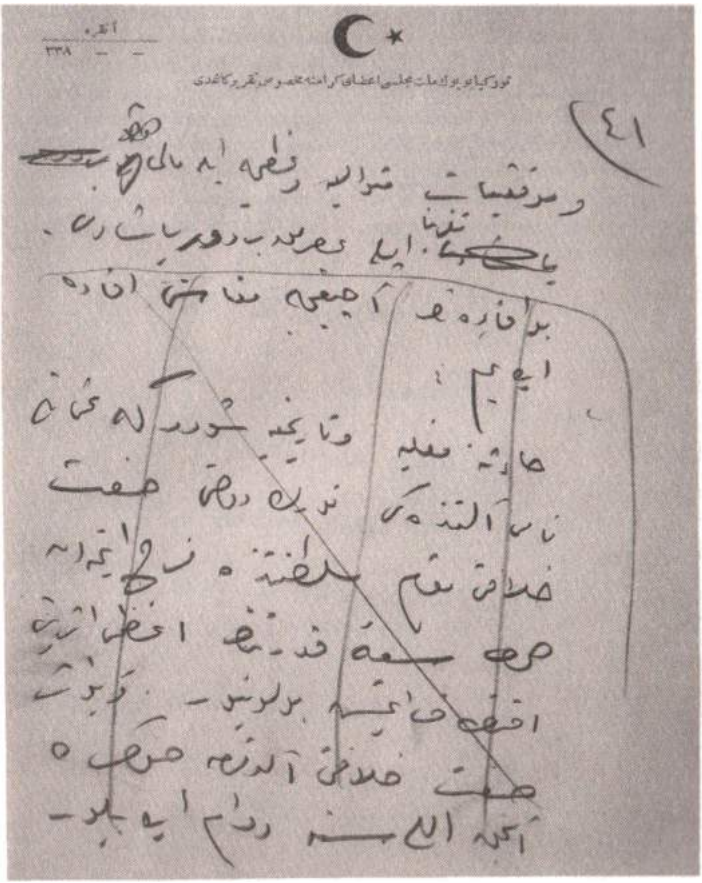
Mısır hükümdarından başka, unvanı halife olan bir kişi buldu.
Halife sıfatının böyle bir güçsüz kişi tarafından kullanılması İslâm dünyası için ayıp olduğuna kuşku duymadığından, o sıfatı Türkiye Devletinin gücüne dayandırarak yaşatmak ve yüceltmek üzere aldı.
Efendiler, Osmanlı Devleti ki 699 [1299] da kurulmuştu. Halifeliği aldığı 924 [1518] tarihinden ancak elli sene sonrasına kadar dünya tarihinde "Yükselme Devri" denilen

▼ Günümüz Türkçesiyle

ve muvaffakiyât-ı mütevâliye ve azîme ile mâlî olan takriben üç asırlık bir devir yaşadı,

ve sürekli ve büyük başarılarla dolu olan yaklaşık üç yüzyıllık bir dönem yaşadı,

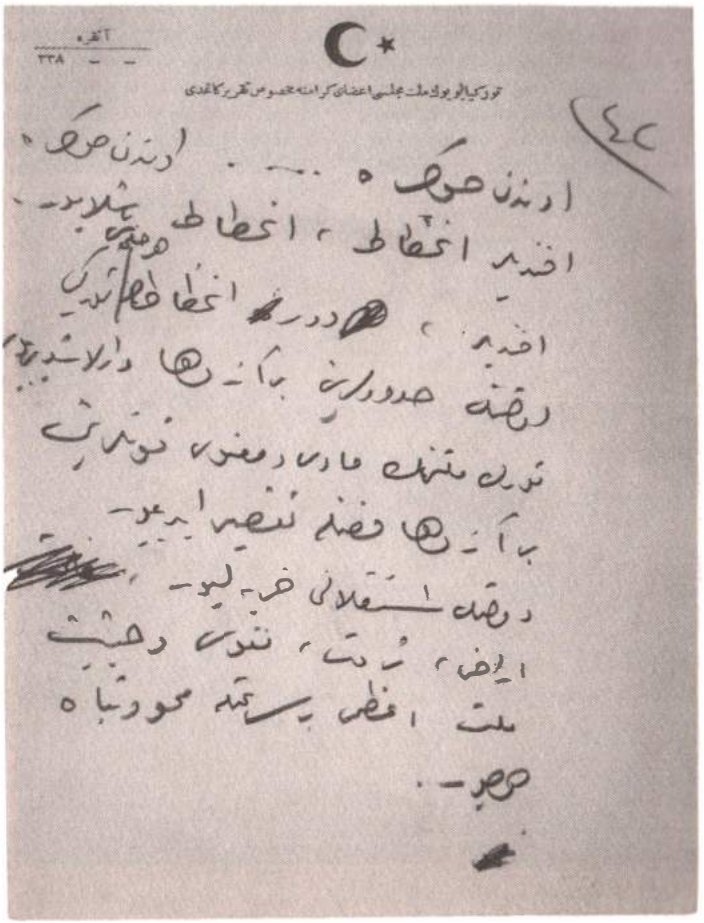
▼ Günümüz Türkçesiyle

ondan sonra... Ondan sonra efendiler inhitât, inhitât başlıyor.

Efendiler, devr-i inhitâtın her safhası Türkiye Devletinin hudutlarını biraz daha darlaştırıyor, Türk milletinin maddi ve manevi kuvvetlerini biraz daha fazla taksîr ediyor, devletin istiklâlini darbeliyor. Arazi, servet, nüfus ve haysiyet-i milletazami bir sûratle mahv ü tebâh oluyor.

ondan sonra... Ondan sonra efendiler çöküş, çöküş başlıyor.

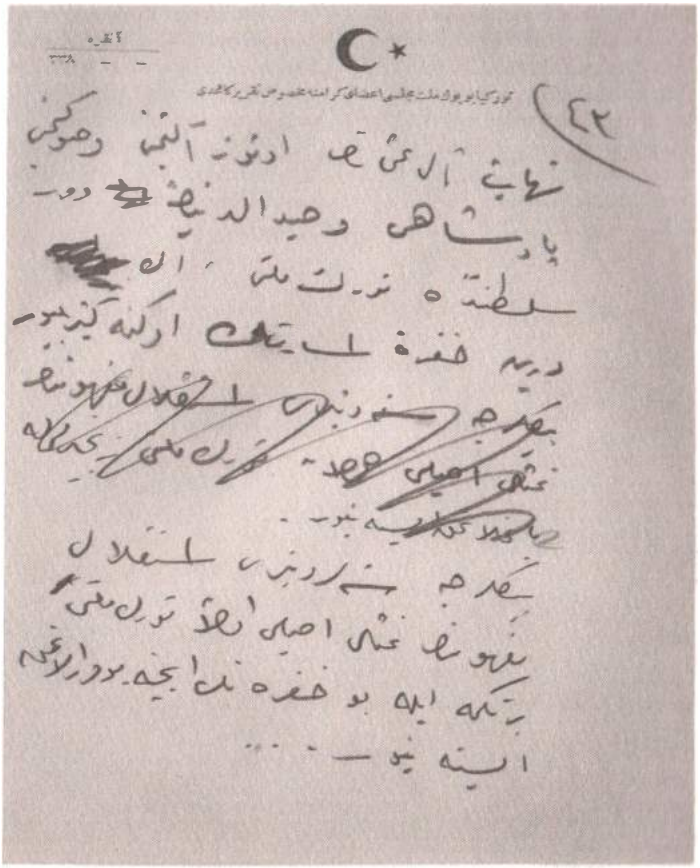
Efendiler, çöküş döneminin her evresi Türkiye Devletinin sınırlarını biraz daha darlaştırıyor, Türk milletinin maddi ve manevi güçlerini biraz daha fazla azaltıyor, devletin bağımsızlığını darbeliyor. Toprak, zenginlik, nüfus ve milletin onuru büyük bir hızla mahvoluyor, tükeniyor.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Nihayet âl-ı Osman'ın otuz altıncı ve sonuncu padişahı Vahdeddin'in devr-i saltanatında Türk milleti, en derin hufre-i esaretin önüne getiriliyor. Binlerce senelerden beri istiklâl mefhumunun timsâl-i aslisi olan Türk milleti, bir tekme ile bu hufrenin içine yuvarlanmak isteniyor.

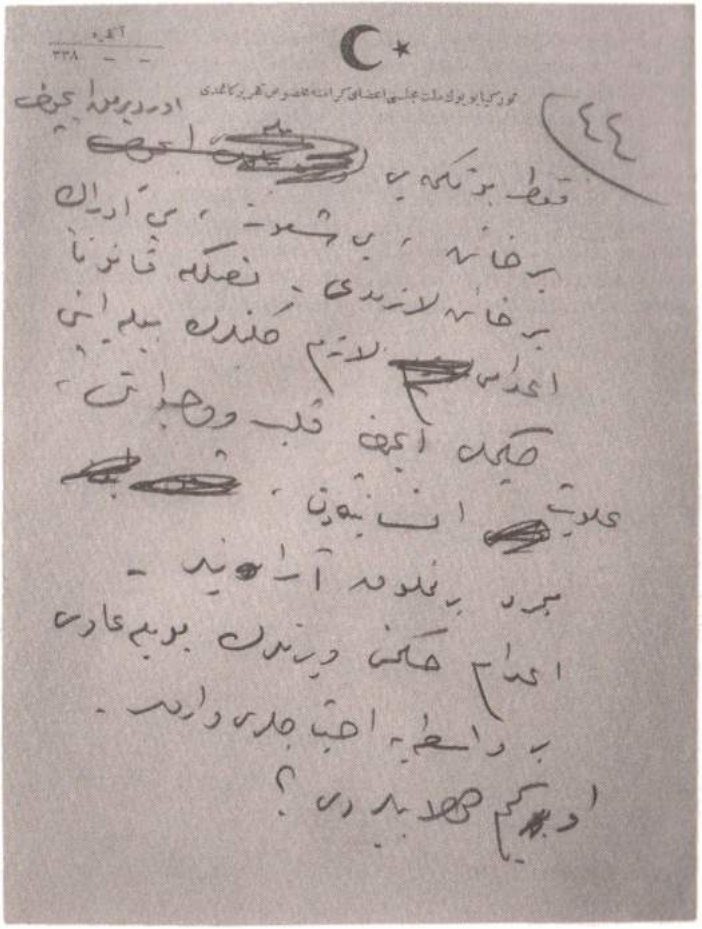
Sonunda, Osmanoğullarının otuz altıncı ve sonuncu padişahı Vahdeddin'in saltanatı döneminde Türk milleti, en derin esaret çukurunun önüne getiriliyor. Binlerce yıldan beri bağımsızlık kavramının seçkin örneği olan Türk milleti, bir tekme ile bu çukurun içine yuvarlanmak istiyor.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Fakat bu tekmeyi vurdurmak için bir hain; bî-şuur, bî-idrak bir hain lâzımdı. Nasıl ki kanunen idamı lâzım gelenlerin bile ipini çekmek için kalp ve vicdanı ulviyet-i insaniyeden mücerred bir mahlûk aranır, idam hükmünü verenlerin böyle adi bir vasıtaya ihtiyaçları vardır. O kim olabilirdi?

Fakat bu tekmeyi vurdurmak için bir hain; anlayışsız, bilinçsiz bir hain gerekliydi. Nasıl ki yasal olarak ölüm cezasına çarptırılanların bile ipini çekmek için kalp ve insanlık duygularından arınmış bir yaratık aranır. Ölüm kararını verenlerin böyle aşağılık bir araca ihtiyaçları vardır. O kim olabilirdi?

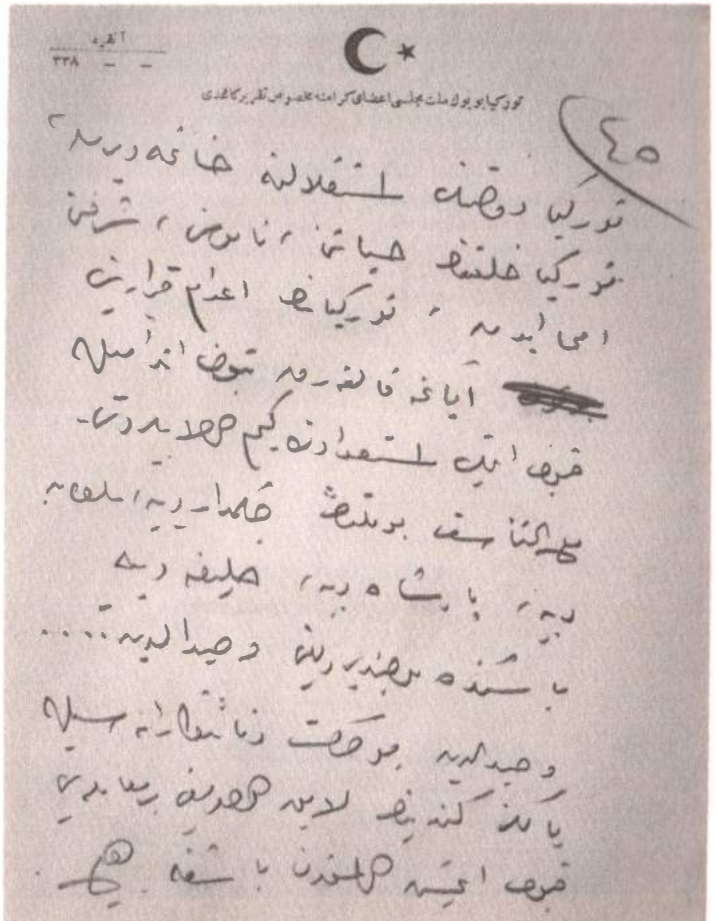
▼ Günümüz Türkçesiyle

Türkiye Devletinin istiklâline hâtime veren, Türkiye halkının hayatını, namusunu, şerefini imha eden, Türkiye'nin idam kararını ayağa kalkarak bütün endamıyla kabul etmek istidadında kim olabilirdi?

Maatteessüf bu milletin hükümdar diye, sultan diye, padişah diye, halife diye başında bulundurduğu Vahdeddin... Vahdeddin, bu hareket-i denâetkârânesiyle yalnız kendinin lâyık olduğu bir muameleyi kabul etmiş olmaktan başka hiçbir

Türkiye Devletinin bağımsızlığına son veren, Türkiye halkının hayatını, namusunu, onurunu yok eden, Türkiye'nin ölüm kararını ayağa kalkarak bütün görünümüyle kabul etmek eğiliminde olan kim olabilirdi?

Ne yazık ki bu milletin hükümdar diye, sultan diye, padişah diye, halife diye başında bulundurduğu Vahdeddin... Vahdeddin, bu alçakça davranışıyla yalnız kendine yakışan bir işlemi kabul etmiş olmaktan başka hiçbir

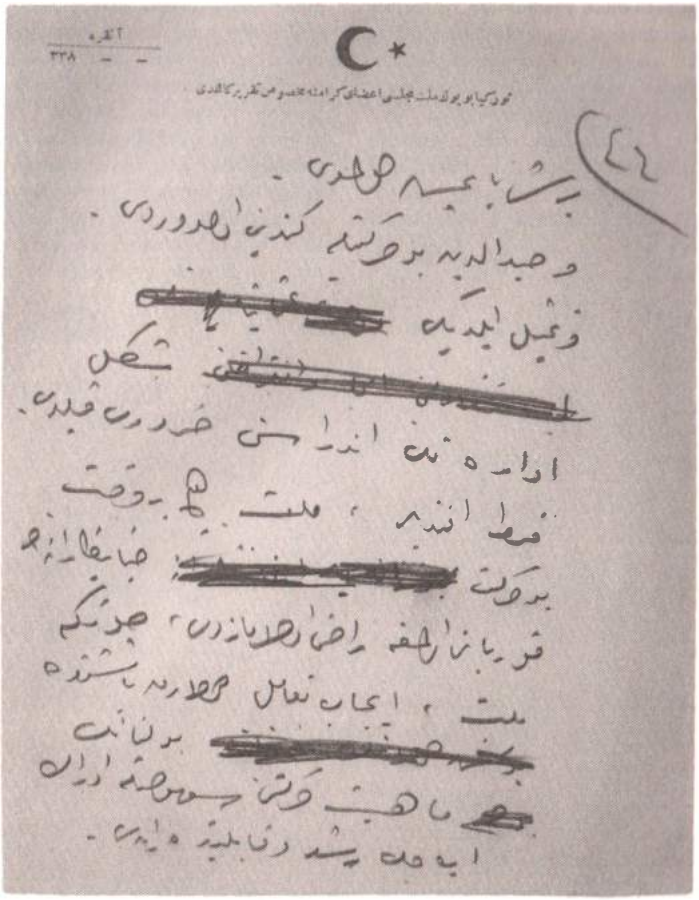
▼ Günümüz Türkçesiyle

şey yapmış olmadı. Vahdeddin, bu hareketiyle kendini öldürdü ve temsil eylediği şekl-i idarenin indirâsını zaruri kıldı.

Fakat Efendiler, millet hiçbir vakit bu hareket-i hıyanetkârânenin kurbanı olmaya razı olamazdı. Çünkü millet icâb-ı teamül olarak, başında bulunanın mahiyet-i hareketini sühületle idrak edecek rüşd ve kabiliyette idi.

şey yapmış olmadı. Vahdeddin, bu davranışıyla kendini öldürdü ve temsil ettiği yönetim biçiminin yok olmasını zorunlu hale getirdi.

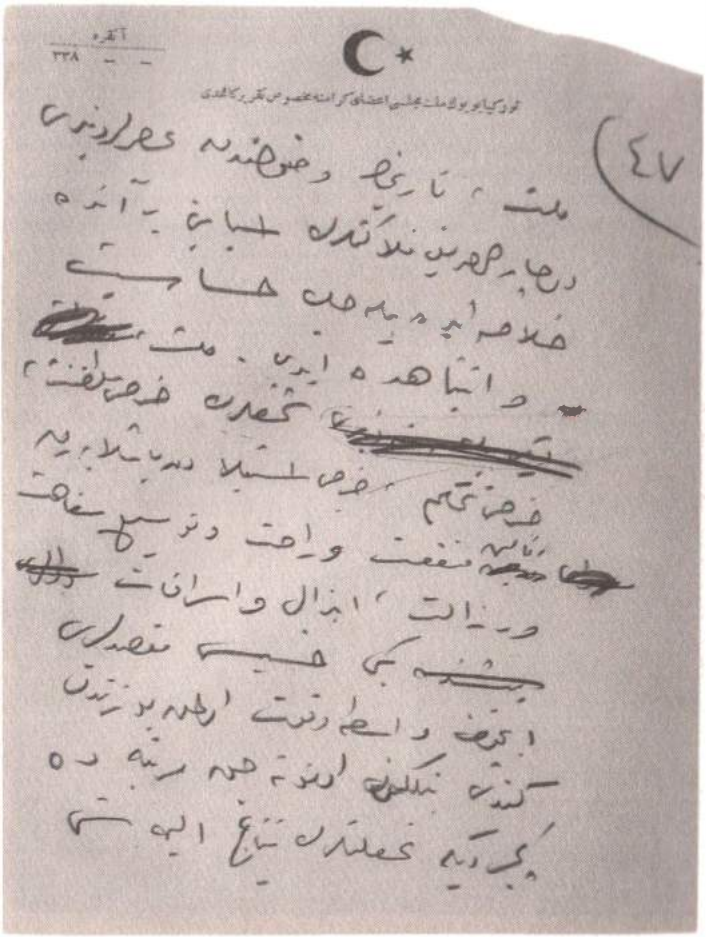
Fakat efendiler; millet hiçbir zaman bu haince davranışın kurbanı olmayı kabul edemezdi. Çünkü millet şimdiye kadar olagelenin gereği olarak, başında bulunanın davranışının içyüzünü kolaylıkla kavrayacak olgunluk ve yetenekte idi.

▼ Günümüz Türkçesiyle

Millet tarihin vuzuhundan, asırlardan beri duçar olduğu felâketlerin esbâbını bir anda hulâsa edebilecek hassasiyet ve intibâhta idi. Millet, şahısların hırs-ı saltanat, hırs-ı tahakkûm, hırs-ı istilâdan başlayarak temin-i menfaat ve rahat ve tevsî'-i sefahat ve rezalet, ibzâl ve isrâfât gibi hasis maksatları için vasıta ve kuvvet olmak yüzünden kendi benliğini unutacak mertebede geçirdiği gafletlerin netâyic-i elîmesini

Millet tarihin aydınlığından, yüzyıllardan beri içine düştüğü felâketlerin nedenlerini bir anda özetleyebilecek duygusallık ve uyanıklıkta idi. Millet, kişilerin saltanat hırsı, zorbalık hırsı, yayılma hırsından başlayarak çıkar ve rahat sağlamak ve rezalet ve eğlencelerini genişletmek, har vurup harman savurmak gibi alçakça amaçları için araç ve kuvvet olması yüzünden kendi benliğini unutacak derecede geçirdiği gafletlerin üzücü sonuçlarını

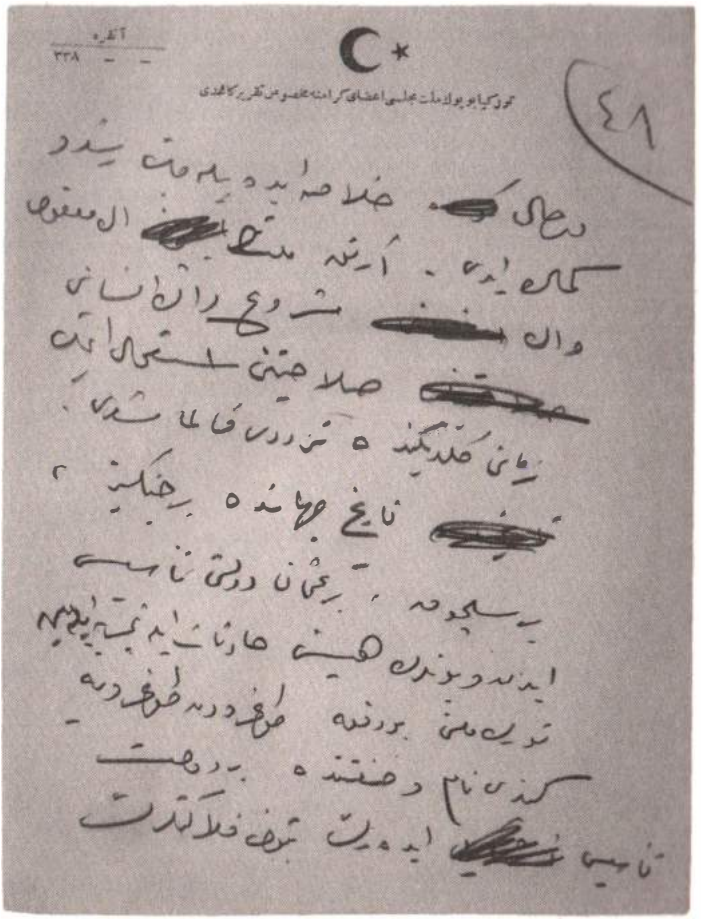
▼ Günümüz Türkçesiyle

derhal hulâsa edebilecek rüşd ve kemalde idi. Artık milletin en makul ve en meşru ve en insanî salâhiyetini istimal etmek zamanı geldiğinde tereddüdü kalmamıştı.

Tarih-i cihanda bir Cengiz, bir Selçuk, bir Osman Devleti tesis eden ve bunların hepsini hâdisât ile tecrübe eyleyen Türk milleti bu defa doğrudan doğruya kendi nam ve sıfatında bir devlet tesis ederek bütün felâketlerin

hemen özetleyecek yetkinlik ve olgunluktaydı. Artık milletin en akla yakın en yasal ve en insana yakışır yetkisini kullanmak zamanı geldiğinde kararsızlığı kalmamıştı.

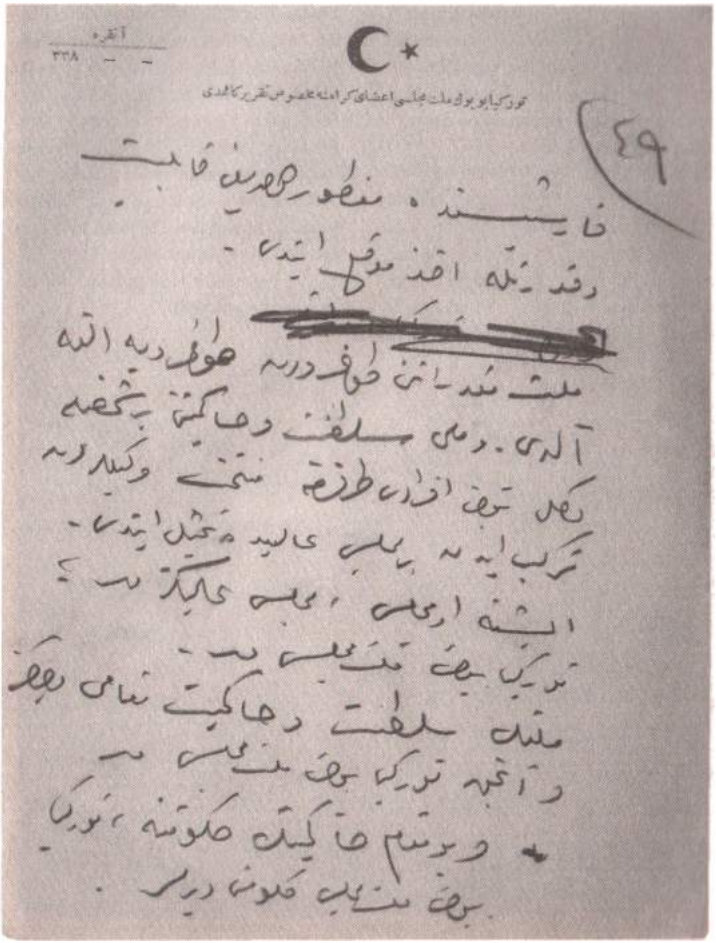
Dünya tarihinde bir Cengiz, bir Selçuk, bir Osman Devleti kuran ve bunların hepsini yaşayarak tecrübe eden Türk milleti bu defa doğrudan doğruya kendi nam ve sıfatında bir devlet kurarak bütün bu felâketlerin

▼ Günümüz Türkçesiyle

karşısında, meftûr olduğu kabiliyet ve kudretle ahz-ı mevki etti. Millet, mukadderatını doğrudan doğruya eline aldı ve millî saltanat ve hâkimiyetini bir şahısla değil bütün efrâdı tarafından müntehab vekillerden terekkûb eden bir meclis-i âlide temsil etti. İşte o meclis meclis-i âlinizdir, Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Milletin saltanat ve hâkimiyet makamı yalnız ve ancak Türkiye Büyük Millet Meclisidir ve bu makam-ı hâkimiyetin hükûmetine, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti derler.

karşısında, yaradılışında olan yetenek ve kudretle yer aldı. Millet, kaderini doğrudan doğruya eline aldı ve ulusal egemenliğini bir kişiyle değil bütün fertleri tarafından seçilen vekillerden oluşan bir yüce mecliste temsil etti. İşte o meclis yüce meclisinizdir, Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Ulusun egemenliğinin makamı yalnız ve ancak Türkiye Büyük Millet Meclisidir ve bu egemenlik makamının hükümetine, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti derler.

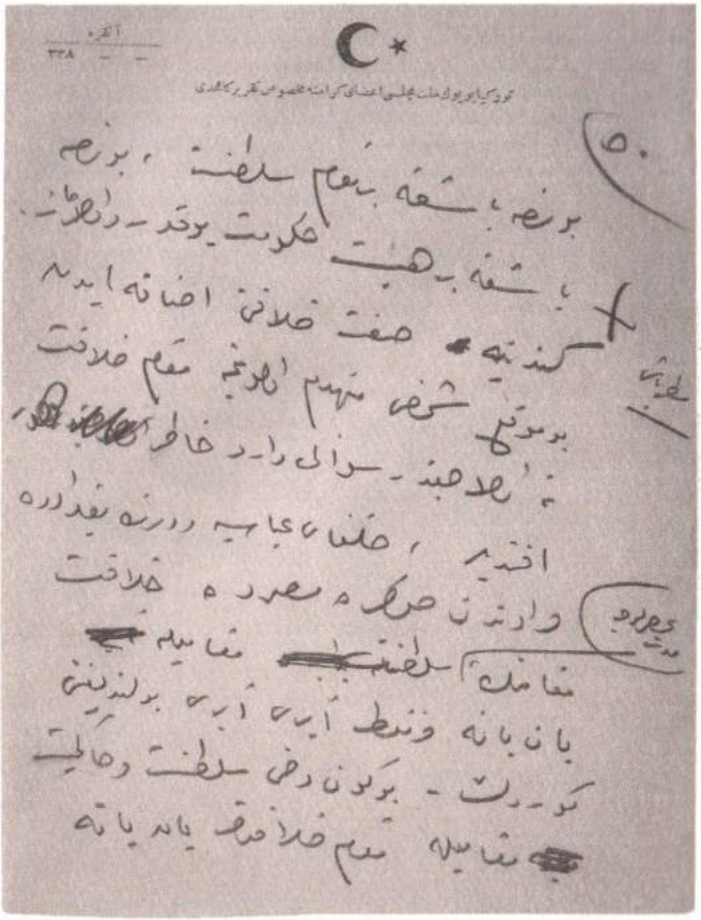
▼ Günümüz Türkçesiyle

Bundan başka bir makam-ı saltanat, bundan başka bir heyet-i hükûmet yoktur ve olamaz. Kendine sıfat-ı hilâfeti izafe eden bu mevki-i şahsî münhedim olunca "makam-ı hilâfet ne olacaktır?" suali vârid-i hatır olur.

Efendiler, hulefâ-yı Abbasiye devrinde Bağdat'ta ve ondan sonra Mısır'da hilâfet makamının asırlarca müddet saltanat makamıyla yan yana ve fakat ayrı ayrı bulunduğunu gördük. Bugün dahi saltanat ve hâkimiyet makamıyla makam-ı hilâfetin yan yana

Bundan başka bir saltanat makamı, bundan başka bir hükûmet yoktur ve olamaz. Kendine halifelik sıfatını uygun gören bu kişisel mevki yıkılınca "halifelik makamı ne olacaktır?" sorusu akla gelir.

Efendiler, Abbasi halifeleri döneminde Bağdat'ta ve ondan sonra Mısır'da halifelik makamının yüzyıllarca saltanat makamıyla yan yana ve fakat ayrı ayrı bulunduğunu gördük. Bugün dahi saltanat ve egemenlik makamıyla halifelik makamının yan yana

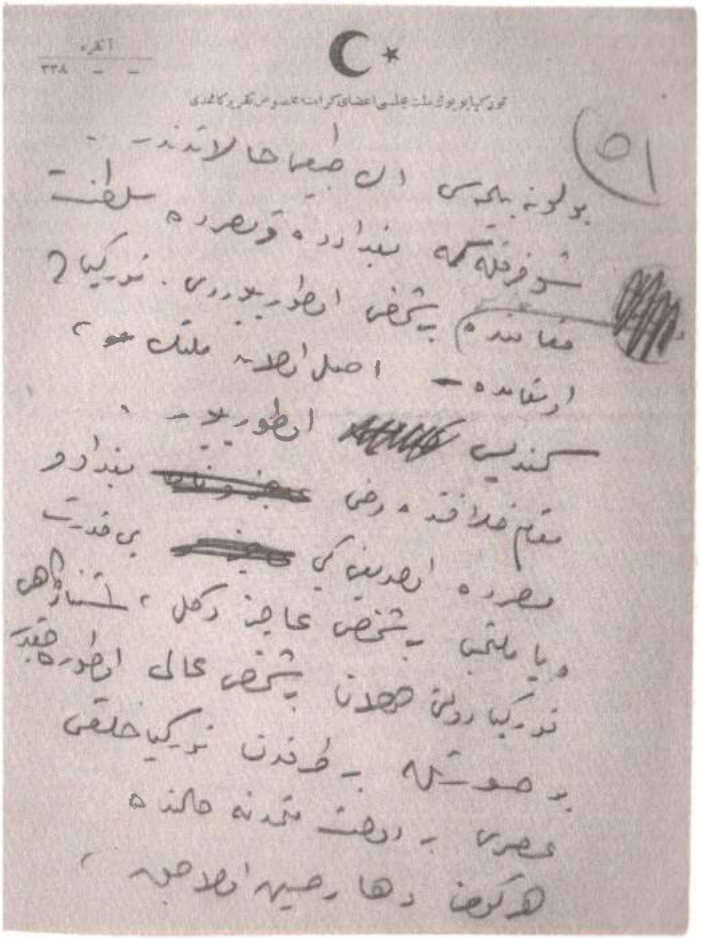
▼ Günümüz Türkçesiyle

bulunabilmesi en tabii hâlâttandır. Şu farkla ki Bağdat'ta ve Mısır'da saltanat makamında bir şahıs oturuyordu. Türkiye'de o makamda, asıl olan milletin kendisi oturuyor. Makam-ı hilâfette dahi Bağdat ve Mısır'da olduğu gibi bî-kudret veya mülteci bir şahs-ı âciz değil, istinadgâhı Türkiye Devleti olan bir şahs-ı âli oturacaktır.

Bu suretle bir taraftan Türkiye halkı asrî bir devlet-i mütemeddine halinde her gün daha rasîn olacak,

bulunabilmesi en doğal durumlardandır. Şu farkla ki Bağdat'ta ve Mısır'da saltanat makamında bir kişi oturuyordu. Türkiye'de o makamda, asıl olan milletin kendisi oturuyor. Halifelik makamında da Bağdat ve Mısır'da olduğu gibi güçsüz veya sığıntı, aciz bir kişi değil, dayanağı Türkiye Devleti olan yüce bir kişi oturacaktır.

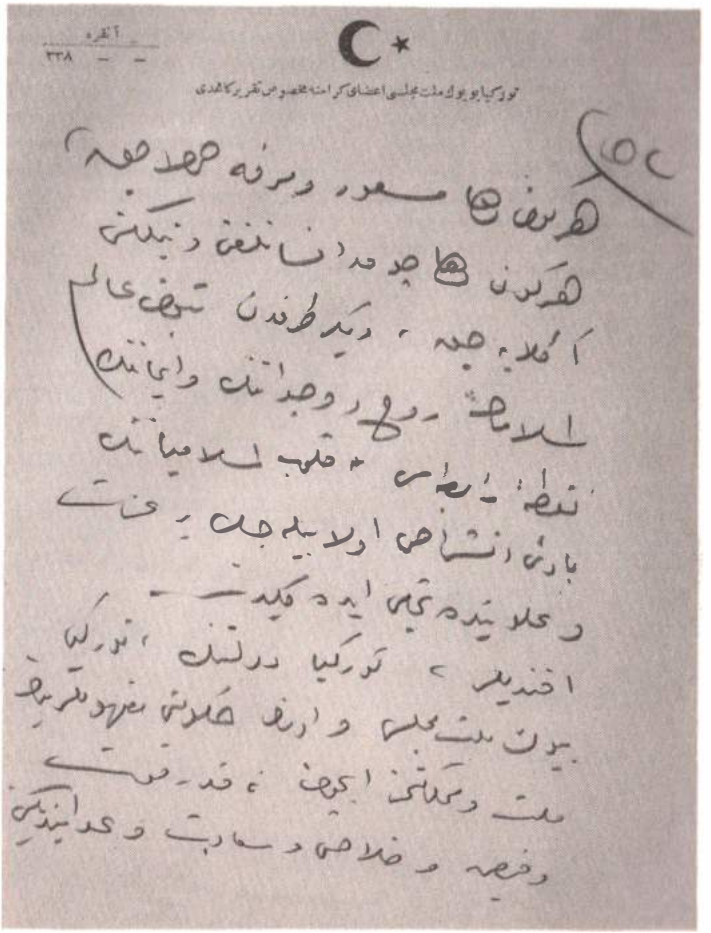
Böylece bir taraftan Türkiye halkı çağdaş ve gelişmiş bir devlet halinde her gün daha sağlam olacak,

▼ Günümüz Türkçesiyle

her gün daha mesut ve müreffeh olacak, her gün daha çok insanlığını ve benliğini anlayacak, diğer taraftan bütün âlem-i İslâm'ın ruh ve vicdanının ve imanının nokta-i rabıtası, kulûb-ı İslâmiyânın bâdi-i inşirahı olabilecek bir izzet ve ulviyette tecelli edecektir.
Efendiler, Türkiye Devleti'nin, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükümeti mevhumlarının millet ve memleketimiz için ne kadar kuvvet ve feyz ve halâs ve saadet vaat ettiğini

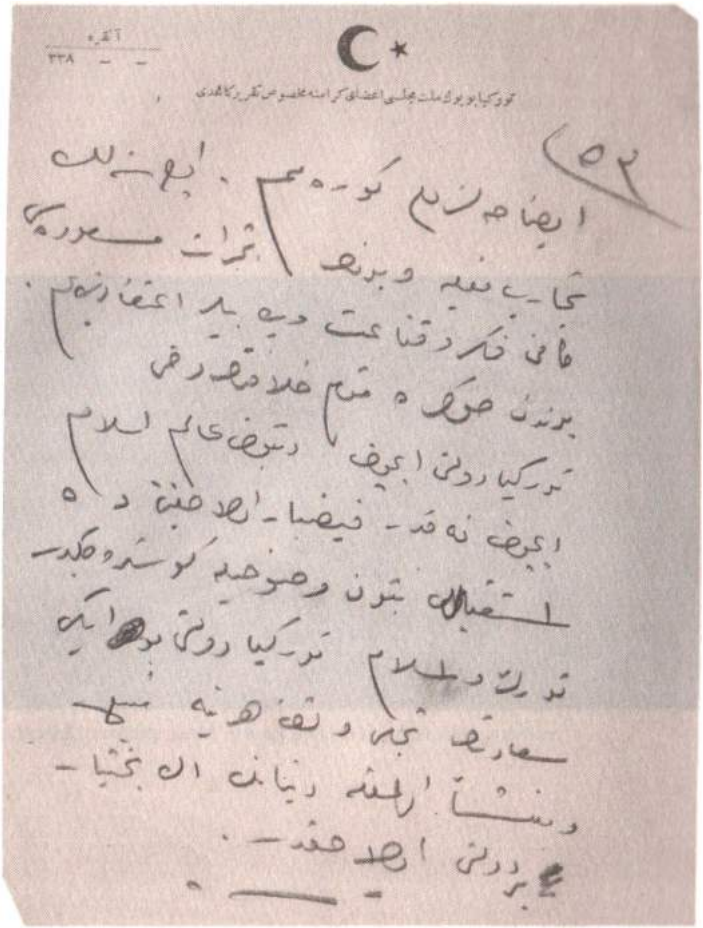
her gün daha mutlu ve bolluk içinde olacak, her gün daha çok insanlığını ve kişiliğini anlayacak, diğer taraftan bütün İslâm dünyasının ruh ve duygularının ve inancının bağlantı noktası, Müslümanların kalplerini ferahlatabilecek bir yücelikte bulunacaktır.
Efendiler, Türkiye Devleti'nin, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükümeti kavramlarının millet ve memleketimiz için ne kadar kuvvet ve bereket ve kurtuluş ve mutluluk vaat ettiğini

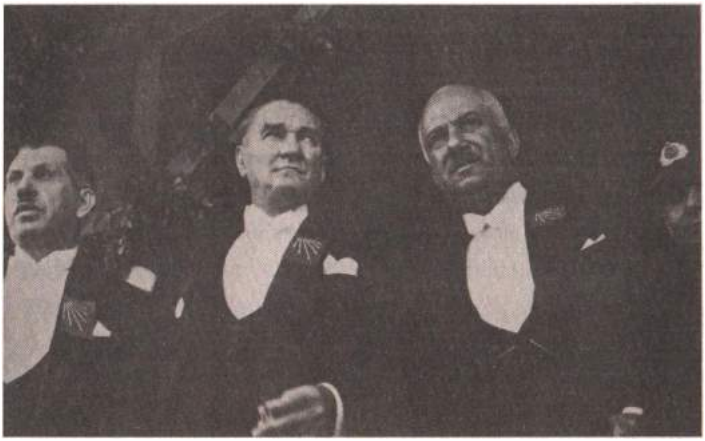
▼ Günümüz Türkçesiyle

izaha lüzum göremem. Üç senelik tecârib-i fiiliye ve bunun semerât-ı mes'ûdesi kâfi fikir ve kanaat verebilir itikadındayım. Bundan sonra makam-ı hilâfetin dahi Türkiye Devleti için ve bütün âlem-i İslâm için ne kadar feyzbâr olacağını da istikbal bütün vuzuhuyla gösterecektir. Türk ve İslâm Türkiye Devleti, iki saadetin tecelli ve tezahürüne memba ve menşe olmakla dünyanın en bahtiyar bir devleti olacaktır.

açıklamaya gerek göremem. Üç yıldır gerçekleşen tecrübelerim ve bunun mutlu sonuçları yeterli fikir ve kanaat verebilir inancındayım. Bundan sonra halifelik makamının da Türkiye devleti için ve bütün İslâm dünyası için ne kadar bereketli olacağını da gelecek günler bütün açıklığıyla gösterecektir. Türk ve İslâm Türkiye Devleti, iki mutluluğun gerçekleşmesine ve ortaya çıkışına kaynak olmakla dünyanın en mutlu bir devleti olacaktır.

Atatürk Kâzım Özalp (solda) ve Recep Peker'le 10. Yıl törenlerini izlerken.

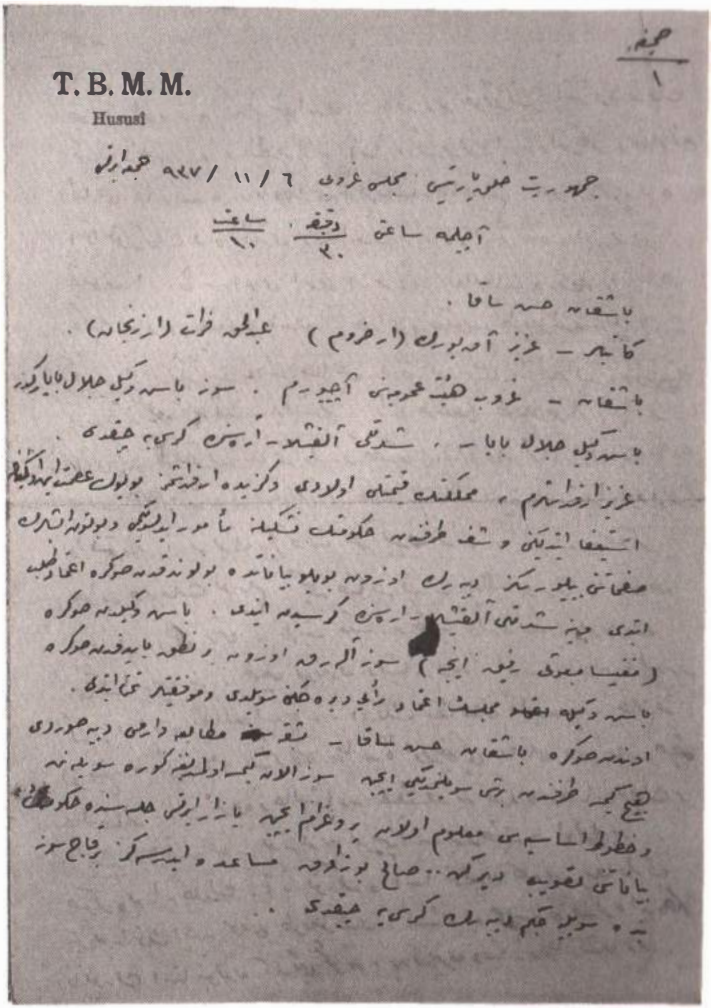
İnönü Başbakanlığı Bırakırken

4 Mart 1925'ten başlayarak 12 yılı aşkın bir süre başbakanlık görevini sürdüren İsmet İnönü, Atatürk'le düştüğü anlaşmazlık sonucu 1 Kasım 1937'de görevinden istifa etmişti. İstifayı kabul eden Atatürk görevi Celâl Bayar'a verdi. Aslında bütün bu gelişmeler Atatürk'le İnönü arasındaki görüş ayrılıkları sonucu varılan bir anlaşmanın gereğiydi. İki lider arsında en önemli anlaşmazlık konusu İnönü'nün devletçi uygulamalarından beklenen sonuçların alınamaması ve Atatürk'ün devletçi uygulamaların yaygınlaştırılmasından yana olmamasıydı. Bunun yanında Atatürk'ün kabineye sık sık müdahalelerde bulunması İnönü'yü rahatsız ediyordu. Bununla birlikte bu istifa bir sürpriz olarak değerlendirildi. Hatta milletvekilleri bile gelişmelerin neden kaynaklandığını merak ediyorlardı.

6 Kasım 1937'de yapılan CHP Meclis Grubu toplantısında Salih Bozok'un sorusu üzerine İnönü istifasına ilişkin bazı açıklamalarda bulunarak grubu yatıştırdı.

Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu
6 11 937 Cumartesi
Açılma saati: 10.30
Başkan: Hasan Saka
Kâtipler: Aziz Akyürek (Erzurum), Abdülhak Fırat (Erzincan)

Başkan – Grup heyet-i umumiyesini açıyorum. Söz Başvekil Celâl Bayar'ındır
Başvekil Celâl Bayar, şiddetli alkışlar arasında kürsüye çıktı.
- Aziz arkadaşlarım, memleketin kıymetli evlâdı ve güzide arkadaşımız büyük İsmet İnönü'nün istifa ettiğini ve Şef tarafından hükümetin teşkiline memur edildiğimi ve bütün işlerin safahatını biliyorsunuz diyerek uzun boylu beyanatta bulunduktan sonra itimat talep etti ve yine şiddetli alkışlar arasında kürsüden indi. Başvekil'den sonra Manisa Mebusu Refik İnce söz alarak uzun bir nutuk yaptıktan sonra Başvekil'e Meclisin itimat reyi vereceğini söyledi ve muvaffakiyetler temenni etti.
Ondan sonra Başkan Hasan Saka:
- Başka mütalâa var mı? Diye sordu.
Hiç kimse tarafından bir şey söylenilmediği için,
- Söz alan kimse olmadığına göre söylenen ve hutût-ı esasiyesi malûm olan program için pazartesi celsesinde hükümetin beyanatını tasvîb derken... Salih Bozok, "Müsaade ederseniz birkaç söz ben de söyleyeceğim" diyerek kürsüye çıktı.

T. B. M. M.
Husust

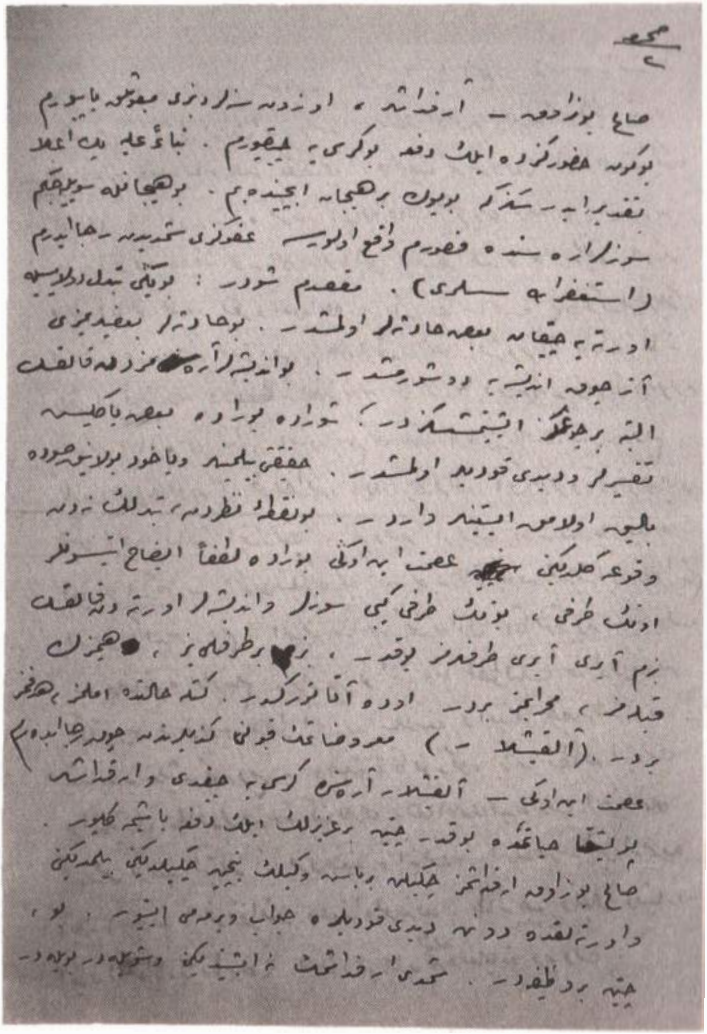
جمهوریت عضویت مجلس عمومی ۶ / ۱۱ / ۹۴۷ جمعه ارتسی

آجله ساعت ۲۰ دقیقه ساعت ۱۰

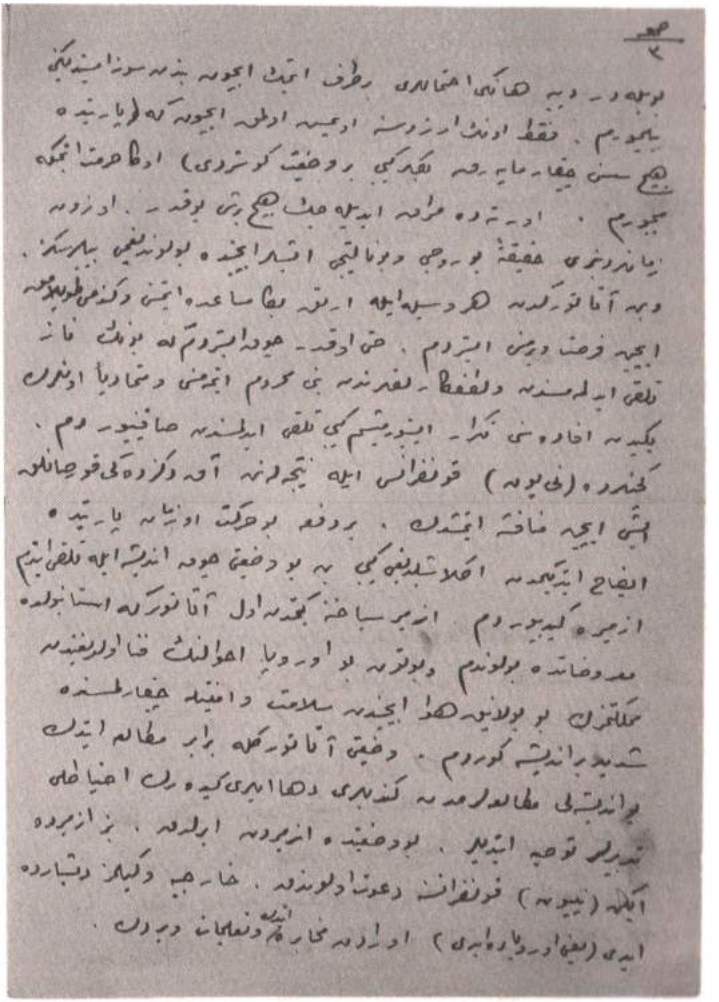
باشقانه حسه ساقا .
کاتیر - عزیز آحمد بورن (ارضروم) عبدالحه فرات (ارزنجان) .
باشقانه - غروب حیث محومزی آجیه یم . سوز باسه وکیل جلال بابا یکه
باسه وکیل جلال بابا - شدتی آلقیشلر - آرزن کرسی یه جیقدی .
عزیز آحمد یم ، محکمت قیمتلی اولدی دکزیده آرخه تمز بولوق عضو آبهد آکه
استیفا ایتکین و تف طرفنه حکومتک تشکیلنه تأمور ایدیلمکه دیونونه آشدرن
صفاتی بیلدیکز دیه رک اوزرنه بولوبه یاپاشه بولوندقنه صوکره اعتماد طلب
ایتدی حیث شدتی آلقیشلر - آرزن کرسیه ایندی . باسه وکیلنه صوکره
(متفیا معروف رفیق ایچه) سوز آلدیغه اوزرنه رفقه بایدقنه صوکره
باسه وکیلنه اعتماد محبث اعتماد رأی ویره جکنی سویلدی وموفقیتلر تمنی ایندی .
اوندن صوکره باشقانه حسه ساقا - شقه مطالعه دائر دیه جوزی
قبول کیمه طرفنه حث سویلنیلیجه ایچه سوز الانه کیمه اولمیقه کوره سویلدیه
وخطرلی اساسی معلوم اولدیه بر وغرام ایچه یاپاراق جلسه ده حکومتک
یاپاتی تقویه دیر کیمه .. صاغ بولنوقه مساعده ایدیسکز رجاسوزه
سویلیه جکم دیه رک کرسی یه جیقدی .

Salih Bozok:
- Arkadaşlar, uzun senelerden beri mebusluk yapıyorum. Bugün huzurunuzda ilk defa bu kürsüye çıkıyorum. Binaenaleyh pekâlâ takdir edersiniz ki büyük bir heyecan içindeyim. Bu heyecanla söyleyeceğim sözler arasında kusurum vaki olursa affınızı şimdiden rica ederim. (Estağfurullah sesleri) Maksadım şudur: Bu yeni tebeddül dolayısıyla ortaya çıkan bazı hadiseler olmuştur. Bu hadiseler bazılarımızı az çok endişeye düşürmüştür. Bu endişeler aramızdan kalksın. Elbette birçoğunuz işitmişsinizdir; şurada burada bazı yanlış tefsirler ve dedikodular olmuştur. Hakikati bilmeyenler ve yahut bulanık suda balık avlamak isteyenler vardır. Bu nokta-i nazardan tebeddülün neden vukua geldiğini İsmet İnönü burada lütfen izah etsinler. Onun tarafı, bunun tarafı gibi sözler ve endişeler ortadan kalksın. Bizim ayrı ayrı taraflarımız yoktur. Biz bir taraflıyız. Hepimizin kıblemiz, mihrabımız birdir, o da Atatürk'tür. Kitle halinde emelimiz, hedefimiz birdir. (Alkışlar) Maruzatımın kabulünü kendilerinden çok rica ederim.

İsmet İnönü, alkışlar arasında kürsüye çıktı ve:
- Arkadaşlar, politika hayatımda bu kadar çetin bir azizlik ilk defa başıma geliyor. Salih Bozok arkadaşımız, çekilen bir Başvekil'in niçin çekildiğini bilmediğini ve ortalıkta dönen dedikodulara cevap vermemi istiyor. Bu çetin bir vazifedir. Şimdi arkadaşımın ne işittiğini ve şöyledir,

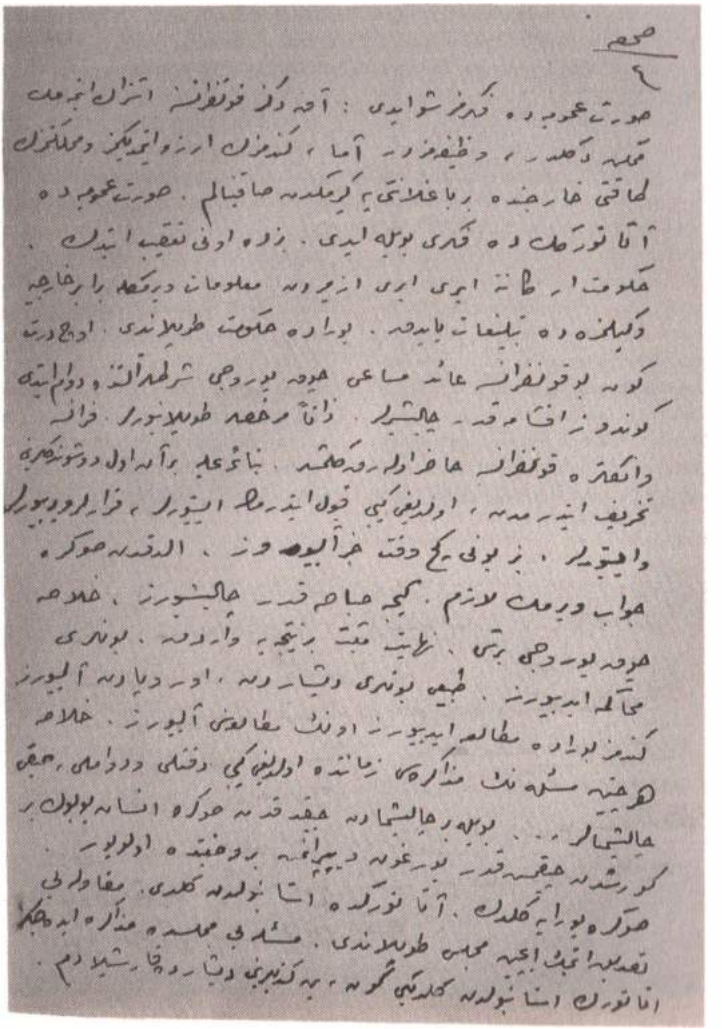

böyledir diye hangi ihtimalleri bertaraf etmek için benden söz istediğini bilmiyorum. Fakat onun arzusuna uymuş olmak için ki "partide hiç sesini çıkarmayarak bekler gibi bir vaziyet gösterdi". Ona hürmet etmeye mecburum. Ortada merak edilecek hiçbir şey yoktur. Uzun zamandan beri hakikaten yorucu ve bunaltıcı işler içinde bulunduğumu bilirsiniz ve ben Atatürk'ten her vesile ile artık bana müsaade etmesini ve kendimi toplamak için fırsat vermesini isterdim. Hatta o kadar çok isterdim ki bunun naz telakki edilmemesinden ve lütufkârlıklarından beni mahrum etmemesini ve mütemadiyen onların yeniden ifadesini tekrar istiyormuşum gibi telakki edilmesinden sakınıyordum. Geçenlerde Nyon Konferansı ile neticelenen Akdeniz'deki korsanlık işi için münakaşa etmiştik. Bir defa bu hareket o zaman partide izah ettiğimden anlaşıldığı gibi ben bu vaziyeti çok endişe ile telakki ettim. İzmir'e gidiyordum. İzmir seyahatine gitmeden evvel Atatürk'e İstanbul'da maruzatta bulundum ve bütün bu Avrupa ahvalinin fena olduğundan memleketimizin bu bulanık hava içinden selâmet ve emniyetle çıkarılmasında şedîd bir endişe gördüm. Vaziyeti Atatürk'le beraber mütalâa ettik. Bu endişeli mütalâalarımdan kendileri daha ileri giderek ihtiyatlı tedbirler tavsiye ettiler. Bu vaziyette İzmir'den ayrıldık. Biz İzmir'de iken Nyon Konferansı'na davet olunduk. Hariciye Vekilimiz dışarıda idi (yani Avrupa'daydı), oradan muhabere ettik ve talimat verdik.

Suret-i umumiyede fikrimiz şu idi: Akdeniz Konferansı'na iştirak etmemek mümkün değildir, vazifemizdir ama kendimizin arzu etmediğimiz ve memleketimizin takati haricinde bir bağlantıya girmekten sakınalım. Suret-i umumiyede Atatürk'ün de fikri böyle idi, biz de onu takip ettik. Hükümet erkânına ayrı ayrı İzmir'den malûmat vermekle beraber Hariciye Vekilimize de tebligat yaptık. Burada hükümet toplandı. Üç-dört gün bu konferansa ait mesai çok yorucu şartlar altında devam etti. Gündüz akşama kadar çalışırlar. Zaten murahhaslar toplanıyorlar. Fransa ve İngiltere konferansa hazır olarak gelmişler. Binaenaleyh bir an evvel düşündüklerini tahrif ettirmeden olduğu gibi kabul ettirmek istiyorlar, kararlar veriyorlar ve istiyorlar. Biz bunu geç vakit haber alıyoruz. Aldıktan sonra cevap vermek lâzım, gece sabaha kadar çalışıyoruz. Hulâsa çok yorucu bir şey... Nihayet müspet bir neticeye vardık. Bunları muhakeme ediyoruz. Tabii bunları dışarıdan, Avrupa'dan alıyoruz. Kendimiz burada mütalâa ediyoruz, onun mütalâasını alıyoruz. Hulâsa her çetin meselenin müzakeresi zamanında olduğu gibi dikkatli ve devamlı, sıkı çalışmalar... Böyle bir çalışmadan çıktıktan sonra, insan büyük bir güreşten çıkmış kadar yorgun ve yıpranmış bir vaziyette oluyor.

Sonra buraya geldik. Atatürk de İstanbul'dan geldi. Mukaveleyi tasdik etmek için Meclis Toplandı. Meseleyi Mecliste müzakere edeceğiz. Atatürk, İstanbul'dan geldiği gün ben kendilerini dışarıda karşıladım.

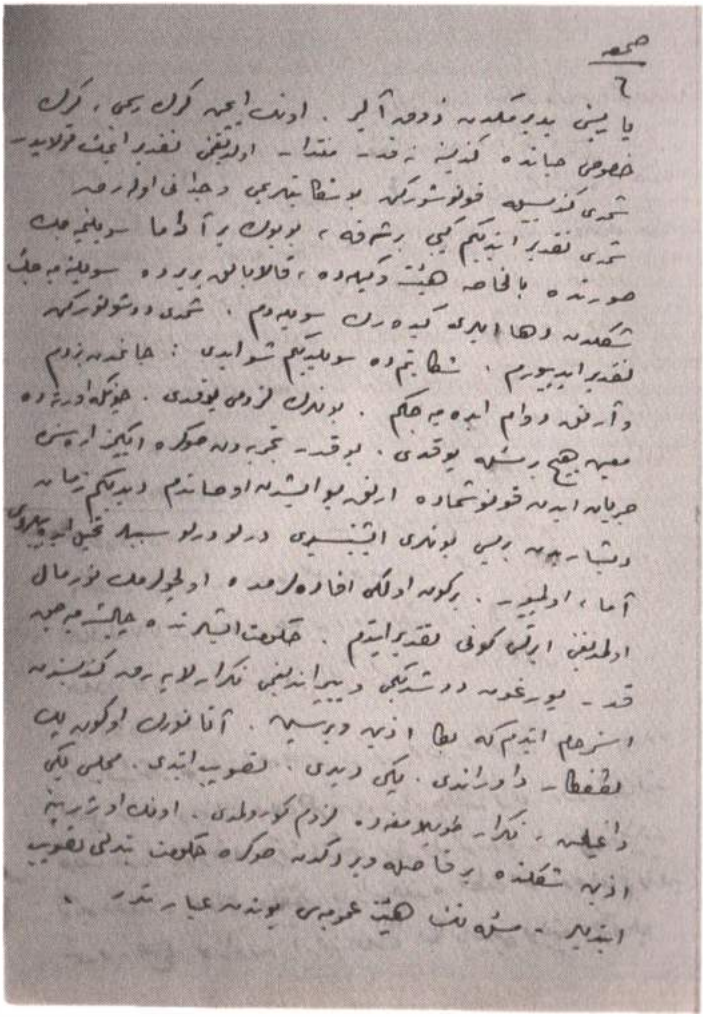

Görüşülmüş olan, cereyan etmiş olan meseleleri yeniden müzakere ettik. O gün heyet-i vekile toplandı. Akşamüzeri hükümeti davet buyurdular. Vekillerle beraber oradabulunduk. Orada günün geçmiş meselelerinden konuşuyorduk. Çetin münakaşalar esnasında Avrupa ile olan münakaşalarımız esnasında bazı mütalâaları biz burada tetkik ederken kâfi derecede kavrayamamıştık. O cihetleri tekrar yazdık, münakaşa ettik, vaziyeti Atatürk'e arz ettim. Bu maruzatım kendilerini istikbal esnasında yaptık. Sonra söz devlet işlerine intikal etti. Burada kendisine tekrar tekrar çok yorgun olduğumdan ve vazifeme devam edebilmek için kendimde kudret göremediğimden ve işlerin icabındaki mündemiç zorlukları ve güçlükleri karşılayacak kudretimin kalmadığını arz ettim. Bendenizin terbiyeli bir adam olduğumu bilirsiniz. Benim resmî işlerimde olduğu gibi hususi hayatımda da Atatürk benim velinimetimdir. En mühim resmî hayatımda ve karşılaştığım hadiselerin hepsinde muvaffak olmam için Atatürk çok emek çekmiştir. Fakat kendisi silinmiş, daima bütün muvaffakiyet şerefini bana vermiştir. Tabii bütün bunlar meydana çıkmıştır. Muharebede de böyle yapmıştır. Sonra, hususi hayatımda servetim olmamakla beraber (ve böyle bir zihniyet hiçbir zaman benim başımdan da geçmedi) ama hususi hayatımda bu memlekette en müreffeh adamın hayatını ben geçirdim. Bunu bana Atatürk temin etti. Kendisi bir dilim ekmek yerse bana

T. B. M. M.

Hususi

yarısını yedirmekten zevk alır. Onun için gerek resmî, gerek hususi hayatta kendisine ne kadar minnettar olduğumu takdir etmek kolaydır. Şimdi kendisiyle konuşurken bu şikâyetlerimi vicdani olarak şimdi takdir ettiğim gibi bir şefe, büyük bir adama söylenmeyecek surette bilhassa heyet-i vekilede, kalabalık bir yerde söylenemeyecek şekilden daha ileri giderek söyledim. Şimdi düşünüyorken takdir ediyorum. Şikâyetimde söylediğim şu idi: "Canımdan bezdim ve artık devam edemeyeceğim". Bunların lüzumu yoktu. Çünkü ortada muayyen hiçbir mesele yoktu. Bu kadar tecrübeden sonra ikimiz arasında cereyan eden konuşmada "artık bu işten usandım" dediğim zaman, dışarıdan birisi bunları işitseydi türlü türlü sebepler tahayyül edebilirdi ama olmuyor. Bir gün evvelki ifadelerimde ölçülerimin normal olmadığını ertesi günü takdir ettim. Hükümet işlerinde çalışamayacak kadar yorgun düştüğümü ve yıprandığını tekrarlayarak kendisinden istirham ettim ki bana izin versin. Atatürk, o gün pek lütufkâr davrandı. "Peki" dedi, tasvip etti. Meclis yeni dağılmış, tekrar toplamaya da lüzum görülmedi. Onun üzerine, izin şeklinde bir fasıla verdikten sonra hükümet tebeddülünü tasvip ettiler. Meselenin heyet-i umumiyesi bundan ibarettir.

Eğer arkadaşım Salih Bozok'un işittiği muayyen sözler varsa ve o sözlere benim cevap vermem faydalı olacaksa lütfetsinler, daha açık izah edebilirim. Fakat suret-i umumiyede, nihayet hususi bir mecliste benim itizarım nazar-ı dikkate alınmıştır. Çünkü siyasî hayatımda uğradığım çetin müşkülâtı iktihâm için lâzım olan kuvveti haiz olmadığım yolundaki ısrarım hükümetten çekilmemi intâc etmiştir. Celâl Bayar'a ilk anda karar verdiğini biliyordum. Bu fikirlerini anladıktan sonra minnet ve takdirle mütehassis olarak iyi bir intihâb olduğunu derhal söyledim. Hakikaten Celâl Bayar'ın bu vazifeye gelmiş olmasında Salih Bozok arkadaşımın söylediği gibi, birçok dedikodulara istidat verecek bir vaziyeti normalize etmek ve fena şayialara mahal vermemek için derhal arz edeyim ki Celâl Bayar, bütün hayatımızda birlik ve asalet göstermiştir. Celâl Bayar'ın kendisinde bu altın yürek ve vazife aşkı oldukça daima muvaffak olacaktır.

Arkadaşlar, fırka ile temas ederken bu kadar müşkülâtı, ne kadar sade ve asil ruh ve sizin müzaheretinizi ve beraber çalışmanızı ne kadar asaletle tahrik eden bir kolaylıkla hareket ettiğini takdirle görüyoruz. Onun için bu yeni vazifede büyük muvaffakiyetler kazanacağında kati surette imanım vardır. Şimdi Salih Bozok arkadaşımın bana yaptığı bu çetin vazifeyi

صحه
۷

آقراغه‌تم صالح بوزاوقلی ایشیدیکی صحبه سوزلرایسه داسوزاره
نم جواب ورمم فایدالی اولمقله لطفاایشیدیه، وها آجیقجه ایضاح
ایده بیلرم. فقط صورت محرره رجعت خصوصی رجلسه نم اختتام
نظر دقته الینمسه، هیئته سیاسی جماعتده اولدیغم جهته مشکلات ارتفاع
ایچون لازم اولان قوتی فاقد اولدیغم بولندقه‌کی احزابم حکومتده
تمثیلین امتناع ایتمشدر. جلال بایاره ایلک آنده قرار ویرمکی
بیلیوردم. بوحکمی اکلادقدن صوکره منت ویقدیرا متحسس اولدیغم
ایچون برانتخاب اولدیغی کی حال سویلدم. حقیقة جلال بایارک
بو وظیفه‌یه کهنه‌ولمسنده صالح بوزاوجه آرقداشمز سویلدیکی کبی
بر هیجه ویدی قوردیکده استعفا ویره جک بر وضعیتی فوریا لیزه
انیمیت وفنا شایعه‌لره محل ویرمه‌مک ایچون درحال عرضایه‌م کره
جلال بایار، بوتونه جماعتده برلك واصالت کوسترمشدر.
جلال بایارک کذشته بوالتیه یورك وظیفه‌شناس اولدیغنه شهادا
موخره‌اوا حقدر.

آرقداشلرمزدن فوزی‌یه تماس ایتدکده بوخصوصه متعلق نقطه‌نظرلرینی
واصل روح وسزن صفحه‌لرنده برابر چالیشمالری نقطه‌اصالتیه
نخویف ایدیه‌رك بوقدر قیمتلی نقدیرلرینه کوره‌دیورکه. اونلرایچون
بوکبی وظیفه‌لره بوصول موفقیتله خاتمه‌جفنده فعلی صورتده اجباتم وارده
شمدی. صالح بوزاوه آرقداشمز بطا بایه‌یی بوجهته وظیفه‌طی

kendisi ikmal etsin. Ne dedikodular işitti ise, ne ihtimaller işitti ise onları bildirsin.

Salih Bozok – Evvelâ size zahmet verdiğimden dolayı affınızı rica ederim.

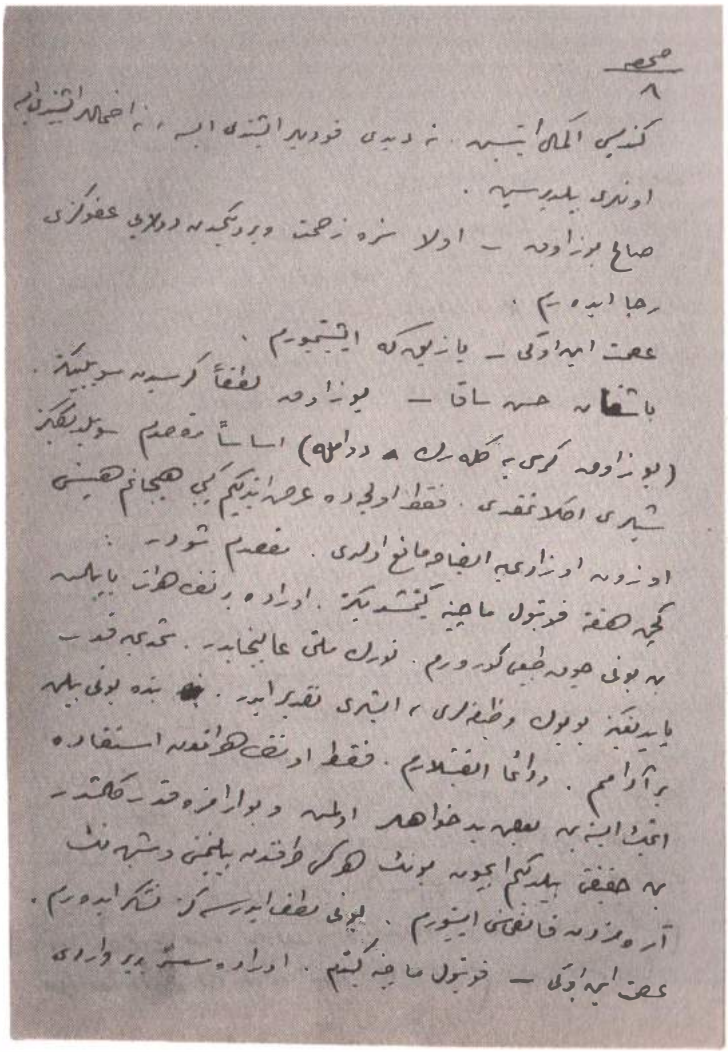
İsmet İnönü – Yazık ki işitmiyorum.

Başkan Hasan Saka – Bozok, lûtfen kürsüden söyleyiniz.

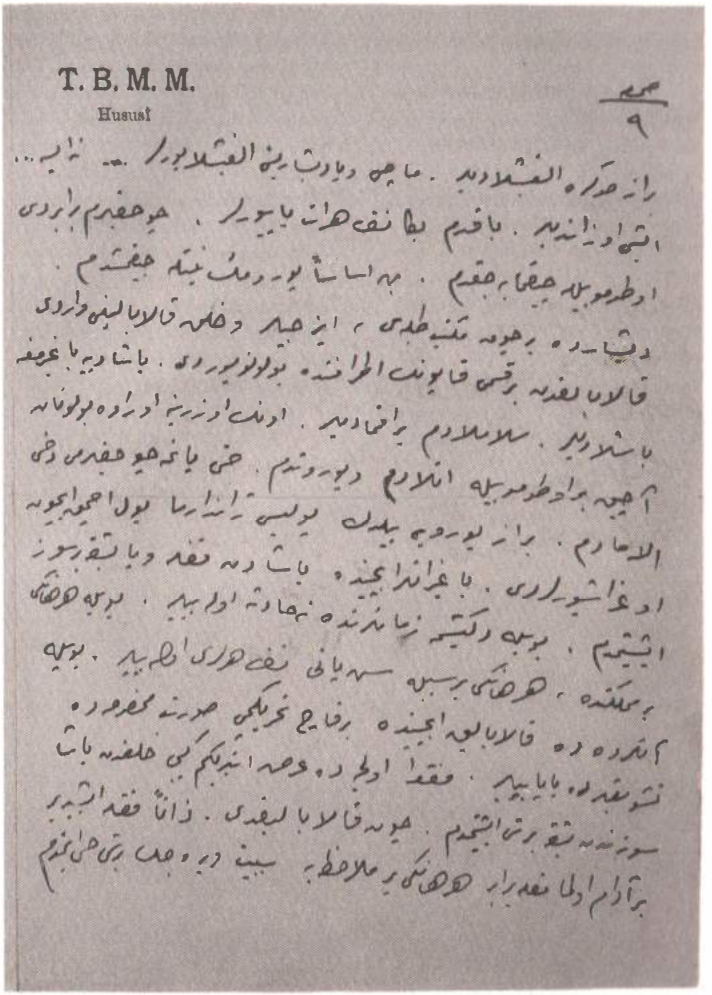
(Bozok kürsüye gelerek devamla)

- Esasen maksadım söylediğiniz şeyleri anlatmaktı fakat evvelce de arz ettiğim gibi heyecanım hepsini uzun uzadıya izaha mani oldu. Maksadım şudur: Geçen hafta futbol maçına gitmiştiniz. Orada bir tezahürat yapılmış. Ben bunu çok tabii görürüm. Türk milleti âlicenaptır. Şimdiye kadar yaptığınız büyük vazifeleri, işleri takdir eder. Ben de bunu bilen bir adamım ve daima alkışlarım. Fakat o tezahüratan istifade etmek isteyen bazı bedhâhlar olmuş ve bu aramıza kadar gelmiştir. Ben hakikati bildiğim için bunun herkes tarafından bilinmesini ve şüphenin aramızdan kalkmasını istiyorum. Bunu lûtfederseniz teşekkür ederim.

İsmet İnönü – Futbol maçına gittim. Orada sessiz bir yer vardı.

Biraz sonra alkışladılar. Maçı veya dışarısını alkışlıyorlar... Ne ise, işi uzattılar. Baktım, bana tezahürat yapıyorlar. Çocuklarım beraberdi, otomobille çıkmayacaktım. Ben esasen yürümek niyetiyle çıkmıştım. Dışarıda birçok mektep talebesi, izciler ve halk kalabalığı vardı. Kalabalıktan bir kısmı kapının etrafında bulunuyordu. "Yaşa" diye bağırmaya başladılar. Selâmladım, bırakmadılar. Onun üzerine orada bulunan açık bir otomobile atladım ve yürüttüm. Hatta yanıma çocuklarımı dahi alamadım. Biraz yürüyebildik polis, jandarma yol açmak için uğraşıyorlardı. Bağıranlar içinde "yaşa" dan fazla veya başka bir söz işitmedim. Böyle değişme zamanında ne hadiseler olabilir. Böyle herhangi bir memlekette, herhangi bir sebeple sempati tezahüratları olabilir. Böyle anlarda da kalabalık içinde birkaç tahrikçi suret-i mahsusada teşvikler de yapabilir. Fakat evvelce de arz ettiğim gibi halktan "yaşa" sözünden başka bir şey işitmedim. Çok kalabalıktı. Zaten fazla işitir bir adam olmamakla beraber herhangi bir mülâhazaya sebebiyet verecek bir şey hissetmedim.

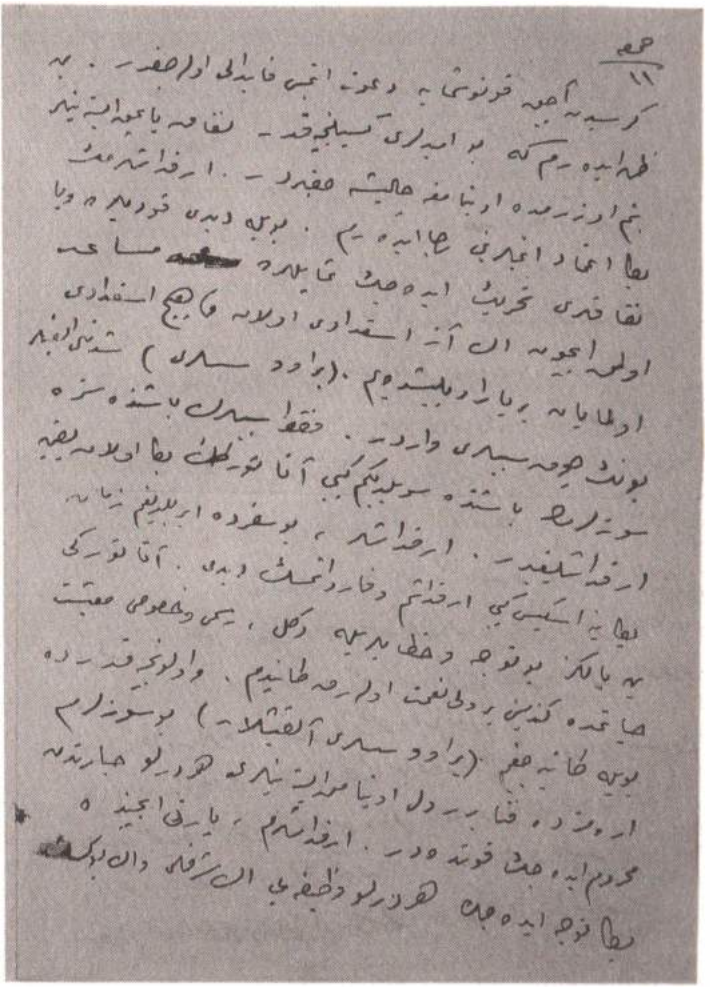

T. B. M. M.
Husust

Böyle zamanlarda türlü türlü sebeplerle belki aramıza ve partiye nifak sokmak isteyenler bulunacaktır. Cumhuriyet ilk günden beri büyük imtihanlar geçirdi. Yeni bir devlet, yeni bir rejim ve cemiyet kurmak kolay bir iş değildir. Çok daha zengin ve daha varlıklı memleketlerde bu tecrübelerden müspet neticeler alınmamıştır. Yenilerden de ne netice alınacağı bilinmez. Onun için Türkiye'nin varlığı dahilde, hariçte itimat telkin eden büyük bir varlıktır.

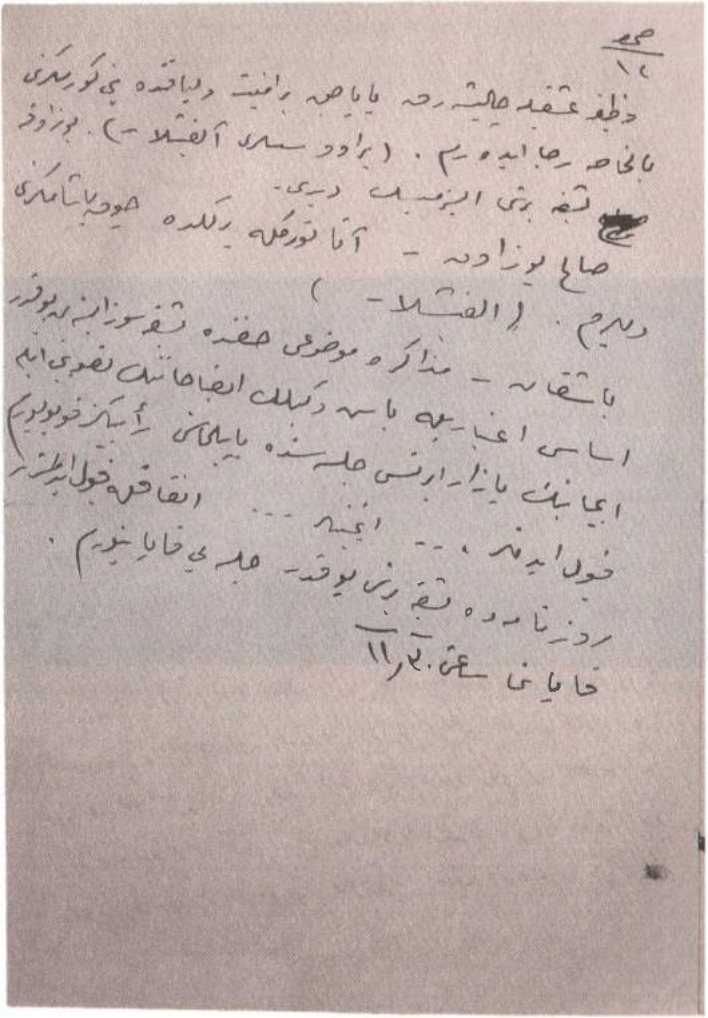
Memleketler için, milletler için en mühim ve zararlı şey de içte olan nifaktır. Şimdi böyle zamanlarda bizim aramıza nifak sokmak için gösterilecek gayretlerin hepsinin beyhude olduğunu ispat etmeye mecburuz. Şimdiye kadar geçirdiğimiz zamanlarda bu esasen sabit olmuştur. Hepimiz fakat daha zaman geçmeye lüzum olursa hepimiz namuskârâne, vatanperverâne bir varlık göstermeye mecburuz. Kendi aklımıza, kendi vicdanımıza, kendi vatanperverliğimize, kendi varlığımıza inanıyoruz. Salih Bozok'un bana azizlik yapmaktan başlayarak iyi bir sistemin başlangıcını da göstermiş oluyor. Eğer böyle bir dedikodu ile ve yahut yanlış tefsirlerle arkadaşlar arasında, parti içinde birtakım şüpheler hâsıl olduğunu işitirsek herhangi bir arkadaşın

kürsüden açık konuşmaya davet etmesi faydalı olacaktır. Ben, zannederim ki bu ümitleri kesilinceye kadar nifak yapmak isteyenler benim üzerimde oynamaya çalışacaklardır. Arkadaşlarımın bana itimat etmelerini rica ederim. Böyle dedikodularda veya nifakları tahrik edecek temayüllerde müsait olmak için en az istidadı olan veya hiç istidadı olmayan bir yaradılıştayım. (Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)

Bunun çok sebepleri vardır fakat sebeplerin başında size sözlerimin başında da söylediğim gibi Atatürk'ün bana olan yakın arkadaşlığıdır. Arkadaşlar, bu sefer de ayrıldığım zaman bana yine eskisi gibi arkadaşım ve kardeşimsin dedi. Atatürk'ü ben yalnız bu teveccüh ve hitaplarıyla değil, resmî ve hususi maişet-i hayatımda kendisini bir velinimet olarak tanıdım ve ölünceye kadar da böyle tanıyacağım. (Bravo sesleri, alkışlar) Bu sözlerim, aramızda fena bir rol oynamak isteyenleri her türlü cesaretten mahrum edecek kuvvettedir. Arkadaşlarım, parti içinde bana teveccüh edecek her türlü vazifeyi en şerefli ve en yüksek

vazife aşkıyla çalışarak yapacak bir emniyet ve liyakatte beni görmenizi bilhassa rica ederim. (Bravo sesleri, alkışlar)
Bozok'a başka bir şey ister misin dedi.
Salih Bozok – Atatürk'le birlikte çok yaşamanızı dilerim. (Alkışlar)
Başkan – Müzakere mevzuu hakkında başka söz isteyen yoktur. Esas itibarıyla Başvekil'in izahatının tasvibi ile icabının pazartesi celsesinde yapılmasını reyinize koyuyorum.
Kabul edenler... Etmeyenler... İttifakla kabul edilmiştir. Ruznamede başka bir şey yoktur. Celseyi kapatıyorum.
Kapanma saati: 11.30

Atatürk, Ali Fethi Okyar ve İsmet İnönü ile.

Atatürk Savarona'da (14 Haziran 1938).

Bu kitap, büyük bir bölümü Atatürk'ün kendi elyazısıyla yazdığı, Yapı ve Kredi Bankası Arşivi'nde bulunan Atatürk'le ilgili belgelerden derlenmiştir: Mustafa Kemal Paşa'nın yaveri tarafından tutulmuş küçük bir defterdeki Birinci Dünya Savaşı sırasındaki yazışmaları, Birinci Meclis'e milletvekili yollamak istemeyen Yozgat eşrafının mektubu, Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis Başkanı seçilmesinden sonra yaptığı konuşmanın metni ve Arif Oruç'la mektuplaşması, Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin Anadolu'ya geçmesiyle ilgili yazışmalar, Londra Konferansı hakkında Mustafa Kemal Paşa'nın yazısı, Anadolu'daki savaşın olumsuz sonuçlanma ihtimali karşısında Meclis'in Kayseri'ye taşınmasıyla ilgili yazışmalar, Cemal Paşa'nın Paris'teki temaslarıyla ilgili Mustafa Kemal Paşa'ya mektupları, Başkumandanlık tartışmalarıyla ilgili muhaliflerin eleştirilerine cevaplar, 30 Ağustos Zaferi'nden sonra Mustafa Kemal Paşa'nın bildirisi, Saltanatın Kaldırılması hakkında Meclis'te yaptığı konuşmanın kendi elyazısıyla notları ve İsmet İnönü'nün başbakanlıktan ayrıldıktan sonra CHP grubunda yaptığı konuşma metni orijinalleriyle birlikte yer almaktadır.

"Türk Kurtuluş Savaşı'nın biri dışa öbürü de içe karşı olmak üzere iki yüzü vardır. Aslında hemen hemen bütün kurtuluş savaşlarında bu olguya rastlanır. Türk Kurtuluş Savaşı'nın dışa karşı olan tarafı en fazla izlenmiş cephesidir. Fakat bu olayı askerî bir çerçeveye hapsolmuş olarak da görmemek gerekir. Çünkü her savaş aslında, ünlü bir savaş uzmanının söylediği gibi, siyasetin başka araçlarla sürdürülmesinden başka bir şey değildir. O halde, Ulusal Kurtuluş Savaşımız hangi siyasetin silahlarla sürdürülmesi demek olmuştur? İlk sorumuz bu olmalı."

Bülent Tanör

Kapak resmi: Mustafa Kemal Paşa Latife Hanım'la Kayseri'de (4 Ekim 1924).

ISBN: 978-975-08-3959-7

28 TL